

Limba și literatura română

Trunchi comun (TC),
filiera teoretică, profil
real, toate specializările;
filiera tehnologică, toate
profilurile, toate calificările
profesionale; filiera
vocațională, profilurile
artistic, militar, pedagogic,
sportiv și teologic, toate
specializările – clasa a IX-a

9

ION BOGDAN LEFTER (coordonator)
ROXANA ȘTEFANIA CIOBANU • DAN GULEA
DRAGOȘ SILVIU PĂDURARU • DUMITRIȚA STOICA

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

Limba și literatura română

Trunchi comun (TC),
filiera teoretică, profil
real, toate specializările;
filiera tehnologică, toate
profilurile, toate calificările
profesionale; filiera
vocațională, profilurile
artistic, militar, pedagogic,
sportiv și teologic, toate
specializările – clasa a IX-a

9

ION BOGDAN LEFTER (coordonator)
ROXANA ȘTEFANIA CIOBANU • DAN GULEA
DRAGOȘ SILVIU PĂDURARU • DUMITRIȚA STOICA

CORINT
LOGISTIC

Date despre autori:

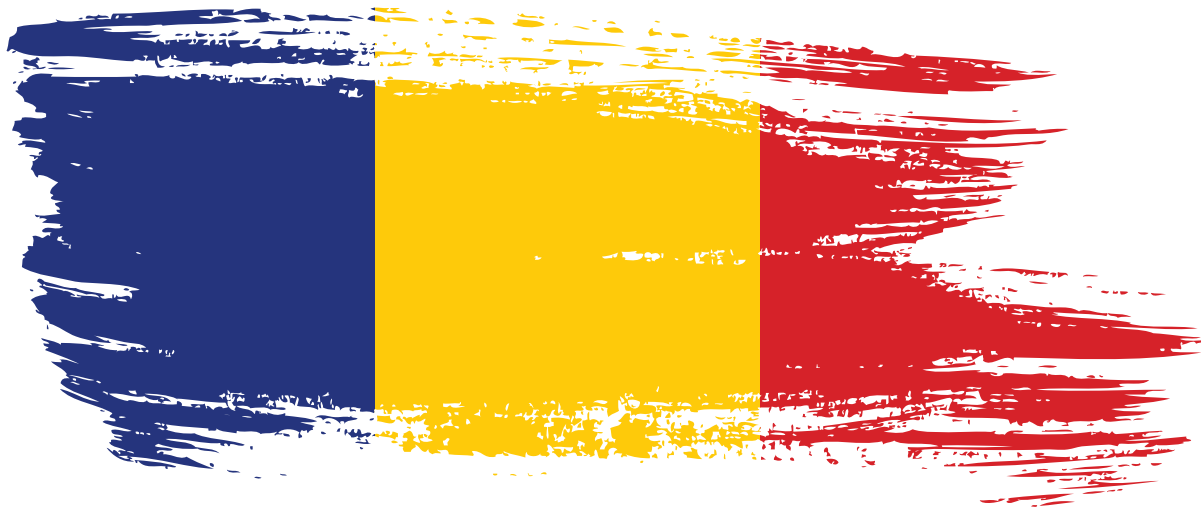
ION BOGDAN LEFTER doctor în filologie, profesor la Universitatea din București, critic și istoric literar, autorul catorva zeci de cărți de specialitate, coordonator de dicționare și îngrijitor de ediții; coordonatorul manualului.

ROXANA ȘTEFANIA CIOBANU doctor în filologie, profesor la Colegiul Național „Spiru Haret” din București, colaborator la Facultatea de Litere a Universității din București, autor de programe școlare, de curriculum la decizia școlii și de programe de formare pentru profesori, autor de manuale și auxiliare școlare; formator național, membru în comisia națională de limba și literatura română.

DAN GULEA doctor în filologie, profesor gradul didactic I, Colegiul Național „Mihai Viteazul” din Ploiești, asistent colaborator la Facultatea de Litere a Universității din București.

DRAGOȘ SILVIU PĂDURARU doctor în filologie, profesor gradul didactic I, Colegiul Național „Sfântul Sava” din București, autor de auxiliare școlare.

DUMITRIȚA STOICA doctor în filologie, profesor gradul didactic I, Colegiul Național „Gheorghe Lazăr” din București, scriitoare, autoare de manuale, auxiliare școlare, articole de specialitate.

Deșteaptă-te, române!

Versuri de Andrei Mureșanu

Muzică de Anton Pann

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate ori moarte!” strigă toți.

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertatea și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!

Cuprins

UNITATEA 1: Reflecții despre literatură 9

LITERATURĂ

Literatura ca reprezentare a realității: teme, motive, valori, viziune despre lume

- I.L. Caragiale, *Triumful talentului* 10

Genuri și specii literare

- Grigore Alexandrescu, *Câinele și cățelul* 18
- Vasile Alecsandri, *Sania* 21
- Mihail Sebastian, *Jocul de-a vacanța* 24

Literatură populară și literatură cultă

- *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* (basmul popular) 28
- Ion Creangă, *Fata babei și fata moșneagului* (basmul cult) 35

LIMBA ROMÂNĂ

Limba standard. Instrumente normative 42

Norme de ortografie și de punctuație 44

Normă și abateri (greșeli fonetice, lexico-semantică și gramaticale) 47

Variație regională: graiuri, regionalisme 51

EVALUARE 53

UNITATEA 2: Începuturile scrisului în limba română 55

LITERATURĂ

Contextul socioistoric în secolele XVI-XVII. Primele instituții ale scrisului, circulația manuscriselor, a tipăriturilor și a traducerilor

- *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung* 56
- *Cartea Ecclesiastului* (din *Biblia de la București*) 58

Reprezentări ale lumii și ale omului în texte diverse ale perioadei

- Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei* 61
- Miron Costin, *Viața lumii* 65

Imaginar medieval și ecouri ale Renașterii și ale umanismului în cultura română 67

- François Rabelais, *Gargantua și Pantagruel* 69
- William Shakespeare, *Hamlet, prinț al Danemarcei* 70

LIMBA ROMÂNĂ

Originea limbii române (limba română – limbă romanică) 71

Evoluția limbii române 72

Arhaisme și neologisme 75

Trecerea de la alfabetul chirilic la alfabetul latin 77

EVALUARE 80

UNITATEA 3: Afirmarea conștiinței culturale (secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea) 81

LITERATURĂ

Contextul socioistoric în secolul al XVIII-lea. Iluminismul și Școala Ardeleană 82

- Gheorghe Șincai, *Învățătură firească spre surparea superstiției norodului* 85
- Petru Maior, *Dialog pentru începutul limbei română* 87

Reprezentări ale lumii și ale omului în texte diverse ale perioadei

- Ion Budai-Deleanu, *Țiganiada* 89

● Jonathan Swift, <i>Călătoriile lui Gulliver</i>	94
● Voltaire, <i>Candid sau Optimismul</i>	96

LIMBA ROMÂNĂ

Construcția textului: coerență și coeziune	98
EVALUARE	104

UNITATEA 4: Modernizarea formelor literare în prima parte a secolului al XIX-lea .. 105

LITERATURĂ

Contextul socioistoric: prima parte a secolului al XIX-lea

● Întemeierea instituțiilor culturale (presă, teatru)	106
● Revista <i>Dacia literară</i>	110
● Vasile Alecsandri, <i>Chirița în provincie</i>	113

Romantismul european. Romantismul pașoptist 118 |

● C. Negruzzi, <i>Alexandru Lăpușneanul</i> (nuvela romantică)	120
● Alphonse de Lamartine, <i>Lacul</i>	129
● Mary Shelley, <i>Frankenstein</i>	131

Mitologie națională și folclorică

● <i>Miorița</i> (balada)	133
---------------------------------	-----

LIMBA ROMÂNĂ

Conspectul, eseul, jurnalul clasic/digital. Criterii de monitorizare a redactării	137
EVALUARE	147

UNITATEA 5: Maturizarea formelor culturale și literare în a doua parte a secolului al XIX-lea 149

LITERATURĂ

Contextul socioistoric în a doua parte a secolului al XIX-lea 150 |

● Ion Ghica, <i>O călătorie de la București la Iași înainte de 1848</i>	152
---	-----

Junimea și Convorbiri literare 156 |

● Titu Maiorescu, <i>În contra direcției de astăzi în cultura română</i>	158
--	-----

Apariția instituției criticii literare. Critica de direcție

● Titu Maiorescu, <i>Direcția nouă în poezia și proza română</i>	161
● Titu Maiorescu, <i>Comediile dlui Caragiale</i>	163
● Titu Maiorescu, <i>Eminescu și poeziile lui</i>	164

Realismul. Ecouri ale clasicismului

● Ioan Slavici, <i>Moara cu noroc</i> (nuvela realistă)	166
● Anton Pavlovici Cehov, <i>Stepa</i>	175
● I.L. Caragiale, <i>O scrisoare pierdută</i> (comedia)	178
● Jean de La Fontaine, <i>Corbul și vulpea</i>	187

LIMBA ROMÂNĂ

Dialogul formal și informal	189
Monologul: prezentarea pe o temă dată	192
EVALUARE	194

METODE COMPLEMENTARE

● Proiectul „Oameni ai timpului lor”	195
Cronologie (repere, curente, opere)	196
Indice de materii	198
Observarea sistematică a activității și a comportamentului elevilor	200

Dragi elevi,

Manualul vă propune experiențe culturale și de comunicare foarte variate, într-o formă pe care am dorit-o accesibilă, plăcută, concisă la nivelul informației și interactivă, în sensul că vă oferă posibilitatea dialogului consistent cu colegii și, bineînțeles, cu profesorii voștri.

Primul capitol, *Reflecții despre literatură*, valorifică mult din ceea ce ați studiat în gimnaziu și vă ajută să înțelegeți mai bine ce este literatura și cât de important este să ne exprimăm corect și nuanțat. Vă oferă, de asemenea, prilejul să meditați și să dialogați pe teme care vă interesează, cu siguranță, ca adolescența sau școala, plecând de la texte mai vechi sau mai noi. Din al doilea capitol, manualul este o călătorie în timp de la începuturile scrisului în limba română (secolul al XVI-lea) până la epoca unor mari scriitori ca I.L. Caragiale, Ion Creangă sau Ioan Slavici (a doua parte a secolului al XIX-lea) și de la primele cuvinte atestate în limba română la cyberlimbajul pe care, probabil, îl cunoașteți mai bine decât noi.

S-ar putea ca lectura unor fragmente din literatura veche să vi se pară aridă și dificilă, dar le puteți considera niște rebusuri mai sofisticate. E mult mai mare satisfacția descifrării unor probleme (aparent) complicate decât aceea a rezolvării comode, la îndemâna oricui. În plus, în ceea ce au scris și au gândit oamenii de altădată putem descoperi întrebări și răspunsuri care sunt și ale noastre.

Va fi vorba, prin urmare, de o călătorie în timp într-un trecut de mare folos pentru înțelegerea prezentului. De altfel, manualul include din când în când texte ficționale, nonficționale, ilustrații și reproduceri de tablouri celebre din diverse epoci, inclusiv a noastră, pentru a sublinia această legătură puternică între trecut și prezent.

Ne exprimăm speranța că această carte vă va oferi prilejul unui studiu temeinic și plăcut. Succes!

Autorii

Manualul cuprinde variantele tipărită și digitală

+

Simboluri folosite
în varianta digitală

Rezolvă

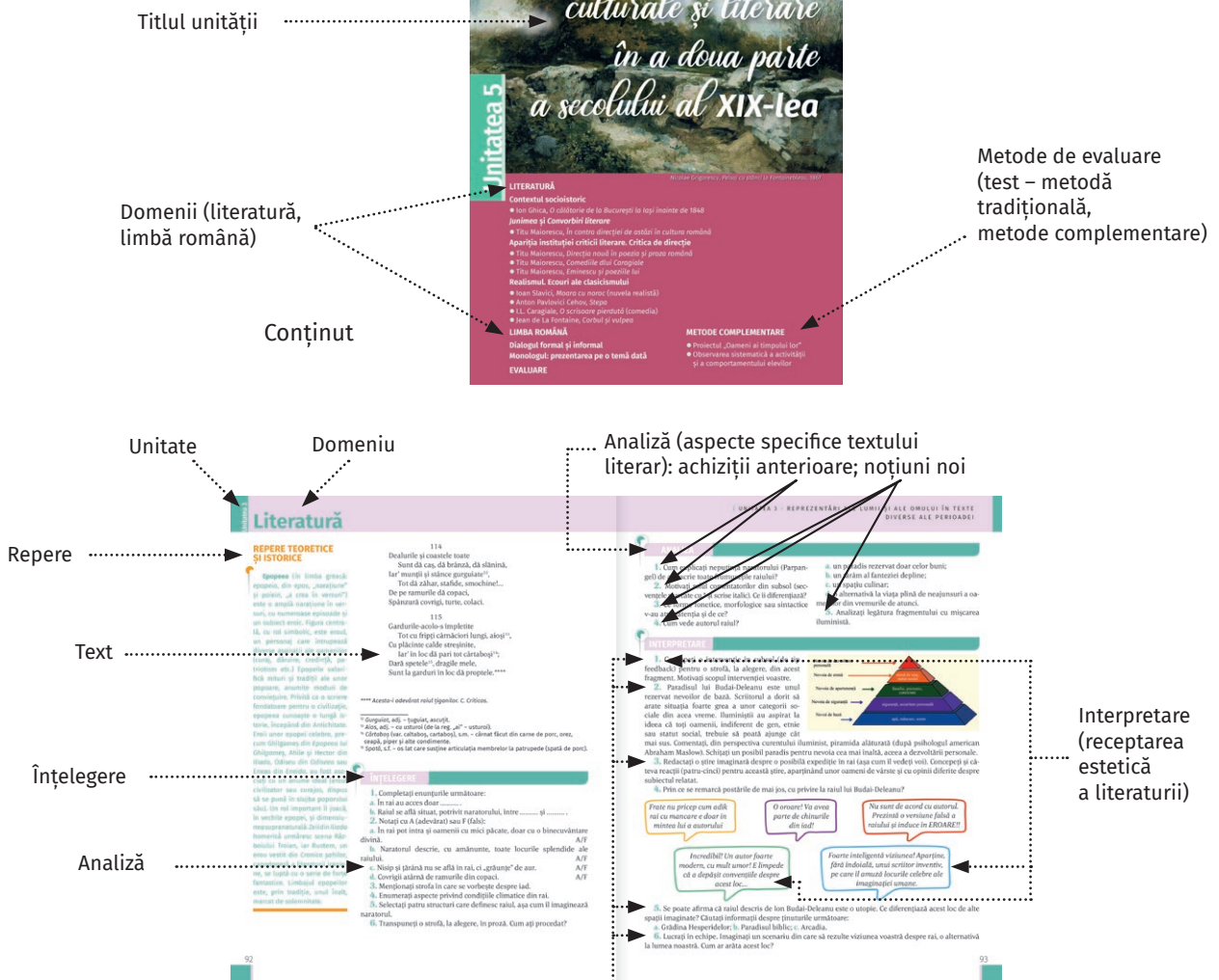
Privește

Vizionează

Manualul de limba și literatura română pentru clasa a IX-a, structurat în conformitate cu domeniile, competențele și conținuturile programei școlare în vigoare, abordează integrat limba și literatura în cinci unități de învățare și propune, de asemenea, variate deschideri culturale, estetice și de comunicare. Demersul didactic este orientat către accesibilitate, fundamente ale cunoașterii și o utilizare constantă atât a metodelor didactice tradiționale, cât și a celor moderne.

Structura unității de învățare

Competențe generale și competențe specifice

1

Receptarea formelor literare în dinamica lor, din perspectivă estetică și identitară, pentru sensibilizare și exprimare culturală

- 1.1. Identificarea constantelor tematice și a dominantelor expresive în reprezentările epocii pentru a evidenția diversitatea și evoluția formelor literare
- 1.2. Utilizarea unor modalități variate de analiză a textelor pentru susținerea opiniilor critice
- 1.3. Valorificarea unor modalități diverse de interpretare (contextuală, tematică, stilistică etc.) pentru evidențierea sensurilor plurale ale textului

2

Integrarea fenomenelor literare românești în contexte socioculturale transnaționale pentru dezvoltarea reflexivității și a gândirii critice

- 2.1. Identificarea unor trăsături ale epocilor culturale românești, prin raportare la contexte socioculturale transnaționale, din perspectiva diferențelor specifice
- 2.2. Compararea formelor de reprezentare artistică și de expresie literară din epoci culturale diferite pentru a le evidenția dinamica

3

Valorificarea resurselor limbii și a variației formelor ei pentru producerea și receptarea de mesaje orale și scrise, conform normelor limbii standard și adecvate situației de comunicare

- 3.1. Identificarea formelor de variație lingvistică istorică și regională, în scopul adecvării comunicării la context și la interlocutor
- 3.2. Analiza fenomenelor lingvistice în diferite contexte pentru dezvoltarea propriilor practici de comunicare
- 3.3. Utilizarea normelor limbii standard pentru a recepta și pentru a produce mesaje și forme de comunicare scrisă și orală adecvate la context

Peter Ilsted, *Interior luminat de soare prin fereastră și o fată citind o scrisoare*, 1908

LITERATURĂ

Literatura ca reprezentare a realității: teme, motive, valori, viziune despre lume

- I.L. Caragiale, *Triumful talentului*

Genuri și specii literare

- Grigore Alexandrescu, *Câinele și cățelul*
- Vasile Alecsandri, *Sania*
- Mihail Sebastian, *Jocul de-a vacanța*

Literatură populară și literatură cultă

- *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte* (basmul popular)
- Ion Creangă, *Fata babei și fata moșneagului* (basmul cult)

LIMBA ROMÂNĂ

Limba standard. Instrumente normative

Norme de ortografie și de punctuație

Normă și abatere (greșeli fonetice, lexico-semantică și gramaticale)

Variație regională: graiuri, regionalisme

EVALUARE

AUTOR

Ion Luca Caragiale (1852-1912), dramaturg, prozator și jurnalist. Născut în satul prahovean Haimanale (azi I.L. Caragiale, în Dâmbovița) într-o familie cu venituri modeste, scriitorul face școala primară și gimnaziul la Ploiești, apoi cursuri de artă dramatică la Conservatorul din București și se angajează la Teatrul Național ca sufleur și copist, urmând tradiția familiei (doi dintre unchi, Costache Caragiale și Iorgu Caragiale, au fost actori și dramaturgi). Se întreține, de-a lungul timpului, din slujbe temporare diverse, copist la Tribunalul Prahova, revizor școlar în județele Neamț, Suceava și Argeș, funcționar la Regia Monopolurilor Statului, profesor de istorie la liceul „Sf. Gheorghe” din capitală. În 1888 este numit director general al teatrelor pentru puțin timp, însă: temperament incomod, atrage frecvent nemulțumirea presei și a unora dintre angajații Teatrului Național. Are, de

Ion Luca Caragiale

Triumful talentului

Au fost odată-ntr-o școală de provincie doi buni camarazi – Niță Ghițescu și Ghiță Nițescu. Amândoi erau potriviți la-nvățătură și la purtare. Niță însă se deosibea¹, și nu numai de Ghiță, dar chiar de toți copiii ceilalți, prin talentul lui la scris, de care se minuna cu drept cuvânt toată lumea. În anul al patrulea de școală primară, Niță ajunsese să scrie așa de frumos, încât, adesea, puse alături, caietul lui ai fi zis că este modelul de caligrafie tipărit, iar modelul de caligrafie, scris de mână; pe câtă vreme, Ghiță scria nu se poate mai urât; pe lângă că-i era mâna dreaptă șubredă, fiindcă-i degeraseră degetele de mic, n-avea băiatul nici apucătură din ochi la lucru de piguleală. Așa, isprăvind clasele primare, s-au despărțit cei doi buni camarazi, ca să meargă fiecare după norocul lui. Ghiță s-a dus la țară pe lângă tată-său, care era negustor cu dare de mână²; iar Niță, copil sărman, a apucat spre Capitală, ascultând de sfatul dascălului său:

— Fătul meu, tu părinți n-ai, carte multă nu ți-e dat să-nveți, că nu prea ești deștept, slugă nu te poți face, că ești cam leneș... Ți-a dat și ție Dumnezeu un dar: ai icoană³ la scris; ție cu condeiul ți-e dat să te hrănești. Du-te la București, acolo ai să intri copist⁴ în vreo canțilerie⁵ și n-ecet-încet, cum te știu că n-ai purtări prea rele, cu vremea ai să-naintezi.

Niță a ajuns în Capitală și s-a pus să-și caute de lucru. A făcut cunoștință ba cu unul, ba cu altul, recomandându-și talentul și câpătând din toate părțile complimente și dovezi de admirațiune. Dar afară de acestea, n-a reușit deocamdată să capete nimic mai mult. Niță nu și-a pierdut speranța și bine a făcut; căci iată că-ntr-o seară o cunoștință i-a spus:

— Măine dimineață, la ceasurile unsprezece, să te afli la Ministerul de Interne: se ține concurs pentru trei posturi de copisti; desigur ai să capeți unul.

Se-nțelege că Niță n-a lipsit a se înființa la vreme. Concurenții, în număr de vreo treizeci, au fost introduși într-o sală mare; aci, în fața comisiei, compusă din directorul ministerului ca prezident, subdirectorul ca viceprezident și trei șefi de biuro⁶ ca membri, li s-a dictat de către unul dintre aceștia cu glas tare timp de cinci-șase minute. Apoi d. președinte a zis:

— Destul! acum fiecare să-și iscălească proba.

¹ *Se deosibea* (*A se deosibi*) – variantă regională pentru „se deosebea”.

² *Cu dare de mână*, loc. adj. – înstărit, bogat.

³ *A avea icoană la scris* (expr. arh.) – a scrie foarte frumos.

⁴ *Copist*, s.m. – funcționar care copia acte.

⁵ *Canțilerie*, *canțilerii* (arh.), s.f. – birou.

⁶ *Biouro* (franțuzism) – birou.

Deși dictarea mersese cam prea iute, Niță s-a uitat lung pe foaia lui, înainte de a o iscăli, a zâmbit mulțumit de sine, apoi a iscălit și a înmănat-o cu mult respect unui domn membru, care a strâns toate probele. Peste două zile, s-a dat rezultatul concursului... Numele Niță Ghițescu nu figura între cele trei numiri.

— Și ce frumos scrisesem, domnule! a zis Niță, mâhnit, cunoștinții sale.

— Un tânăr nu trebuie să despire de la întâia încercare, i-a răspuns cunoștința: mai sunt încă șapte ministere; or să se mai ivească locuri.

Apar posturi de copiiști la șase ministere și de fiecare dată se întâmplă la fel. Niță îi spune mereu, cu regret, cunoștinței sale: „Și ce frumos scrisesem, domnule!”. Înainte de concursul organizat de al șaptelea minister, Niță Ghițescu se întâlnește din întâmplare cu colegul lui de școală, Ghiță Nițescu.

— Ghiță!

— Niță!

Și din vorbă în vorbă, află Niță că tata lui Ghiță, după ce a scăpătat⁷, a murit, că Ghiță a venit la București cu o scrisoare de recomandatie către ministrul la ministerul căruia se ține mâne concursul, că ministrul l-a primit foarte bine și i-a spus că a doua zi, la ceasul fix, să se prezente la minister, să ia parte negreșit la concurs.

— Tu? la concursul de mâne? a zis pufnind de râs Niță.

— Da, eu...

— La concursul de mâne?

— Ei! da... la concursul de mâne.

— Da' tu știi pentru ce loc e concurs, Ghiță?

— Nu...

— Pentru un loc de perfect caligraf, amice Ghițică!

— Apoi, dacă mi-a ordonat ministrul să merg... se poate?

— Apoi, mă prezent⁸ și eu, Ghițică.

— Bine, prezentă-te și tu.

— Cu mine! la caligrafie, Ghițică?

— Cu tine la caligrafie... Eu știu ce mi-a ordonat ministrul.

— Bine!

Cu așa ton a pronunțat Niță acest *bine!* încât Ghiță, după câteva momente de gândire tăcută, i-a zis:

— Niță... Eu am venit în București cu ceva părăluțe⁹... tu zici că ești tinichea¹⁰ de tot. Eu... dacă vrei tu...

⁷ A scăpăta (pop.) – a săraci.

⁸ Neologism care are, în epocă, o formă apropiată de cuvântul de origine din franceză, *présenter*.

⁹ Para, s.f. – monedă de valoare mică (a suta parte din leul vechi; monedă turcească din argint care a circulat în țările române în secolele XVIII-XIX).

¹⁰ A fi tinichea, expr. – a fi foarte sărac.

asemenea, câteva tentative negustorești, prin înființarea unor berării care dau faliment, printre ele „Berăria Academică Bene Bibenti” (1893) și „Gambrinus” (1901).

De durată și foarte importantă pentru opera literară este, însă, cariera de jurnalist. Scriitorul este redactor la *Ghimpele* (1873), o cunoscută revistă umoristică a vremii, la *România liberă*, unde ține o cronică teatrală, la ziarul conservator *Timpul*, alături de Mihai Eminescu și Ioan Slavici, și la numeroase alte gazete. Scoate în 1893, împreună cu A. Bacalbașa, *Moftul român*, „revistă spiritistă națională”, subtitlu ironic la adresa ocultismului* la modă. Înainte de a fi strânsă în volume, proza satirică este publicată în *Moftul român* și-n alte ziare sau reviste, așa cum se întâmplase deja cu comediile publicate între 1879-1885 în revista ieșeană *Convorbiri literare* (revistă a celei mai importante grupări literare din epocă, *Junimea*).

În 1879 se joacă pe scena Teatrului Național din București comedia *O noapte furtunoasă*, prima dintr-o serie care-l va impune cu trecerea timpului drept cel mai important dramaturg al literaturii române: *Conu Leonida*

* Doctrină ezoterică potrivit căreia există forțe invizibile care animă întregul univers, cunoscute prin alchimie și parapsihologice și captate prin intermediul inițiaților, privilegiatilor, prin hipnoză, spiritism etc.

față cu reacțiunea (1880), *O scri-soare pierdută* (1884) și *D' ale carnavalului* (1885), la care se adaugă alte câteva texte drama-tice ca *O soacră* sau monologul *1 Aprilie*, în registrul farsei, o specie comică cu o construcție mai simplă decât a comediei de moravuri și de caractere. Piese-le comice satirizează aspecte mo-rale negative ca parvenitismul, demagogia politică, minciuna sau impostura. În plus, surprind societatea românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea din perspectiva pre-ca-rității instituțiilor democratice de dată recentă. În 1890 apare drama *Năpasta*, caracteristică, de asemenea, pentru o proble-matică morală, abordată, însă, în registru tragic.

După ce se impune în spa-țiul public printr-un teatru care se bucură și de succes, dar și de contestări, scriitorul se de-dică prozei. Foarte aproape de universul comediilor sunt schi-țele, publicate în gazete, apoi adunate prima oară în volumul cu titlul *Momente* (1901), sem-nificativ pentru tipul de text care surprinde concis scene de viață cotidiană. Unele dintre ele au devenit foarte populare atât datorită școlii, cât și ecrani-zării lor: *Di Goe...*, *Vizită*, *Lanțul slăbiciunilor*, *Five o' clock*, *Amici*, *Căldură mare*, *Bubico* etc. Ca și comediile, schițele conturea-ză un tablou de epocă bogat, surprinzând în manieră comică instituții, obiceiuri și comporta-

- Ce să vreau?
- Eu ți-aș da ție trei-patru poli¹¹... să...
- Să ce?
- Să mă lași, să nu vii la concurs...
- Eu!?
- Eu tot am recomandatie...
- Să poștești la concurs cu recomandatia dumitale!

Dar iată că în acest moment se apropie cineva de cei doi prieteni – este cunoștința lui Niță.

- Domnule Ghițescu, aș avea să-ți spun ceva...

Niță lasă pe Ghiță la o parte.

— Domnule Ghițescu, bucură-te; ai scăpat de concursuri prin ministe-re; ți-am găsit un loc la o litografie¹², un loc plătit mult mai bine ca unul de copist, și în care poți să-ți faci un mai frumos viitor. Primești?

- Primesc... Dar un moment...

Și Niță, după ce a gândit o clipă foarte adânc, face la dreapta-mprejur și se-ntoarce lângă Ghiță.

- Ghiță, tu vrei să-mi dai trei-patru poli, să nu mă prezint la concurs...

Eu am o combinație mai bună și pentru tine și pentru mine...

- Care?

— Din contra, să ne prezintăm amândoi la concurs; tu ai recomandatie, eu caligrafie: să iscălesc eu cu numele tău proba mea, și tu să iscălești proba ta cu numele meu...

- Ei! dacă ai vrea...

- Vreau.

- Pe onoarea ta?

- Pe onoarea mea!... Să-mi dai cinci poli.

- Îți dau!

Și Ghiță se și execută. Niță ia hârtia de o sută, o pune-n buzunar, și cei doi camarazi se despart, amândoi foarte mulțumiți, dându-și întâlnire pe a doua zi la minister, fix la unsprezece. A doua zi, printr-o întâmplare neexplicabilă, nu s-au prezentat la concursul de perfect caligraf decât doi candidați: firește erau vechii camarazi. Niță s-a purtat foarte galant; pe câtă vreme mâna degerată a camaradului său tremura de emoție pe hârtia ministerială, Niță, cu toată siguranța, făcea pe coala lui adevărate *tours de force*¹³. Au isprăvit și și-au iscălit probele, după învoiala din ajun, fiecare cu numele celuilalt. Ieșind de la concurs, în sala de așteptare, Ghiță a mulțumit cu efuziune camaradului său, iar acesta i-a zis:

— Numai doi am fost: recomandatie ai, caligrafie am, slavă Domnului! să fie cât de ai dracului, pe cine o să numească?

¹¹ *Pol*, (arh.), s.m. – monedă sau bancnotă românească de 20 de lei.

¹² *Litografie*, s.f. – atelier unde se reproduc și se multiplică, printr-o tehnică specială, documente, desene, tablouri.

¹³ *Tour de force* (fr.) – tur de forță, demonstrație de măiestrie (în text apare pluralul).

N-apucă să termine vorba Niță, și ușa se deschise.

— Rezultatul concursului! strigă solemn prezidentul comisiei. S-au prezentat doi concurenți: d. Niță Ghițescu și Ghiță Nițescu. A reușit domnul...

— Domnul?... întrebară într-un glas cei doi concurenți.

— Domnul Niță Ghițescu!

— Dați-mi voie, domnule director, zise Niță atins, pe când Ghiță nu știa ce să creadă; trebuie să fie o greșală! poate că n-ați văzut bine probele!

— Cum! întrebă aspru directorul, prezidentul comisiei.

— Slava Domnului! adăogă Niță... ne cunoaștem ce putem... Trebuie să fie, nu Niță Ghițescu, ci Ghiță Nițescu.

— Domnule! nu-ți permit să fii rău crescut!... mă-nțelegi? Am zis bine: a reușit d. Niță Ghițescu!

Dar d. Niță Ghițescu nu s-a lăsat biruit de asprimea d-lui prezident al comisiei; foarte obraznic, a strigat și mai tare:

— Nu se poate, domnule director! v-ați înșelat! uitați-vă la probe!

Tonul cu care a zis „uitați-vă la probe!” a făcut un efect straniu asupra superiorului: i-a impus, parcă; acest domn a răspuns:

— În fine, *errare humanum est*¹⁴... Să vedem...

Și zicând acestea, a scos din buzunar un plic, pe care camaradul lui Niță-l cunoștea bine, și din plic a tras o scrisorică; s-a uitat pe ea cu băgare de seamă și, cu tonul mult mai blând, zâmbind:

— Știi că ai dreptate dumneata?... Așa e!... Vezi?... confundasem... În adevăr, a reușit d. Ghiță Nițescu.

— Așa da! a răspuns plin de satisfacție d. Niță Ghițescu.

Și d. director, grav, se retrase-nchizând ușa.

mente, în special din viața politică, administrație, presă, școală, justiție, viața mondenă sau de familie. În același volum este inclusă și nuvela *Două loturi*, ecranizată în 1957 cu titlul *Două lozuri* (în rolul protagonistului apare actorul Grigore Vasiliu Birlig). Scrie, de asemenea, proză de mai mari dimensiuni, povestiri și nuvele psihologice sau fantastice ca *O făclie de Paști*, *În vreme de război*, *La hanul lui Mânjoală* sau *Calul dracului*.

Scriitor incomod prin verva lui satirică pentru mulți contemporani, Caragiale este acuzat fără teme de plagiat în cazul dramei *Năpasta* de un autor obscur al vremii. După ce primește partea sa de moștenire din averea unei bogate mătuși, se stabilește cu familia la Berlin. Căsătorit în 1888 cu Alexandrina Burelly, Caragiale a avut doi copii: Luca Ion, scriitor la rândul lui, și Ecaterina. Dintr-o relație extraconjugală, mai are un fiu,

¹⁴ *Errare humanum est* (lat.) – a greși este omenește.

ÎNȚELEGERE

1. Puneți în ordine secvențele textului:

a. Niță Ghițescu ratează de mai multe ori concursul pentru un post de copist la minister.

b. Doi colegi dintr-o școală de provincie se despart la finalul clasei a patra: Ghiță Nițescu se duce la țară, pe lângă tatăl său, negustor înstărit, iar Niță Ghițescu, foarte bun la caligrafie, se îndreaptă spre capitală, sperând să fie angajat pe un post de copist.

c. Înainte de concursul organizat de al șaptelea minister, Niță Ghițescu se întâlnește din întâmplare cu colegul lui de școală, Ghiță Nițescu și află de la acesta din urmă că vor concura pentru postul de copist.

Constantin Liquidî, caricatură publicată în *Moftul român* în 1893; alegorie a competiției acerbe a presei din epocă pentru influență

pe Mateiu I. Caragiale, legitimat și apropiat familiei (va deveni unul dintre importanții prozaatori interbelici).

„Întinsa și variata sa experiență s-a revărsat în întregime în opera sa. Nu va fi posibil să se scrie istoria socială a veacului nostru al XIX-lea, fără o continuă referință la opera lui Caragiale.” (Tudor Vianu)

Schița *Triumful talentului* este publicată în ziarul *Universul* la 12 decembrie 1900, apoi inclusă în volumul *Momente* din 1901.

DICTIONAR CULTURAL

Caligrafie. Cuvântul provine din limba greacă de la *kallos* (frumos) și *graphein* (a scrie). Pe lângă funcția utilitară, scrisul de mână a avut la origine, în Antichitate, o dimensiune estetică și, în unele cazuri, religioasă. Fiecare civilizație și-a creat propriul sistem de scriere: sumerian, chinez, arab, latin ș.a. În epoca modernă, caligrafia a devenit disciplină școlară prin care se formează deprinderea scrisului cursiv, ordonat și clar.

d. Concursul pentru postul de perfect caligraf este câștigat de Ghiță Nițescu.

e. Dându-și seama că nu are șanse în competiția cu camaradul său talentat, Ghiță Nițescu îi oferă acestuia o sumă de bani, cerându-i să accepte ca fiecare să iscălească proba cu numele celuilalt.

f. La concurs nu s-au prezentat decât doi candidați, iar cei doi colegi sunt convinși, după încheierea probei, că totul se va desfășura așa cum doreau.

g. Directorul din minister anunță că a reușit să ia concursul domnul Niță Ghițescu, dar acesta din urmă, surprins, îi spune să verifice încă o dată probele.

h. După ce cunoștința lui din capitală îi spune că i-a găsit un post mai bine plătit la o litografie, Niță Ghițescu acceptă propunerea camaradului său.

2. Alegeți variantele corecte:

a. Ghiță Nițescu era un copil sărman, iar Niță Ghițescu, fiul unui negustor înstărit.

b. Învățătorul îl îndeamnă pe Niță Ghițescu să caute un post de copist, pentru că avea un scris foarte frumos, dar și pentru că nu era nici prea deștept, nici prea harnic.

c. Ghiță Nițescu ajunge în capitală, pentru că se plictisise de viața de la țară.

d. Niță Ghițescu primește de la camaradul său 100 de lei (la valoarea lor din epocă).

e. Directorul din minister nu scoate din plic probele de concurs, ci scrisoarea de recomandare pentru candidatul Ghiță Nițescu.

3. Transcrieți replica repetată de câteva ori.

4. Selectați din prima secvență a textului patru termeni din câmpul semantic al scrisului.

5. Explicați de ce este atât de importantă caligrafia pentru ocuparea postului de copist.

ANALIZĂ

6. Delimitați, în textul lui Caragiale, momentele subiectului.

7. Citiți, mai jos, o rezolvare a exercițiului nr. 6, realizată cu ajutorul unui motor de IA și precizați care sunt erorile.

Momentele subiectului în schița *Triumful talentului* de I.L. Caragiale urmăresc destinul a doi foști colegi, Niță și Ghiță, evidențiind ironia succesului nemeritat. Povestea se desfășoară prin prezentarea ambițiilor lui Niță, întâlnirea neașteptată cu Ghiță, și triumful final al talentului „lucrat” prin relații, nu prin merit, ironizând carierismul.

lată structura narativă:

Expozițiunea: Niță, un tânăr cu ambiții literare și dorința de a parveni în capitală, își caută fără succes un post la ministere, trăind la limita subzistenței.

Intriga: Întâlnirea întâmplătoare pe stradă cu un fost coleg de școală, Ghiță, care este acum bine plasat și influent.

Desfășurarea acțiunii: Ghiță îi promite ajutorul lui Niță și îl introduce în lumea relațiilor, facilitându-i accesul la un concurs pentru un post, în ciuda lipsei de talent a lui Niță.

Punctul culminant: Niță câștigă concursul și obține postul dorit, triumfând prin pile și intervenții, nu prin talent.

Deznodământul: Ironia finală a situației, în care „talentul” de a se descurca (triumful mediocrității) este celebrat, subliniind o critică socială a lui Caragiale.

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

Perioadă, epocă, școală literară. Termenii **perioadă** și **epocă** sunt folosiți, în general, ca sinonimi. În domeniul istoriei, primul dintre ei numește intervale foarte mari de timp, definite prin schimbări sociale profunde: perioada preistorică, Antichitatea, Evul Mediu, perioada modernă, perioada contemporană. Al doilea termen este folosit, de obicei, pentru denumirea unei perioade mai scurte, care are în centru o mișcare culturală sau socială sau un stil de viață. Sunt caracteristice, în acest sens, *Epoca luminilor* (vezi p. 83) și *La Belle Époque*¹, perioadă de pace și de prosperitate în Europa, la sfârșit de secol XIX până la izbucnirea Primului Război Mondial.

Școală literară. În sens larg, o școală literară este o grupare de mai mulți scriitori a căror literatură seamănă prin tematică, viziune și, mai ales, prin mijloacele expresivității literare (= curent literar). În sens restrâns, o școală literară se referă la influența unor personalități asupra evoluției literaturii din epocă. I.L. Caragiale, spre exemplu, s-a afirmat ca scriitor important odată cu alți scriitori din epocă în cercul *Junimii*, cea mai importantă grupare literară de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Direcția literară promovată de *Junimea* joacă un rol esențial în modernizarea literaturii și a culturii, în ansamblu.

8. Selectați cinci secvențe/imagini semnificative pentru cadrul spațio-temporal al acțiunii.

9. Citiți lista de mai jos. Care aspecte de viață socială, caracteristice epocii în care se petrece acțiunea, se păstrează și azi?

● scrisul de mână ● importanța caligrafiei ● plecarea din provincie în capitală pentru slujbă ● slujba de copist ● concursul pentru ocuparea unei slujbe ● scrisoarea de recomandare ● mita pentru obținerea ilegală a unui post ● lipsa de transparență a concursului pentru ocuparea unui post.

10. Lucrați în grupe de 5-6 elevi. Cei doi camarazi ajung în cele de urmă să concureze pentru o slujbă de copist. V-ar tenta o asemenea profesie? Există, astăzi, profesii asemănătoare? Exprimați-vă opinia, valorificând în răspunsul vostru și următorul fragment din *Mantaua* de N.V. Gogol:

Când anume a intrat Akaki Akakievici la departament și cine i-a făcut rost să intre acolo, nimeni nu-și aduce aminte. Se schimbaseră atunci sumedene de directori și șefi de tot soiul, dar el tot în același loc era văzut, în aceeași atitudine și cu același grad. Slujba pe care o îndeplinea era aceeași: să copieze; așa că, mai târziu, oamenii se încredinșaseră că el a venit pesemne pe lume anume pentru slujba asta, cu chelie și gata îmbrăcat în mondir^{*}.

La departament nu se bucura de nicio considerație. Când trecea pe dinaintea ușierilor, aceștia nu numai că nu se sculau în fața lui, dar nici nu-l băgau în seamă, ca și cum prin sala de așteptare ar fi zburat o muscă. Șefii se purtau cu el cu un fel de răceală despotică. Unii

^{*} *Mondir* (înv.), s.n. – tunică.

Notă: Răspunsurile vor fi evaluate în funcție de următoarele criterii: adecvarea la temă, claritatea și corectitudinea exprimării, calitatea argumentelor, adecvarea la comunicarea orală (limbaj și aspecte nonverbale și paraverbale).

subșefi de birou îi vârau hârtiile sub nas, fără să-i spună măcar: „Copiază-le!” sau „Uite ceva interesant și care are să-ți placă”, sau, mă rog, să-i spună ceva plăcut, cum se obișnuiește între funcționarii bine-crescuți. Akaki lua hârtia, se uita la ea, fără să-i pese cine și cu ce drept i-o aducea la copiat. Cum o lua, se și apuca de lucru. Funcționarii tineri își băteau joc de el, făceau pe socoteala lui glume, atât cât le îngăduia mintea de birocrați... [...]

Rar ai fi putut găsi un om care să trăiască numai pentru slujbă, cum trăia Akaki Akakievici. Dar asta-i prea puțin spus: El slujea cu râvnă, ba nu, cu dragoste. Trăia pentru copiile lui, într-o lume variată și atrăgătoare. Plăcerea pe care i-o făcea copiatul i se citea pe față.

(trad. rom. Eusebiu Camilar)

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

Literatura ca reprezentare a realității

Tema este un aspect al realității, situat în prim-planul unui text literar (al oricărei forme de comunicare, în general). În unele cazuri, tema este anunțată de titlu. În *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă principală temă este copilăria, iar în *Romanul adolescentului miop* de Mircea Eliade, adolescența. Ambele sunt, însă, romane autobiografice, prin urmare texte de oarecare întindere, și, de aceea, permit dezvoltarea altor câteva teme, în legătură cu tema principală, cum ar fi școala sau prietenia, teme comune ambelor opere. Schițele lui Caragiale au o tematică socială: prezintă comportamente și obiceiuri caracteristice unor instituții precum administrația, familia, justiția, politica sau școala.

Motivul este o unitate importantă de conținut a textului, ca și tema, prin care se dezvoltă aceasta din urmă. Spre exemplu, tema confruntării dintre bine și rău din basm se dezvoltă prin structuri de limbaj și de narațiune care circulă de la un basm la altul: mezinul, prejudiciul, călătoria, probele, obiecte și fenomene magice, formulele specifice etc. În *Triumful talentului*, întâmplarea relatată prezintă un anume segment social, acela al administrației și al funcționarilor din ministere. Motivele dau, practic, viață tabloului: școala de provincie, capitala, talentul, concursul, succesul, scrisoarea de recomandare, înșelăciunea, corupția.

Aceleași aspecte de viață pot fi în unele opere teme, în altele, motive. Spre exemplu, călătoria este un motiv al basmului, dar apare ca temă în numeroase scrieri, cum ar fi celebra epopee a lui Homer, *Odiseea*.

Notă: Tema poate să fie fixată și într-un mod mai puțin general, ținând cont și de mesajul operei. În acest caz, se poate spune că *Triumful talentului* vorbește despre o societate coruptă în care triumfă aranjamentele în afara legii.

Viziune. În sens foarte larg, termenul numește modul în care gândește un scriitor lumea prin tot ceea ce conține opera sa. Cuvinte ca *mesaj* sau *semnificație* sunt folosite adesea, când se discută un text literar, tocmai din nevoia cititorilor de a înțelege acest mod de gândire care nu este explicit și, de aceea, dă naștere interpretărilor. În sens restrâns, termenul este sinonim cu perspectivă narativă și se referă la *cine* și *cum* vede întâmplările și personajele dintr-un text epic. În *Triumful talentului* perspectiva aparține unui narator omniscient și ironic. Ironia lui este, însă, principalul procedeu al unei viziuni comice și satirice, în primul sens al termenului. Atitudinea scriitorului este, evident, în legătură cu un anume ideal moral al unei lumi în care să triumfe binele, în cazul de față fiind vorba de ocuparea unei funcții publice prin merit. Chiar dacă scopul literaturii este de natură artistică, pentru că literatura este o artă, ea este și un domeniu al **valorilor morale și de cunoaștere**, pe care le transmite nuanțat, în acord cu complexitatea condiției umane pe care, în diversele ei forme, o surprinde în profunzime. O valoare importantă cu care poate fi asociată schița lui Caragiale este gândirea critică, esențială pentru a deosebi binele de rău și adevărul de minciună.

INTERPRETARE

11. Selectați fragmente de caracterizare directă a personajelor; enumerați, apoi, trăsăturile precizate prin acest procedeu.

12. Ce vă sugerează numele celor două personaje? Alegeți, cu explicații, una dintre variante sau propuneți altele:

- a. personaje asemănătoare la nivel moral;
- b. personaje diferite la nivel moral;
- c. personaje conformiste;
- d. personaje nonconformiste.

13. Ce efect are asupra cititorului exclamația repetată a lui Niță Ghițescu: „Și ce frumos scrisesem, domnule!”.

14. Precizați valoarea expresivă a diminutivului „Ghițică” din replica: „Cu mine! la caligrafie, Ghițică?”

15. Pregătiți împreună cu colegul de bancă, pentru o reprezentație scenică în fața clasei, secvența de dialog în care este inclusă replica de la exercițiul anterior.

16. Comparați limbajul și comportamentul celor două personaje secundare, dascălul și directorul din minister, având în vedere atât mediul social, cât și caracterul lor.

17. Ironia lui Caragiale subliniază frecvent contrastul dintre ceea ce se spune și ceea ce se întâmplă în realitate. Explicați ironia titlului.

18. Transcrieți alte două fragmente ironice din narațiune.

19. Citiți, la alegere, una dintre schițele lui Caragiale și discutați, apoi, tema, câteva motive și viziunea asupra temei.

20. *Triumful talentului* preia într-o formă comică structura narativă a basmelor:

- a. expozițiunea (formula introductivă, indici spațiali, două personaje care-și vor disputa binele);
- b. intriga (eroul pleacă în lume pentru a remedia o lipsă sau o nedreptate);
- c. desfășurarea acțiunii (confruntarea dintre bine și rău);
- d. punctul culminant (momentul în care triumful binelui este indecis, în pericol);
- e. deznodământul (victoria binelui).

Redactați un comentariu de 200-250 de cuvinte, în care să comparați schița lui Caragiale cu un basm, având în vedere aventura eroilor.

JIQUEDE, DE EL INSUȘI.

Constantin Jiquide, caricaturist, colaborator al lui Caragiale la gazeta satirică *Moftul român*

AUTOR

Grigore Alexandrescu (1810-1885), poet. S-a format întâi la Târgoviște, în orașul natal, apoi, după moartea timpurie a părinților, la București, la școala lui Vaillant și la Liceul „Sfântul Sava”, unde se remarcă printr-o memorie prodigioasă. Colegii de clasă aproape că îl invidiau: tânărul era capabil să recite versuri întregi în limbile greacă și franceză: „De copil, Alexandrescu cunoștea poezii grece vechi și moderni; la vârsta de șaptesprezece ani citise pe toți clasicii francezi și știa pe dinafară tot ce era măreț și frumos în literatură”, notează Ion Ghica. Dintre poezii români, îl admira pe Iancu Văcărescu, acela care i-ar fi spus: „Băiete, tu o să fii un poet mare”. Este angajat temporar în diverse domenii: în armată (ca ofițer), la Secretariatul Statului (ca funcționar), la *Poporul suveran*, un organ de presă al Revoluției de la 1848 (ca redactor). Activează

Grigore Alexandrescu

Căinele și câțelul

„Cât îmi sunt de urâte unele dobitoace,
Cum lupii, urșii, leii și alte câteva,
Care cred despre sine că prețuiesc ceva!

De se trag din neam mare,
Asta e o-ntâmplare:

Și eu poate sunt nobil, dar s-o arăt nu-mi place.
Oamenii spun adesea că-n țări civilizate

Este egalitate.

Toate iau o schimbare și lumea se cioplește,
Numai pe noi mândria nu ne mai părăsește.

Cât pentru mine unul, fieștecine știe

C-o am de bucurie

Când toată lighioana, măcar și cea mai proastă,
Câine sadea îmi zice, iar nu *domnia voastră*.”

Așa vorbea deunăzi cu un bou oarecare
Samson, dulău de curte ce lătra foarte tare.

Cățelul Samurache, ce ședea la o parte

Ca simplu privitor,
Auzind vorba lor,

Și că nu au mândrie, nici capriții deșarte,

S-apropie îndată

Să-și arate iubirea ce are pentru ei:

„Gândirea *voastră*, zise, îmi pare minunată.

Și simțimentul *vostru* îl cinstesc, frații mei.”

„Noi, frații tăi? răspunse Samson plin de mânie.

Noi, frații tăi, potaie!

O să-ți dăm o bătaie

Care s-o pomenești.

Cunoști tu cine suntem, și ți se cade ție,

Lichea nerușinată, astfel să ne vorbești?”

— „Dar ziceați...” — „Și ce-ți pasă? Te-ntreb eu ce ziceam?”

Adevărat vorbeam

Că nu iubesc mândria și că urăsc pe lei,

Că voi egalitate, dar nu pentru căței.”

Acestea între noi adesea o vedem,
Și numai cu cei mari egalitate vrem.

ÎNȚELEGERE

1. Găsiți câte un sinonim contextual pentru următoarele cuvinte: *dobitoace*, *prețuiesc*, *se cioplește*, *nobil*, *capriții* (*capricii*).
2. Intrați pe *dexonline.ro* și precizați cu ajutorul dicționarului:
 - a. originea substantivului „egalitate”;
 - b. care este sensul verbului din fragmentul „lumea se cioplește”;
3. Rezumați oral acțiunea fabulei.

ANALIZĂ

4. Selectați din textul dat fragmente adecvate pentru tabelul de mai jos:

narațiune	
dialog	
monolog	

5. Explicați rolul fiecăruia dintre modurile de expunere (de la exercițiul anterior) în textul dat.
6. Caracterizați din punct de vedere moral personajele dialogului cu ajutorul unor imagini sau secvențe.

INTERPRETARE

7. Citiți poezia pe roluri.
8. Morala, exprimată în finalul textului, se referă la o caracteristică a omului, în general. Care este aceasta? Alegeți, cu argumente, una dintre variantele de mai jos:

- agresivitatea;
- cruzimea;
- dorința de putere;
- dorința de fericire;
- ipocrizia.

o vreme și ca director (al Eforiei Spitalelor Civile și în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice). Numele său va fi legat, de altfel, de această generație din jurul anului 1848 (numită și generația *pașoptistă*). Criticii literari au distins două manifestări ale poeziei lui Grigore Alexandrescu: una reflexivă, a meditațiilor pe teme istorice (*Anul 1840*, *Umbra lui Mircea*, *La Cozia* etc.) și alta a observatorului necruțător, care, prin intermediul fabulelor, a epistolelor și satirelor, critică defecte umane (servilismul, fățarnicia, mândria etc.) și probleme din societate. *Boul și vițelul*, *Câinele și cățelul*, *Catârul cu clopoței*, *Lupul moralist* sau *Vulpoiul predicator* sunt câteva dintre fabulele publicate.

Câinele și cățelul a apărut inițial în volumul *Poezii (Elegii și fabule)*, tipărit în 1838.

DICTIONAR CULTURAL

Fabula. Este o narațiune de dimensiuni reduse, în versuri sau în proză, care satirizează aspecte negative din comportamentul oamenilor. Personajele sunt, de cele mai multe ori, animale personificate, imagini alegorice ale unor tipuri umane. Morala fabulei se poate deduce din narațiune sau este exprimată în finalul ei.

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

Genuri și specii literare

Genul literar este o categorie care include opere de-finite prin trăsături comune. Noțiunea apare în cultura greacă antică prin desprinderea treptată dintr-un ansamblu de creații sincretice de poezie, muzică și dans, cu funcție ritualică (religioasă) a celor trei genuri: **epic**, **liric** și **dramatic**. Criteriul inițial al delimitării genurilor a fost acela al felului în care artistul se raportează la lume, prin urmare reprezentarea realității în literatură: „În poezia lirică vorbește propria persoană a poetului; în epică (sau în roman) poetul¹ vorbește, pe de o parte în numele său personal, ca narator, și, pe de altă parte, își face personajele să se exprime în vorbire directă (narațiune mixtă); în dramă poetul dispare în umbra personajelor sale.”²

Conceptul de gen se cristalizează, însă, treptat și se impune într-o formă mai riguroasă în epoca modernă, începând cu secolul al XVIII-lea. Un al doilea criteriu esențial pentru definirea genurilor literare se referă la trăsăturile formale ale operelor literare. Genul epic include opere caracterizate prin acțiune, personaje, narator și narațiune. Genul liric include opere caracterizate prin descriere, monolog, versificație (cel mai adesea), un grad înalt de elaborare a limbajului, cum ar fi procedeele cu efect vizual sau muzical. Genul dramatic include opere caracterizate prin acțiune, personaje, dialog, monolog, indicații scenice și unități compoziționale specifice: acte, tablouri, scene.

Specia literară este o subclasă a genului literar, care include opere cu anumite trăsături formale și la nivelul reprezentării realității. Câteva exemple: balada, basmul, epopeea, fabula, nuvela, povestirea, romanul, schița (genul epic); elegia, imnul, oda, pastelul, poemul în proză (genul liric); comedia, drama, tragedia (genul dramatic).

Ca toate artele, literatura presupune o continuă căutare a unei limbaj original, atât ca expresie a unei individualități (scriitorul), cât și ca expresie a unei societăți care se schimbă de la o epocă la alta. Fenomenul estompării limitelor între genuri și specii începe în epoca modernă și este caracteristic literaturii contemporane, care se caracterizează printr-o diversitate de formule și de experimente. Spre exemplu, delimitarea antică între tragedie și comedie este contestată încă din secolul al XIX-lea de scriitorii romantici. Teatrul absurdului din secolul al XX-lea este o sinteză a tragicului și a comicului (Eugène Ionesco își consideră piesele „farse tragice”). Piese ca *Jocul de-a vacanța* sau *Steaua fără nume* de Mihail Sebastian sunt subintitulate de autor „comedii lirice”, ele fiind construite, însă, după tiparul dramei care se caracterizează prin conflicte puternice, fără happy-endul din comedie. Astăzi teatrul interferează frecvent cu celelalte arte sau poate construi scenarii dramatice din proza epică, poezie sau din orice alt tip de text ficțional sau nonficțional.

¹ Cu sensul de scriitor (vezi originea genurilor).

² R. Wellek, A. Warren, *Teoria literaturii*, trad. rom. Rodica Tiniș.

Vasile Alecsandri

Sania

Zi cu soare, ger cu stele!... Hai, iubită, la primblare.
Caii mușcă-a lor zăbale, surugiul¹ e călare;
Săniuța, cuib de iarnă, e cam strimță pentru doi...
Tu zâmbești?... Zâmbirea-ți zice că e bună pentru noi.

Caii scutură prin aer sunătoarele lor salbe,
Răpind sania ușoară care lasă urme albe.
Surugiul chiuiește; caii zboară ca doi zmei
Prin o pulbere de raze, prin un nour de scânteii.

Pe câmpia înălbită, netedă, strălucitoare
Se văd insule de codri, s-aud câni la vânătoare;
Iar în lunca pudruiată cu mănunt² mărgăritar
Saltă-o veveriță mică pe o creangă de stejar.

Acum trecem prin poiene, acum trecem prin zăvoaie;
Crengile-aninate-n cale ning steluțe și se-ndoaie.
Iată-o gingașă mlădiță cu șirag de măștișori³...
Tu o rupi?... Ea te stropește cu fulgi albi răcoritori.

AUTOR

Vasile Alecsandri, portret realizat de Constantin Daniel Stahi

¹ *Surugiul*, s. m. (înv.) – vizitiu care conducea, călare pe unul dintre cai, trăsurile.

² *Mănunt*, adj. (arh.) – mărunt.

³ Numele de măștișori este dat crenșilor de lozie îmbobocită cu muguri argintii. Românii le culeg și le anină în casele lor ca un semn iubit de primăvară, în ziua de Florii.

Vasile Alecsandri (1818/1821-1890), poet, prozator, dramaturg, om politic. Născut la Bacău într-o familie înstărită, studiază întâi cu dascălul maramureșean Gherman Vida, apoi la pensionul lui Victor Cuénim. Pleacă la Paris pentru studii, alături de alți fii de boieri (unul era Alexandru Ioan Cuza, viitorul domnitor).

Indecis în privința unui domeniu, încearcă să studieze chimia, matematica, dreptul și ingineria, dar renunță și călătorește în Italia. Călătoriile vor rămâne pentru toată viața o pasiune, fiind atras în special de ținuturile calde. Avea, cum notează criticul G. Călinescu, „demonul turistic”.

Întors în Moldova, ocupă funcții diverse în administrație. În 1840 este chemat la conducerea Teatrului Național din Iași, alături de Mihail Kogălniceanu și de C. Negruzzi, fapt important pentru că marchează

începutul unei activități susținute de întemeiere a instituțiilor care vor moderniza societatea românească. Teatrul românesc era la începuturile lui și avea nevoie de un repertoriu dramatic autohton, care i se datorează în epocă în mare măsură lui Vasile Alecsandri. Scrie numeroase texte comice și creează un personaj de succes și astăzi: Chirița (*Chirița în Iași*, *Chirița în provincie*, *Chirița în balon*, *Cucoana Chirița în Voiagiu*).

Este unul dintre liderii mișcării revoluționare din 1848 și al Unirii din 1859, publică texte de protest, poezii mobilizatoare ca *Hora Unirei* și programe politice, precum *Prințișii noastre pentru reformarea patriei*, pledând pentru „libertate, egalitate și frățietate” și pentru unirea principatelor. După eșecul mișcării revoluționare, este unul dintre cei mai activi emigranți din principate la Paris. Bun cunoscător al limbii franceze și

om de lume, pledează cauza schimbărilor democratice și a unirii ca un veritabil diplomat și, după alegerea lui Cuza ca unic domn al principatelor, obține, în calitate de ministru de Externe, sprijinul Occidentului. Deși părăsește scena politică, retrăgându-se în 1863 la conacul său de la Mircești, continuă să fie activ în special prin scrisul său: volumul *Ostașii noștri* celebrează eroismul celor care au luptat în Războiul de Independență din 1877.

Activitatea literară răspunde în întregul ei acestei vocații de ctitor prin varietatea genurilor și speciilor abordate: poezie lirică, balade, legende, poezie politică, poezie de inspirație istorică, nuvelă, povestire (*Istoria unui galbân și a unei parale*), proză memorialistică (*O primblare la munți, Balta-Albă*), comedie, dramă (*Despot Vodă, Fântâna Blanduziei, Ovidiu*).

Descoperă folclorul în urma unei călătorii prin munții Moldovei și publică, mai târziu, prima culegere de poezie populară românească (1852-1853), în cuprinsul căreia se află și baladele *Miorița* și *Monastirea Argeșului*. Poezia populară devine o sursă de inspirație importantă pentru propria creație lirică în texte publicate întâi în reviste ca *Albina românească* sau *Calendar*

pentru poporul român, apoi în primul volum de versuri din 1853, intitulat *Doine și lăcrămioare*. Este o poezie care dezvăluie, în epocă, un imaginar extrem de bogat, atât prin tablourile de viață rurală, cât și prin galeria de ființe fabuloase din basme, legende sau mituri (*Groza, Andrii Popa, Baba Cloanța* etc.)

Poezia cea mai rezistentă din punct de vedere estetic este, în opinia multor comentatori, aceea a pastelurilor, scrise în majoritatea lor între 1867-1869. Grupate, cu unele excepții, pe anotimpuri, ele conturează un spațiu dominat de ordinea ritmului natural: *Sfârșit de toamnă, Iarna, Gerul, Oaspeții primăverii, Cucoarele, Malul Siretului, Secerișul, Cositul* etc. Acumularea de amănunte concrete cu o tehnică numită „impresionistă” (Tudor Vianu), atitudinea contemplativă a unui privitor pentru care natura e un spectacol reconfortant, sugestia bucuriei existențiale în toată simplitatea ei sunt câteva din aspectele care dau valoarea grupajului. Ca și-n cazul altor specii literare, Vasile Alecsandri este un deschizător de drumuri în poezia naturii, destul de bogată în secolul al XIX-lea și mai târziu.

Pastelul intitulat *Sania* a fost publicat prima oară în revista *Convorbiri literare* în 1868.

ÎNȚELEGERE

1. Transcrieți patru cuvinte a căror formă diferă de aceea actuală.
2. Intrați pe *dexonline.ro* și precizați cu ajutorul dicționarului sensurile contextuale ale cuvintelor următoare: *insulă, mărgăritar, zăvoi, mlădiță*.
3. Așezați în ordine următoarele imagini care apar în poezie:
 - a. câmpia cu „insule de codri”, lunca și veverița din stejar;
 - b. cuplul gata de plecare la plimbare cu sania;
 - c. drumul prin poiene și zăvoaie, mlădița ruptă de lozie;
 - d. alunecarea rapidă a saniei prin zăpadă.

ANALIZĂ

4. Precizați tema poeziei și cinci motive pe care le considerați importante. Explicați alegerea făcută, în ambele cazuri.

5. Completați tabelul de mai jos, precizând o figură de stil:

„Săniuța, cuib de iarnă...”	Metaforă
„Caii scutură prin aer sunătoarele lor salbe...”	
„caili zboară ca doi zmei”	
„o pulbere de raze”	
„Acum trecem prin poiene, acum trecem prin zăvoaie”	

6. Alegeți două imagini care vi se par mai expresive. În ce constă expresivitatea lor?

7. Analizați rima și măsura versurilor. Care credeți că este rolul acestor elemente de versificație?

INTERPRETARE

8. Imaginați-vă că transpuneți într-o pictură peisajul de iarnă din pastelul lui Alecsandri. Precizați următoarele elemente de compoziție: fundalul, prim-planul, detaliile de natură și amplasarea lor în tablou.

9. Realizați aceeași transpunere vizuală cu ajutorul unui motor de IA; comparați imaginea obținută cu perspectiva voastră din exercițiul anterior.

10. S-a spus despre *Sania* lui Alecsandri că este „un cântec de săvârșit al fericirii” (I.A. Bassarabescu, *Convorbiri literare*, 1930). Exprimați-vă opinia în legătură cu această afirmație într-un text de aproximativ 100 de cuvinte.

Nicolae Tonitza, *Case sub zăpadă*, 1933

DICTIONAR CULTURAL

Pastelul. La origine, pastelul este o tehnică picturală care presupune utilizarea unui creion moale, ușor colorat. În literatură, pastelul este o poezie lirică în care se descrie un cadru de natură. Vasile Alecsandri folosește termenul prima oară în literatura română, intitulându-și *Pasteluri* grupajul de versuri publicat în revista *Convorbiri literare* în 1868-1869, descrieri ale naturii în rotația anotimpurilor.

AUTOR

Mihail Sebastian (pseudonimul lui Iosif Hechter, 1907-1945). Dramaturg, eseist, romancier. Piese de teatru, dintre care s-au bucurat de succes *Steaua fără nume* și *Jocul de-a vacanța*, au în prim-plan personaje care-și construiesc fragile spații de evadare din monotonia unei vieți banale. Ca formulă, se situează la intersecția dramei cu comedia sentimentală. Același interes pentru viața interioară apare în romanele psihologice *Orașul cu salcâmi* sau *Accidentul*. Romanul *De două mii de ani* surprinde drama unui tânăr evreu într-o lume antisemită. De mare succes se bucură *Jurnalul*, publicat postum, valoros atât prin tema evreității, cât și ca document substanțial de viață interbelică.

Piesa *Jocul de-a vacanța* are premiera în 1938 la Teatrul de Comedie din București, având în distribuție mari actori ai epocii (în rolurile principale, George Vrăca și Leny Caler).

Mihail Sebastian

Jocul de-a vacanța

Într-o vacanță din luna august, câțiva turiști cazați la o pensiune montană intră într-un joc pe care-l propune insistent unul dintre ei, Ștefan Valeriu, un tânăr de douăzeci și nouă-treizeci de ani. Se izolează de lume, scot din funcțiune telefonul, radioul, mută indicatorul care semnală pensiunea, nu mai primesc ziare, nici corespondența. Ștefan le propune să-și pună între paranteze viața obișnuită și să trăiască o lună de libertate, în afara oricăror așteptări, să se bucure de clipa prezentă.

Actul II

Scena XVII

CORINA, ȘTEFAN, JEFF

CORINA (*care în tot timpul scenei de mai sus a rămas într-un colț, tăcută, se apropie, acum de Ștefan*): În câte e azi?

ȘTEFAN: Ești glumeață.

CORINA: Nu. Întreb cu toată seriozitatea: în câte e azi?

ȘTEFAN (*enunțând*): Joi 12 august.

CORINA: Nu-ți spune nimic data asta?

ȘTEFAN: Nimic. Cel puțin nimic special. E o aniversare?

CORINA: Gândește-te bine!

ȘTEFAN (*caută o clipă și pe urmă ridică din umeri*):

CORINA: *Kleine Nachtmusik*... Salzburg...

ȘTEFAN (*cu un gest de plictiseală*): Ooo!

CORINA: Niciun „Ooo”! Avem un pact și cer să-l respecti. Recunoaște că de când am reparat aparatul de radio, nu l-am pus niciodată să cânte. Așa era învoiala. Uite, l-am lăsat, săracul „la colț”. Dar acum... (*la aparatul de radio și-l ridică cu destulă greutate, încercând să-l ducă spre măsuta lui obișnuită.*)

JEFF (*îi sare în ajutor*): Lăsați-mă, domnișoară Corina... pe mine. (*la aparatul, îl așază, pe măsută, pune priza, întoarce butonul.*) Pe unde se transmite?

CORINA: Prin Viena.

JEFF (*citind pe indicatorul aparatului și învârtind butonul*): 507 lungime de undă. 506 și 8.

CORINA: Nu vă oblig să rămâneți aici. Vă puteți duce la masă.

ȘTEFAN: Foame nu mi-e, și după o zi așa de agitată, nimic mai bun decât un ceas de șezlong. Fie și muzical, dacă nu se poate altfel. (*Fiecare se*

așază pe câte un șezlong. Între timp, Jeff a continuat să caute postul Viena. S-au auzit diverse zgomote și țârâituri, iar acum se aude destul de clar tic-tacul obișnuit al postului Viena.)

CORINA: Oprește, Jeff. Aici e, Viena. Recunosc semnalul. (Se uită la ceas.) Trebuie să înceapă curând. În câteva minute. Vino aici. (Jeff a rămas lângă aparatul de radio și îi privește de sus, din umbră, pe amândoi.) Nu vii? (Tăcere.) Nu vrei să vii, Jeff?

ȘTEFAN: Eu zic să vii. Am citit undeva că între muzică și matematică există legături foarte strânse. Or, dumneata, Jeff, care ești cel mai eminent corigent la matematici pe care l-am cunoscut vreodată... (Jeff se-ntoarce brusc și iese din scenă, trântind foarte puternic ușa.)

SCENA XVIII

CORINA, ȘTEFAN

Seara s-a lăsat între timp de tot. E o seară albastră, clară, fără obscuritate. S-ar zice că lumina și-a schimbat numai densitatea, că a devenit mai ușoară, mai vaporosă. Trecerea s-a făcut lent, fără bruschețe, pe nesimțite. Ieșirea zgomotoasă a lui Jeff e urmată de o clipă de tăcere. Semnalul lui Radio Viena se aude depărtat, ca un tic-tac de ceasornic într-o mare tăcere.

CORINA: Ce ai cu el?

ȘTEFAN: Nimic.

CORINA: Mie mi-e drag.

ȘTEFAN: Și mie.

CORINA: Atunci, de ce-l repezi?

ȘTEFAN: Pentru că așa se vorbește între bărbați. Scurt. Fără mofturi... L-ai văzut când joacă cu mine ping-pong? Simt că fiecare minge, pe care mi-o trimite e un pumn. Are șaisprezece ani. În fundul inimii lui, îmi e recunoscător că mă port cu el ca și cum ar avea douăzeci și cinci.

CORINA: Dar ești prea aspru.

ȘTEFAN: E felul meu de tandrețe. La șaisprezece ani, e singurul fel de tandrețe care se suportă bine.

CORINA: Nu poți să-l suferi.

ȘTEFAN: Mi-e foarte drag. Întâi... întâi pentru că e corigent... Nu râde. Am un sentiment de familie

pentru toți corigenții din lume. Și eu am fost pe vremea mea... Și sunt și astăzi... (Tăcere.) Pe urmă... mi-e drag pentru că te iubește. În felul lui. Cu pumnii strânși. Încrunțat. Cred că nu știi cum te iubește. Și nici nu trebuie să știi. Nu ți-ar ierta-o...

CORINA: Îl cunoști bine? (Întrebarea nu e apăsată. Ea trece mai departe. Visează altceva.)

ȘTEFAN: Destul de bine. L-am mai întâlnit o dată, mai demult. Acum vreo douăzeci de ani. Nu s-a schimbat prea tare. Aceași privire care trece înaintea cuvintelor. Aceași frunte care se deschide singură — ca o fereastră — când totul ar voi să se închidă, să se refuze... Și un fel de tăcere bruscă, colțuroasă, de care se lovesc gesturi și cuvinte... Gesturi pe care nu le va duce niciodată până la capăt... Cuvinte pe care niciodată nu le va spune pe de-a-ntregul.

CORINA (chemându-l ușor, fără să-l privească): Ștefan!

ȘTEFAN (n-a auzit-o, nu o privește): De atunci, l-am mai văzut de câteva ori. „În viață”, cum se zice. Din ce în ce mai rar... Din ce în ce mai departe... Când am venit aici, îl pierdusem de tot. Mi se părea că e o foarte veche amintire, foarte veche, foarte ștearsă... Într-o dimineață am dat ochii cu el în oglindă, ca la un colț de stradă. „Unde ai fost?” „Ce-ai făcut?” N-am știut ce să-i răspund. Mi se părea că nu fusesem nicăieri, că nu făcusem nimic...

CORINA: Eu nu l-am cunoscut, dar l-am așteptat. L-am așteptat mereu, în toți oamenii pe care i-am întâlnit... în acei câțiva, foarte puțini, pe care mi se părea că-i iubesc. Îmi ziceam: nu-ți pierde răbdarea. Are să vină. Așteaptă. Este poate sub încruntarea asta care te rănește, este poate sub această indiferență, sub această uitare... Așteaptă. Are să vină.

ȘTEFAN: Și când vine, nu-l vezi. Și când vorbește, nu-l auzi.

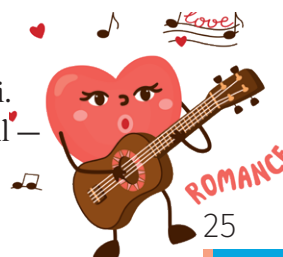
CORINA: Și când îl vezi, el trece mai departe. Și când îl auzi, el a tăcut. (După o tăcere:) Ștefan!

ȘTEFAN: Daa.

CORINA: Mi-e frig.

ȘTEFAN: La munte, nopțile sunt reci.

CORINA: Este în hol, pe divan, un șal — șalul meu albastru.

ȘTEFAN: E o informație asta?

CORINA: Nu. E o rugămintă.

ȘTEFAN (*se ridică din șezlong cu foarte mare greutate*): Presimțeam. Totdeauna în viață momentele mele de visare le-am plătit scump. Sunt un sentimental. (*S-a dus spre divanul din hol, a luat șalul, vine spre Corina și i-l întinde.*)

CORINA: Nu așa, dragul meu. Învelește-mă.

ȘTEFAN: Mă exploatezi. (*O acoperă cu șalul pe picioare, pe urmă se întoarce la locul lui și se întinde în șezlong.*)

CORINA (*după o secundă*): Ștefan? Nu auzi?

ȘTEFAN: Ba da... ca prin vis. Ciudat. Am sentimentul că dorm, că dorm profund. Și chiar dacă-ți mai este frig, n-am să mă pot ridica de aici, să mai caut un șal.

CORINA: Ștefan... Vreau să te sărut.

ȘTEFAN: E o rugămintă?

CORINA: Nu. E o informație.

(*Un moment, rămân nemișcați la locurile lor. Pe urmă, aproape în același timp, se ridică amândoi, se apropie unul de altul și în sfârșit... se sărută. Se privesc apoi cu gravitate, ca și cum sărutul ar fi rămas undeva între ei. El o ia de mână și se îndreaptă spre scena din fundul holului. Ea îl urmează. În timp ce urcă scara, încep să se audă, ca o voce care a fost mereu prezentă, dar care abia acum se desprinde din tăcere, primele măsuri din romanța din Kleine Nachtmusik de Mozart. La jumătatea scării se opresc.*)

CORINA (*șoptind*): Kleine Nachtmusik...

(*Ascultă amândoi o clipă, pe urmă, cu pași foarte ușori, urcă mai departe scara, ieșind din scenă.*)

ÎNȚELEGERE

1. Rezumați oral cele două scene.
2. Aranjați literele din căsuțe în așa fel, încât să obțineți câte un sinonim pentru următoarele cuvinte din text: *pact, post, aspru, tandrețe, nicăieri, visare*.

G	R	E	Î	N	L	E	Ț	E	E
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

A	N	C	A	L
---	---	---	---	---

R	U	D
---	---	---

D	I	O	Ș	I	E	U
---	---	---	---	---	---	---

N	I	U	N	C	I	D	E
---	---	---	---	---	---	---	---

V	R	I	E	R	E	E
---	---	---	---	---	---	---

3. Ce aspect legat de personaje explică organizarea textului reprodus din piesă în două scene? Alegeți răspunsul corect:

- a. rezolvarea legăturii radio cu postul din Viena;
- b. plecarea lui Jeff;
- c. faptul că personajele se pregăteau să asculte serenada lui Mozart.

4. La sfârșitul primei scene, Jeff îi părăsește supărat pe ceilalți doi. De ce?

5. Ce relație există între Ștefan și Jeff? Alegeți din variantele de mai jos. Motivați alegerea cu ajutorul textului:

- a. de prietenie;
- b. de rivalitate;
- c. oarecare, ca între oameni care abia s-au cunoscut;
- d. conflictuală.

ANALIZĂ

6. Exemplificați cu ajutorul textului trei trăsături specifice unui text dramatic.
7. Ascultați serenada lui Mozart, accesând codul QR alăturat. Vi se pare potrivită pentru atmosfera creată în piesă prin dialogul dintre personaje și prin cadrul serii? Explicați cu ajutorul indicațiilor scenice.
8. Caracterizați cele trei personaje, având în vedere relația dintre ele.
9. Ștefan se recunoaște în Jeff ca-ntr-o oglindă. Recitiți replicile în care apare mo-

tivul recunoașterii. Ce trăsături ale adolescentului sugerează? Alegeți ce vi se pare adecvat din lista de mai jos:

● intensitatea emoțiilor ● ezitarea între comunicare și tăcere ● exteriorizare și închidere în sine ● caracterul dificil ● neputința de a exprima ce simte ● însingurarea.

10. Citiți fragmentul de mai jos și rezolvați, apoi, exercițiile:

ALECU (*vine prin fund din stânga, purtând o ghitară pe sub manta*): Oare să fi ieșit comisiarul de-acasă? (*Se apropie de casa lui Săbiuță și caută pe fereastă.*) Perdelile sunt trase. Nu se vede nimic. Iar să cerc a da de știre Marghioliții, după chipul obicinuit... să-i cânt pe sub ferești. (*Își acordă ghitară.*) Bre! da' frig îi! Îmi îngheață degetile pe strune... Ah, Marghioliță! cât trebuie să te iubesc, ca să fac strajă noaptea pe la mezul

iernei!... numai un amor înflăcărat ca al meu poate răbda 17 graduri de frig. Haide... cum a da Dumnezeu... într-un noroc!

Vină, dragă, pân' te-aștept,
Să te strâng la pept,
Că de frig și de-al tău dor
Eu îngheț și mor.

(*Cântă iar la fereasta Marghioliții.*)
(Vasile Alecsandri, *lașii în carnaval* sau
Un complot în vis, 1845)

a. Selectați cinci cuvinte din vocabularul de bază, care nu respectă regulile de exprimare actuale.

b. Fragmentul reprodus aparține unei comedii. Ce aspecte de situație și de limbaj au efect comic?

c. Prin ce diferă piesa lui Mihail Sebastian de o comedie la nivelul situației (din fragmentele reproduse) și al limbajului?

INTERPRETARE

11. Comentați replica lui Ștefan, reprodusă mai jos. Sunteți de acord cu ideea lui? Cum ați prefera să vă trateze adulții?

„CORINA: Atunci, de ce-l repezi?

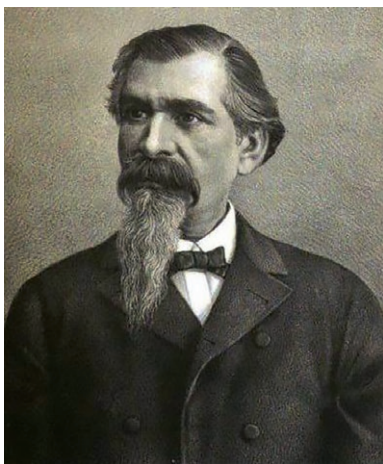
ȘTEFAN: Pentru că așa se vorbește între bărbați. Scurt. Fără mofturi... L-ai văzut când joacă cu mine ping-pong? Simt că fiecare minge, pe care mi-o trimite e un pumn. Are șaisprezece ani. În fundul inimii lui, îmi e recunoscător că mă port cu el ca și cum ar avea douăzeci și cinci.”

Lucrați în grupe de 5-6 elevi. Exprimați-vă opinia despre relația dintre adolescenți și părinți. Includeți în argumentație și răspunsul la întrebarea de mai sus.

Notă: Răspunsurile vor fi evaluate în funcție de următoarele criterii: adecvarea la temă, claritatea și corectitudinea exprimării, calitatea argumentelor, adecvarea la comunicarea orală (limbaj și aspecte non-verbale și paraverbale).

AUTOR

Petre Ispirescu (1830-1887), folclorist, scriitor și tipograf. S-a născut într-o mahala din București, unde tatăl său avea o pescărie. Condiția socială modestă nu îi permite să urmeze școala decât foarte puțin timp, fiind nevoit ca la 12 ani să intre ucenic la o tipografie. Se califică în meseria de tipograf și va ajunge să conducă instituții importante ca Tipografia Statului sau Tipografia Academiei Române. Se bucură de prețuire, devine un bun cunosător al literaturii române, scrie versuri și proză memorialistică și colaborează la numeroase reviste din epocă (*Columna lui Traian, Convorbiri literare, Familia, Revista literară* și altele).

Interesul pentru folclor îl determină să culeagă basme și alte forme specifice culturii populare: jocuri pentru copii, ghicitori, snoave, proverbe și zicători. În 1862 publică în revista *Țăranul român* basmul *Tinerete fără bătrânețe și viață*

Petre Ispirescu

Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte

Un împărat și o împărăteasă doresc să aibă un copil și, cum nu se poate, cer ajutorul unui unchiaș care le spune că are un leac pentru ei, dar copilul le va aduce multă întristare. În momentul în care urmează să se nască, copilul refuză plângând și nu apare pe lume decât după ce tatăl îi promite tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte. La 15 ani, cum tatăl nu-i poate oferi ce i-a promis, pleacă în lume să caute ceea ce dorea. Ajunge pe moșia Gheonoaiei, întruchipare a răutății, ieșind victorios în lupta cu aceasta.

După trei zile, se pregătiră de drum și porni. Merse Făt-Frumos, merse și iar merse, cale lungă și mai lungă; dară când fu de trecu peste hotarele Gheonoaiei, dete de o câmpie frumoasă, pe de o parte cu iarba înflorită, iar pe de altă parte pârlită. Atunci el întrebă pe cal:

— De ce este iarba pârlită?

Și calul îi răspunse:

— Aici suntem pe moșia unei Scorpii, soră cu Gheonoaia; de rele ce sunt, nu pot să trăiască la un loc; blestemul părinților le-a ajuns, și d-aia s-au făcut lighioi¹, așa precum le vezi; vrăjmășia lor e groaznică, nevoie de cap, vor să-și răpească una de la alta pământ; când Scorpia este necăjită rău, varsă foc și smoală; se vede că a avut vreo ceartă cu soră-sa și, viind s-o gonească de pe tărâmul ei, a pârlit iarba pe unde a trecut; ea este mai rea decât soră-sa și are trei capete. Să ne odihnim puțin, stăpâne, și mâine dis-de-diminează să fim gata.

A doua zi se pregătiră, ca și când ajunseseră la Gheonoaia, și porniră. Când, auziră un urlet și o vâjietură, cum nu mai auziseră ei până atunci!

— Fii gata, stăpâne, că iată se apropie zgripsoroaica de Scorpie.

Scorpia, cu o falcă în cer și cu alta în pământ și vărsând flăcări, se apropia ca vântul de iute; iară calul se urcă repede ca săgeata până cam deasupra și se lăsă asupra ei cam pe deoparte. Făt-Frumos o săgetă și îi zbură un cap; când era să-i mai ia un cap, Scorpia se rugă cu lacrimi ca să o ierte, că nu-i face nimic și, ca să-l încredințeze, îi dete înscris cu sângele ei. Scorpia ospătă pe Făt-Frumos și mai și decât Gheonoaia; iară el îi dete și dânsui înapoi capul ce i-l luase cu săgeata, carele se lipi îndată cum îl puse la loc, și după trei zile plecară mai departe.

¹ Lighioaie (pop.), s.f. – lighioană (animal sălbatic).

Trecând și peste hotarele Scorpiei, se duseră, se duseră și iară se mai duseră, până ce ajunseră la un câmp numai de flori și unde era numai primăvară; fiecare floare era cu deosebire de mândră și cu un miros dulce, de te îmbăta; trăgea un vântișor care abia adia. Aicea stătură ei să se odihnească, iară calul îi zise:

— Trecurăm cum trecurăm până aci, stăpâne; mai avem un hop: avem să dăm peste o primejdie mare; și dacă ne-o ajuta Dumnezeu să scăpăm și de dânsa, apoi suntem voinici.

Mai-nainte de aci este palatul unde locuiește *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*. Această casă este încongiurată cu o pădure deasă și înaltă, unde stau toate fiarele cele mai sălbatică din lume; ziua și noaptea păzesc cu neadormire și sunt multe foarte; cu dânsle nu este chip de a te bate; și ca să trecem prin pădure e peste poate; noi însă să ne silim, dac-om putea, să sărim pe dasupra.

După ce se odihniră vreo două zile, se pregătiră iarăși; atunci calul, ținându-și răsuflarea, zise:

— Stăpâne, strânge chinga cât poți de mult și, încălecând, să te ții bine și în scări, și de coama mea; picioarele să le ții lipite pe lângă supțioara mea, ca să nu mă zăticnești în zborul meu.

Se urcă, făcu probă, și într-un minut fu aproape de pădure.

— Stăpâne, mai zise calul, acum e timpul când se dă de mâncare fiărlor pădurei și sunt adunate toate în curte; să trecem.

— Să trecem, răspunse Făt-Frumos, și Dumnezeu să se îndure de noi.

Se urcară în sus și văzură palatul strălucind astfel, de la soare te puteai uita, dar la dânsul ba. Trecură pe deasupra pădurii și, tocmai când erau să se lase în jos la scara palatului, d-abia, d-abia atinse cu piciorul vârful unui copaci și dodată toată pădurea se puse în mișcare; urlau dobitoacele, de ți se făcea părul măciucă pe cap. Se grăbiră de se lăsară în jos; și de nu era doamna palatului afară, dând de mâncare puilor ei (căci așa numea ea lighioanele din pădure), îi prăpădea negreșit.

Mai mult de bucurie că au venit, îi scăpă ea; căci nu mai văzuse până atunci suflet de om pe la dânsa. Opri pe dobitoace, le împlânzi și le trimise la locul lor. Stăpâna era o zână naltă, supțirică și drăgălașă și frumoasă, nevoie mare! Cum o văzu Făt-Frumos, rămase încremenit. Dară ea, uitându-se cu milă la dânsul, îi zise:

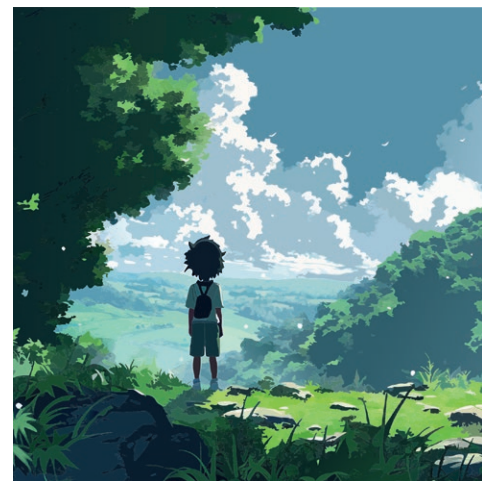
— Bine ai venit, Făt-Frumos! Ce cauți pe aici?

— Căutăm, zise el, *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*.

— Dacă căutați ceea ce ziseși, aci este.

Atunci descălică și intră în palat. Acolo găsi încă două femei, una ca alta de tinere; erau surorile cele mai mari. El începu să mulțumească zănei pentru că l-a scăpat de primejdie; iară ele, de bucurie, gătiră o cină plăcută și numai în vase de aur. Calului îi dete drumul să pască pe unde va voi dânsul; pe urmă îi făcură cunoscuți tuturor lighioanelor, de puteau îmbla în tihnă prin pădure.

*fără de moarte și alte câteva, iar din 1872 publică în mai multe volume texte populare, unele transcrise la puțină vreme de la momentul ascultării lor, altele la distanță. În epocă, nu există încă o metodă profesionistă de înregistrare și transcriere a folclorului, de aceea basmele, în special, sunt, de fapt, rescrise. Talentul de povestitor al lui Petre Ispirescu este consacrat odată cu apariția volumului *Legende sau basmele românilor* în 1882, cu o prefață de Vasile Alecsandri. Opere ca *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, *Prâslea cel voinic și merele de aur*, *Ileana Simziana*, *Făt-Frumos cu păr de aur*, *Zâna munților* prelucrează variante românești vechi ale unor motive folclorice universale.*

Femeile îl rugară să locuiască de aci înainte cu dânsule, căci ziceau că li se urăse, șezând tot singurele; iară el nu așteptă să-i mai zică o dată, ci priimi cu toată mulțumirea, ca unul ce aceea și căuta.

Încet, încet, se deprinseră unii cu alții, își spuse istoria și ce păți până să ajungă la dânsule, și nu după multă vreme se și însoți cu fata cea mai mică. La însoțirea lor, stăpânele casei îi deteră voie să meargă prin toate locurile de primprejur, pe unde va voi; numai pe o vale, pe care i-o și arătară, îi ziseră să nu meargă, căci nu va fi bine de el; și-i și spuseră că acea vale se numea Valea Plângerii.

Petrecu acolo vreme uitată, fără a prinde de veste, fiindcă rămăsese tot așa de tânăr, ca și când venise. Trecea prin pădure, fără să-l doară măcar capul. Se desfăta în palaturile cele aurite, trăia în pace și în liniște cu soția și cumnatele sale, se bucura de frumusețea florilor și de dulceața și curățenia aerului, ca un fericit. Ieșea adesea la vânătoare; dar, într-o zi, se luă după un iepure, dete o săgeată, dete două și nu-l nimeri; supărat, alergă după el și dete și cu a treia săgeată, cu care îl nimeri; dară nefericitul, în învălmășeală, nu băgase de seamă că, alergând după iepure, trecuse în Valea Plângerii.

Luând iepurile, se întorcea acasă; când, ce să vezi d-ta? deodată îl apucă un dor de tată-său și de mamă-sa. Nu cuteză să spuie femeilor măiestre; dară ele îl cunoscuseră după întristarea și neodihna ce vedea într-însul.

— Ai trecut, nefericitule, în Valea Plângerii! îi ziseră ele, cu totul speriate.

— Am trecut, dragele mele, fără ca să fi voit să fac astă neghiobie; și acum mă topesc d-a-n picioarele de dorul părinților mei, însă și de voi nu mă îndur ca să vă părăsesc. Sunt de mai multe zile cu voi și n-am să mă plâng de nici o mâhnire. Mă voi duce dară să-mi mai văz o dată părinții și apoi m-oi întoarce, ca să nu mă mai duc niciodată.

— Nu ne părăsi, iubitule; părinții tăi nu mai trăiesc de sute de ani, și chiar tu, ducându-te, ne temi că nu te vei mai întoarce; rămâi cu noi; căci ne zice gândul că vei pieri.

Toate rugăciunile celor trei femei, precum și ale calului, n-a fost în stare să-i potolească dorul părin-

Daniel Dupré, *Priveliște din Arcadia*, sfârșit de secol XVIII - început de secol XIX

ților, care-l usca pe d-a-ntregul. În cele mai de pe urmă, calul îi zise:

— Dacă nu vrei să mă ascuți, stăpâne, orice ți se va întâmpla, să știi că numai tu ești de vină. Am să-ți spui o vorbă, și dacă vei priimi tocmeala mea, te duc înapoi.

— Primesc, zise el cu toată mulțumirea, spune-o!

— Cum vom ajunge la palatul tatălui tău, să te las jos și eu să mă întorc, de vei voi să rămâi măcar un ceas.

— Așa să fie, zise el.

Se pregătiră de plecare, se îmbrățișară cu femeile și, după ce-și luară ziua bună unul de la altul, porni, lăsându-le suspinând și cu lacrimile în ochi. Ajunseră în locurile unde era moșia Scorpiei; acolo găsiră orașe; pădurile se schimbaseră în câmpii; întrebă pre unii și pre alții despre Scorpie și locuința ei; dar îi răspunseră că bunii lor auziseră de la străbunii lor povestindu-se de asemenea fleacuri.

— Cum se poate una ca asta? le zicea Făt-Frumos, mai alaltăieri am trecut pe aici; și spunea tot ce știa.

Locuitorii râdea de dânsul, ca de unul ce aiurea-ză sau visează deștept, iară el, supărat, plecă înainte, fără a băga de seamă că barba și părul îi albise.

Ajungând la moșia Gheonoaiei, făcu întrebări ca și la moșia Scorpiei, și primi asemenea răspunsuri. Nu se putea domiri el: cum de în câteva zile s-au schimbat astfel locurile? Și iarăși supărat, plecă cu barba albă până la brâu, simțind că îi cam tremurau picioarele, și ajunse la împărăția tătâne-său. Aici alți oameni, alte orașe, și cele vechi erau schimbate de nu le mai cunoștea. În cele mai de pe urmă, ajunse la palaturile în cari se născuse. Cum se dete jos, calul îi sărută mâna și îi zise:

— Rămâi sănătos, că eu mă întorc de unde am plecat. Dacă poțezi să mergi și d-ta, încalecă îndată și aidem!

— Du-te sănătos, că și eu nădăjduiesc să mă întorc peste curând.

Calul plecă ca săgeata de iute.

Văzând palaturile dărămate și cu buruieni crescute pe dânsele, ofta și, cu lacrimi în ochi, căta să-și aducă aminte cât era odată de luminate aste palaturi și cum și-a petrecut copilăria în ele;

² *Gârlici*, s.n. – intrare îngustă în pivniță.

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

Cultura orală și cultura scrisă. **Cultura orală** include forme de creație populară sau obiceiuri și tradiții care se manifestă prin viu grai, spre deosebire de cultura scrisă, care apare mai târziu în istoria tuturor civilizațiilor. Basmele, baladele, doinele, ghicitorile, zicătorile și proverbele sunt asemenea forme de literatură populară sau orală. În categoria obiceiurilor și tradițiilor intră colindele, descântecelile și numeroase alte specii cu funcție ritualică, în legătură cu ritmul natural al muncilor agricole sau păstorești și cu marile evenimente ale existenței (nașterea, nunta, moartea). Pe lângă caracterul oral, asemenea manifestări se definesc, de multe ori, și prin **caracterul sincretic**: cuvântul se însoțește în forme variate cu muzica, cu dansul, cu o recuzită ceremonială sau ritualică și cu un anume scenariu. Ele sunt esențiale pentru viziunea asupra existenței a comunităților tradiționale, cât și pentru expresivitatea limba-

oculi de vreo două-trei ori, cercetând fiecare cameră, fiecare colțuleț ce-i aducea aminte cele trecute; grajdul în care găsisese calul; se pogorî apoi în pivniță, gârliciul² căreia se astupase de dărămurile căzute.

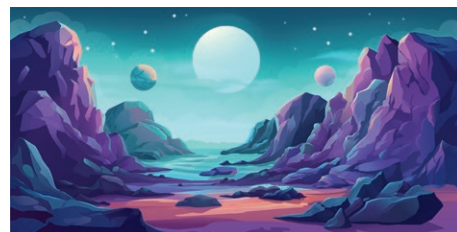
Căutând într-o parte și în alta, cu barba albă până la genunchi, ridicându-și pleoapele ochilor cu mâinile și abia umblând, nu găsi decât un tron odorogit; îl deschise, dară în el nimic nu găsi; ridică capacul chichiței³, și un glas slăbănogit îi zise:

— Bine ai venit, că de mai întârziai, și eu mă prăpădeam.

O palmă îi trase Moartea lui, care se uscase de se făcuse cârlig în chichiță, și căzu mort, și îndată se și făcu țărână.

Iar eu încălecai p-o șea și vă spusei dumneavoastră așa.

„Povestit de tata, șezător în București, mahalaua Udricani, între 1838-1848”

jului care prinde în tipare specifice o experiență seculară. Temele și motivele lor sunt foarte vechi și circulă în forme asemănătoare de la un popor la altul. Aceeași creație cunoaște numeroase variante, fapt explicabil prin transmiterea lor orală. Spre deosebire de cultura scrisă care a impus modelul textului de autor, creațiile populare au un **caracter anonim**.

În plus, sunt expresia unui spirit comunitar puternic, fiind adesea în strânsă legătură cu obiceiurile sau cu activitatea celorlalți. Iată, spre exemplu, în ce contexte se povesteau basme, legende sau snoave: „Se povestește în timpul anumitor munci și în clipe de răgaz, duminica, iarna la șezători, la clăci, pe uliță, pe toloacă*, toamna la curățatul porumbului, iar în regiunile de munte unde oamenii pleacă la cosit, departe de sat, seara după terminarea muncii sau în pauza de amiază. Povestesc păzitorii vitelor când se întâlnesc mai mulți

* *Toloacă*, (reg.), s.f. – pășune.

la un loc și ciobanii de munte. Se povestește la moară, în cabanele lucrătorilor forestieri, la armată și în spital. Ocaziile enumerate arată că povestitul are o funcție importantă în viața colectivităților folclorice și explică, alături de alți factori, bogatul și variatul repertoriu de povestiri al folclorului nostru.” (Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*)

Descoperit de câțiva scriitori în secolul al XIX-lea, folclorul literar românesc (parte a culturii orale) a fost

o importantă sursă de inspirație pentru literatura cultă și, în același timp, temă de reflecție și reper spiritual în definirea identității culturale naționale. Esențiale în acest sens au fost culegerile alcătuite de Vasile Alecsandri și de Petre Ispirescu. Texte ca *Miorița*, *Monastirea Argeșului* (Vasile Alecsandri) și *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* (Petre Ispirescu) se numără astăzi printre cele mai cunoscute și mai relevante creații din cultura română.

ÎNȚELEGERE

1. Completați tabelul de mai jos cu exemple de limbaj popular din secvența finală („Văzând palaturile dărmate...”)

Categorii	Exemple
Cuvinte specifice (lexic)	
Forme diferite de limba literară (la nivel fonetic sau morfologic)	
Abateri de la limba literară (dezacordul)	

2. Precizați momentele subiectului (după lectura integrală a textului).

3. Eroul unui basm trece, de regulă, prin trei încercări. Care sunt acestea în basmul discutat? Alegeți, cu argumente, una dintre variantele de mai jos:

a. nașterea, plecarea de acasă, întoarcerea acasă;

b. confruntarea cu Gheonoaia, confruntarea cu Scorpia, confruntarea cu fiarele pădurii;

c. plecarea de acasă, confruntarea cu Scorpia, moartea.

4. Alegeți unul dintre spațiile în care se desfășoară acțiunea și realizați o imagine cu ajutorul unui motor de IA.

ANALIZĂ

5. *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* valorifică o serie de motive specifice basmului. Dați exemple pentru următoarele categorii:

	Exemple
formulă inițială	
formule mediane	
formulă finală	
probe/încercări	
personaje pozitive	
personaje negative	

6. Care este rolul formulei inițiale într-un basm? Recitiți fragmentul din *Tinerețe fără bătrânețe* și motivați răspunsul cu ajutorul textului.

7. Cu ce alți monștri fabuloși ar putea fi comparată scorpia? Argumentați.

- a. himera;
- b. hidra;
- c. vasiliscul.

8. Realizați un inventar al episoadelor care subliniază superioritatea morală a personajului principal. Care sunt trăsăturile de caracter semnificative pentru simbolistica binelui?

DICTIONAR CULTURAL

„**Scorpia.** Monstru feminin zburător din mitologia românească. Scorpia se deplasează zburând cu iuțea vântului, scuipă flăcări cu care pârlăște vegetația, iar pentru a-și prinde victimele, soarbe aerul cu ele cu tot. Având un sânge miraculos, scăldarea în sângele cald al scorpiei ucise dă oricărui om invulnerabilitate; ungerea ochilor cu acest sânge vindecă orbirea; de asemenea regenerează brațele și picioarele retezate, dacă este turnat peste cioturile acestor membre.” (Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*)

INTERPRETARE

9. Analizați tabloul alăturat, aparținând artistului italian Guercino, urmărind:

- a. organizarea tabloului (fundalul, prim-planul – un aspect de contrast);
- b. semnificația titlului;
- c. o asociere la nivelul temei și al viziunii cu basmul studiat.

Guercino, *Et in Arcadia ego*, cca 1618

10. Cum ar putea fi caracterizată lumea basmului plecând de la secvența finală? Alegeți, cu explicații, varianta sau variantele adecvate.

- a. Este o fantezie fără nicio legătură cu realitatea.
- b. Exprimă aspirația omului către o lume în care să triumfe binele.
- c. Este rezultatul nevoii dintotdeauna a omului de povești, de lumi imaginare.

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

La origini, **basmul** este o creație populară, în care se povestesc întâmplări fantastice. **Fantasticul** (supranaturalul) este aspectul artistic definitoriu. Spre exemplu, eroul se poate transforma într-o plantă sau un animal, caii vorbesc și zboară, dintr-un pieptene aruncat de un personaj cu forțe magice se poate înălța o pădure sau dintr-o oglindă, un lac etc. Termeni sinonimi cu fantasticul, în acest caz, sunt *miraculosul* și *fabulosul*. În basm există o delimitare clară între real și supranatural. Uneori, eroii ajung, într-o formă sau alta, pe „tărâmul celălalt”, altfel decât lumea familiară oamenilor, populat de monștri cu care trebuie să lupte. Există, însă, și un fantastic al prozei scrise (culte), în care cele două lumi nu mai sunt categoric separate. Tensiunea epică se naște, în special, din ezitarea între real și ireal, ca în cunoscutele povestiri ale lui Edgar Allan Poe (secolul al XIX-lea) sau, mai târziu, la Mircea Eliade în *La țigănci* și în alte nuvele.

Un al doilea aspect artistic definitoriu al basmului este **stereotipia** – prezența unor elemente de conținut sau de limbaj care apar în toate basmele, cum ar fi:

- personajele simbolice și antitetice: forțe ale binelui și forțe ale răului;
- narațiune structurată din secvențe narrative tipice, esențial fiind motivul probelor sau încercărilor eroului.

(Cercetătorii au inventariat aceste secvențe. Spre exemplu, în *Morfologia basmului*, Vladimir Propp numește o asemenea secvență *funcție*: „o faptă săvârșită de un personaj și bine definită din punctul de vedere al semnificației ei pentru desfășurarea

acțiunii”. Câteva exemple din cartea cercetătorului rus: unul dintre membrii familiei pleacă de acasă, o interdicție este specificată eroului, interdicția este încălcată, răufăcătorul încearcă să-și înșele victima pentru a pune stăpânire pe ea sau pe averea ei, victima se lasă înșelată, ajutându-și astfel fără să vrea dușmanul, eroul este pus la încercare, iscodit, atacat etc., pregătindu-se astfel înarmarea lui cu unealta năzdrăvană.

- victoria binelui (finalul fericit)
- formule inițiale, mediane, finale: „A fost odată ca niciodată...”, „Se duse, se duse, peste nouă mări, peste nouă țări...”, „Ș-am încălecat pe-o șa și v-am spus povestea așa...” etc.

În lumea rurală, basmele s-au transmis pe cale orală de la un povestitor la altul, cunoscând mai multe variante. În plus, numele creatorilor nu s-a păstrat. Ele au ajuns la noi publicate de culegători ai folclorului, în forma lor originală sau prelucrate. Spre exemplu, basme românești ca *Prâslea cel voinic și merele de aur* sau *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* sunt incluse în volumul *Legendele și basmele românilor* de Petre Ispirescu, apărut în 1872. Sunt celebre culegerile de basme ale unor autori ca Ch. Perrault, frații Grimm sau H.C. Andersen.

Basmul cult aparține unor scriitori și poartă amprenta originalității acestora, chiar dacă preia caracteristicile generale ale speciei. În secolul al XIX-lea, interesul pentru cultura populară a fost foarte mare, fapt ce i-a determinat pe scriitori ca Ion Creangă. Mihai Eminescu sau Ioan Slavici să creeze asemenea texte originale.

Ion Creangă

Fata babei și fata moșneagului

AUTOR

Ion Creangă (1837-1889), prozator. Născut într-o familie țărănească din Humulești, „sat mare și vesel”, cum el însuși îl caracterizează în *Amin-tiri din copilărie*, Creangă învață întâi la școala primară de pe lângă biserica satului natal și la Broșteni, unde e dus de bunicul matern, David Creangă, apoi urmează Școala Domnească din Târgul Neamț, școala de catihet^{*} de la Făl-ticeni, Seminarul de la Socola din Iași și Academia Vasiliană unde l-a avut ca profesor pe Titu Maiorescu. Activează ca diacon o vreme, însă, în 1872, din cauza unor manifestări ne-potrivite cu canoanele ortodoxe (ia parte, de pildă, la reprezentății teatrale, nepermise de biserică în acea vreme), este exclus din rândul preoțimii. Foarte importantă este cariera didactică, în contextul social al unui învățământ de masă la începuturile lui, când este nevoie de școli, de educatori și

^{*} Catihet, s.m. – profesor de religie.

Era odată un moșneag și-o babă; și moșneagul avea o fată, și baba iar o fată. Fata babei era slută, leneșă, țăfnoasă și rea la inimă; dar, pentru că era fata *mamei*, se alinta cum s-alintă cioara-n laț, lăsând tot greul pe fata moșneagului. Fata moșneagului însă era frumoasă, harnică, ascultătoare și bună la inimă. Dumnezeu o împodobise cu toate darurile cele bune și frumoase. Dar această fată bună era horopsită și de sora cea de scoarță¹, și de mama cea vitregă; noroc de la Dumnezeu că era o fată robace² și răbdătoare; căci altfel ar fi fost vai și-amar de pielea ei.

Fata moșneagului la deal, fata moșneagului la vale; ea după găteje prin pădure, ea cu tăbuiet³ în spate la moară, ea, în sfârșit, în toate părțile după treabă. Cât era ziulica de mare, nu-și mai strângea picioarele; dintr-o parte venea și-n alta se ducea. Și-apoi baba și cu odorul de fiică-sa tot cârtitoare și nemulțămitoare erau. Pentru babă, fata moșneagului era peatră de moară în casă; iar fata ei, busuioc de pus la icoane.

[Cum baba îi cere moșneagului s-o alunge din casă pe fata lui, plângându-se mereu că este neascultătoare și leneșă, acesta cedează până la urmă; înainte de plecare o sfătuiește pe fată să fie, pe unde ar ajunge, tot supusă, blândă și harnică.]

Moșneagul, fiind un gură-cască, sau cum îți vrè să-i ziceți, se uita în coarnele ei, și ce-i spunea ea sfânt era. Din inimă, bietul moșneag poate c-ar fi mai zis câte ceva; dar acum apucase a cânta găina la casa lui, și cucoșul nu mai avea nicio trecere; și-apoi, ia să-l fi pus păcatul să se întrecă cu didiochiul; căci baba și cu fiică-sa îl umplea de bogdaprosti.

Într-una din zile, moșneagul, fiind foarte amărât de câte-i spunea baba, chemă fata și-i zise:

—Draga tatei, iaca ce-mi tot spune mă-ta de tine: că n-o ascuți, că ești rea de gură și innărvăvită și că nu este de chip să mai stai la casa mea; de-aceea du-te și tu încotro te-a îndrepta Dumnezeu, ca să nu se mai facă atâta gâlceavă la casa asta, din pricina ta. Dar te sfătuiesc, ca un tată ce-ți sunt că, orișunde te-i duce, să fii supusă, blajină și harnică; căci la casa mea tot ai dus-o cum ai dus-o: c-a mai fost și mila părințească la mijloc!... dar prin străini, Dumnezeu știe peste ce soi de sămânță de oameni îi da; și nu ți-or pute răbda câte ți-am răbdat noi.

¹ Soră de scoarță – soră vitregă.

² Robace, adj. – harnică.

³ Tăbuiet (reg.), s.n. – traistă de călătorie.

de alfabetizarea unei populații pentru care accesul la educație este foarte redus. Funcționează, astfel, ca institutor al unei școli primare din Iași, remarcându-se prin promovarea unor metode moderne, axate pe înțelegere, nu pe memorarea mecanică. A colaborat la elaborarea unor manuale școlare care s-au bucurat de mai multe ediții. Include în aceste manuale povestiri didactice precum *Acul și barosul* sau *Inul și cămeșă*.

Momentul definitoriu pentru cariera sa literară îl constituie colaborarea cu *Junimea*. În 1875 îl cunoaște pe Mihai Eminescu, revizor școlar al județelor Iași și Vaslui (pentru o scurtă perioadă), care îl va îndemna să scrie, fascinat de marele talent de povestitor al prietenului său, și-l va introduce în cenaclul Junimii, unde citește *Soacra cu trei nurori*, poveste publicată în octombrie 1875 în *Convorbiri literare*. În mare parte, scrierile ulterioare ale lui Creangă, povești (*Capra cu trei iezi*, *Punguța cu doi bani*, *Dănilă Prepeleac*, *Ivan Turbinca*, *Povestea unui om leneș* etc.), povestiri (*Moș Nichifor Coțcariul*, *Popa Duhu*, *Cinci pâni*) și romanul autobiografic *Amintiri din copilărie* (1881-1882, ultima parte apare postum), vor apărea în revista junimistă *Convorbiri literare*.

Fata babei și fata moșneagului apare în anul 1877, tot în revista *Convorbiri literare*.

Bojdeuca lui Creangă, fotografie din 2010

Atunci biata fată, văzând că baba și cu fiică-sa voiesc cu orice chip s-o alunge, sărută mâna tată-său și, cu lacrimi în ochi, pornește în toată lumea, depărtându-se de casa părințească fără nicio nădejde de întoarcere!

Și merse ea cât merse pe-un drum, până ce, din întâmplare, îi ieși înainte o cățelușă, bolnavă ca vai de capul ei și slabă de-i numărari coastele; și cum văzu pe fată, îi zise:

—Fată frumoasă și harnică, fie-ți milă de mine și mă grijește, că ți-oiu prinde și eu bine vrodată!

Atunci fetei i se făcu milă și, luând cățelușa, o spală și-o griji foarte bine. Apoi o lăsă acolo și-și căută de drum, mulțămită fiind în suflet că a putut săvârși o faptă bună.

Nu merse ea tocmai mult, și numai iaca ce vede un păr frumos și înflorit, dar plin de omizi în toate părțile. Părul, cum vede pe fată, zice:

—Fată frumoasă și harnică, grijește-mă și curăță-mă de omizi, că ți-oiu prinde și eu bine vrodată!

Fata, harnică cum era, curăță părul de uscături și de omizi cu mare îngrijire și apoi se tot duce înainte să-și caute stăpân. Și, mergând ea mai departe, numai iaca ce vede o fântână mălită și părăsită. Fântâna atunci zice:

—Fată frumoasă și harnică, îngrijește-mă, că ți-oiu prinde și eu bine vrodată!

Fata rânește fântâna și-o grijește foarte bine; apoi o lasă și-și caută de drum. Și, tot mergând mai departe, numai iaca ce dă de-un cuptior nelipit și mai-mai să se risipească. Cuptiorul, cum vede pe fată, zice:

—Fată frumoasă și harnică, lipește-mă și grijește-mă, că poate ți-oiu prinde și eu bine vrodată!

Fata, care știa că de făcut treabă nu mai cade coada nimărui, își suflecă mânicile, călcă lut și lipi cuptiorul, îl humui și-l griji, de-ți era mai mare dragul să-l privești! Apoi își spală frumușel mâinile de lut și porni iarăși la drum.

Și mergând ea acum și zi și noapte, nu știu ce făcu, că se rătăci; cu toate aceste, nu-și pierdu nădejdea în Dumnezeu, ci merse tot înainte până ce,

într-una din zile, des-dimineață, trecând printr-un codru întunecos, dă de-o poiană foarte frumoasă, și în poiană vede o căsuță umbrită de niște lozii⁴ pletoase; și când s-apropie de acea casă, numai iaca o babă în-tâmpină pe fată cu blândețe și-i zice:

—Da' ce cauți prin aceste locuri, copilă, și cine ești?

—Cine să fiu, mătușă? Ia, o fată săracă, fără mamă și fără tată, pot zice; și numai Cel-de-sus știe câte-am tras de când mama care m-a făcut a pus mâinile pe piept! Stăpân caut și, necunoscând pe nime și umblând din loc în loc, m-am rătăcit. Dumnezeu însă m-a povățuit de-am nimerit la casa d-tale și te rog să-mi dai sălășluire.

—Sărmană fată! zise bătrâna. Cu adevărat numai Dumnezeu te-a îndreptat la mine și te-a scăpat de primejdii. Eu sunt sfânta Duminică. Slujește la mine astăzi și fii încredințată că mâine n-ai să ieși cu mâinile goale de la casa mea.

—Bine, măicuță, dar nu știu ce trebi am să fac.

—Ia, să-mi lai⁵ copilașii, care dorm acum, și să-i hrănești; apoi să-mi faci bucate; și, când m-oiu întoarce eu de la biserică, să le găsesc nici reci, nici fierbinți, ci cum îs mai bune de mâncat.

Și, cum zice, bătrâna pornește la biserică, iară fata suflică mânicile și s-apucă de treabă. Întâi și-ntâi face lăutoare, apoi iese afară și începe a striga:

—Copii, copii, copii! Veniți la mama să vă leie!

Și când se uită fata, ce să vadă? Ograda se umpluse și pădurea fojgia de-o mulțime de bălauri și de tot soiul de jivine mici și mari! Însă, tare în credință și cu nădejdea la Dumnezeu, fata nu se spărie; ci le ia pe câte una și le lă și le îngrijește cât nu se poate mai bine. Apoi s-apucă de făcut bucate, și când a venit Sfânta Duminică de la biserică și a văzut copiii lăuți frumos și toate trebile bine făcute, s-a umplut de bucurie; și după ce-a șezut la masă, a zis fetei să se suie în pod și să-și aleagă de-acolo o ladă, care-a vrè ea, și să și-o ieie ca simbrie; dar să n-o deschidă pân-acasă, la tată-său. Fata se suie în pod și vede acolo o mulțime de lăzi: unele mai vechi și mai urâte, altele mai nouă și mai frumoase. Ea, însă, nefiind lacomă, ș-alege pe cea mai

veche și mai urâtă dintre toate. Și când se dă cu dânsa jos, sfânta Duminică cam încrețește din sprincene, dar n-are încotro. Ci binecuvântează pe fată, care își iè lada în spate și se întoarnă spre casa părintească cu bucurie, tot pe drumul pe unde venise.

Când, pe drum, iaca cuptiorul grijit de dânsa era plin de plăcinte crescute și rumenite... Și mănâncă fata la plăcinte, și mănâncă, hăt bine; apoi își mai iè câteva la drum și pornește.

Când, mai încolo, numai iaca fântâna grijită de dânsa era plină până-n gură cu apă limpede cum îi lacrima, dulce și rece cum îi gheața. Și pe colacul fântânei erau două pahare de argint, cu care a băut la apă până s-a răcorit. Apoi a luat paharele cu sine și a pornit înainte.

Și mergând mai departe, iaca părul grijit de dânsa era încărcat de pere, galbene ca ceara, de coapte ce erau, și dulci ca mierea. Părul, văzând pe fată, și-a plecat crengile-n jos; și ea a mâncat la pere și ș-a luat la drum câte i-a trebuit.

De-acolo mergând mai departe, iaca se întâlnește și cu cățelușă, care acum era voinică și frumoasă, iară la gât purta o salbă de galbeni pe care a dat-o fetei, ca mulțămită pentru că a căutat-o la boală. Și de aici, fata, tot mergând înainte, a ajuns acasă la tată-său. Moșneagul, când a văzut-o, i s-a umplut ochii de lacrimi și inima de bucurie. Fata atunci scoate salba și paharele cele de argint și le dă tătâne-său; apoi deschizând lada împreună, nenumărate herghelii de cai, cirezi de

Ferdinand van Kessel, *Priveliște cu animale (Muntele Taborului)*, secolul XVII

⁴ Lozie, s.f. – salcie.

⁵ (A) Ia, vb. – a îmbăia, a spăla.

vite și turme de oi iese din ea, încât moșneagul pe loc a întinerit, văzând atâtea bogății! Iară baba a rămas opărită și nu știa ce să facă de ciudă. Fata babei atunci și-a luat inima-n dinți și a zis:

—Las', mamă, că nu-i prdată lumea de bogății; mă duc să-ți aduc eu și mai multe.

Și cum zice, pornește cu ciudă, trăsning și plesning. Merge și ea cât merge, tot pe acest drum, pe unde fusese fata moșneagului; se întâlnește și ea cu cățelușa cea slabă și bolnavă; dă și ea de părul cel ticsit de omide, de fântâna cea mălită și seacă și părăsită, de cuptiorul cel nelipit și aproape să se risipească; dar când o roagă și cățelușa, și părul, și fântâna, și cuptiorul ca să îngrijească de dânsule, ea le răspundea cu ciudă și în bătaie de joc:

—Da' cum nu!? că nu mi-oi feșteli⁶ eu mânuțele tătucuței și a mămucuței! Multe slugi ați avut ca mine?

Atunci, cu toatele, știind că mai ușor ar putea căpăta cineva lapte de la o vacă stearpă decât să te îndatorească o fată alintată și leneșă, au lăsat-o să-și urmeze drumul în pace și n-au mai cerut de la dânsa niciun ajutor. Și mergând ea tot înainte, au ajuns apoi și ea la sfânta Duminică; dar și aici s-a purtat tot hursuz, cu obrăznicie și prosteste. În loc să facă bucatele bune și potrivite și să leie copiii sfintei Duminici cum i-a lăut fata moșneagului de bine, ea i-a opărit pe toți, de țipau și fugeau nebuni de usturime și de durere. Apoi bucatele le-au făcut afumate, arse și sleite, de nu mai era de chip să le poată lua cineva în gură... și când a venit sfânta Duminică de la biserică, și-a pus mâinile-n cap de ceea ce-a găsit acasă. Dar sfânta Duminică, blândă și îngăduitoare, n-a vrut să-și puie mintea c-o sturlubatecă și c-o leneșă de fată ca aceasta; ci i-a spus să se suie în pod, să-și aleagă de-acolo o ladă, care i-a plăcea, și să se ducă în plata lui Dumnezeu. Fata atunci s-a suit și ș-a ales lada cea mai nouă și mai frumoasă; căci îi plăcea să ieie cât de mult și ce-i mai bun și mai frumos, dar să facă slujbă bună nu-i plăcea. Apoi, cum se dă jos din pod cu lada, nu se mai duce să-și ieie ziua bună și binecuvântare de la sfânta Duminică, ci pornește ca de la o casă pus-

tie și se tot duce înainte; și mergea de-i pâraiau călcăiele, de frică să nu se răzgândească sfânta Duminică să pornească după dânsa, s-o ajungă și să-i ieie lada.

Și când ajunge la cuptior, frumoase plăcinte erau într-însul! Dar când s-apropie să ieie dintr-însele și să-și prindă pofta, focul o arde și nu poate lua. La fântână, așijderea: păhăruțele de argint, nu-i vorbă, erau, și fântâna plină cu apă pănă-n gură; dar când a vrut fata să puie mâna pe pahar și să ieie apă, paharele pe loc s-au cufundat, apa din fântână într-o clipă a secat, și fata de sete s-a uscat!... Când prin dreptul părului, nu-i vorbă, că parcă era bătut cu lopata de pere multe ce avea, dar credeți c-a avut fata parte să guste vro una? Nu, căci părul s-a făcut de-o mie de ori mai nalt de cum era, de-i ajunsese crengile în nouri! Ș-atunci... scobește-te, fata babei, în dinți! Mergând mai înainte, cu cățelușa încă s-a întâlnit; salbă de galbeni avea și acum la gât; dar când a vrut fata să i-o ieie, cățelușa a mușcat-o de i-a rupt degetele și n-a lăsat-o să puie mâna pe dânsa. Își mușca fata acum degetelele mămucuței și ale tătucuței de ciudă și de rușine, dar n-avea ce face. În sfârșit, cu mare ce a ajuns și ea acasă, la mă-sa, dar și aici nu le-au ticnit bogăția. Căci, deschizând lada, o mulțime de bălauri au ieșit dintr-însa și pe loc au mâncat pe babă, cu fată cu tot, de parcă n-au mai fost pe lumea asta, și apoi s-au făcut bălaurii nevăzuți cu ladă cu tot.

Iar moșneagul a rămas liniștit din partea babei și avea nenumărate bogății: el a măritat pe fiică-sa după un om bun și harnic. Cucoșii cântau acum pe stâlpii porților, în prag și în toate părțile; iar găinile nu mai cântau cucoșeste la casa moșneagului, să mai facă a rău; c-apoi atunci nici zile multe nu mai aveau. Numai atâta, că moșneagul a rămas pleșuv și spetit de mult ce-l netezise baba pe cap și de cercat în spatele lui cu cociorva⁷, dacă-i copt malaiul.

⁶ (A) feșteli, vb. – a murdări, a mânji.

⁷ Cociorvă (pop.), s.f. – lopată mică din lemn, cu coadă lungă, pentru scos jarul, cenușa sau pâinea din cuptor.

ÎNȚELEGERE

1. Precizați dacă următoarele enunțuri sunt adevărate sau false:

a. Fata moșneagului, neascultătoare, dar harnică și frumoasă, era persecutată mereu de mama vitregă și de fiica ei. A/F

b. La insistențele nevestei, bătrânul o trimite pe fiica sa în lume, sfătuind-o să fie supusă, blândă și harnică. A/F

c. Plecată de acasă, fata moșneagului a crezut că nu se va mai întoarce niciodată acolo, că a fost o despărțire definitivă de casa părintească. A/F

d. Copiii sfinteii Duminici erau, de fapt, niște balauri și animale fioroase. A/F

e. Când a plecat de la sfânta Duminică, fata babei i-a mulțumit pentru frumoasa ladă și și-a luat rămas-bun. A/F

2. Așezați în ordine următoarele secvențe din text, completând, în caiet, casetele de mai jos:

a. O cățelușă bolnavă, un păr, o fântână și un cupor îi vorbesc fetei moșneagului, cerându-i ajutor.

b. Sfânta Duminică este nemulțumită de felul în care se comportă fata babei.

c. Fata moșneagului se întoarce acasă cu o ladă veche și urâtă.

d. Baba și fiica ei sfârșesc tragic, fiind înghițite de balaurii din lada cea mare și frumoasă.

e. Bătrânul decide, la insistențele soției sale, să o alunge pe fiica sa din casă.

f. Fata moșneagului îngrijește lighioanele sfinteii Duminici.

--	--	--	--	--	--

3. Rezumați oral basmul, având în vedere următoarele secvențe:

a. prezentarea personajelor și a relației dintre ele;

b. încercările prin care trece fata moșneagului în drumul ei;

c. încercările la care este supusă fata moșneagului de către sfânta Duminică;

d. întoarcerea acasă;

e. drumul celei de-a doua fete și întoarcerea ei acasă;

f. deznodământul.

ANALIZĂ

4. Completați tabelul de mai jos cu elemente specifice basmului:

Formule specifice: a. inițială (de deschidere): b. mediană:	
Personaje pozitive:	
Personaje negative:	
Probe:	
Motive:	
Elemente fantastice:	
Finalul:	

5. Câte personaje pozitive apar în acest basm? Argumentați oral răspunsul.

6. Completați tabelul următor cu trei calități morale ale fetei moșneagului și secvențe narative relevante:

Calități morale:	Secvențe potrivite din text:

7. Grupați termenii următori în perechi de antonime: *altruism, decență, destoinicie, egoism, inteligență, modestie, necuviință, nepăsare, netrebnicie, prostie, sensibilitate, vanitate*. Care dintre ele credeți că

DICTIONAR CULTURAL

Oralitate – 1. Calitate a limbajului unui text literar de a părea vorbit, datorită unor caracteristici specifice exprimării orale (forme populare sau colocviale, interjecții, exclamații, structuri ale adresării către un interlocutor etc.); 2. Ansamblu de caracteristici specifice limbii vorbite.

surprinzând mai bine antiteza dintre cele două personaje feminine de prim-plan? Alegeți două perechi de antonime și explicați-le cu ajutorul unor secvențe din text.

8. Limbajul popular al basmului include frecvent expresii caracteristice limbii vorbite. Explicați sensul exemplelor de mai jos:

- *fântâna plină cu apă până-n gură*
- *fata... și-a luat inima-n dinți*
- *mergea de-i pârlăiau călcăiele*
- *și-a pus mâinile-n cap de ceea ce-a găsit acasă*
- *Și atunci, scobește-te, fata babei, în dinți!*

INTERPRETARE

9. Imaginea binelui în variantă feminină din basme diferă de aceea a binelui în variantă masculină. În ce constă diferența? Găsiți, cu argumente, explicații pentru această diferență.

10. Viziunea optimistă a basmului (triumful binelui) nu exclude prezența cruzimii. Selectați exemple de acest fel din basmul lui Creangă. Care credeți că este rolul unor asemenea scene? Exprimați-vă opinia într-un text de 100-150 de cuvinte.

11. Urmăriți un videoclip care prezintă cele cinci mari trăsături de personalitate (deschis, conștiincios, extrovertit, agreabil, nevrotic), accesând codul QR alăturat, și discutați din perspectiva lor câteva personaje din textele studiate la această unitate.

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE MIT ȘI LITERATURĂ. MONȘTRI DE IERI ȘI DE AZI

Din cele mai vechi timpuri, în toate culturile, oamenii și-au imaginat ființe monstruoase, de cele mai multe ori malefice. Zoomorfe sau antropomorfe, făpturi hibride adesea, descrise în regim hiperbolic, ele apar și în folclorul românesc, mai cunoscute fiind cele din basme, unde încarnează răul cu care se confruntă protagonistul, precum balaurul, o reptilă cu aripi, de obicei, cu mai multe capete, cu nări care suflă foc. Chiar dacă are trăsături omenești, zmeul, figură centrală în asemenea texte, se înrudește cu balaurul (cuvântul, provenit din limba slavă, înseamnă, la origine, „șarpe”). În *Enciclopedia zmeilor* (2002), Mircea Cărtărescu creează, preluând motivul folcloric, câteva figuri fantezist-ludice de zmei, într-un limbaj care mimează

descrierea științifică: „Gheare puternice, adaptate pentru scormonit pământul, pornesc din cele patru degete de la mâini și de la picioare. Toracele cu pectorali puternici cuprinde două inimi, care pompează către organe un sânge foarte rece și foarte albastru.” (*Zmeul comun*). Gheonoia și Scorpia, femeile blestemate de părinți din *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*, la limita umanului și a animalității, distrug totul în jur; cea de-a doua are trei capete și varsă foc și smoală (motive ale imaginarului infernal creștin).

În basmele și-n legende populare există, totuși, reminiscențe ale ambivalenței unor asemenea personaje care pot exprima, în contexte diferite, și binele, și răul, reprezentare specifică societăților primitive. Balaurii și jivinele din basmul lui Creangă sunt „copii” care trebuie spălați și hrăniți, dar și fiare care le devorează pe babă și pe fată. Culturile arhaice nu separă net, ca modernii, oamenii, animalele și zeii. „Cu sfînxul cu corp de leu și cap de om, sirenele cu cap de femeie și trup de pește și minotaurul cu cap de taur și trup de bărbat, mitologia greacă a păstrat urmele acestor timpuri arhaice și ale monștrilor lor hibridi. Zeii egipteni cu cap animal, cum ar fi șacalul Anubis, hipopotamul Thueris sau crocodilul Sobek depășesc foarte ușor bariera dintre specii, așa cum o fac azi xenogrefele care înlocuiesc un organ uman cu echivalentul animal.”*

Imaginarul monstruos devine expresia univocă a răului odată cu creștinismul care marchează în profunzime reprezentarea răului și a binelui din Evul Mediu până astăzi. În paralel, se produce treptat o relativizare a antinomiei ca-n celebrul roman scris de Mary Shelley, *Frankenstein* (1818), ecranizat de mai multe ori: monstrul e mai uman decât creatorul lui. În plus, spaimele epocii moderne și contemporane, începând cu secolul al XIX-lea, creează alt timp de fantasmă decât aceea arhaică. Materialul din care se țese nu mai e natural, ci creat de știință și tehnică: androizi, inteligențe artificiale, mutații de diverse specii roboți, xenomorful din seria de mare succes *Alien* (primul film datează din 1979). Literatura fantasy modernă se inspiră, însă, din mitologie și folclor și creează personaje ca vrăjitorii, elfii, hobbiții și Sauron din *Stăpânul inelelor* (1954-1955) de J.R.R. Tolkien. Există, de asemenea, astăzi, o comercializare la scară mare a imaginarului monstruos, întrucât satisface o nevoie dintotdeauna. Figurine care întruchipează creaturi legendare au parte de un succes extraordinar, cum s-a întâmplat, în 2000 și-apoi în 2016, spre exemplu, cu jucăria japoneză *Pokémon*, monstrul de buzunar.

Gustave Moreau, *Oedip și Sfînxul*, 1864

* Odon Vallet, *Primele religii*, trad. rom. Iulia Bodnari

Limba standard. Instrumente normative

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

Limba standard este varianta comună, accesibilă, a limbii române, care se caracterizează prin respectarea regulilor (normelor) de exprimare. Este, prin urmare, varianta normată sau literară a limbii române. Celelalte variante ale limbii literare* sunt limbajele specializate ale diverselor domenii culturale.

Norma lingvistică include regulile aplicabile într-o anumită perioadă și are în vedere toate nivelurile limbii: fonetic, lexico-semantic, morfologic și sintactic.

Totodată, orice limbă se caracterizează prin adaptabilitate, prin faptul că se schimbă pentru a putea reprezenta realitatea vremurilor în care este vorbită. Lexicul este componenta cea mai dinamică, trecând prin schimbări semnificative de la o epocă la alta. Fonetica, morfologia și sintaxa sunt niveluri mult mai stabile, de aceea orice modificare la aceste niveluri presupune intervale mari de timp. Fenomene complexe, limbile cunosc variații de la o epocă la alta, precum și de la o regiune la alta. Există variații și în funcție de situația de comunicare (formală/oficială sau informală/neoficială).

Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM), elaborat la Institutul de Ling-

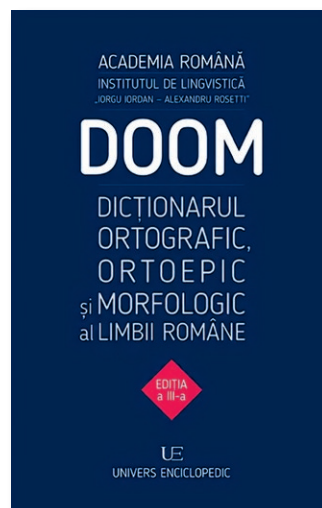
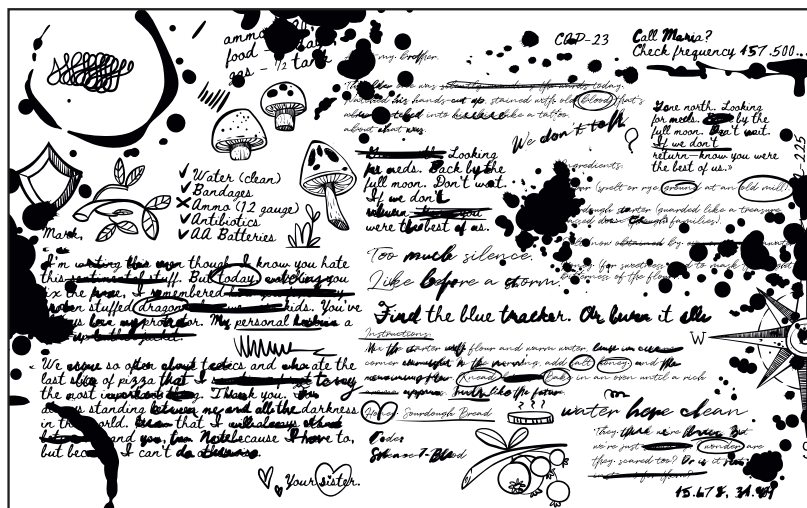
vistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române, este instrumentul normativ care recomandă cum trebuie să se scrie, să se pronunțe și să se utilizeze corect gramatical cuvintele limbii române literare actuale. Dicționarul publicat în 2021 este cel care prezintă normele actuale de utilizare corectă a limbii române, iar varianta online cuprinde circa 65.000 de cuvinte înregistrate. Ulterior, a apărut Îndreptarul *ortografic, ortoepic, morfologic și de punctuație*, o lucrare mai accesibilă, destinată atât specialiștilor, cât și publicului larg.

În plus, sensurile cuvintelor și ale grupurilor de cuvinte (locuțiuni, expresii) sunt precizate în *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX), a cărui ultimă versiune datează din 2016. Apar, de asemenea, în acest dicționar informații utile referitoare la originea cuvintelor și la valoarea lor morfologică.

Informații ample referitoare la norme, însoțite de analize și argumente științifice, apar în *Gramatica limbii române* (GA), elaborată la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române, și în numeroase alte gramatici, dicționare sau diverse lucrări ale lingviștilor.

* A nu se confunda cu limba literaturii!

Note de
călătorie
scrise
de mână.

EXERCIIII

1. Precizați formele corecte de plural ale substantivelor: *algoritm*, *almanah*, *aragaz*, *chibrit*, *defileu*, *foarfecă*, *monolog*, *mausoleu*, *simptom*, *succes*.
2. Precizați diferențele între scriere și pronunțare în cazul următoarelor cuvinte: *eu*, *el*, *ea*, *ele*, *este*, *eram*.
3. Construiți enunțuri în care să apară cuvintele următoare la cazul genitiv numărul singular, forma articulată hotărât și forma nearticulată: *alee*, *femeie*, *gramatică*, *onomatopee*, *piele*, *soră*, *veste*.
4. Indicați forma sau formele de plural pentru următoarele cuvinte: *astru*, *căpșună*, *chibrit*, *lipitoare*, *maică*, *poiană*, *socru*, *sanda*.
5. Descoperiți cuvântul diferit de celelalte prin felul în care realizează categoria gramaticală a numărului: *altruism*, *cinste*, *curaj*, *feudalism*, *frică*, *joacă*, *miere*, *narcisism*, *tineret*, *zahăr*.
6. Alegeți varianta sau variantele corecte: *aștri/astre*, *biscuit/biscuite*, *bulgăr/bulgăre*, *caramela/caramelă*, *citronadă/sitronadă*, *dizertație/dizertație*, *filologă/filoloagă*, *filozofie/filosofie*, *glonț/glonțe*, *greier/greiere*, *nivele/niveluri*, *pioneză/piuneză*, *psihologă/psiholoagă*, *tunele/tuneluri*.
7. Alegeți seria cu toate cuvintele accentuate corect: a. *băteți*, *tăceți*, *vedeți*, *zăceți*; b. *bateți*, *tăceți*, *vedeți*, *zăceți*; c. *bateți*, *tăceți*, *vedeți*, *zăceți*; d. *bateți*, *tăceți*, *vedeți*, *zăceți*.
8. Citiți fragmentul (marcat cu albastru) care prezintă povestea cuvântului *șmecher* și explicați pentru ce trăsătură a limbii este caracteristică.
9. Precizați, cu ajutorul dicționarului, evoluția semantică a următoarelor cuvinte: *hazna*, *mitocan*, *rost*.
10. Recitați notele de subsol de la *Triumful talentului* de I.L. Caragiale și transcrieți două neologisme cu o formă diferită de cea actuală.
11. Exprimați-vă opinia (text de 150 de cuvinte) despre buna folosire a limbii române. Folosiți ca argument cel puțin o idee din fragmentul de mai jos:

„Dintre limbile romanice, singură româna a ales, pentru a desemna noțiunea în discuție, lat. *conventum* – «întâlnire»(!) intuind, prin aceasta, tocmai sensul *social* al limbajului. Etimologia* lui *cuvânt* – iată încă o strălucită dovadă despre puterea de pătrundere și selecție a gândirii populare. *Cuvântul* este, așadar, rodul «întâlnirii», căci «întâlnire» – *cuvânt* înseamnă omul înțelegându-l pe omul «întâlnit», prin *cuvânt*. Ne bucurăm și ne mândrim de câte ori deslușim, în istoria cuvintelor românești, nu numai darul, cunoscut, al imaginației împinse până la năstrușnicie, ci și pe acela, încă mai prețios, al înțelegerii, profunde și nuanțate, a lumii. *Cuvântul* devine, astfel, un simbol al omeniei, al onoarei, al făgăduinței împlinite: «Omul se leagă cu *cuvântul*, nu cu frâul», zice o vorbă din străbuni. Vai de cine «își dă *cuvântul*», dar «nu și-l ține» («și-l calcă»)! Este admirat și prețuit omul de *cuvânt*, omul care poate fi crezut pe *cuvânt*.” (G.I. Tohăneanu, T. Bulza, *O seamă de cuvinte românești*)

 Folosiți pentru rezolvarea exercițiilor 1-6 sau verificarea soluțiilor <https://doom.lingv.ro/>.

Unele cuvinte pot avea mai multe forme pentru aceeași categorie morfologică. Dacă aceste forme sunt corecte, ele se numesc **variante literare**. Spre exemplu, substantivul *căpșună* are două forme corecte de plural, *căpșune* și *căpșuni* (și, implicit, alte forme diferite în funcție de context: *unei căpșune*, *unei căpșuni* etc.). Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic în vigoare (DOOM 3) a schimbat în cazul multor termeni norma, optând de cele mai multe ori pentru o singură formă. S-au păstrat, totuși, câteva variante, cum ar fi exemplul anterior sau *cireși/cireșe*, *mass-mediei/mass-media* (g.-d. art.).

 Folosiți pentru rezolvarea exercițiilor 8 și 9 sau pentru verificarea soluțiilor <https://dexonline.ro/>

Cuvântul **șmecher**, care în zilele noastre are sensul de persoană „care știe să iasă cu dibăcie din încurcături, pe care nu-l poți păcăli; abil; isteț, dezghețat; șiret, șarlatan”, provine din germanul „Schmecker”, însemnând „persoană cu gust rafinat”. Povestea cuvântului are legătură cu negustorii sași, care angajau un degustător (*der Schmecker în germană*), pentru a nu fi păcăliți în timpul tranzacțiilor, în special al celor cu vin, acesta reușind să facă tranzacția la prețul corect, iar nu la suprapreț, în cazul în care vinul era de o calitate inferioară sau îndoit cu apă.

* originea

Norme de ortografie și de punctuație

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

SEMNE ORTOGRAFICE

Apostroful ['] marchează căderea unui sunet sau a unui grup de sunete (*'neața*). Apare și în unele împrumuturi (*McDonald's*) sau indică absența unor cifre (*'48*).

Bara oblică [/] apare, ca semn ortografic, în numele unor unități de măsură (*km/h*).

Blancul [] este spațiul alb care separă cuvintele (*Evul Mediu*).

Cratima [-] are mai multe roluri:

- marchează rostirea legată a două cuvinte diferite: (*ne-ar*);
- unește componentele unor cuvinte compuse (*prim-secretar*);
- leagă articolul sau desinența de anumite cuvinte (*mouse-ul, mouse-uri*);
- marchează absența unor sunete (*d-ta*);
- leagă interjecții identice repetate (*cioc-cioc*).

Linia de pauză [–] apare în scrierea unor cuvinte compuse complexe (*nord – nord-vest*).

Punctul [.], ca semn ortografic, se folosește în abrevieri (*nr.*).

Virgula [,] se folosește, ca semn ortografic, între cuvinte identice repetate (*ham, ham*).

Bara oblică, linia de pauză, punctul și virgula sunt, în majoritatea cazurilor, semne de punctuație.

Pentru informații suplimentare consultați online *Îndreptarul ortografic, oetoeptic, morfologic și de punctuație*, accesând codul QR alăturat.

SEMNE DE PUNCTUAȚIE

Bara oblică [/] separă elemente lexicale sau numere scrise cu cifre, marcând un raport între acestea (*aștri/astre, ficțional/nonficțional, Legea 11/2001*).

Cratima [-]

Ca semn de punctuație, cratima se pune între cuvintele:

- care arată un raport sau o asociere (*relația spațiu-timp*);
- care indică un interval de timp sau o distanță (*două-trei ore; orele 5-10; distanța București-Brașov*);
- care arată aproximația (*măine-poimăine, două-trei kilograme; 4-5 zile*).

Două-puncte [:] semnaleză comunicarea directă, reproducerea unui citat, o enumerare, o explicație etc. (*Au plecat toți acasă: Maria, Ana și Gabi*).

Ghilimelele [„ ”] se folosesc atunci când cităm un fragment dintr-un text sau un titlu (*Am terminat*

„Mizerabilii”). Ghilimelele franțuzești « », numite și ghilimele *ascuțite/unghiulare*, cu rolul de a marca un citat inclus în alt citat (situația de „ghilimele în ghilimele”): „În «Povestea lui Harap-Alb» aflăm pe cele mai crude două personaje din întreaga operă a lui Creangă: spânul și împăratul Roș. Acesta din urmă, «având inimă haină» nu se mai satura de a vărsa sânge omenesc...”.

Notă. În redactarea computerizată, ghilimelele pot fi înlocuite cu literele cu caracter cursiv (italic), așa cum se întâmplă în cazul exemplurilor care însoțesc prezentarea semnelor ortografice și de punctuație.

Linia de dialog [–] indică începutul vorbirii directe:

- Te-ai întors?
- Da.

Linia de pauză [–] izolează diverse cuvinte sau construcții care aduc o informație suplimentară (*Ioana – fata pe care o cunoști – a plecat din oraș*).

Parantezele indică o informație suplimentară (ca linia de pauză), scurte comentarii, exemplificări, omiterea unor fragmente sau indicații scenice. Pot fi rotunde () sau drepte [].

Punctele de suspensie [...] marchează o întrerupere a vorbirii: „*Grămakica iaște...*” (I.L. Caragiale)

Punctul [.] indică sfârșitul unei propoziții asertive (*Mihai a plecat la lucru*.)

Punctul-și-virgula [;] marchează o pauză (mai mare decât cea redată de virgulă și mai mică decât cea redată de punct) (*Lumea a fost mulțumită de frumoasa istorisire; astfel, au existat și curiozități*.)

Semnul întrebării [?] marchează finalul unei propoziții interogative (*Plecăm mâine?*)

Semnul exclamării [!] marchează finalul unei propoziții exclamative sau imperative (*Ce surpriză plăcută!*)

Virgula [,] poate avea mai multe roluri:

- delimitează părți de propoziție sau propoziții de același fel (coordonare prin juxtapunere): *A cumpărat pentru școală caiete, cărți, creioane și un penar. Scriu, mănânc și citesc.*

- se pune întotdeauna înaintea conjuncțiilor/locuțiunilor conjuncționale adversative (*ci, dar, iar, însă*), a celor concludive (*decî, așa că*), copulative (*precum și*):

A venit, dar a plecat foarte repede.; Ne durea capul, așa că am luat o pauză.; Am dat testul la engleză, precum și pe cel de la italiană.

- se pune obligatoriu în cadrul structurilor: *atât..., cât și; fie..., fie; nici..., nici; nu numai..., ci și; ori..., ori; sau..., sau; și..., și* (*Au venit la festivitate atât părinții, cât și bunicii*.)

- izolează construcțiile gerunziale, participiale și infinitivale, plasate înaintea regentului (*Văzând că mai are de mers, a luat o pauză.; Înainte de a preda testul, mai verifică-l o dată*.)

- izolează construcții incidente: *Vorbește cu aplomb, după cum se vede, la fiecare conferință*.

- izolează interjecții: *Vai, ce eroare!*

- izolează substantive în vocativ (*Mă bucur, copii, de această performanță!*)

- izolează circumstanțiale diverse sau atribute: *A plecat la Sinaia, deși este frig*.

- izolează construcții gerunziale sau participiale așezate la începutul propoziției: *Adusă acasă, Irina s-a simțit mai bine*.

Pentru informații suplimentare consultați online îndreptarul ortografic, ortoepic, morfologic și de punctuație, accesând codul QR.

EXERCIȚII

1. Completați tabelul de mai jos cu câte trei exemple pentru fiecare semn ortografic. Pentru a verifica folosirea lor corectă puteți accesa codul QR alăturat.

Apostrof	
Bară oblică	
Blanc	
Cratimă	

2. Redactați trei enunțuri în care să folosiți următoarele semne de punctuație: punctul, virgula, ghilimelele și linia de pauză.

3. Articulați hotărât următoarele cuvinte și explicați scrierea lor: *brand, booking, bullying, business, designer, fairplay, fake, hobby, homeworking, kitsch, make-up, mouse, party, selfie, show, trend*.

Limba română

4. Completați fragmentele următoare cu semnele de punctuație corespunzătoare:

● Ce să-i zică ce să-i facă ce voia el cu dânsa (Ioan Slavici)

● Bătrâne gata mi-a spus până la urmă (Mircea Cărtărescu, *Tu, Nichita...*)

● Prezintă în 30 50 de cuvinte o trăsătură de caracter a poetului Nichita Stănescu

● Mai avem de mers 20 30 de kilometri până ajungem la mare

5. Rescrieți enunțurile următoare, corectând punctuația:

● Am citit „*Toate pânzele sus!*” de Radu Tudoran.

● Nu vreau să mai am de-a face cu oameni precum: Ana, Maria și Andrei, care nu înțeleg nimic din ce le zic.

● A făcut majoritatea exercițiilor și s-a încadrat în timp, întrucât a lucrat între 3 – 5 exerciții pe zi.

● Mai are de parcurs 5 – 6 kilometri.

● Aș vrea să merg și eu pe traseul Cluj-Napoca-Dej.

6. Comparați rescrierea voastră de la exercițiul 5 cu a colegului de bancă și evaluați-le reciproc.

7. Explicați, pe scurt, utilizarea semnelor de punctuație în fragmentele următoare:

a. Într-o zi întreagă se puteau întâmpla atâtea, nimic nu era previzibil [...]. Ieșeai nerăbdător. Te așteptau. Fetele și băieții – cele două specii diferite, definitiv vrăjmașe. Ne toleram pentru că aveam nevoie unii de alții la jocuri, ca să fim mai mulți. (Simona Popescu, *Exuvii*)

b. Sacoșa, bineînțeles, am uitat să o iau. Când m-au văzut, bibliotecarele m-au întrebat de ce m-am întors. Le-am spus că am venit să aduc înapoi cartea.

— Nu mai vrei s-o citești? m-au întrebat ele.

— Am citit-o, le-am spus. (Dan Sociu, *Cu mintea murată în povești*)

8. Verificați dacă virgula este corect folosită în următoarele enunțuri:

a. Andrei prietenul meu nu a înțeles problema.

b. Salut îmi împrumuți, te rog, materialul?

c. Poezia „O mamă” a lui Eminescu m-a emoționat.

d. Nu înțeleg: nici nu învață, nici nu scrie.

e. L-am rugat să tacă, și din păcate vorbește fără oprire.

f. Din fericire a scăpat cu o mică lovitură.

g. Unii mă consideră riguros, alții, superficial.

h. Că a fost vina ei știm.

i. Ce faci Matei?

9. Construiți câte un enunț pentru fiecare dintre cuvintele sau grupurile de cuvinte:

● bună-credință ● bună credință ● bună-creștere ● bună creștere ● bună-dimineța ● bună dimineța ● bun-gust ● bun gust ● bun-rămas ● bun rămas ● bun-simț ● bun simț

10. Puneți semnele de punctuație necesare în fragmentul de mai jos, cu ajutorul unui motor de IA:

„Sunt ei tătarii viteji sosiți din îndepărtatele step-e ale Asiei gata să cucerească noi pământuri mereu în mijlocul luptelor mereu pe drumuri Sunt ei Minu și Rumbi cei doi tătarii ai mamei și ai tatei care își fac intrarea triumfală în parc pe cele două biciclete sălbatice biciuind bidoanele cu maximă viteză

Ceilalți trecători se feresc căci tătarii pârjolesc totul în calea lor [...]

De ce merg atât de repede cu bicicleta Se cred la curse Vor provoca un accident

De ce țipă atât de des Nu aici nu e pădure să știți Trebuie să îi struniți doamnă Se impun măsuri domnule Cum adică nu reușiți [...]

O inocenți trecători Înseamnă că nu cunoașteți sufletul de tătar

Nicio luptă nu e prea grea pentru ei

Niciun parc nu e prea mare

Nicio zi nu are sfârșit ”

(Andreea Micu, *Păzea, sosesc tătarii!*, în *Literatura la feminin*, antologie coordonată de Adina Dinițoiu și Anastasia Staicu)

11. Sunt contexte, la exercițiul 9, care permit o punctuație diferită. Dați două exemple și explicați diferențele de scriere.

Normă și abatere (greșeli fonetice, lexico-semantică și gramaticale)

EXERCITII

1. Subliniați varianta/varianțele corect accentuată(e): *butelie/butelie*, *cătină/cătină*, *crepuscul/crepuscul*, *editor/editor*, *încotrova/încotrova*, *jilav/jilav*, *frânghie/frânghie*, *furie/furie*, *lipie/lipie*, *penurie/penurie*, *preceptor/preceptor*, *prevedere/prevedere*, *taxi/taxi*, *trafic/trafic*. Verificați alegerile în <https://doom.lingv.ro/>.

2. Accentuați corect cuvintele din lista următoare: *acvilă*, *adidas*, *alo*, *aripă*, *blestem*, *buldog*, *canid*, *caracter*, *gingaș*, *intim*, *profesor*, *scrutin*, *șafandache* (pop.).

3. Construiți un text de aproximativ 50 de cuvinte în care să apară cel puțin patru cuvinte împrumutate din limba engleză (atât forme adaptate la specificul limbii române, cât și forme neadaptate).

4. Citiți textul și rezolvați exercițiile de mai jos:

„O foarte mare (și supărătoare) răspândire are, în limba actuală, *a servi* în loc de *a mânca* (*a lua masa*). Formule ca: *Mai serviți (vă rog)*, *Ce doriți să serviți la micul dejun?*, *De ce nu mai serviți puțină friptură?*, *Să mergem să servim masa* etc. se aud la tot pasul, deși sunt incorecte. În toate situațiile enumerate trebuie folosite verbele *a mânca* sau *a lua*: *Mai luați (mâncați)*, *vă rog!*, *Ce doriți să mâncați la micul dejun?*, *De ce nu mai luați puțină friptură?*, *Să mergem să mâncăm* etc.

Punctul de plecare al extinderii lui *a servi* cu accepția în discuție îl constituie, foarte probabil, construcții ca: *Masa e servită*, *Chelnerul servește la masă* și altele, care sunt corecte și acceptate de

limba literară. E perfect justificat să spunem, de exemplu: (Nu vă deranjați) *am să mă servesc singur* (cu sensul „am să-mi iau singur de mâncare”), dar e greșită formularea (Să mergem) *să servim masa*, pentru că înseamnă (Să mergem) *să le servim altora masa*, *să le dăm altora să mănânce*, și nu *să mâncăm noi...*”

(Valeria Guțu-Romalo, *Corectitudine și greșea-lă: limba română de azi*)

a. Explicați în ce constă abaterea de la norme, prezentată în textul de mai sus. Căutați, înainte de a răspunde, pe dexonline.ro sensurile verbului „a servi”.

b. Construiți trei enunțuri corecte în care să apară verbul „a servi”.

c. De ce credeți că simți nevoia unii vorbitori să folosească verbul „a servi” în locul verbului „a mânca”?

d. Dați alte două exemple de abateri de la normele de exprimare, frecvente în comunicarea de astăzi.

5. Verificați cu ajutorul dicționarului dacă neologismele subliniate sunt folosite corect în context:

a. Primăvara a debutat cu o vreme neplăcută, a plouat mult și a bătut vântul.

b. S-a lăudat că are expertiză adevărată în profesia lui.

c. Afacerea a fost lucrativă, muncea din zori până seara și a renunțat.

d. Am recepționat mesajul tău, îți răspund mâine.

e. Învățământul se dezvoltă pe o traiectorie imprevizibilă.

Limba română

CONFUZIA PARONIMICĂ

Paronimele sunt cuvintele care au formă asemănătoare, dar sens total diferit. De cele mai multe ori, cuvântul mai des utilizat este utilizat, în mod greșit, în locul celui mai puțin cunoscut („fortuit” – „accidental”, „întâmplător”, spre exemplu, este confundat, uneori, cu „forțat”).

6. Subliniază paronimul corect pentru structurile de mai jos.

- a. privire glacială/glaciară;
- b. concurs de echitate/ echitație;
- c. a apropia/ a apropria bunul cuiva;
- d. zbor orbital/ orbitar;
- e. afecțiune dentală/ dentară.

7. Construiți propoziții cu perechile paronimice: *adagio/adagiu, arbitrar/arbitral, biografie/bibliografie, caro/carou, eminent/iminent, lacună/lagună, solitar/solidar*.

8. Indicați forma corectă sau literară: *conjunctură/conjunctură, corabora/corobora, delincvent/ delicvent, escortă/escortă, fratricid/fraticid, întreprindere/întreprindere, juristconsult/ jurisconsult, președinție/ președenție, repercusiune/ repercursiune, vindecativ/vindicativ*.

PLEONASMUL

Este o greșală care constă într-o repetare inutilă a sensului, prin două sau mai multe cuvinte. Există pleonasme mai greu de recunoscut, precum: *mujdei de usturoi* (*mujdei* = *must de ai*, *ai* fiind denumirea veche a usturoiului), *caligrafie frumoasă* (*kalos*, în limba greacă, de unde provine, înseamnă *frumos*) sau *muncă laborioasă* (în latină, *labor* = *muncă*). Alteori, pleonasmemele sunt evidente: *în jur de vreo patru-cinci...*, *mijloace mass-media*, *a mai repeta încă o dată*, *autobiografia mea*, *a se bifurca în două*, *a conviețui împreună*, *a conlucra amândoi*, *a încerca o tentativă* etc.

Pleonasmul intră în categoria greșelilor de exprimare doar dacă în context repetiția este inutilă, cum se întâmplă în exemplul următor: „— Frate, coboară mai repede jos, te aștept de o oră.” În alte situații, însă, aceeași construcție poate transmite insistența sau poate fi folosită în joacă. Fenomenul caracterizează atât comunicarea curentă, cât și literatura. În literatură, asemenea abateri se numesc **licențe poetice**. Un motiv frecvent al lor este ritmul poeziei:

„Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gând
Și viața-mi luminează.” (Mihai Eminescu, *Luceafărul*)

9. Explicați cu ajutorul dicționarului de ce sunt pleonastice expresiile: *a conlucra împreună, deschiderea vernisajului, hemoragie de sânge, hit de succes, scurtă alocuțiune, summit de vârf, topografia locului, un procent de 70%*.

10. Formulați enunțuri corecte în care să apară cuvintele: *alocuțiune, a conlucra, hemoragie, hit, loc, summit, topografie, 70%*.

Carl Spitzweg, *Șoarecele de bibliotecă*, cca 1850

Utilizarea corectă a verbului. Un „i” sau doi „i”?

● Cu ajutorul infinitivului se formează timpul viitor al modului indicativ, de aceea se va scrie cu un singur „i”: *voi citi, voi fi, nu voi muri, vei dori* etc.

● De asemenea, cu infinitivul se formează și forma negativă a imperativului: *Nu fi rău!, Nu citi cărți proaste!, Nu duce! , Nu face!*

● Se scrie cu doi „i” la imperativ forma afirmativă verbul „a fi”: *Fii atent la oră!*

● Unele verbe se scriu cu doi „i” la infinitiv: *a înmii, a prii, a pustii, a se sfii* etc.

● La indicativ, timpul prezent, persoana a II-a, numărul singular, desinența este „-i”, de aceea se scriu cu doi „i” forme ca: *(tu) știi, vii, scrii, devii, menții* etc.

● Se scriu de asemenea cu doi „i”, formele de conjunctiv, prezent, persoana a II-a, singular, atât la forma afirmativă, cât și la forma negativă: *să fii/ să nu fi, să știi/ să nu știi, să vii/ să nu vii* etc.

● Se scriu cu un singur „i”, la indicativ persoana a II-a, singular, verbele: *tu afli, tu intri, tu suflă, tu umbli, tu umpli, tu umfli* (la infinitiv aceste verbe nu au „i” final în rădăcină: *a afla, a intra, a sufla, a umbla, a se umple, a se umfla* etc.).

11. Subliniați forma corectă:

- a. A răspuns corect, fără a *fi/a fi* repetat lecțiile.
- b. *Apropiându-se/apropiindu-se* de punctul de întâlnire, începea să *aibă/aivă* emoții.
- c. El nu-i *agreează/agrează* pe vecinii noștri.
- d. Gigel *absolvește/absolvă* liceul anul acesta.
- e. Am vrut să îi *creez/creiez/crez* tot confortul pe care și l-a dorit.
- f. *Nemaiștiind/nemaiștind/ne mai știind* ce să spună, a plecat capul rușinat.
- g. *Neștiind/neștind* când vine trenul, a plecat mai repede la gară.
- h. Noi *închiriam/închiriăm* ieftin apartamentul.
- i. Nu-i vor putea *încape/încăpea* toate lucrurile în geantă.
- j. Pe acel elev îl *bănuiește/bănuie* că a copiat la test.
- k. Pentru a *ști/a știi* pe ce drum să o iei, *trebuie/trebuie* să te uiți atent pe hartă.

l. Pentru a-ți *prii/a-ți pri/a-ți priii/ați prii* tratamentul, trebuie să-l iei zilnic.

m. *Voiam/vroiam* să *știi/ști* că ești iubit.

n. Ana *veni/venii* să îi vadă pe musafiri.

o. Nu se *sfi/sfii* să încerce tortul înaintea sărbătoritului.

p. Dacă ai putea *tăcea/tace* puțin, ar *fi/fii* perfect.

12. Completați spațiile libere cu formele corecte:

● Ne-a spus că noi vom merge la concurs și fiecare (*a răspunde*, indicativ viitor) la trei întrebări.

● Nu (*a face*, imperativ, singular) lucrurile în grabă!

● — Sigur, mi-..... (*a plăcea*, condițional-optativ, prezent) să mergem într-o excursie.

● El se gândește că ar fi bine dacă (*a tăcea*, condițional-optativ, prezent) din când în când; a vorbit cam mult în ultima vreme.

● Eu și Andrei (*a voi*, indicativ imperfect) să plecăm mai devreme.

● Numai (*a crea*, gerunziu) ceva, oricât de mărunț ar părea, vom fi mulțumiți.

● Majoritatea oamenilor (*a vrea*, indicativ prezent) o viață liniștită și plăcută.

● Antrenamentul care (*a preceda*, indicativ, prezent) concursul de schi va conta destul de mult.

● Trebuia să ne oprim, pentru că (*a merge*, indicativ mai-mult-ca-perfect) destul de mult.

● Trebuia să mă opresc, pentru că (*a merge*, indicativ mai-mult-ca-perfect) destul de mult.

Johannes Vermeer, *Femeie citind o scrisoare*, 1662-1663

Limba română

DOOM (ediția a III-a) atrage atenția asupra unor probleme în folosirea corectă a unor forme verbale:

a. Verbe ca *a apărea, a părea, a plăcea, a tăcea* sunt de conjugarea a II-a; sunt incorecte formele *a apare, a pare, a place, a tace*.

b. Forma *vroiam*, care apare frecvent în uz, este incorectă; corecte sunt formele *voiam* (a voi) sau *vream* (a vrea).

c. La mai-mult-ca-perfect, plural, apare desinența *-ră* (compară *el citise* cu *ei citiseră*).

d. Verbele *a preceda, a succeda* sunt de conjugarea I; sunt incorecte formele *a precede, a succede*.

În enunțul *Majoritatea oamenilor...* acordul predicatului cu subiectul se face după înțeles cu atributul *oamenilor*, chiar dacă subiectul este substantivul *majoritatea*. Deși nu este acordul gramatical obișnuit, acordul după înțeles nu este considerat o greșală. În schimb, atunci când subiectul este urmat de un atribut adjectival (*majoritatea parlamentară*) este recomandat acordul gramatical: *Majoritatea parlamentară a votat legea*.

13. Verificați corectitudinea completărilor după ce citiți explicațiile alăturate.

14. Construiți câte două enunțuri în care substantivele *majoritatea, o mulțime, o parte, restul, jumătate* să apară cu funcția de subiect.

15. Corectați greșelile din următoarele enunțuri:

- Grație celor ce ne-au îndrumat, dar și a muncii noastre, vom reuși.
- Colegei mele cam neastâmpărată i-am spus să fie mai atentă când traversează.
- Ce-s cu lucrurile acestea aruncate peste tot?!
- Am citit cu plăcere o carte care spune povestea incredibilă a femeii aceasta, pe care ai cunoscut-o și tu.
- Fiecare dintre noi alegem culorile care ni se potrivesc.
- A fost permanent interesul și ajutorul pentru familiile defavorizate din comunitatea noastră.
- Nu se merită să pierzi timpul cu asta.
- Niciunul dintre ei nu au ales cum trebuie.
- Sunt probleme în respectarea legilor și ale normelor nescrise.
- Regulile de clasificare ale concurenților au permis desfășurarea în condiții optime a întrecerii.

16. Rescrieți corect enunțurile de mai jos:

- a.** Cartea care am cumpărat-o mi-a plăcut.
- b.** Cine se scoală de dimineață îi merge bine toată ziua.
- c.** A ales din librărie tot ce are nevoie.
- d.** El, care nu-i place să călătorească, a plecat în vara asta de două ori în străinătate.
- e.** Prietena mea, de când mi-a spus ce flori îi plac, i-am cumpărat de ziua ei numai liliac.
- f.** Aleg cifra 18, cifra lunii, ce trebuie să spun că mi-a adus noroc.

ANACOLUTUL

„Discontinuitate sintactică specifică mai ales oralității și neacceptată de normele limbii standard, care constă în neconcordanța dintre forma (cazuală, prepozițională) cu care se începe și cea prin care este reluată la distanță: *Angajații * firmei de transport le_D-a fost greu să mute mobila; [...]* Anacolutul poate fi folosit de scriitori ca marcă a oralității: *Nu știu alții cum sunt, dar eu_N, când mă gândesc la locul nașterii mele [...], parcă-mi_D saltă și acum inima de bucurie!* (Ion Creangă)” (Gabriela Pană Dindelegan, Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, Adnana Boioc Apintei, *Dicționar de termeni gramaticali*)

* Sunt indicate cazurile cuvintelor subliniate, semnificative pentru discontinuitatea sintactică. Spre exemplu, substantivul *angajații*, cu formă de nominativ (N), a fost reluat prin pronumele personal *le*, cu formă de dativ (D) și cu funcție sintactică de complement indirect.

Variație regională: graiuri, regionalisme

EXERCITII

1. Selectați din textul următor întâi formele care nu respectă normele de exprimare corectă, apoi cuvintele și expresiile neuzuale în comunicarea curentă.

„An n-ai câștigat; estimp ai păgubit; la anul tragi nădejde.

C-o picătură ce cură butia se umple până-n gură.

Dac-or fi toți mari cine trage ciobotele?

Fă șagă cu cel nebun că el sare cu toporu la bătaie.

Norocul s-a fudulit căci trage numai pe la case mari.

Nu e nebun cel ce mănâncă șapte mălaie, ci e nebun cel ce i le dă.

Sai și-aleargă dacă-ți vine/ Numai bagă seamă bine.”

(*Proverbe românești*, antologie de George Muntean, 1984)

2. Comparați limbajul proverbelor de mai sus cu acela al fragmentului următor, având în vedere

o asemănare și o deosebire. Țineți cont de relația cu limba standard.

„Ceea ce avem de învățat să facem, învățăm făcând. (ARISTOTEL, E*, II, cap.1)

Învățând învățăm (*Docendo discimus*, formă mai concisă a observației **mă bucur să învăț ca să pot învăța pe alții**, *Gaudea discere, ut doccam*, SENECA, E**, 6, 4. Totuși, în timp ce observația lui Seneca exprimă generozitatea cunoașterii, bucuroasă să se împărtășească altora, cealaltă formulare notează o experiență comună a pedagogilor, ale căror idei se completează și se clarifică în activitatea transmiterii lor.)”

(Tudor Vianu, *Dicționar de maxime comentat*)

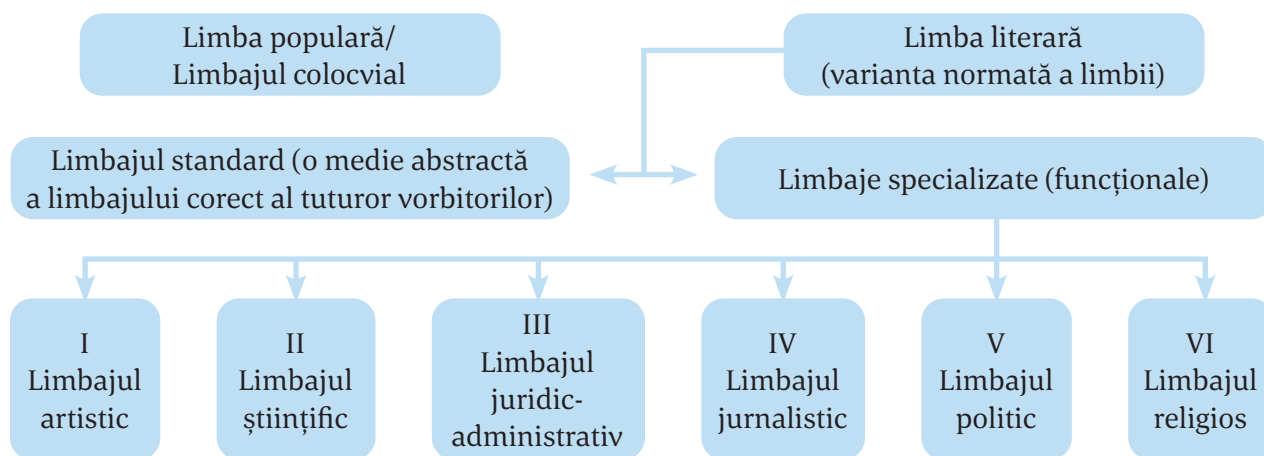
* *Etica Nicomahică*

** *Epistolae*

3. Alegeți un proverb sau o maximă de la exercițiile anterioare și exprimați-vă opinia în legătură cu ideea transmisă.

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

Limba română

Există, de asemenea, limbajul specific diverselor regiuni (regional), unor epoci vechi (arhaic) sau unor categorii sociale (argoul și jargonul). Limba populară vorbită în zona rurală există, practic, prin registrele

regionale, graiurile specifice diverselor regiuni: muntenesc, moldovenesc, ardelenesc, maramureșean, bănațean, oltenesc etc. **Regionalismele** sunt cuvinte sau forme specifice acestor regiuni.

Limba română

4. Selectați din basmul lui Creangă câteva exemple de particularități lexicale, fonetice și morfologice regionale (specifice graiului moldovenesc), ținând cont și de tabelul de mai jos:

Particularități fonetice	Diftongul <i>ia</i> devine <i>ie</i> (<i>băiet</i> , <i>se ie</i>)	După consoanele <i>s</i> , <i>ș</i> , <i>ț</i> , la sfârșit de cuvânt, <i>i</i> final (afonizat) dispare (<i>toț</i>)
Particularități lexicale și lexico-sintactice	Cuvinte specifice regiunii	Expresii, proverbe, zicători
Particularități morfologice	Articolul posesiv invariabil (<i>a</i>)	Forme specifice pentru pronumele demonstrativ (<i>aiasta</i> , <i>aieste</i>)

5. Comparați limbajul lui Creangă cu acela al următorului fragment dintr-o transcriere a unei povestiri orale din zona Munților Apuseni. Gândiți-vă la distanța de limba standard.

„Oamini buni, io nu vă mai las să lucrați aicea, dacă nu-mni daț on cap de om. Dacă-mni daț on cap de om, puteț săpa, dacă nu, nu. Că aicea de-aia n-o putut lucra nime până amu, că nu mni-o dat nime cap de om.

Da' ce să vez, mâțu dracului își făcuse poliță. O scândură prinsă în părete deasupra unde lucrau oamenii. Da' acolo nu erau scânduri, că încă nici nu trebuiau. Da' el să plimba pă poliță.”

(*Cartea Vâlvelor. Legende din Apuseni*, culegere de Maria Ioniță, ap. *Gramatica limbii române pentru elevi și profesori*, coord. Adina Dragomirescu)

6. Căutați informații despre stereotipurile referitoare la locuitorii din diversele regiuni ale României cu ajutorul unui motor de AI. Ce credeți despre ele? Alegeți una dintre variantele de mai jos și dezvoltați răspunsul cu ajutorul experienței personale:

- Exprimă o percepție populară a unei categorii de indivizi.
- Este vorba de prejudecăți, colectivitățile sunt formate din indivizi, iar un individ este unic, nu identic cu ceilalți.
- Atunci când nu exprimă o respingere a celorlalți, sunt amuzante.

DICTIONAR CULTURAL

Stereotipul este un clișeu sau un șablon referitor la o categorie de indivizi sau un grup social, fără o bază științifică. Este un mod de raportare la ceilalți emoțional și schematic, adesea discriminatoriu. Există stereotipuri etnice, rasiale, regionale, de gen etc.

Evaluare

Citiți fiecare dintre textele de mai jos pentru a răspunde la cerințele formulate.

A.

De ce creștea copilul, d-aceea se făcea mai isteț și mai îndrăzneț. Îl deteră pe la școli și filosofi, și toate învățăturile pe care alți copii le învăța într-un an, el le învăța într-o lună, astfel încât împăratul murea și învia de bucurie. Toată împărăția se fălea că o să aibă un împărat înțelept și procopsit ca Solomon împărat.

De la o vreme încoace însă, nu știu ce avea, că era tot galeș, trist și dus pe gânduri. Iar când fuse într-o zi, tocmai când copilul împlinea cincisprezece ani și împăratul se afla la masă cu toți boierii și slujbașii împărăției și se chefuiau, se sculă Făt-Frumos și zise:

— Tată, a venit vremea să-mi dai ceea ce mi-ai făgăduit la naștere.

Auzind aceasta, împăratul s-a întristat foarte și i-a zis:

— Dar bine, fiule, de unde pot eu să-ți dau un astfel de lucru nemaiauzit? Și dacă ți-am făgăduit atunci, a fost numai ca să te împac.

— Dacă tu, tată, nu poți să-mi dai, apoi sunt nevoit să cutreier toată lumea până voi găsi făgăduința pentru care m-am născut.

Atunci toți boierii și împăratul deteră în genunchi, cu rugăciune să nu părăsească împărăția; fiindcă, ziceau boierii:

— Tatăl tău de aci înainte e bătrân, și o să te rădicăm pe tine în scaun, și avem să-ți aducem cea mai frumoasă împărăteasă de sub soare de soție.

Dar n-a fost puțină să-l întoarcă din hotărârea sa, rămânând statornic ca o piatră în vorbele lui; iar tată-său, dacă văzu și văzu, îi dete voie și puse la cale să-i gătească de drum merinde și tot ce-i trebuia.

(*Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*)

B.

Din bulgării¹ vin care cu vinete și verze.
Se-afundă-n zări, departe, un unghi obtuz de berze.

Am întâlnit o fată cu tufănele-n brațe.
Un vânător la iazuri a tras cu pușca-n rațe.

Aud prin porumbiște chelălăind ogarul.
Lovește rar și ritmic butoiul gol, dogarul.²

Azi n-a lăsat poștașul ziarele din târg³;
Dar mere poleite ca-n basme dau în pârg.

Pesemne-n coșul nopții vrea soarele să cadă;
Au început de-o vreme și zilele să scadă.

La lampă, și când ziua cu totul s-o umbri,
Voi reciti „Pasteluri” de V. Alecsandri.

(Ion Pillat, *Septemvrie*, vol. *Trecutul viu*)

¹ *Bulgărie, s.f.* – grădină sau teren cultivat cu zarzavat.

² *Dogar, s.m.* – meșteșugar care confecționează doage sau vase din doage (bucățile de lemn ale butoiului).

³ *Târg, s.n.* – (în context) așezare orășenească mai mică.

1. Precizați tema fiecărui text și câte două motive literare. **0,5 p.**

2. Exemplificați două aspecte diferite ale celor două texte, având în vedere genul literar căruia îi aparțin. **1 p.**

3. În ce formă apare fabulosul în textul A? Explicați într-un enunț. **0,5 p.**

4. Într-o prezentare de 50-100 de cuvinte, asociați textul B cu un alt text literar studiat la clasă sau citit de voi, având în vedere o asemănare și o deosebire (la nivelul temelor și motivelor). **1,5 p.**

5. Transcrieți din textul A două forme sau construcții diferite de limba literară; precizați, apoi, variantele literare corespunzătoare. **0,5 p.**

6. Prezentați două norme ale limbii literare din prima strofă a textului B. **1 p.**

7. Exprimați-vă opinia într-un text de cel puțin 150 de cuvinte despre asemănarea sau deosebirea dintre cele două texte în privința reprezentării realității (valori și viziune). **2 p.**

Calitatea exprimării. **2 p.**

Timp de lucru: 50 de minute.

Se acordă un punct din oficiu.

Barem de evaluare și notare

Itemul 1 0,50 puncte	Identificare adecvată a temei: 0,20 puncte	Identificare adecvată a celor două motive: 0,15 + 1,15 puncte	
Itemul 2 1 punct	Precizare adecvată a celor două aspecte diferite: 0,25 + 0,25 puncte	Exemplificare adecvată a celor două aspecte diferite: 0,25 + 0,25 puncte	
Itemul 3 0,50 puncte	Explicare adecvată (supranatural, valorificarea textului): 0,35 puncte	Explicare parțial adecvată: 0,15 puncte	
Itemul 4 1,50 puncte	Precizare adecvată a unei asemănări: 0,50 puncte/ Precizare parțial adecvată a unei asemănări: 0,25 puncte	Precizare adecvată a unei deosebiri: 0,50 puncte/ Precizare parțial adecvată a unei deosebiri: 0,25 puncte	
Itemul 5 0,50 puncte	Transcriere corectă a două forme sau construcții diferite de limba literară: 0,15 + 0,10 puncte	Precizare corectă a variantelor literare corespunzătoare: 0,15 + 0,10 puncte	
Itemul 6 1 punct	Precizare adecvată a două norme literare: 0,25 + 0,25 puncte	Exemplificare adecvată a celor două norme literare: 0,25 + 0,25 puncte	
Itemul 7 2 puncte	Formularea adecvată a unei opinii despre asemănarea/ deosebirea dintre cele două texte: 0,50 puncte	Dezvoltarea adecvată a opiniei prin valorificarea celor două texte: 0,50 + 0,50 puncte	Formularea unei concluzii adecvate: 0,50 puncte
Calitatea exprimării 2 puncte	Utilizarea limbii literare: 1 punct	Ortografie: 0,50 puncte	Punctuație: 0,50 puncte

Începuturile scrisului în limba română (secolele XVI-XVII)

LITERATURĂ

Contextul socioistoric în secolele XVI-XVII. Primele instituții ale scrisului, circulația manuscriselor, a tipăriturilor și a traducerilor

- Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung
- Cartea Ecclesiastului (din Biblia de la București)

Reprezentări ale lumii și ale omului în texte diverse ale perioadei

- Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*
- Miron Costin, *Viața lumii*

Imaginar medieval și ecouri ale Renașterii și ale umanismului în cultura română

- François Rabelais, *Gargantua și Pantagruel*
- William Shakespeare, *Hamlet, prinț al Danemarcei*

LIMBA ROMÂNĂ

Originea și evoluția limbii române

Arhaisme și neologisme

Trecerea de la alfabetul chirilic la alfabetul latin

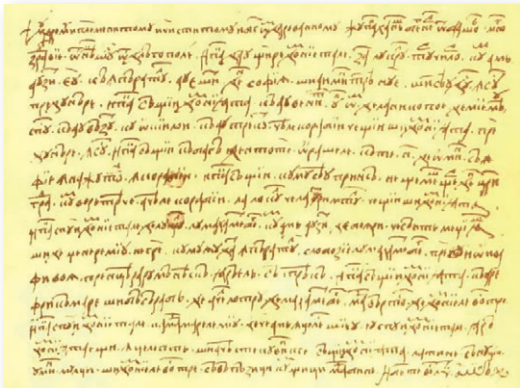
EVALUARE

Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung

Soliman Magnificul, portret atribuit unui discipol al lui Tizian, cca 1530

Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung către Johannes Benkner, 1521

Un boier din Câmpulung pe nume Neacșu îi scrie, în 1521, o scrisoare lui Johannes Benkner, pe atunci jude (primar) al Brașovului, important oraș transilvănean. Documentul (confidențial) vorbește despre mișcările corăbiilor turcești pe Dunăre, precum și despre incursiunile lui Mahamed-beg în Țara Românească. Păstrată astăzi în Arhivele Naționale din Brașov, scrisoarea lui Neacșu ne dezvăluie frământările unui om, tulburat de acțiunile politice ale Imperiului Otoman. Redactată în limba română, dar cu alfabet chirilic, scrisoarea vorbește, de fapt, despre situațiile neașteptate care stârnesc frica oamenilor. Cititorul de astăzi are acces la o voce din interiorul perioadei medievale. Acesta ar putea înțelege, astfel, contextele politice care provoacă nenumărate tulburări. Scrisoarea este, în plus, și o mărturie a felului cum se scria în limba română cu câteva secole în urmă.

Mudromu i plemenitomu i čistitomu i Bogom darovannomu župan Hanăș Begner ot Brașov, mnogo zdravie ot Neacșul ot Długopole.¹

I pak (= și iar) dau știre domnietale *za* (= despre) lucrul turcilor, cum am auzit eu că împăratul au ieșit den Sofia, și aimintrea nu e. Și se-au dus în sus pre Dunăre. *I pak* să știi domnia-ta că au venit un om de la Nicopoe, de mie mi-au spus că au văzut cu ochii lui că au trecut ceale corabii ce știi și domnia-ta pre Dunăre în sus. *I pak* să știi că bagă den toate orașele câte 50 de oameni să fie în ajutor în corabii. *I pak* să știi cumu se-au prins nește meșteri den Țarigrad cum vor trece aceale corabii la locul cela strimtul, ce știi și domnia-ta. *I pak* spui domnietale de lucrul lu Mahamet-beg, cum am auzit de boiari ce sunt megiași și de genere-miu Negre, cumu i-au dat împăratul slobozie lu Mahamet-beg pre io-i va fi voia, pre Țeara Rumânească, iară el să treacă. *I pak* să știi domnia-ta că are frică mare și Băsărab de acel lotru de Mahamet-beg, mai vârtos de domniele-voastre. *I pak* spui domnietale, ca mai marele miu, de ce am înțeles și eu. Eu spui domnietale, iară domnia ta ești înțelept și aceaste cuvinte să ții domnia-ta la tine, să nu știe oameni mulți, și domniele-voastre să vă păziți cum știți mai bine. *I Bogu te veselit, aminu!*²

Mudromu i čistitomu i Bogom darovannomu župan Hanăl Begner ot Brașov.³

¹ Înțeleptului și nobilului și cinstitului și de Dumnezeu dăruitului jupan Hanăș Begner din Brașov multă sănătate de la Neacșul din Câmpulung. (sl.)

² Și Dumnezeu să te veselească, amin. (sl.)

³ Înțeleptului și cinstitului și de Dumnezeu dăruitului jupan Hanăș Begner din Brașov. (sl.)

ÎNȚELEGERE

1. Indicați formele corecte, conforme cu normele actuale, ale cuvintelor subliniate în text.
2. Precizați următoarele particularități, specifice unei scrisori:
 - a. emițătorul;
 - b. destinatarul;
 - c. formulele de adresare.
3. Menționați numele a trei orașe, despre care vorbește Neacșu.
4. Explicați atitudinea lui Neacșu față de Johannes Benkner, destinatarul scrisorii.
5. Prezentați o trăsătură a lui Neacșu, așa cum apare ea în text.

ANALIZĂ

1. Care credeți că este scopul scrisorii?
2. Menționați în ce contexte apălați la formulele de adresare de mai jos, care se pot întâlni și în corespondența electronică (email)?

Dragă Marius,

Bună!

Stimate domnule profesor,

Hei!

Bună ziua!

Salut!

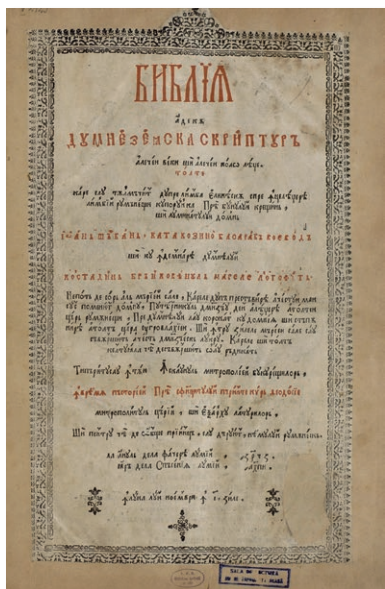
Bun-găsit!
3. Motivați faptul că textul reprezintă o scrisoare oficială.
4. Explicați prezența formulelor și a frazelor în limba slavonă.
5. În ce constă confidențialitatea documentului?
6. De unde își procură Neacșu informațiile despre operațiunile militare ale turcilor?
7. Știrea lui Neacșu este destinată unui singur om (judelui Johannes Benkner). De ce afirmă el: „să nu știe oameni mulți”?
 - a. invazia militară ar fi stârnit panică în rândul maselor;
 - b. oamenii nu trebuie informați în legătură cu problemele militare;
 - c. oamenii de atunci nu știau să citească în românește.
8. Ce rol are Mahamed-beg în Țara Românească, potrivit lui Neacșu.

INTERPRETARE

1. Realizați o comparație cu limba română actuală. Cât de mare vi se pare distanța dintre limbajul scrisorii și acela al comunicării noastre? Motivați răspunsul.
2. Ce aflăm din scrisoare despre lumea medievală a anului 1521?
 - a. se caracterizează prin instabilitate (politică, socială);
 - b. oamenii se tem de războaie;
 - c. liderii politici („Băsărab”) sunt îngroziți de invaziile turcești.
3. Rescrieți scrisoarea sub forma unei scurte știri. Ce modificări apar?

DICTIONAR CULTURAL

Carte de înțelepciune atribuită, prin tradiție, regelui Solomon, *Ecleziastul* (gr. *Ekklesiastēs*, ebr. *Qoheleth*) face parte din Vechiul Testament. Cuprinde proverbe și sfaturi morale despre sensul vieții și limitele condiției umane, despre existența tragică a omului. A influențat filozofia și artele de mai târziu. Motivul *vanitas*, de exemplu, adică al deșertăciunii, a fost valorificat în pictura barocului european, un stil artistic (pictural, arhitectural și literar) care manifesta interes pentru măreție, gravitate și o ornamentație exuberantă.

Prima pagină a *Bibliei de la București*, prima traducere integrală a textului biblic în limba română (1688)

Cartea Ecleziastului (din *Biblia de la București*)

● „Deșărtarea deșărtărilor, zise Eclisiastul, deșărtarea deșărtărilor, toate-s deșărtare! Care e prisosirea omului, în toată truda lui care trudeaște supt soare? Neam merge și neam vine, și pământul în veac stă. Și răsare soarele, și apune soarele, și la locul lui trage el răsărind, iase cătră austru și încungiură cătră crivăț.”

● „Mai bună e înțelepciunea decât unealtele războiului, și, păcătuiind unul, va piarde bunătate multă.”

● „Cuvintele gurii înțeleapte iaste har, și buzele celui fără minte îl vor prăpădi pre dânsul.”

(*Eclisiastul*, fragmente, în *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură*)

ANALIZĂ

1. Apărută în epoca lui Șerban Cantacuzino, în 1688, *Biblia de la București* reprezintă o traducere integrală a Vechiului și Noului Testament. Ce forme de limbă veche ați întâlnit în fragmentele citite?

2. Găsiți două sinonime potrivite pentru termenul *deșărtare* (*deșertăciune*).

3. Motivați dacă transpunerea de mai jos în limba actuală, realizată cu un motor de inteligență artificială, este adecvată sau nu:

„Deșertăciune peste deșertăciune, spune Ecleziastul, totul este deșertăciune! Ce câștig are omul din toată munca lui, cu care se trudește sub soare?”

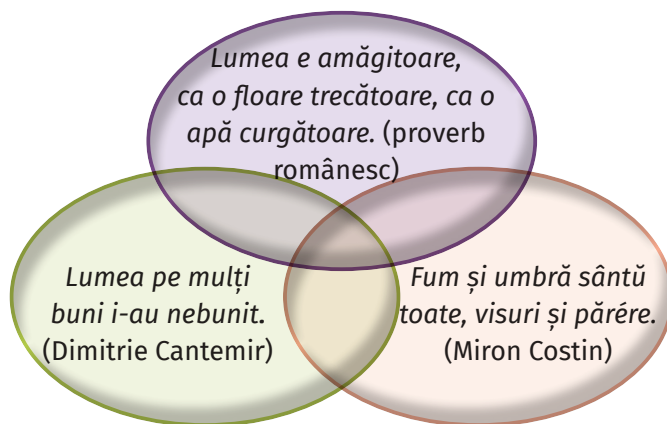
4. Căutați traducerea în limba latină a secvenței: „deșărtarea deșărtărilor, toate-s deșărtare”.

5. Comentați următoarea secvență: „Neam mearge și neam vine, și pământul în veac stă”.

6. Stabiliți o conexiune între primul proverb din *Ecleziast* și basmul *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*.

7. Asociați primul fragment biblic cu tabloul lui Guercino de la pagina 33.

8. Ce legătură există între citatele alăturate?

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

Contextul socioistoric în secolele XVI-XVII. Primele instituții ale scrisului, circulația manuscriselor, a tipăriturilor și a traducerilor

Vechile acte și documente păstrate luminează anumite aspecte de viață politică și socială din perioada medievală. Aflăm cum era orânduită lumea, cu mentalități, comportamente, ierarhii și figuri umane (boieri, preoți, negustori și țărani). Păstrate astăzi în arhive sau în format digital, aceste pagini de istorie medievală reprezintă, asemenea inscripțiilor din biserici sau mănăstiri, surse pentru a înțelege cum funcționau societățile mai îndepărtate de noi.

Primele scrieri în limba română pe care le cunoaștem datează din secolul al XVI-lea: scrisori, acte diplomatice, traduceri ale unor cărți religioase sau laice. În secolul următor, al XVII-lea, vor apărea și primele istorii ale țărilor române. Redactate în limba română, aceste texte păstrate ne dezvăluie profilul limbii române din acele timpuri.

Scrierile românești aparțin unor știutori de carte, boieri sau oameni ai bisericii. Un țăran nu poate citi nici scrisori, nici texte religioase. Mulți dintre acești oameni fără carte, care formează o mare pătură socială, sunt condamnați (precum șerbii, dependenți de stăpânii feudali) la munci aspre. Cuvântul scris le este străin. Biserica, în schimb, care suplinește școala, rămâne o sursă de conexiune cu învățăturile creștine. Preoții predică, pe cale orală, morala religioasă și le vorbesc enoriașilor despre judecata divină și chinurile infernului, despre păcat și mântuire, despre grijile sufletești.

Artiștii („zugravii”) înfățișează nu numai figuri exemplare (sfînți), ci și demoni înfricoșători.

În linii mari, în aceste două secole, numeroși oameni duc o viață grea, trebuind să îndure multe suferințe. Traiul precar, bolile sau abuzurile de tot felul din partea celor puternici sunt specifice lumii medievale românești.

Societatea din această perioadă este ierarhizată. La vârf, deasupra boierilor de rang înalt, se află domnul. Acesta caută să-și păstreze pentru o vreme mai lungă tronul, depinzând, în destule situații, de politica unui imperiu important: Imperiul Otoman. Scrierile istoricilor moldoveni și munteni din Evul Mediu (redactate în secolul al XVII-lea) dezvăluie succesiunea unor domni, date și evenimente politice, intrigi și chiar scene de viață privată. Mai mult, domnitorul aspiră și el la statutul de erou nemuritor. Dorește ca numele să-i fie celebrat și după dispariție: își angajează istorici de curte, care-i fixează isprăvile în cărți, ridică mănăstiri în care se află portretele lor și ale familiilor. Însuși Ștefan cel Mare, domnitorul Moldovei, a avut cronicari care scriau în slavonă și a ridicat numeroase mănăstiri. Figura domnitorului putea fi celebrată prin mijlocirea artei. Liderii medievali aspirau, așadar, la perpetuarea memoriei lor.

Primele instituții ale scrisului. Știutori de carte sunt foarte puțini în perioada medievală. Preoții, diecii din cancelariile domnești sau boierii cu studii sunt mai curând excepții de la regulă. Li se adaugă unii negustori sau târgoveți. Cititul propriu-zis se desfășoară mai ales

în biserici și mănăstiri. Pe această cale, ascultătorii au acces la cuvântul evangheliilor. Multă vreme, însă, slujbele religioase s-au ținut în limba slavonă. În opoziție cu limba română, privită ca o limbă a poporului, vorbită, slavona a fost considerată limbă de cultură (precum latina, în Occident). Treptat, limba română devine și ea o limbă a scrisului, impunându-se în spațiul bisericesc și apoi în acela laic. Astfel, mult mai mulți oameni au acces la tâcul cuvintelor lui Iisus.

Discursul istoric. Scrisul va căpăta și alte funcții. În sec. al XVII-lea, când scriu primii istorici în limba română, scrisul devine o îndeletnicire privată. Boieri luminați (precum Grigore Ureche sau Miron Costin, în Moldova) scriu din datorie patriotică, nu la comanda vreunui domnitor, cu scopul de a lăsa posterității istoria, pentru a înțelege mai bine cine sunt ei cu adevărat. Există, în această etapă a scrisului, diverse moduri de a consemna trecutul, fie dintr-o perspectivă profesionistă, a respectului pentru adevăr, fie, cum se întâmplă în Muntenia, dintr-o tentație părtinitoare: cronicile muntene sunt, spre deosebire de cele ale moldovenilor, atașate unor anumite partide boierești. Funcția principală a **discursului istoric** medieval în țările române este aceea de a păstra vii fapte și evenimente de pe scena mare a politicii.

Instituțiile scrisului (cancelarii domnești, mănăstiri sau, mai târziu, instituții de învățământ) sunt susținute de cărturari laici sau religioși, de știutori de carte.

Circulația manuscriselor

Manuscrisul este un text scris de mână (în limba latină: *manus* – „mână”, *scriptus* – „scris”). Până la inventarea tiparului, oamenii transcriau textele de mână pentru a ajunge la câțiva cititori. Operațiunea necesita timp și efort. Tiparul va schimba această practică. Atât în Evul Mediu occidental, cât și în cel românesc, copiii copiau de mână scrierile. Cu răbdare, într-un ritm lent, aceștia copiau fie texte laice, fie texte de cult. Biblia, de exemplu, se bucură de un statut privilegiat, fiind privită ca o carte de căpătâi. Multe dintre aceste lucrări copiate de mână s-au pierdut, iar pierderea cărților coincide cu pierderea memoriei. Nu toate cărțile au fost scrise pe hârtie. Popoarele mai vechi apelau și la alte surpor-

turi (papyrusul, de exemplu, folosit în vechiul Egipt). În Evul Mediu occidental cele mai multe manuscrise se copiază în mănăstiri, unele lucrări fiind adevărate opere de artă, atent decorate și frumos caligrafiate.

Tiparul și tipăriurile

Cărțile nu sunt la îndemâna oricui în perioada medievală. Manuscrisele au o circulație restrânsă. Spațiile care conservă astfel de texte sunt, de exemplu, mănăstirile. O invenție revoluționară va schimba lumea scrisului: inventarea tiparului cu caractere mobile, o unealtă mai rapidă de difuzare a cărții. Invenția lui **Johannes Gutenberg** a dus la răspândirea cunoștințelor din toate domeniile. Deși mai accesibile, cărțile tipărite sunt totuși scumpe și greu de procurat. Prioritate au cărțile religioase, care alcătuiesc primele traduceri în limba română. Mașinăriile de tipărit au avut succes întâi în Transilvania, spațiu multietnic marcat de apariția Reformei protestante. Cărți de cult luterane sau calvine, între altele, văd lumina tiparului în această perioadă. Un diacon și maestru tipograf din Țara Românească va tipări numeroase texte cu caracter religios, cele mai multe fiind traduceri. Numele lui este **Coresi** (1510-1583). O traducere a celor patru evanghelii din Noul Testament este *Tetraevanghelul* (1561). Coresi, care tipărește atât în slavonă, cât și în română, își desfășoară activitatea întâi la Târgoviște, apoi la Brașov.

Traducerile

Începuturile culturii scrise din spațiul românesc sunt legate și de traduceri. Se traduc atât cărți religioase, cât și cărți laice (de exemplu, cărțile populare). Multe cărți religioase au ieșit din tipografia diaconului Coresi, un cărturar important al vremii căruia i se datorează câteva dintre primele cărți tipărite în limba română. Se traduc texte din limba slavonă, dar și din alte limbi (polonă, rusă, greacă). Unii boieri din secolul al XVII-lea (precum Miron Costin sau Nicolae Milescu) se remarcă și prin activitatea de traducători. Ei înșiși citeau în alte limbi și aveau ca surse de documentare operele unor istorici străini. În 1688, prin grija lui Șerban Cantacuzino, apare, la București, traducerea integrală a Bibliei.

Grigore Ureche

Letopisețul Țării Moldovei

AUTOR

Grigore Ureche (cca 1590-1647), istoric. Autorul primei istorii originale a Moldovei și-a făcut studiile în afara țării. Datorită ambiției tatălui său, Nestor Ureche, mare boier și om cultivat, tânărul a avut parte de o educație aleasă în Polonia, la Liov, intrând în contact cu umanismul târziu. Învață, pe lângă limba latină, istorie și literatură. Având mari proprietăți și funcții politice, Nestor și-a dorit ca fiul său să meargă pe calea studiului, pentru a ajunge un om de seamă. Un drum de acest fel nu era rezervat oricui în acea vreme: foarte puțini dintre tinerii din secolul al XVII-lea se puteau bucura de un asemenea privilegiu. Grigore Ureche a avut o șansă extraordinară: ca fiu de boier, a intrat în contact cu o altă cultură, mai receptivă la ideile laice din spațiul occidental european. Redactată pe la 1642, cronica lui Ureche este o mărturie scrisă a unei istorii conflictuale, din care nu lipsesc cele mai inspirate portrete realizate în această primă etapă a scrisului românesc. Ne sunt cunoscute puține date despre viața personală a lui Ureche sau despre activitatea sa politică. Se știe că a ocupat câteva funcții publice, devenind chiar mare vornic al Țării de Jos (al Moldovei de sud), adică boierul principal al acestui teritoriu, cu atribuții executive.

Fost-au acestu Ștefan vodă om nu mare de statu, mânios și de grabu vărsătoriu de sânge nevinovat; de multe ori la ospéte omorâea fără județu. Amintrilea¹ era om întreg la fire, neléneșu, și lucrul său îl știa a-l acoperi și unde nu gândiai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie însuși se vârâia, ca văzându-l ai săi, să nu să îndărăpteze² și pentru acéia rar război de nu biruia. Și unde-l biruia alții, nu pierdea nădejdea, că știindu-să căzut jos, să rădica deasupra biruitorilor. Mai apoi, după moartea lui și ficiorul său, Bogdan vodă, urma lui luasă, de lucruri vitejești, cum să tâmplă din pom bun, roadă bună iese.

Δ Iară pre Ștefan vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstire în Putna, care era zidită de dânsul. Atâta jale era, de plângea toți ca după un părinte al său, că cunoștia toți că s-au scăpatu de mult bine și de multă apărătură. Ce după moartea lui, până astăzi îi zicu sveti³ Ștefan vodă, nu pentru sufletu, ce iese în mâna lui Dumnezeu, că el încă au fostu om cu păcate, ci pentru lucrurile lui céle vitejești, carile niminea din domni, nici mai nainte, nici după acéia l-au ajunsu. Δ

Fost-au mai nainte de moartea lui Ștefan vodă într-același anu iarnă grea și geroasă, câtu n-au fostu așa nici odinioară, și decii preste vară au fostu ploi gréle și povaie⁴ de ape și multă înecare de apă s-au făcut.

Au domnitu Ștefan vodă 47 de ani și 2 luni și trei săptămâni și au făcut 44 de mănăstiri și însuși țiitoriu preste toată țara.

Iară cându au fost aproape de sfârșitul său, chemat-au vlădicii⁵ și toți sfétnicii săi, boierii cei mari și alți toți câți s-au prilejitu⁶, arătându-le cum nu vor putea ținea țara, cum o au ținut-o el, ci socotindu din toți mai puternicu pre turcu și mai înțeleptu, au datu învățătură să să închine turcilor. Și decii au stăut la domnie fiu-său, Bogdan vodă cel Grozav și Orbu.

¹ Amintrilea, adv. – altfel, altminteri.

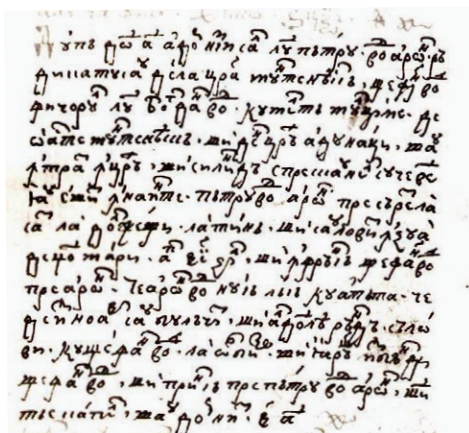
² (A) îndărăpta, vb. – a (se) retrage, a da înapoi.

³ Sveti, sfete – element de compunere care înseamnă „sfânt”; este folosit înaintea unor nume proprii.

⁴ Povoii (puhoi), s.n. – ploaie mare, torențială.

⁵ Vlădică, s.m. – preotii.

⁶ A prileji, vb. – a (se) găsi, a (se) nimeri.

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

Singura cronică atribuită lui Grigore Ureche a fost redactată în jurul anului 1640, într-o limbă română aflată încă la început de drum. *Letopisețul Țării Moldovei* (letopisețul denumeste, în slavonă, o istorie în care evenimentele se derulează în ordine cronologică) nu s-a păstrat în formă originală, ci în copii. Titlul ei este mai lung, *Letopisețul țării Moldovei de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor, carea scrie de la Dragoș vodă până la Aron vodă*, autorul urmărind istoria de la Dragoș Vodă (1359) până la Aron Vodă (1595). Spre deosebire de cronicile de curte mai vechi, redactate în limba slavonă, cronica lui Ureche se remarcă prin personalitate, prin tablourile realiste de viață politică, precum și prin câteva exerciții

portretistice. Scriitorul a consultat mai multe surse, atât autohtone, cât și străine, fiind un apărător al adevărului istoric. Cronică surprinde evenimente și figuri de domni și boieri care se succedă pe scena politică a țării. Nu lipsesc cruzimile specifice perioadei medievale. Ureche este un bun observator social, el însuși cunoscând tipurile umane de la curtea domnească. Uneori scriitorul se distanțează de anumite nedreptăți. Faptul că un domnitor poate judeca fără legi, după propriul plac, constituie, în opinia cronicarului, o eroare: „unde nu-s pravile¹, din voia domnului, multe strâmbătăți se fac”. Scopul cronicii îl formulează autorul însuși în prefață („predoslovie”): „Să rămâie feciorilor și nepoților, să le fie de învățătură.”

¹ Pravilă, s.f. – lege, regulament.

DICȚIONAR CULTURAL

Literatură. Cuvântul „literatură” are la origine termenul latinesc „littera” și a avut inițial un sens cultural, numind nu doar scrierile de imaginație, ci și celelalte texte. Scrierile din epoca veche sunt, în majoritatea lor, religioase și istorice. De altfel, acest sens se păstrează și astăzi în spațiul academic, astfel încât putem vorbi de literatură științifică, literatură muzicală, literatură plastică,

literatură critică etc. În perioada modernă, în prim-plan trece sensul estetic, de literatură ca artă a cuvântului și, totodată, a unor lumi imaginate, uneori aproape de realitate, alteori la distanță de ea. Există, de asemenea, o literatură de graniță, definită prin expresivitatea cuvântului, dar nu prin invenție sau ficțiune: eseul (un text de idei), memorialistica sau corespondența.

ÎNȚELEGERE

1. Precizați sensul din text al termenilor „județ” și „a (se) închina”. Ce alte sensuri mai pot avea aceștia?
2. Selectați trei forme ale unor cuvinte neconforme cu norma actuală.
3. Indicați un sinonim potrivit pentru adjectivul „neleneș”.
4. Explicați semnificația proverbului: „din pom bun, roadă bună iese”.
5. Motivați folosirea conjuncției „deci” („décii”) în text.
6. Transpuneți secvența marcată cu semnul Δ în limba română contemporană, apelând la un motor de inteligență artificială. Confrunțați răspunsul oferit cu textul original și operați, dacă este cazul, alte modificări pentru a păstra sensurile și succesiunea logică a ideilor.

Pagină din *Letopisețul* lui Grigore Ureche

ANALIZĂ

1. De ce Ștefan cel Mare este perceput, potrivit autorului, ca un sfânt („sveti”)?

2. Analizați atitudinea autorului față de Ștefan cel Mare.

3. Ce rol are natura dezlănțuită în acest fragment?

4. Ce se poate spune despre războinicul Ștefan cel Mare?

5. Comentați portretul moral al personajului evocat.

6. Ce s-ar întâmpla dacă, de exemplu, ar lipsi din text trăsăturile negative ale lui Ștefan cel Mare, iar cititorii ar avea doar imaginea domnitorului exemplar? Motivați răspunsul.

7. Comparați portretul lui Ștefan cel Mare cu acela al lui Constantin Mavrocordat din cronica lui Ion Neculce, evidențiind posibile asemănări și deosebiri:

„Acest domnu Costandin-vodă era un om prè mic de stat, și făptură proastă, și căutătura încrucișetă, și vorba lui înecată. Dar la hire era nalt, cu mândrie vrè să s-arete, dar era și omilenic¹. Cazne², bătai rele la oameni nu făcè, nici la singe nu era lacom, și răbdător mult. Îi era dragă învățătura, corăspundeții³ din toati țările străine să aibă, prè si-litor spre vești, ca să știu ce să faci printr-alte țări, ca să dobândească numai lăudat la Poartă. Minciunile îi era prè drag a li se asculta, numai nu era prè grabnică a faci rău. Giuruie prè mult unora și altora, dar la mai mulți nu da dintr-aceli giuruință⁴. Era om di-l întorcè și alții.” (Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*)

Ștefan cel Mare, frescă din mănăstirea Voroneț

¹ Omilenic, adj. – milos, binevoitor, omenos.

² Caznă, s.f. – chin, tortură.

³ Corăspundeție, s.f. – corespondență.

⁴ Giuruință, s.f. – făgăduială.

INTERPRETARE

1. Ce apreciați mai mult în portretul lui Grigore Ureche?

a. precizia datelor;

b. inventarierea unor fapte;

c. explorarea laturii umane;

d. viziunea populară;

e. arta de a scrie.

2. De ce credeți că autorul amintește și de crimele cumplite ale lui Ștefan cel Mare?

3. În conștiința colectivă, Ștefan este privit ca un erou. Ureche surprinde și această dimensiune eroică. Cum este ea construită?

DICTIONAR CULTURAL

Arta portretului

Portretul istoric apare încă din Antichitate. Celebri istorici greci sau latini au creat memorabile portrete închinatelor unor oameni politici. Un portretist surprinde trăsăturile unei persoane, evocând, dincolo de fizionomie, și componenta morală. Pe urmele unora dintre istoricii clasici, cronicarii Moldovei sau ai Țării Românești au surprins diverse figuri de domni și boieri.

Primii scriitori medievali din țările române sunt și remarcabili portretiști. Ion Neculce, de exemplu, în scrierea sa istorică, creionează portrete ale unor personalități politice, valorificând atât calități, cât și defecte. Mai târziu, autorii de ficțiune creează adevărate personaje, evidențiind anumite particularități fizice sau morale. În secolul al XIX-lea, Costache Negruzzi, în nuvela sa istorică, se inspiră din portretul lui Grigore Ureche închinat domnitorului Alexandru Lăpușneanu.

Judith Leyster, *Trupă veselă*,
cca 1629

4. Credeți că portretul lui Ștefan cel Mare se apropie mai mult de literatură, ținând cont de mijloacele expresive folosite de autorul medieval? Motivați răspunsul, apelând și la exemple potrivite din text.

5. Citiți următorul fragment despre moartea lui Alexandru cel Mare și găsiți puncte comune cu fragmentul lui Grigore Ureche:

„Până la urmă, Alexandru nu era nemuritor. Și nici menit să moară de mâna vreunui războinic legendar, cum preziseseră atât de mulți.

De fapt, murea la fel cum mureau atâtea milioane de oameni din Antichitate: în patul lui, acoperit de sudoare, din cauza unei boli.

Zorii zilei de 11 iunie erau nefiresc de întunecați, ca și cum soarele ar fi purtat un vâl de doliu. Peste tot erau oșteni trași la față, bănuitori, cu mâinile pe mânerul sabiei.

Majoritatea locuitorilor au rămas în case, iar cei care s-au aventurat să iasă nu aveau lămpi și grăbeau pasul pe unde era mai dos. Căinii urlau în umbră. Ciorile se roteau în văzduh, prevestind ceva rău.

Frica a cuprins tot orașul. Babilonienii așteptau inevitabilul.

După-amiaza târziu, pe la ora patru, prietenii lui Alexandru s-au adunat în jurul patului său. Mulți plângeau. Regele lor era pământiu la față și abia răsufla. De-acum nu mai avea mult.

Alexandru a deschis ochii și a reușit să vorbească. Voia să fie înmormântat în Templul lui Zeus, a șoptit el, în casa tatălui său.

Cu mare greutate și-a scos inelul cu sigiliu de pe deget și i l-a întins lui Perdicas. Prietenii s-au apropiat și mai mult. Cui îi lăsa regatul? I-au întrebat.

Alexandru șopti răgușit:

– Celui mai puternic...”

(Dominic Sandbrook, *Aventuri în timp: Alexandru cel Mare*, trad. rom. Petru Iamandi)

6. Pornind de la fragmentele din Grigore Ureche și Ion Neculce, reconstituiți profilul liderului medieval, având în vedere trăsăturile identificate.

7. Redactați o pagină dintr-un jurnal de reflecție. Valorificați reacțiile voastre privind:

a. tipul de discurs istoric preferat de Ureche;

b. modul realist în care este conturat portretul voievodului.

Miron Costin

Viața lumii

AUTOR

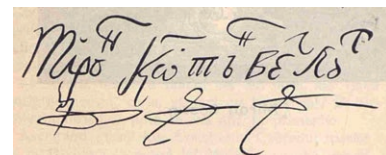
Miron Costin (1633-1691), istoric. Provenind dintr-o familie boierească, Miron Costin studiază în Polonia, la un colegiu iezuit. Își formează aici o cultură de tip umanist, învățând bine atât limba polonă, cât și limba latină. Asemenea tatălui său, Ioan, devine nobil polon. Traversând o istorie marcată de intrigi politice și abuzuri, Miron, adoptă o viziune sumbră în scrierile sale istorice și literare. Principala sa cronică se intitulează *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron-Vodă încoace*, o continuare a scrierii lui Grigore Ureche. Cititorul poate urmări felul cum se succedă domnii Moldovei, precum și anumite situații din culisele puterii. Istoria lui Costin nu este doar o înșiruire cronologică de personalități

politice, ci și o proprie reprezentare a modului cum funcționează lupta pentru tron în perioada medievală. Într-o altă lucrare, *De neamul moldovenilor*, autorul își invită cititorii la „cetitul cărților”, „că nu iese alta și mai frumoasă, și mai de folos în toată viața omului zăbavă decât cetitul cărților.” Cetitul este privit ca o „zăbavă”, deci ca un soi de repaos, care, în opoziție cu vremurile agitate, grăbite, implică meditație personală asupra trecutului și a prezentului. Moartea cronicarului va fi cumplită. Influențat de intrigile unor boieri, care susțineau că frații Costin râvnesc la tronul Moldovei, noul lider al țării, Constantin Cantemir, poruncește decapitarea lor.

A lumii cântu cu jale cumplită viața,
Cu griji și primejdii cum iese și așa:
Prea suptire și-n scurtă vreme trăitoare,
O, lume hicleană, lume înșălătoare,
Trec zilele ca umbra, ca umbra de vară;
Céle ce trec nu mai vin, nici să-ntorcă iară.
Tréce veacul desfrânatu, trec ani cu roată,
Fug vremile ca umbra și nici o poartă
A le opri nu poate. Trec toate prăvălite
Lucrurile lumii și mai mult cumplite.
Și ca apa în cursul său cum nu să opréște,
Așa cursul al lumii nu să contenéște¹.
Fum și umbră sântu toate, visuri și părere.
Ce nu petréce lumea și-n ce nu-i cădére?
Spuma mării și nor suptu cer trecătoriu,
Ce e în lume să nu aibă nume muritoriū?
Zice David, prorocul²: „Viața iese floare,
Nu trăiește, ce îndată iese trecătoare”.
[...]

DICTIONAR CULTURAL

Viața lumii este o meditație pe tema timpului trecător și a fragilității omului. Nu e întâmplătoare o asemenea meditație pe tema morții care pândește mereu, mai ales într-o epocă zbuciumată, dominată de suferințe individuale și colective.

¹ (A) (se) *conteni*, vb. – a (se) stăpâni.

² *Proroc*, s.m. – profet, persoană cu inspirație divină care prezice viitorul.

Pieter Bruegel, *Triumful morții*, cca 1562, detaliu

Vrémea petrécce toate; nici o împărăție
Să stea în veci nu o lasă, nici o avuție
A trăi mult nu poate. Unde-s cei din lume
Mari împărați și vestiți? Acu de-abia nume
Le-au rămas de poveste. Ei sânt cu primejdii
Trecuți. Cine ai lumii să lasă nădejdi?
Unde-s ai lumii împărați, unde ieste Xerxes,
Alixandru Machidon, unde-i Artaxers,
Avgust, Pompeiș și Chesar? Ei au luat lume,
Pre toți i-au stins cu vrémea, ca pre niște spume.

Posibil portret al lui Dimitrie Cantemir, atribuit lui Jean Baptiste Vanmour

EXERCIȚII

1. De ce susține poetul că lumea este „hicleană” și „înșălătoare”?
2. Care credeți că este scopul acestui poem? Țineți cont și de contextul istoric (medieval) în care a fost scris.
3. Motivați rolul întrebărilor din poem.
4. Cum se raportează poetul la gloria efemeră?
5. Citiți fragmentul următor din *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea* scris de Dimitrie Cantemir (1698) și urmăriți motivul „sic transit gloria mundi”*:

„Înțeleptul: O, lume, dară eu știu precum și alții mulți ca mine, încă și mai putérnici decât mine, au fost; dară până la svârșit ce s-au făcut? Ce s-au făcut împărații persilor cei mari, minunați și vestiți? [...] Unde iaste Alixandru marele, Machidonianul, care nu pentru mărimea statului, ce pentru mari și minunate războaie și a multe țări biruință, «marele» să numește?”

(Dimitrie Cantemir, *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea*)

* „Așa trece gloria lumii”.

Imaginar medieval și ecouri ale Renașterii și ale umanismului în cultura română

Imaginarul medieval. Lumile de dincolo

Imaginația omului medieval este conectată la narațiunile religioase care vorbesc despre lumile de dincolo (iadul și raiul). Piețele publice din Europa apuseană sunt pline de predicatori care le amintesc oamenilor de scurtimea vieții și de o altă judecată, diferită de aceea lumească. Singura datorie ar fi slujirea legilor divine. Frica de caznele infernului nu lipsește nici din spațiul răsăritean. Atât preoții, prin cuvântul lor, cât și artiștii evocă lumile de dincolo.

În spațiul cultural autohton, de mare succes s-au bucurat și cărțile laice (numite și populare). Acestea au aprins flacăra imaginației oamenilor din acele timpuri. Prin intermediul ficțiunii, aceștia pot evada în lumile fantastice descrise, de pildă, în *Alexandria*, cunoscută carte de aven-

turi, cu întâmplări reale și imaginare din viața lui Alexandru cel Mare.

Cronicile mai vechi au întreținut un anume cult al conducătorului. Se poate vorbi despre un mit al eroului politic (salvatorul). Atât Ștefan cel Mare, cât și Mihai Viteazul vor pătrunde în mentalul colectiv ca figuri ieșite din comun.

Eroul poate fi, așadar, un lider neobișnuit sau chiar un sfânt. Circulă în epocă, pe lângă cărțile populare dedicate unor înțelepți sau conducători politici, și numeroase hagiografii (sau vieți de sfinți), în care eroii, apărători ai moralei creștine, luptă cu diverși demoni sau ființe fabuloase. Transmise pe cale orală sau scrisă (grație tiparului), astfel de povești au avut un rol formator pentru omul Evului Mediu.

Ecouri ale Renașterii și ale umanismului în cultura română

Renașterea

Prin *renaștere* înțelegem trezirea la o nouă viață. Europa apuseană traversează, în perioada cuprinsă între secolele XIV-XVI, o etapă de înflorire culturală. Renașterea reprezintă un fenomen care trezește interesul pentru civilizația Antichității clasice și situează omul, ființă complexă, în centrul preocupărilor sale. Idealul oamenilor din Renaștere a fost acela de a da glas unor proiecte ambițioase. Construcțiile arhitectonice impresionante, podurile, piețele publice și grădinile aveau să schimbe aspectul orașelor din Occidentul european. Primii pași către un nou tip de gândire se fac încă din secolul al XIV-lea. Prin artă (sculptură, pictură, muzică, poezie), artistul Renașterii dorește să instaureze frumosul pe pământ.

Umanismul european

În relație cu Renașterea, **mișcarea umanistă** (care se desfășoară în Europa occidentală a secolelor XV-XVI) a promovat libertatea umană. Un *umanist* este un om curios și liber în gândire, care arată interes pentru limbile clasice (greacă, latină), pentru studiul filologic al textelor vechi și pentru un tip de comportament distins, civilizat. Spre deosebire de cavalerul medieval, gentilomul sau curteanul se remarcă printr-o anumită conduită la curțile seniorilor pretențioși din Italia sau Franța. Manierat, cu preocupări artistice, dar și militare, curteanul se detașează de omul obișnuit. În esență, umanistul este devotat cărții, critică ignoranța și cultivă îndoiala, fiind preocupat de înțelegerea lumii în care trăiește.

Umanismul românesc

Despre un umanism propriu-zis, comparabil cu cel din Occident, nu se poate vorbi în țările române. Moldova și Țara Românească au fost mai apropiate de modelul cultural bizantin în perioada medievală. Mai receptive la idei ale umanismului de tip italian au fost câteva mari orașe poloneze (Cracovia, de exemplu). Unii fii de boieri moldoveni au șansa să studieze în Polonia, la școli iezuite, și au parte de o bună formare. Grigore Ureche și Miron Costin, de altfel, figuri erudite din secolul al XVII-lea, vor pleda pentru latinitatea limbii române în cronicile lor și pentru șlefuirea spiritului uman prin cititul cărților. De fapt consemnarea trecutului constituie o formă a memoriei istorice. Reflectând la trecut, la problemele lumii de ieri, putem înțelege prezentul și, astfel, putem construi viitorul.

Printre personalitățile cu o deschidere spre ideile de tip umanist se numără Iacov Eraclid („Despotul”), domn al Moldovei, întemeietorul unei școli în limba latină (la Cotnari), Petru Cercel (care scrie versuri în italiană) sau cronicarul Constantin Cantacuzino (care a studiat la Padova). Umanismul implică un viu interes pentru limbile clasice ale civilizațiilor europene

Mănăstirea Sucevița, detaliu cu filozofii greci

fondatoare (limbile greacă și latină se studiază, de exemplu, la Academia întemeiată de Vasile Lupu). Personalități complexe, care au desfășurat o bogată activitate culturală, pe lângă cea politică, sunt **Nicolae Milescu** și, mai târziu, **Dimitrie Cantemir**, ambii remarcabili prin erudiție.

De o audiență mai largă s-a bucurat umanismul în spațiul transilvănean, mai ales pe calea Reformei protestante. În plus, catolicismul, mult mai bine reprezentat în Transilvania, era legat de latinitate. Limbă a civilizației apusene, latina este prețuită de umaniștii Europei Centrale. Unii cărturari din Transilvania, precum **Johannes Honterus** sau **Nicolaus Olahus**, își redactează unele lucrări în această limbă de cultură.

DICTIONAR CULTURAL

Renașterea europeană

Perioada Renașterii occidentale, care, în ordine cronologică, urmează Evului Mediu, se desfășoară între secolele XV-XVI. Este o etapă de înflorire culturală și de recuperare a artei grecești și romane. Orașele înfloresc, iar unii oameni puternici (numiți și mecena) i-au susținut pe pictori, sculptori și arhitecți. Lorenzo de Medici, de exemplu, la Florența, important centru economic și cultural italian, a fost un sponsor și protector al artiștilor. Sunt prețuite gândirea și inteligența umană, neobosita sete de cunoaștere, care se reflectă și în *Școala din Atena*, o frescă a lui Rafael (1483-1520). Întrunind figuri ilustre din Antichitatea greacă, școala lui Rafael celebrează gândirea pe cont propriu. Ope-

Rafael, *Școala din Atena*, 1511

ra nu reprezintă doar un omagiu adus unor figuri de prim rang ale filozofiei și științei, ci și o manifestare a spiritului uman liber, neîngrădit.

François Rabelais

Gargantua și Pantagruel

Gargantua și Pantagruel (cca 1532, partea I, 1534, partea a II-a) este un roman din perioada umanismului francez. Autorul, François Rabelais, se inspiră dintr-o scriere populară care circula în epocă, *Marile și neprețuitele cronici ale marelui și enormului uriaș Gargantua*. Se naște, astfel, un mare roman cult, *Gargantua și Pantagruel*, în care Rabelais satirizează diverse mentalități medievale, mizând pe situații comice, chiar absurde.

AUTOR

François Rabelais (1483-1553), scriitor francez, unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai umanismului european. Primește o educație clasică, bazată pe studiul limbilor latină și greacă. La insistențele tatălui său, Antoine, tânărul va intra în lumea monahală. Îl deranjează programul prea riguros de aici și va trece într-un alt ordin, al benedictinilor, mai puțin sever. Apoi, după o vreme, renunță la viața mănăstirească pentru a urma studii juridice și medicale. Capodopera sa literară este romanul *Gargantua și Pantagruel*, o scriere care celebrează libertatea spiritului uman.

Auzind acestea, tata-Grandgousier a rămas uimit de judecata sănătoasă și de mintea ageră a fiului său.

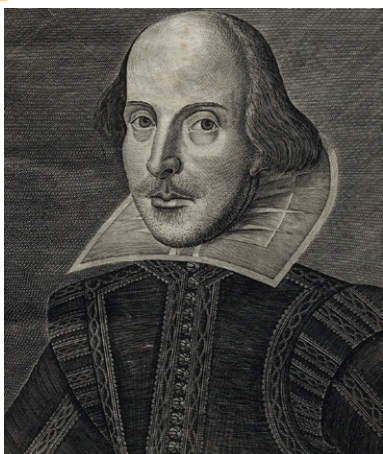
El a vorbit slujitoarelor astfel:

— Filip, regele Macedoniei, și-a dat seama de istețimea fiului său Alexandru, după îndemânarea pe care a dovedit-o izbutind să îmblânzească un cal neînvățat. Era un fugar atât de aprins și de sălbatic, încât nimeni nu îndrăznește să-l încalce. Pe toți călăreții îi trântise, zdrobindu-i unuia grumazul, altuia picioarele, unuia fălcile, altuia țeasta capului. Alexandru, privindu-l cu luare-aminte cum se încurca pe câmpul de alergare, a înțeles că acel cal năvălaș se speria de umbra lui. Încălecându-l, l-a îndreptat cu ochii spre soare, în așa fel ca umbra să-i rămână în urmă, și a izbutit să-l stăpânească. Văzând tatăl lui Alexandru dumnezeiasca înțelepciune care îi lumina mintea, l-a încredințat învățaturii lui Aristotel, filozoful cel mai prețuit din toată Țara Grecească, pe timpul acela. Iar eu vă voi spune că cele câteva cuvinte ce-am schimbat cu fiul meu Gargantua mi-au fost de ajuns să înțeleg că mintea lui i-a fost dăruită de-o zeiță a cerului, atât mi s-a arătat de ageră, de iscoditoare, de limpede și de adâncă. Sunt pe deplin încredințat că având parte de o bună îndrumare se va ridica până la cea mai înaltă treaptă a înțelepciunii. Iată pentru ce voiesc a-l da în grija unui învățat, care să-l crească potrivit însușirilor pe care le arată. Pentru aceasta nu voi cruța din partea mea nicio osteneală.

(trad. rom. Alexandru Hodoș)

1. Ce mesaj umanist transmite textul?
2. Care este morala povestirii lui Grandgousier (pe care el o citise, de fapt, în vechile istorii)?
3. Explicați dorința tatălui (Grandgousier) de a-l da pe fiu (Gargantua) pe mâna unui bun dascăl.

AUTOR

William Shakespeare (1564-1616), poet, dramaturg și actor, cel mai mare scriitor de limbă engleză. De numele său se leagă teatrul *Globul*: pe scena acestuia s-au reprezentat creațiile shakespeareiene (tragedii, drame și comedii). Shakespeare a scris sonete, poeme și opere dramatice (*Romeo și Julieta*, *Visul unei nopți de vară*, *Hamlet*, *Regele Lear*, *Henric al IV-lea*, *Neguțătorul din Veneția*, *Othello*, *Macbeth*, *Richard al III-lea*, *Cum vă place*, *Furtuna* etc.), capodopere ale literaturii mondiale. Reprezentate pe scenele din întreaga lume, piesele sale surprind teme fundamentale ale umanității (iubirea, condiția umană, destinul, puterea, ura, imaginația etc.).

William Shakespeare

Hamlet, prinț al Danemarcei

Hamlet este una dintre marile tragedii ale literaturii mondiale. Piesa datează din perioada 1599-1601 și vorbește despre ascensiunea la putere și despre răzbunare. După ce află că tatăl său, regele Danemarcei, a fost ucis, Hamlet se răzbună pe unchiul său, Claudius, regele uzurpator. Corupția statului, abuzul de putere și nebunia (reală sau regizată) sunt câteva dintre marile teme investigate de Shakespeare.

HAMLET: Ia, să-l văd. (*Ia craniul.*) Vai, sărmanul Yorick! L-am cunoscut, Horațio; era o tolă nesecată de glume; avea o fantezie deosebit de bogată. M-a purtat în cârcă de mii de ori; și acum, cât de scârbos îmi apare în închipuire! – mi se-ntoarce stomacul pe dos. Aici atârnav buzele pe care le-am sărutat de nu știu câte ori. Ei, unde îți sunt acum zeflemelile¹? cântecele? ghidușiile² care făceau să se cutremure mesele de hohote? Nu mai ai niciuna la îndemână, ca să-ți râzi de propriul tău rânet? Ți-a căzut falca de tot? [...] Horațio, te rog să-mi spui ceva.

HORAȚIO: Ce anume, milord³?

HAMLET: Crezi că și Alexandru arăta așa în pământ?

HORAȚIO: Chiar așa.

HAMLET: Și mirosea la fel? Pfui! (*Pune craniul jos.*)

HORAȚIO: La fel, stăpâne.

HAMLET: Ce rosturi înjositoare ne așteaptă, Horațio! La urma urmei, de ce să nu urmărim cu închipuirea pulberea nobilă a lui Alexandru până în clipa când o găsim astupând o vrană⁴ de butoi?

(trad. rom. Leon Levițchi și Dan Duțescu)

1. Cum se reflectă următoarele idei în fragmentul shakespeareian:

- a. efemeritatea vieții;
- b. gloria;
- c. soarta necruțătoare.

2. Analizați antiteza dintre viață (bufonul regelui, Yorick, cel plin de viață și pus pe glume) și moarte (craniul său).

3. Stabiliți o legătură între acest fragment și poemul *Viața lumii*, aparținând lui Miron Costin.

¹ Zeflemea, s.f. – luare în râs, glumă batjocoritoare.

² Ghidușie, s.f. – pozna, glumă.

³ Milord, s.m. – termen de adresare.

⁴ Vrană, s.f. – gaură mică la butoaiile înfundate, prin care se toarnă sau se scurge vinul.

Originea latină a limbii române (limba română - limbă romanică)

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

Expansiunea politică a romanilor în Antichitate a fost însoțită de o expansiune lingvistică. Inițial limbă a orașului Roma și a împrejurimilor, latina a fost impusă drept idiom oficial în toate teritoriile cucerite. Spre sfârșitul mileniului I d.H., în unele regiuni europene, din limba vorbită de cuceritorii romani (limba populară, prin urmare, nu latina scrisă sau cultă) și preluată de populațiile autohtone s-au dezvoltat noi idiomuri. Prin trăsături lingvistice comune, bazate pe descendența din latină și pe asemănări lexico-gramaticale, s-a format familia de limbi neolatine sau romanice, numită și *Romania*, din care fac parte: româna, franceza, italiana, spaniola, portugheza, catalana, dialectele reto-romane și cele provençale, dalmata (în prezent, dispărută).

Limba română este singura limbă neolatină din Romania Orientală și, în același timp, singurul idiom izolat de celelalte limbi romanice printr-o vecinătate în întregime nelatină.

Latinitatea limbii române vizează aspectele esențiale ale limbii: structura gramaticală și vocabularul fundamental. Spre exemplu, s-au moștenit din latină cele cinci cazuri ale substantivului (ablativul a intrat în categoria acuzativului) și cele patru conjugări ale verbului definite prin forma de la infinitiv. În ceea ce privește vocabularul fundamental, un număr important de cuvinte sunt de origine latină. Câteva exemple:

- acțiuni: *a alege, a auzi, a bate, a crede, a crește, a cunoaște, a da, a ieși, a juca, a muri, a naște, a plânge, a râde, a spune, a sughița, a tăcea, a vrea* etc.
- părțile corpului: *barbă, braț, cap, creier, deget, dinte, falcă, inimă, limbă, nas, ochi, picior, piele, umăr* etc.

- familie: *bărbat, fată, femeie, fică, fiu, frate, mamă, părinte, soră, unchi, văr* etc.

- mâncăruri, băuturi: *aluat, carne, cârnaț, făină, miere, ou, pâine, plăcintă, prânz, sare, unt, vin*, etc.

- timp: *an, azi, curând, duminică, iarnă, ieri, joi, luni, primăvară, vară, timp, zi* etc.

S-au păstrat, de asemenea, din această epocă a formării limbii române și elemente autohtone de vocabular. **Limba traco-dacilor** este un vechi idiom, dispărut de multă vreme, care nu a fost conservat și transmis prin texte. Cel mai important mijloc de identificare a elementului autohton este **comparația dintre română și albaneză**; comparația este justificată prin substratul comun, traco-dac pentru română, și traco-ilir pentru albaneză. Astfel, se pot face următoarele observații:

Vocabularul conține un număr restrâns de termeni, unii dintre termeni făcând parte din vocabularul de bază și putând dezvolta largi familii de cuvinte. Exemple:

- *copil*: *copilaș, copilandru, copilă, copiliță, copilărie, copilăros, copilărește, a (se) copilări*; antroponimele: *Copil(u), Copilău, Copiloiu, Copilescu*;

- *bucur* („frumos”): *a (se) bucura, bucurie, bucuros*; toponimie sau antroponimie: *București, lacul Bucura, Valea Bucurii/ Bucur, Bucuraș, Bucurenci(u), Bucureșteanu, Bucuroiu*;

Serii de substantive (concrete):

- om, casă, ocupații: *brâu, buză, cătun, copil, gard, groapă, grumaz, moș, strungă, vatră*;

- faună: *balaur, barză, căpușă, cioară, mânz, năpârcă, pupăză, rață, șopârlă, țap, viezure*.

Evoluția limbii române

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

Torna, torna, fratre

Acesta este considerat primul enunț în limba română. Fraza este citată de cronicarul bizantin Theophanes Confessor (sec. IX) în pasajele de relatare a unei expediții armate bizantine din anul 587 d.H. Enunțul ar fi fost rostit de un militar în limba „părinților”, cu scopul de a atenționa un camarad de pierderea bagajului; receptată și de ceilalți soldați, adresarea a fost înțeleasă ca semnal de retragere, producând dezorganizarea convoiului militar: „un animal de povară anume și-a sucit sarcina de pe dânsul, iar un tovarăș al stăpânului animalului i-a îndreptat sarcina pe loc, strigând totodată în limba părintească: *torna, torna, fratre*. Și stăpânul animalului n-a auzit strigătul, dar l-a auzit oștirea și crezând că au dat dușmanii peste dânsa a apucat fuga, strigând cât îi ținea gura *torna, torna*.”

Româna comună (protoromâna)/ sec. VI/VII-X

Româna comună desemnează unitatea lingvistică a populației romanizate la nordul și sudul Dunării, între secolele VI-XII; în jurul secolelor al X-lea – al XII-lea se consideră finalizat procesul de separare a românei în dialecte, astfel încât **româna comună** desemnează limba pe care o vorbea populația romanizată înainte de această separare dialectală.

Dialectele reprezintă o evoluție independentă sub raport lingvistic, economic și social a unor populații, din cauze istorice complexe. Limba română are patru dialecte, formate **în secolele X-XII**:

1. **dialectul dacoromân** (N Dunării);
2. **dialectul aromân** (S Dunării);
3. **dialectul meglenoromân** (S Dunării);
4. **dialectul istroromân** (S Dunării).

Dialectul dacoromân este dialectul pe care îl vorbim în prezent, la nordul Dunării; are cca 25 de milioane de vorbitori, răspândiți în întreaga lume, și este

limbă oficială în România, Republica Moldova, Transnistria (sub denumirea politică de limbă „moldovenească”, fiind scris în alfabet chirilic), Serbia (regiunea Voievodina); din cauza migrației contemporane, categorii importante de vorbitori se află și în Italia, Spania, SUA, Germania etc.

Dialectul aromân este un dialect sud-dunărean, cu cca 300 000 de vorbitori și este utilizat în special în centrul Greciei și în zonele de graniță ale Greciei cu Macedonia și Albania; are cultură scrisă începând cu sec. XVIII. Prima desprindere din unitatea lingvistică a românei comune este cea a aromânilor.

Dialectul meglenoromân este de asemenea un dialect sud-dunărean, care este denumit după zona Munților Meglenos din centrul Greciei, unde este cunoscut de cca 5 000 de vorbitori, preponderent din generații vârstnice; fără cultură scrisă, este sortit dispariției iminente.

Dialectul istroromân este un dialect sud-dunărean, denumit după Peninsula Istria din Croația, unde este folosit de 1 000 sau 2 000 de vorbitori, din generații vârstnice; cultură scrisă sporadică, în sec. XX, se află în prezent în stare de extincție.

Straturile lexicale. Influențele unor limbi de contact și de cultură

La straturile lexicale inițiale (latin și autohton) se adaugă de-a lungul timpului influențe ale diferitelor populații cu care am avut contact direct din punct de vedere istoric sau prin intermediul culturii. **Împrumutul** apare la oricare dintre nivelurile unei limbi, dar se referă în special la lexic, fiind un mijloc extern de îmbogățire a vocabularului. Este favorizat de acțiunea unor factori socioculturali: vecinătatea geografică, amestecul sau conviețuirea unor populații, raporturile economice, politice, culturale între

diverse comunități etc. În funcție de momentul intrării în limbă există un strat vechi slav (sec. VI-X) și altul ulterior formării dialectelor limbii române. Stratul cuvintelor intrate în limbă după formarea dialectelor limbii române (**adstratul**) cunoaște două etape:

- etapa dintre sec. XII-XVIII, cumulând termeni din maghiară (*alean, ban, belșug, cheltui, heleșteu, gând, oraș, vamă*), turcă (*amanet, bacșiș, belea, cais, chef, chiul, dovleac, geam, iatac, lelea, liliac, moft, odaie, pătlăgea, saltea, samsar, tavan, zambilă*), negreacă (*agheasmă, agonisi, agramat, dispnee, magherniță, molimă, spital*), limbi slave vecine (bulgară, sârbă, ucraineană);

- etapa modernă, datorată influențelor exercitate de franceză, italiană, latina savantă, germană, engleză, începând cu sec. XIX și până în prezent.

Reromanizarea limbii române (sec. XIX)

Absorbția masivă a neologismelor latino-romani ce a declanșat fenomenul de reromanizare sau rela-tinizare a limbii române.

- Noile împrumuturi acoperă lacune din vocabularul românesc (în special tehnico-științific): *amputație, abces, cerebel, colică, contagios, femur* etc.

- Împrumuturile neolatine determină realizarea unor serii sinonimice; astfel, *amic, aproba, dejun, etern, maladie, temerar* circulă paralel cu vechile cuvinte *prieten, încuviința, prânz, veșnic, boală, curajos*.

Cu studiul originii cuvintelor se ocupă **etimologia**. În *Dicționarul explicativ al limbii române* se precizează la sfârșitul articolului dedicat fiecărui cuvânt proveniența lui, internă sau externă. Există, în plus, etimologii necunoscute sau multiple. Spre exemplu, neologismul *favorabil* provine din franceză și din latina savantă.

EXERCIȚII

1. Identificați termenul românesc:

Latină	Română	Franceză	Italiană	Spaniolă	Portugheză
Dicere		dire	dire	decir	dizer
Filius		fil	figlio	ijo	filho
Habere		avoir	avere	haber	haver
Lingua		langue	lingua	lengua	lingua
Panem		pain	pane	pan	pão
Terram		terre	terra	tierra	terra

2. Determinați nivelul limbii la care se manifestă următoarele transformări în trecerea de la latină la română și notați, în caiet, cu L (lexical), F (fonetic) sau M (morfologic) exemplele de mai jos.

- lat. *a* >¹ rom. *â*: lat. *lana* > rom. *lână*; lat. *panem* > rom. *pâne*;
- lat. *t + i* > rom. *ț*: lat. *invitio* > rom. *învăț*; lat. *tibi* > rom. *ție*;
- lat. **manducare*² > rom. *mânca(re)i*;
- lat. *ct* > rom. *che/chi*: lat. *oculus* > lat. pop. *oculus* > rom. *ochi*; lat. *includo* > rom. *închid*;
- lat. *-are; -ere; -ere; -ire* > rom. *-a, -ea, -e, i*. (lat. *cantare* > rom. *cânta*; lat. *habere* > rom. *avea*; lat. *scribere* > rom. *scrie*; lat. *fugire* > rom. *fugi*);
- lat. *(dies) lunae* > rom. *luni*;

¹ Semnul > pus între două cuvinte sau litere/ sunete arată că al doilea cuvânt provine din primul.

² Semnul * pus înaintea unui cuvânt indică faptul că acesta este reconstituit de lingviști.

Limba română

3. Redactați un text de aproximativ 50 de cuvinte, pe o temă la alegere, care să fie alcătuit doar din cuvinte de origine latină din lista de la rubrica *Repere istorice și culturale*.

4. Indicați elementele gramaticale asemănătoare dintre daco-română și megleno-română, pe baza următoarelor ghicitori:

- „Mic sam,/ Mari sam,/ Toată lumea u anves/ Ugudea, tse-i?// Mic sunt/ Mare sunt/ Toată lumea o îmbrac. Ghici, ce-i?” (*Acul*)

- „An am un bou/ Tot antră ă n pleamnitsă,/ Sal-di coada nu-l' antră/ Ugudea, tse-i? // Am un bou/ El intră întreg în grajd,/ Numai coada nu-i intră./ Ghici, ce este?” (*Lingura*)

- „Un comp alb cu oi negri./ Un câmp alb cu oi negre.” (*Cartea*)

(Theodor Capidan, *Literatura populară la megleno-români*, vol. II)

5. Traduceți următoarele proverbe din istro-română în daco-română și explicați cum ați procedat:

- Se nu-i mătca, șoreții jocu în căsă.
- Mușăta fete, e grumbo se porta.
- Nu se poate ovotea sluji doi paroni.

6. Demonstrați afirmația „Limba română este o limbă latină”, utilizând diverse tipuri de exemple (100 de cuvinte).

7. Căutați pe dexonline.ro originea cuvintelor: *albină, câine, hamster, pasăre, pisică, șarpe, urs, vultur*.

8. Indicați forma corectă, cu ajutorul DOOM 3; formulați apoi, oral, enunțuri cu aceasta:

- boardul/ boarduri/ boardurile – board-ul/ board-uri/ board-urile
- clickul/ clickuri/ clickurile – click-ul/ click-uri/ click-urile
- show-ul/show-uri/ show-urile – showul/ showuri/ showurile

9. Redactați o scrisoare către un prieten apropiat (aproximativ 100 de cuvinte), căruia să-i relați o întâmplare recentă, folosind cât mai multe englezisme uzuale în vocabularul vostru. Schimbați, apoi, caietul cu colegul sau colega voastră și evaluați textul ținând cont de următoarele criterii: corectitudinea limbajului, adecvarea la situația de comunicare și întrebuințarea unui număr de 7-10 englezisme.

10. Proiect de grup

Alegeți o personalitate aromână din lista de mai jos și realizați o prezentare a acesteia în fața clasei, timp de trei-patru minute, în format ppt (sau alt format electronic). Puteți să alegeți o personalitate din afara listei, din alte domenii de activitate.

Lucrați în echipe de patru-cinci elevi, alegeți cel puțin două surse de informație adecvate, repartizați sarcini de lucru și redactați apoi împreună prezentarea.

Criterii de evaluare a prezentării orale bazate pe suport electronic:

1. corectitudinea informației și relevanța ei pentru tema dată (o personalitate dintr-un anumit domeniu);
2. claritatea exprimării;
3. respectarea normelor limbii standard.

Evaluarea va fi realizată de fiecare elev asistent (media notelor pentru fiecare criteriu + însemnări care să motiveze punctajul acordat).

Arte: frații Manachia (Yanaki și Milton), pionieri ai filmului și fotografiei în Balcani; familia Papahagi: Pericle Papahagi (1872-1943), lingvist, filolog și folclorist; Tache Papahagi (1892-1977), folclorist; Marian Papahagi (1948-1999); critic literar, traducător; Constantin Belimace, poet, autorul imnului aromân *Dimândarea pârintească*, 1890; George Murnu (1868-1957), traducătorul *Iliadei* și *Odiseei* în română; Toma Caragiu, actor (1925-1977); Cristian Hadji-Culea (n. 1952), regizor de teatru.

Științe: Daniel din Moscopole (1754-1825), lingvist, autorul primului dicționar grec-aromân-albanez-bulgar; Elie Carafoli (1901-1988), inginer și inventator în aerodinamică; Mina Minovici (1858-1933), creatorul Institutului de Medicină Legală; Matilda Caragiu Marioțeanu (1927-2009), lingvistă.

Arhaisme și neologisme

Arhaismele sunt cuvinte, sensuri ale cuvintelor sau forme sintactice ieșite din uz. Se disting, astfel, arhaisme fonetice (*pre* în loc de *pe*, *audzi* în loc de *auzi*), morfologice (forme diferite de plural: *stânce* în loc de *stânci*, moduri și timpuri verbale: *a fost plecat*, mai-mult-ca-perfectul pentru *plecase*), semantice (*carte* pentru *scrisoare*; *prost* cu înțelesul de *sărman*, *sărac*) și lexicale: *holm* (movilă,

deal); *stepenă* (rang, treaptă); *vornic* (mare boier, primar).

Arhaismele pot crea o atmosferă de epocă (la nivel stilistic, în texte literare cu acțiunea plasată într-o anumită epocă istorică, descriind ocupații sau vestimentație etc.) sau pot avea o valoare ironică, fiind folosite ca marcă a limbajului colocvial. Pe de altă parte, limbajul arhaic este o trăsătură a stilului religios.

EXERCIȚII

1. Identificați în fragmentele următoare trăsături lingvistice diferite față de cele ale limbii române actuale:

„Eu, Toader Scânteiaie, însumi pri meni, mărturescu, cu cest zăpis al miu, cumu am vândut a mea deraptă moșie de ocină, de sat de Drăgușeni, cu tot venitul, și de câmp și de fânaț și de pădure și de vatra satului, câtu să va aleage partea mea, lui Bantăș vornicu, dereptu un cal și un cobuc poleit și postav turcescu de un rând de haine”. (fragment din „Act de vânzare”, Drăgușeni, jud. Iași, 1596, *ap. Maria Cvasnii Cătănescu, Limba română. Origini și dezvoltare*)

2. Transcrieți în româna utilizată în postările de tip social media textul de la exercițiul 1, precizând principalele transformări pe care le-ați efectuat.

3. Identificați, cu ajutorul dicționarului, arhaismele din textul următor și grupați-le pe categorii:

„Un boier, anume Ghindulescu, încercase prin 1775 un complot împotriva domnitorului. Vodă l-a prins și l-a judecat. L-a dezbrăcat de hainele lui boierești și i-a dat să pună pe el straiile unui țăran, acolo de față. În același timp, țăranul – s-a îmbrăcat în hainele boierești. Degradat astfel (haina

face pe om! spunea pe atunci proverbul...), Ghindulescu a fost pus pe falangă și azvârlit la fiare. Țăranul mai întâi s-a speriat, apoi s-a învățat cu gândul că vodă l-a boierit cu adevărat. Drept care s-a dus în vizită la banul Filipescu, cel dintâi boier al țării și stăpânul lui. Baș-boierul, văzându-l, a crezut că într-adevăr fusese boierit de vodă. L-a poftit lângă el pe divan, și l-a tratat cu cafea. Dar minciuna are picioare scurte și nu ajunge departe. Chiar după-amiază țăranul fu dezbrăcat și i se azvârli, pentru rolul pe care-l jucase, o pungă cu 50 de piaștri, după care fu luat la goană. S-a dus bucuros, ca din pușcă, fiindcă cel puțin nu mân-case bătaie...” (*ap. Nicolae Vătămanu, Catastih de bucureștean*)

4. Stabiliți, cu ajutorul dicționarului explicativ, sensul următoarelor exemple, preluate din presa contemporană, ce conțin arhaisme utilizate în mod ironic:

- Lady Gaga este mămică! Vezi cum arată odrasla artistei!
- Astăzi suntem toți pe caterincă!
- A venit împreună cu o mironosiță la paranghelie.
- Patronul clubului de fotbal are mai mulți argați.
- Dacă te angajezi la firmă, devii iobagul lor.

Limba română

Neologismele reprezintă cuvinte nou apărute într-o limbă, contribuind la modernizarea ei în perioada respectivă; în prezent, asupra limbii române se manifestă influența limbii engleze, iar cele mai multe dintre neologismele actuale provin din această limbă (**anglicismele/americanismele** reprezintă un fenomen internațional).

În limba română, cele mai vechi neologisme sunt atestate începând cu sec. al XVII-lea: *filozof, religie, patrie*. Neologismele provin în română din:

1. împrumuturi din diferite limbi cu care româna a intrat în contact:

- latina savantă: *adagiu, ambiguu, adnota, pauperitate*;
- italiană: *acon, capodoperă*;
- franceză: *apel, celibatar, opinie, presă hidraulică, victorie, voiaj*;
- germană: *blitz, bomfaier, bormașină, fasung*;
- engleză: *aut, corectitudine politică, computer, display, email, ofsaid, second hand, social media, soft, talk-show*.

2. creații interne alcătuite dintr-un element moștenit și celălalt neologic: *apoetic, (de) nerefuzat, nealinere, nefavorabil*. Spre exemplu, adjectivul *nefavorabil* este alcătuit din prefixul vechi *ne-* și neologismul *favorabil*, împrumutat din franceză.

Dubletul etimologic reprezintă cuvintele cu aceeași origine (etimon), care au intrat în limbă în momente diferite (de obicei un cuvânt este moștenit din latină, iar altul provine dintr-o altă limbă). Astfel, *lecție* și *lecțiune* au etimonul lat. *lectio*; pe cale moștenită, *lectio* l-a dat în română pe *lecție*, iar pe calea împrumutului din germ. *Lektion*, l-a dat pe *lecțiune*.

De-a lungul timpului dubletul *-ie/-iune* s-a specializat din punct de vedere semantic: *conversie/conversiune*; *operație/operațiune*; *porție/porțiune*; *reacție/reacțiune*.

Mai rar, în limba română există și triplete etimologice; de exemplu, adj. *leal* (provenit în română din italiană), *loial* (din franceză), *legal* (din latină, neologic).

EXERCIȚII

1. Citiți fragmentul și rezolvați cerințele alăturate (a și b), cu ajutorul unui dicționar al limbii române:

„În timp ce studia efectele nefaste ale presiunii asupra psihicului uman, după mai mult de patru ani de practică, întâlnește un pacient dificil, un fost șef de platformă de foraj, unul care pretindea că a descoperit o teorie a împrăștierii vârstelor. Donqui Delama îl ascultase cu tact, îi recomandase un sejur prelungit într-o stațiune montană și pusese în sertar dosarul cu elucubrațiile despre vârstele împrăștiate. După nici șase luni teoria fusese omologată de importante foruri științifice interne și internaționale, fostul pacient al profesorului primise o funcție cheie în Departamentul Construcțiilor Psiho-Sociale Integrate, iar la Centrul Izobar începuse să se discute despre «cazul profesorului Donqui Delama»”. (Mircea Nedelciu, *Primul exil la cronoscop*)

a. Selectați cinci termeni din domeniul științific și identificați limba din care provin aceștia.

b. Găsiți sinonime pentru următoarele neologisme din text: *efect, nefast, pacient, dificil, sejur, important*.

2. Realizați, după ce ați consultat un dicționar al limbii române, enunțuri cu următorii termeni ai dubletelor etimologice: *drept/ direct; circ/ cerc; stație/ stațiune*.

3. Identificați, cu ajutorul DEX-ului, cuvintele împrumutate și cuvintele moștenite din limba latină, precizând semnificația acestor expresii:

- a bea dintr-un pahar cu cineva;
- o căruță de ani;
- mai mare daraua decât ocaua;
- a fi prost ca o ciubotă;
- a umbla cu flori la pălărie.

Trecerea de la alfabetul chirilic la alfabetul latin (prezentare sintetică)

Slavona în cultura românească

Slavona este varianta literară târzie a limbii vechi slave bisericești; slavona românească – una dintre ramificațiile slavonei ca limbă de cultură – a avut un caracter eclectic, compozit, explicabil prin fuziunea unor elemente lingvistice inegale ca importanță: elemente vechi slave, elemente mediobulgare/ din limba bulgară medievală (de bază) și influențe sârbești, ucrainene, rusești și chiar românești.

Pentru românii de la nordul Dunării, inclusiv pentru transilvăneni, slavona a fost inițial numai limbă bisericească, impusă în urma adoptării liturghiei slave. În Biserica românească, limba veche slavă începe să fie folosită *după* creștinarea bulgarilor (în anul 864, sub cneazul Boris I).

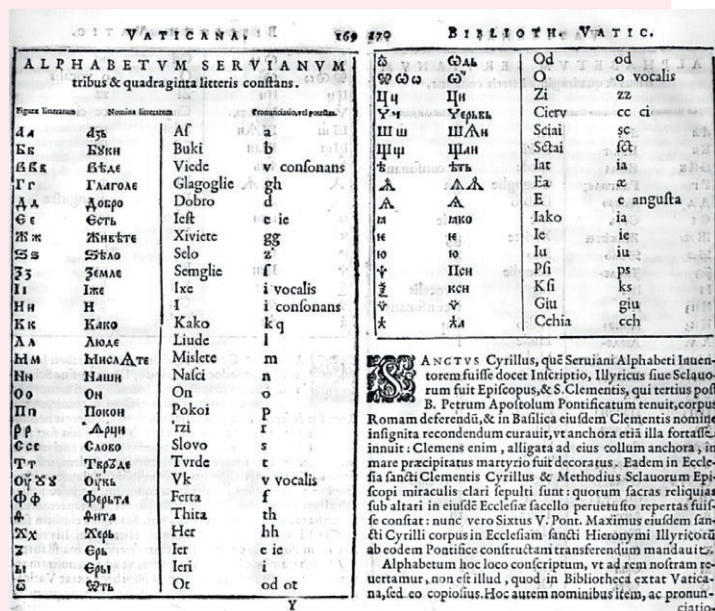
Româna (limbă comună, vorbită, a tuturor românilor) și slavona (limbă bisericească și de stat) au funcționat paralel.

Alături de numeroase documente, în slavonă au fost redactate texte fundamentale pentru cultura veche românească: cronicile lui Macarie, Efimie și Azarie și *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* (în sec. XVI).

Susținută de puternicul monopol al unor instituții conservatoare prin excelență (Biserica și administrația), slavona a rezistat în țările române până spre sfârșitul secolului al XVII-lea în relațiile oficiale, de cancelarie, iar în Biserică, până în primele decenii ale secolului al XVIII-lea.

Alfabetele limbii române

Până la jumătatea sec. XIX, limba română a fost scrisă cu alfabetul chirilic; ocazional, din

Alfabetul chirilic (al cărui nume provine de la călugării Chiril și Metodie, din secolul IX, considerați inventatorii alfabetului), într-o publicație a Vaticanului, 1500

considerente politice sau pur și simplu aleatorii, a fost folosit și alfabetul latin; primele dovezi în acest sens ni s-au transmis din sec. XVI (pentru unele cărți de cântece religioase), apoi, preponderent, exemplele se înmulțesc începând cu a doua jumătate a sec. XVIII, prin acțiunea învățaților Școlii Ardelene. Astfel, prima carte tipărită cu alfabet latin este *Carte de rogaciuni*, realizată de Samuil Micu-Klein, la 1779.

În efortul de trecere la alfabetul latin, sub influența ideilor de emancipare națională, se realizează un **alfabet de tranziție**, care

Limba română

combină caracterele chirilice cu cele latine și ale cărui norme sunt prezentate de *Gramatica românească* a lui Ion Heliade-Rădulescu (1828). La inițiativa lui Mihail Kogălniceanu, se introduce la 1860 alfabetul latin în scrierea tuturor actelor noului stat, Principatele Unite Române, condus de Alexandru Ioan Cuza. Este o formă oficială de scriere a limbii române, iar alfabetul latin este adoptat, de asemenea, și în Transilvania și în toate provinciile românești, chiar dacă nu făceau parte la acea vreme din statul român.

În studiul *Despre scrierea limbei române* (1866), Titu Maiorescu formulează principiul fonetic, potrivit căruia sunetele în română ar fi trebuit transcrise așa cum se aud, determinând adoptarea normelor propuse de el de majoritatea lingviștilor; nu a fost o acceptare imediată, principiul etimologic (al scrierii cuvintelor cât mai aproape de forma lor originară, latinească) fiind inițial considerat mai important, dar la 1903 cele mai multe dintre regulile ortografice ale lui Maiorescu au fost preluate în raportul Academiei Române, care statuează scrierea în limba română.

EXERCIȚII

1. Accesați Biblioteca Centrală Universitară din Cluj (secțiunea Biblioteca Digitală BCU Cluj) pentru a căuta „fragmentul Todorescu” (sec. XVI, Transilvania), un text vechi românesc scris cu alfabet latin, respectiv pentru a răsfoi *Gramatica* lui Ion Heliade Rădulescu. Ce observați?

2. Citiți următorul text, din *Psaltirea Hurmuzaki* (începutul sec. XVI, în ediția realizată de Ion Gheție și Mirela Teodorescu, 2005) și precizați două diferențe față de limba de astăzi, manifestate la niveluri diferite ale limbii:

Cânteculu întâie oară e

(1) Fericatu e bărbatul carele nu mearse la svatulu necuraților și în calea greșiților ne stătu și în scaunu pierdzătriu nu ședzu.

(2) Ce în leagea Domnului e voia lui și în leagea lui învață-se dzi și noapte.

(3) Și fi-va ca e arburele răsădit la izvorritul apeei, carele poemele sale d-le în vremea sa și frundza lui nu va cădea și toate cât va face dosp-i-va.

(4) Nu e așa, necurații, nu e așa, că e ca prahul cela ce-l mătură vântul despre fața pământului.

(5) Dereptu acea nu voru învie necurații la giudețu, nece greașnicii în svatul pravednicilor.

(6) Că ști Domnul calea pravednicilor și calea necuraților peri-va.

3. Exprimați-vă opinia despre dificultățile de lectură a textelor vechi și indicați posibile strategii de depășire a acestora:

- ignorarea cuvintelor și a exprimărilor neobișnuite, pentru că oricum sensul general al unui text poate fi depistat;
- apelarea la dicționare și gramatici pentru descifrarea fiecărui aspect și cuvânt necunoscut;
- recursul la IA și în general la internet;
- discuții în clasă cu profesorul și colegii despre textul respectiv.

4. Indicați tema și semnificația fragmentului reprodus la exercițiul 2, din *Psaltirea Hurmuzaki*.

5. Rescrieți în româna contemporană, utilizând un instrument de inteligență artificială, textul reprodus la exercițiul 2.

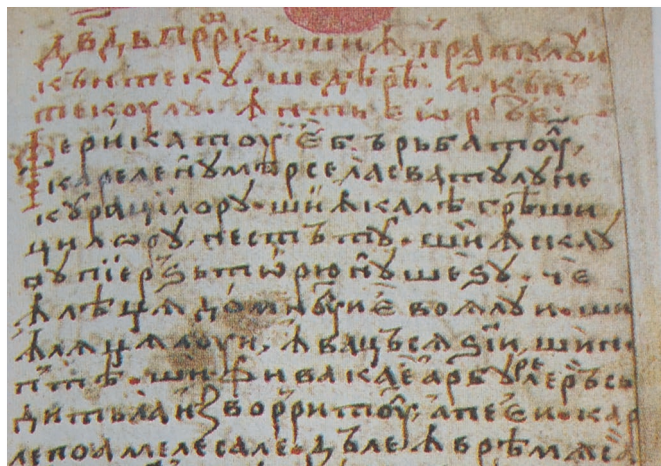
6. Identificați și transcrieți în alfabet latin un cuvânt din facsimilul alăturat care este originalul scris cu alfabet chirilic, scris continuu, al fragmentului reprodus în alfabet latin la exercițiul 2.

7. Prezentați principalele aspecte ale epocii în care apare scrisul în limba română (50 de cuvinte).

8. Indicați cuvintele scrise în alfabet latin din următorul fragment extras din articolul „Introducere” de Mihail Kogălniceanu, din revista *Dacia literară* (1840). Comparați textul cu transcrierea în alfabet latin.

„Dorul imitației s-au făcut la noi o manie primejdioasă, pentru că omoară în noi duhul național. Această manie este mai ales covârșitoare în literatură. Mai în toate zilele ies de sub teasc* cărți în limba românească. Dar ce folos! că sunt numai traducții din alte limbi și încă și acele de-ar fi bune. Traducțiile însă nu fac o literatură. Noi vom prigoni cât vom putea această manie ucigătoare a gustului original, însușirea cea mai prețioasă a unei literaturi.”

(fragmentul alăturat este reprodus după Biblioteca digitală a Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu” din Iași)

Дорѣл имитаціеі с'аѣ фѣкѣт ла пол о маніе при-
междіоасѣ, пентрѣ къ отоарѣ лп пол дѣхл на-
ціонал. Ачеасѣ маніе есте маі алес ковѣршітоа-
ре лп літтератѣрѣ. Маі лп тоате зілеле есѣ де
сѣвт теаск кѣрці лп лімѣа ромѣнеаскѣ. Дар че фо-
лос! къ сѣнт псмаі традѣкціі дін алте лімѣі ші
ѣлкѣ ші ачеле де ар фі езне. Традѣкцііле лпсѣ
не факѣ о літтератѣрѣ. Ноі вом прігоні кѣт вом
пѣте ачеасѣ маніе ѣчігѣтоаре а гѣстѣлзі оріцінал,
лпсѣшіреа чеа маі преціоасѣ а знлі літтератѣрлі.

9. Având în vedere tendințele actuale din limba română, exprimați-vă opinia despre cum ar putea arăta limba română peste un secol, utilizând cel puțin două argumente gramaticale.

* Teasc, s.n. – mașină de imprimat, tipar.

Evaluare

De neamul moldovenilor (1686) este o istorie a originii poporului și limbii române. Autorul le oferă cititorilor imaginea unui model de civilizație. „Raiul pământului” strălucește atât prin frumusețile naturale, cât și prin spiritul umanist. În legătură cu acest spațiu fermecător, modelat de oamenii Renașterii, Miron Costin dezvăluie calitățile unui gentilom.

Citiți textul de mai jos și răspundeți la cerințele formulate.

„[...] Ieste țara Italiei plină, cum să zice, ca o rodie, plină de cetăți și orașă iscusite, mulțime și desime de oameni, târguri vestite, pline de toate bivșuguri¹, și pentru mare iscusénii și frumusețuri a pământului aceluia i-au zis raiul pământului, a căruia pământ, orașile, grădinile, tocmélile la casile lor cu mare desfătăciune traiului omenesc nu are toată lumea, supt ceriū blândū, voios și sănătos, nici cu căldură prea mare, nici ierni gréle. De grâu, vinuri dulci și ușoare, untudelemnū, mare bivșug și de poame de tot féliul: chitre², năramze³, lămâi și zahar și oameni iscusiti, la cuvântū stătători, peste toate neamurile, neamăgei,

¹ *Bivșug*, s.n. – belșug.

² *Chitră*, s.f. – fructul chitrului, cu aspectul unei lămâi mari.

³ *Năramză*, s.f. – portocală.

⁴ *Celebiu*, adj – manierat, cu purtări alese.

⁵ *Râm* – numele vechi românesc al Romei.

⁶ *Basnă*, s.f. – relatare mincinoasă, scornită.

⁷ *Zavístie*, s.f. – ură, dușmănie.

⁸ *Buiguit*, adj. – încurcat, tulbure.

⁹ *Scriptură*, s.f. – scriere.

blânzi, cu oamenii streini dintr-alte țări nemăreți, îndată tovaroși, cum ar fi cu ai săi, cu mare omenie, suptiri, pentru acéia le zicū gentiloni, cum zicū grecii, celebii⁴, și la războaie neînfrânți într-o vrème, cum vei afla la Istoriile Râmului⁵, de vei ceti de dânșii.

Acéia țară ieste acum scaunul și cuibul a toată dăscăliia și învățătura, cum era într-o vrème la greci Athina, acum Padova la Italiia, și de alte iscusite și trufașă meșterșuguri. [...]

ΔCaută-te dară acum, cetitoriule, ca într-o oglindă și te privește de unde ești, lepădându de la tine toate célelalte basne⁶, câte unii au însemnatū de tine, din neștiință rătăciți, alții din zavístie⁷, care din lume între neamuri n-au lipsitū niciodată, alții de buiguite⁸ scripturi⁹ și deșarte.Δ”

(Miron Costin, *De neamul moldovenilor*)

Prato della Valle, Padova

1. Transcrieți două arhaisme lexicale și două arhaisme fonetice. **2p.**

2. Identificați cu ajutorul unui dicționar patru cuvinte de origine latină. **1 p.**

3. Exprimați-vă opinia în legătură cu mesajul secvenței marcate prin Δ în 50 de cuvinte. **2 p.**

4. Prin ce se remarcă, în opinia autorului, un om civilizat? Formulați răspunsul într-un enunț. **2 p.**

5. Analizați legătura fragmentului cu mișcarea umanistă, evidențiind două posibile particularități (150-200 de cuvinte). **2p.**

Timp de lucru: 50 de minute.

Se acordă un punct din oficiu.

Afirmarea conștiinței culturale (secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea)

Louis Boizot și Jean-Baptiste Chapuy, *Libertatea înarmată cu sceptrul Rațiunii fulgeră Ignoranța și Fanatismul*, gravură alegorică, 1793-1795

LITERATURĂ

Contextul socioistoric în secolul al XVIII-lea. Iluminismul și Școala Ardeleană

- Gheorghe Șincai, *Învățătură firească spre surparea superstiției norodului*
- Petru Maior, *Dialog pentru începutul limbei română*

Reprezentări ale lumii și ale omului în texte diverse ale perioadei

- Ion Budai-Deleanu, *Țiganiada*
- Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver*
- Voltaire, *Candid sau Optimismul*

LIMBA ROMÂNĂ

Construcția textului: coerență și coeziune

EVALUARE

Contextul socioistoric în secolul al XVIII-lea

Țările române

Secolul al XVIII-lea coincide, în țările române, cu instalarea domnitorilor fanarioți. Veniți din Fanar, un cartier al Constantinopolului, aceștia impun limba și cultura greacă în spațiul autohton. Appreciate de otomani pentru cunoașterea unor limbi europene (franceza sau italiana), elitele din Fanar reprezintă o poartă diplomatică a Orientului către Occident. Nu întâmplător, unii domnitori fanarioți (ca Nicolae Mavrocordat sau Constantin Mavrocordat) sprijină cartea și învățământul, lansând și câteva reforme (fiscale, sociale, administrative). În linii mari, însă, conducerile fanariote din Moldova și Țara Românească nu au putut determina acțiunile necesare pentru o modernizare autentică a celor două țări române. Corupția domnitorilor și a boierilor reprezintă o cauză a declinului țărilor române. Domnitorii, care trebuie să aibă acordul Porții Otomane, au căutat mai ales îmbogățirea rapidă, aplicând mari taxe pentru țărani. Unele zone se depopulează din cauza unor astfel de practici abuzive. Bucureștiul, de exemplu, orașul în care se găsește curtea domnească, atrage tot mai mulți oameni de diverse condiții sociale. Mulți negustori, unii din Transilvania, alții din spațiul balcanic, își vând produsele aici. Viața urbană nu este nici ea ușoară. Sunt numeroase jafurile și incendiile, iar speranța de viață este destul de mică. Nu lipsesc molimele (ciuma este una dintre

ele), care, pe lângă războaiele celor trei mari imperii (Austriac, Rus și Otoman), seceră numeroase vieți.

Transilvania

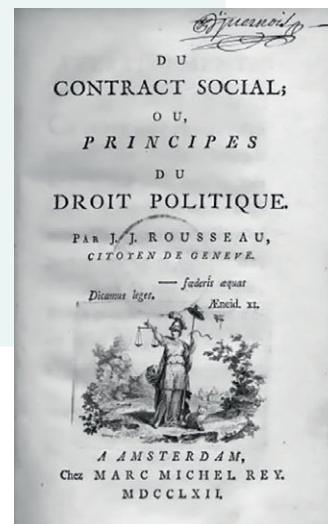
Sub guvernare austriacă, Transilvania este condusă de un parlament regional (dietă) în care intră doar maghiarii, sașii¹ și secuii². La viața politică și administrativă nu pot participa și românii, cei mai mulți rămânând în condiția de iobăgie³. Spațiul transilvănean este și un loc al unor confesiuni diferite. Alături de românii ortodocși (cei mai mulți), există catolicii și reformații (sau protestanții). Unii români sunt atrași de partea catolicismului, pentru a se bucura de drepturi politice. Despre o unire cu biserica Romei (reprezentată de papă) se vorbește tot mai mult. Un sinod⁴ de la 1700 admite această unire a românilor ortodocși cu Biserica Catolică, prin recunoașterea unor dogme. Ritul ortodox se păstrează în parte. Din rândul unor preoți uniți (sau greco-catolici) se înalță câțiva tineri care beneficiază de educație la Blaj, centru important pentru cultura românească din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Receptivi la programul iluminismului occidental, mai ales la cel al împăratului Iosif al II-lea, cărturarii ardeleni (care vor fi cunoscuți ca reprezentanți ai „Școlii Ardelene”) luptă pentru drepturi politice și educație, susținând cu tărie latinitatea limbii române.

¹ Sas, s.m. – persoană care face parte din populația germană care, în Evul Mediu, a fost colonizată în unele părți din Transilvania.

² Secui, s.m. – persoană care face parte dintr-o populație maghiară din Transilvania.

³ Iobăgie, s.f. – instituție specifică feudalismului, caracterizată prin dependența personală a țăranului față de stăpânul feudal.

⁴ Sinod, s.n. – întrunirea ocazională a unor demnitari (ierarhi) religioși care discută chestiuni privind morala, dogmele sau probleme de administrație bisericească.

Iluminismul și Școala Ardeleană

Europa Luminilor

Secolul al XVIII-lea a mai fost numit și „Secolul Luminilor” în Franța. O nouă mișcare de idei se naște în peisajul european occidental: Iluminismul. Gânditorii luminați din această perioadă critică abuzurile conducătorilor despotici, superstițiile medievale și corupția clerului, sclavia și menținerea oamenilor în neștiință. Încrezători în progres, iluminiștii consideră că o societate nu mai poate funcționa după vechile practici politice. Oamenii, indiferent de statutul lor social, trebuie să se bucure de libertate (considerată un drept natural). Sistemele politice cu îndelungate tradiții în Europa erau destul de intolerante, apelând la discriminare și violență. Gânditorii iluminiști critică ideea unui monarh absolut, ale cărui decizii îi aparțin pe deplin. Montesquieu, de exemplu, autorul cărții *Despre spiritul legilor*, propune ca puterile (legislativă, executivă și judecătorească) să fie separate în stat. Comportamentele despotice ale unor lideri politici sunt criticate pe diverse căi – în texte de filozofie sau literatură – de scriitorii Luminilor. Aceștia consideră că progresul unei societăți poate fi obținut prin educație. Educația laică, prețuită de iluminiști, ar putea contribui la o societate mai bună. De asemenea, omul Luminilor este încrezător în științe, în inovațiile aduse de Revoluția Științifică.

Un Prometeu modern

Intellectualul iluminist poate fi comparat cu Prometeu⁵, eroul mitologic care a furat focul zeilor din cer și l-a oferit oamenilor făcând posibilă dezvoltarea meșteșugurilor. Iluminismul a pregătit, astfel, drumul către civilizația modernă actuală.

Născut liber, omul nu are nevoie de lanțurile unor conducători despotici. Biserica, la rândul ei,

este criticată pentru diversele abuzuri (Inchiziția condamnase personalități ale științei; arderea pe rug a femeilor era, de asemenea, o practică medievală înspăimântătoare). Căutând să-l scoată pe om din beznă necunoașterii, intelectualul iluminist aspiră la un alt tip de societate, care așază în centru rațiunea. Gândirea liberă presupune a te înțelege pe tine și pe ceilalți. Citind, ai acces la minți strălucite ale trecutului și ale prezentului, care pot alimenta idei valoroase pentru viitor. Marile descoperiri – geografice, astronomice, științifice – sunt rodul unor neobosite căutări și curiozități.

Ideile iluminiștilor, formulate în scrieri filozofice și satirice, în discursuri polemice, ori în celebra *Enciclopedie*, au circulat în saloanele epocii sau în anumite cercuri francmasonice. Unii intelectuali dețineau opere ale filozofilor politici iluminiști. Câțiva monarhi luminați (precum Frederic cel Mare al Prusiei) s-au inspirat din programul acestui curent.

Enciclopedia franceză,
un proiect important
al gânditorilor iluminiști

Școala Ardeleană

Fiii de preoți uniți (greco-catolici) din Transilvania secolului al XVIII-lea au fost îndrumați spre studiu, la școli gimnaziale, licee și apoi la universități străine. Blajul a fost pentru unii dintre ei o rampă de lansare spre cariere intelectuale. Au avut acces la cuvânt și au dorit, prin scrierile lor istorice, filologice, teologice

⁵ Ideea a fost formulată de istoricul și jurnalistul Paul Johnson, în *Intellectualii* (1988).

sau literare, să schimbe mentalitatea de atunci. Românii nu mai trebuie priviți, afirmă ei, ca supuși sau ca locuitori de rang inferior. Pentru emanciparea lor luptă Samuil Micu, Petru Maior, Gheorghe Șincai sau Ion Budai-Deleanu, cărturari ardeleni, care sunt cunoscuți ca reprezentanții principali ai Școlii Ardelene. Aceștia susțin vechimea românilor și originea nobilă a limbii române, pledând chiar pentru latinitatea ei absolută (teză nu în totalitate justă, limba română având și alte influențe care i-au modelat evoluția). Priviți ca veritabili îndrumători culturali, erudiții ardeleni au dorit să-i lumineze pe oameni prin școală și cărți. Munca lor este una intelectuală, în spiritul ideilor iluministe, mai bine receptate în Transilvania. Se traduc (în special din germană și maghiară) cărți de popularizare a științei, manuale

⁶ *Parabolă*, s.f. – scurtă povestire cu caracter moral.

școlare și alte materiale pedagogice, utile școlarilor sau oamenilor simpli.

Cum arată profilul unui om educat în secolul al XVIII-lea? Sunt puțini cei care au parte de educație în această perioadă. Mulți țărani sunt condamnați la sărăcie. Un om știutor de carte este, însă, un câștig pentru societate. Cunoscând alfabetul, acesta poate desluși tainele unor cărți și poate citi texte variate (administrative sau religioase, de exemplu). Un om cu carte își organizează mai bine viața; își cunoaște drepturile și le poate apăra. Are, spre deosebire de omul needucat, puterea cuvântului. Și este, în felul lui, un om independent. Poate pricepe mai bine chiar tâlcul parabolilor⁶ biblice, auzite la biserică. Scriitorii ardeleni și-au luat această răspundere, de călăuzire a oamenilor, instruindu-i prin programe educaționale ambițioase.

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

În mitologia greacă, **Prome-teu** este unul dintre titani, fiul lui Iapetos și al Climenei. Este privit ca un erou civilizator: fură focul zeilor și îl oferă oamenilor, învățându-i chiar meșteșugurile. Va fi pedepsit de Zeus pentru fapta sa.

EXERCIȚIU

Accesați codul QR și urmăriți documentarul. Discutați posibile conexiuni între intelectul iluminist și personajul mitologic prezentat.

Iluminismul european	Caracteristici:
Idei filozofice	libertatea umană, rațiunea
Idei sociale	critica feudalismului, a fanatismului; importanța acordată școlii (care ar putea lumina masele); respectarea drepturilor naturale; toleranța
Idei politice	critica regimurilor politice absolutiste, separarea puterilor în stat
Gânditori iluminiști	John Locke, Voltaire, Jean-Jacques Rousseau, Denis Diderot, Montesquieu, Adam Smith, Immanuel Kant

Gheorghe Șincai

Învățătura firească spre surparea superstiției norodului

AUTOR

Gheorghe Șincai (1754-1816), istoric și filolog, reprezentant al Școlii Ardelene. Are parte de o bună îndrumare, studiind în școli din diverse orașe transilvănene. Ajunge la Blaj, unde leagă prietenii cu câțiva tineri însetați de cunoaștere. Îl pasi-onează limbile clasice (latina și greaca veche). Ca bursier, vizitează Roma și își pregătește cercetarea pentru o viitoare carte de istorie a românilor. Șincai, care a urmat și cursuri juridice la Universitatea din Viena, s-a remarcat prin lupta pentru emanciparea prin educație. Istoric și filolog, dobândind cunoștințe teologice și literare, scriitorul desfășoară o neobosită activitate pedagogică la Blaj. Ajunge director al școlilor unite din Transilvania și se ocupă de programele de învățământ, precum și de pregătirea profesorilor. Întocmește manuale școlare, căutând mijloace eficiente prin care să-i

Știința fysicei și aceasta o lucrează, ca oamenii să fie odihniți și îndestuliți, pentru că mântue pe fieștecarele de frica cea fără de lipsă, în carea, din neștiință, au căzut și-i dă deplinită învingere asupra rătăcirii ceii păguboasă prin carea atâtea mii de oameni se țin în clește. Căci cine se va înfricoșa de zmeii cei înfocați carii se iaptă⁷ prin văzduh și de flăcările ce zbungesc⁸ din pământ, de va ști ce sunt lucrurile acestea? Cine se va spăria de ivirea cometelor, adecă a stelelor celor cu coadă, sau cu cutremur va întreba ce însemnează ivirea lor, de se va dovedi că stelele acestea tocma nemica însemnează, ci își țin cursul lor cel minunat? Cine va judeca despre fericirea sau nefericirea sa și a altora de pe stele (măcar că nebunia aceasta în unele cărindare⁹ s-au însemnat), de i se va adevări că stelele n-au putere de a face pre oameni fericiți sau nefericiți? [...] Așadară, adevărat iaste că numai știința fysicei e mișlocirea aceaia prin care se mântue¹⁰ oamenii de toate rătăcirile lor. Drept aceaia, cine va învăța fysica se va mântui de rătăcirile în care alții din neștiință s-au alunecat.

Cartea miracolelor,
manuscris ilustrat
din Augsburg, cca 1550

⁷ A (i)ep^{ta}, vb. – a (se) avânta.

⁸ A zbungⁱ, vb. – a izbucni.

⁹ Cări^{ndar}, s.n. – calendar. Autorul se referă la acele enciclopedii populare din epoca sa, pline de informații eronate sau lipsite de temei științific.

¹⁰ A (se) mântui, vb. – a (se) vindeca.

Literatură

aducă pe oameni pe calea școlii. Mai târziu, intră în conflict cu episcopul Ioan Bobb, care nu vede cu ochi buni reformele erudiților de la Blaj. Șincai este înlăturat din funcții, fiind marginalizat. Lucrarea sa principală este *Hronica românilor și a mai multor neamuri*, care nu a putut fi publicată integral în Transilvania.

Cărturarii ardeleni din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea au scris atât studii savante (cercetări istorice și filologice), cât și lucrări de popularizare a cunoașterii, destinate unui public mai larg. O scriere de acest fel este *Învățătura firească spre surparea superstițiilor norodului*, care a fost tipărită mult mai târziu. Adaptată după un autor străin, lucrarea critică falsele credințe ale oamenilor neinstruiți sau nefamiliarizați cu științele exacte. Broșurile pseudoștiințifice și cărțile de astrologie sunt condamnate de autorii raționaliști din vremea Iluminismului. Însuși Șincai îi orientează pe oameni pe drumul cunoașterii științifice.

EXERCITII

1. Care este motivul pentru care oamenii se tem de anumite fenomene naturale?
2. Ce înțelege autorul prin „rătăcirile” oamenilor?
3. Motivați rolul interogațiilor retorice din text.
4. Citiți fragmentul următor:

„Sunt lucruri pe care nici cei mai mari savanți ai zilelor noastre nu le pot explica. Dar asta nu înseamnă că trebuie să oprim toate cercetările, apelând la false «explicații» care trimit la magie sau supranatural, și care de fapt nu explică nimic. Să ne închipuim cum ar fi reacționat un om al Evului Mediu – fie el și cel mai învățat din vremea lui – dacă ar fi văzut un avion cu reacție, un laptop, un telefon mobil sau un dispozitiv de navigare prin satelit. Le-ar considera pesemne supranaturale, miraculoase. Dar aceste aparate sunt acum cât se poate de comune, iar noi știm cum funcționează, căci au fost construite pe baza principiilor științifice. N-a fost nevoie să apelăm la magie, miracole sau supranatural, și ne dăm acum seama că omul medieval ar fi greșit dacă ar fi făcut-o.”

(Richard Dawkins, *Magia realității. De unde știm care este de fapt adevărul*, trad. rom. Vlad Zografu)

- a. Notați o idee comună cu fragmentul din Gheorghe Șincai.
 - b. Motivați folosirea persoanei I plural în text.
5. Evidențiați o legătură posibilă între fragmentul din lucrarea lui Șincai și ilustrația de mai jos.

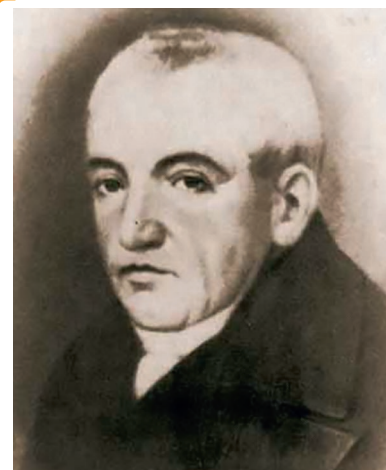
Petru Maior

Dialog pentru începutul limbei române

Fragment de pe Columna lui Traian din Roma

AUTOR

Petru Maior (cca 1756-1821), istoric, filolog și teolog. Asemenea colegului său de generație, Gheorghe Șincai, Maior studiaza la Roma, fiind bursier al colegiului „De Propaganda Fide”. La Viena, unde urmează studii juridice, intră în contact cu anumite idei ale Iluminismului. Predă la seminarul teologic din Blaj. Ca fiu de protopop greco-catolic, Petru Maior urmează calea teologiei și, după câteva studii de specialitate, devine el însuși preot, fiind și un bun orator, înclinat uneori spre polemică. Scrierile sale istorice și lingvistice susțin latinitatea limbii române. A afirmat, cu exagerare, că limba română ar avea origini pur latine, neexistând și alte componente (de exemplu, slave sau turcești) în structura ei. Prin această idee, autorul a dorit să demonstreze originea nobilă a românilor din Transilvania, popor cu puternice legături latine.

Unchiu. Am spus mai sus și precunoscut lucru este că romanii cei vechi toate cărțile în linba latină cea gramaticească le scria, nimene nu scria în linba poporului, care latină mai multe veacuri, și după încetarea împărăției cei de la Roma vechiă, fu ținută [...]. Alta este a cuvânta, alta a scriere. [...]

Nepotu. Nu poate fi îndoială nici cât e mai mică, că doao linbi au avut romanii cei de demult, una gramaticească, alta poporană¹. Mai, rogu-te, unde e azi linba cea poporană a romanilor? Au dară au perit?

Unchiu. Linba poporului romanilor celor de demult vecuește² până astăzi în gura românilor noștri. Că cu această linbă au venit strămoșii românilor de la Roma, în zilele împăratului Traian [...].

¹ *Poporan*, adj. – popular.

² *A vecui*, vb. – a dura.

Literatură

1. Cu ce bariere v-ați confruntat citind acest text?

- a. lexicale;
- b. sintactice;
- c. de conținut.

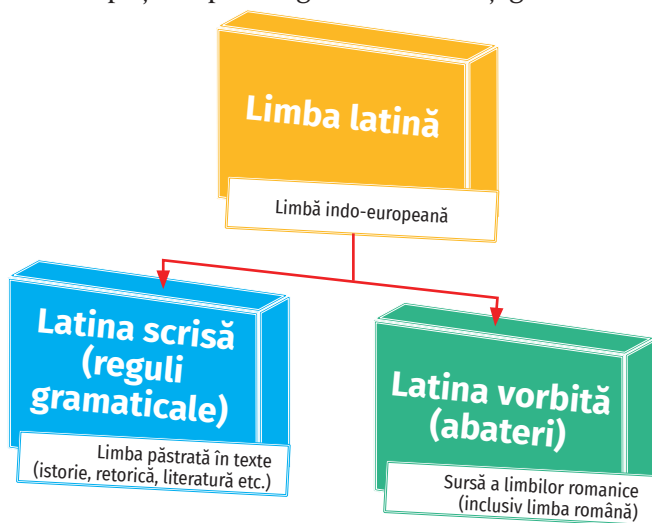
2. Refaceți prima intervenție (a unchiului) în limba română actuală. Ce diferențe observați?

3. De ce credeți că autorul a ales dialogul între un unchi și nepotul său pentru a exprima, în epocă, ideea potrivit căreia limba română este urmașa latinei vorbite (populare)?

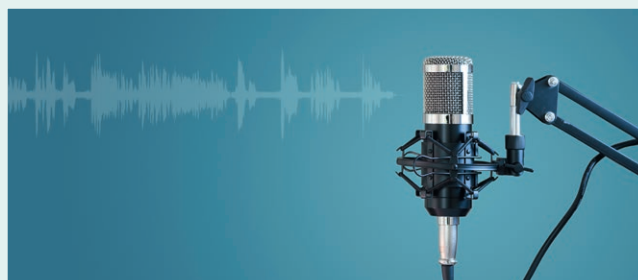
4. Căutați etimologia cuvintelor subliniate din text și discutați opțiunea lui Maior pentru aceste variante (ieșite astăzi din uzul limbii române).

5. Ce informații noi față de textul lui Maior găsiți în schema de mai jos și în transcriptul de la punctul b. Evidențiați și scopul lor.

a. Limba română este descendenta latinei populare. Lingviștii disting latina scrisă de latina populară. Latina înaltă (sau literară) a fost rezervată scrisului, fiind guvernată de norme stricte, în vreme ce latina vorbită (sau populară), care a dat naștere limbilor romanice (limba română fiind una dintre ele) de mai târziu, a fost mai puțin supusă regulilor fonetice și gramaticale.

b. Transcript pentru un fragment dintr-un podcast al liceului (tema: „Originea limbii române”)

Bună, sunt Ioana, gazda noului nostru episod. Astăzi voi vorbi despre o temă care ne preocupă pe mulți dintre noi. Te-ai întrebat vreodată de unde provine limba română, cum a evoluat ea? Credeai, poate, că româna de azi seamănă cu cea de acum 1000 de ani? Ei bine, lucrurile sunt mai complicate. Limba este, în definitiv, un fenomen în mișcare. Aș zice și în schimbare. Iar limba pe care o vorbim azi a suferit, de-a lungul secolelor, o grămadă de transformări. Îți aduci aminte că ai studiat, într-a șaptea, limba latină? Și că ai învățat conjugări și declinări? Româna provine din această limbă, care și ea, la rândul ei, este o limbă indo-europeană. Ne e cunoscută latina din textele scrise ale unor autori. Ai auzit, poate, de Ovidiu? De acel poet trimis în exil, la Tomis, unde a și murit? El își scria versurile în latina clasică, cu reguli gramaticale bine definite. Însă, se știe, oamenii simpli din Imperiul Roman nu vorbeau așa cum scria Ovidiu, ci într-o limbă cu destule abateri. Asta e limba vulgului, numită și vulgară, adică obișnuită. Câteva limbi europene, între care italiana, franceza și spaniola, provin din varianta vulgară sau populară. Limba română este și ea o fiică a latinei populare. Este, mai exact, urmașa acestei versiuni vorbite.

6. Realizați un scurt episod de tip interviu (aproximativ 5 minute) pentru un podcast educativ. Tema va fi originea latină a limbii române. Pentru documentare, citiți informații din următoarele surse:

● *** *Istoria limbii române*, vol. I, coord. Marius Sala, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, 2018 (capitolul „Latina vulgară”, pp. 73-83);

● Maria Cvasnii Cătănescu, *Limba română. Origini și dezvoltare*, 1996 (capitolul „Limba română – limbă romanică”, pp. 9-13 și capitolul „Premise istorice și lingvistice ale formării limbii române”, pp. 15-24).

Se punctează originalitatea și capacitatea de a face informația clară, pentru toată clasa.

Ion Budai-Deleanu

Țiganiada

Cântecul IX

Episodul călătoriei lui Parpangel (eroul *Țiganiadei*) apare în cântul al IX-lea al epopeii. Relatate într-un context festiv, la nuntă, poveștile lui Parpangel despre iad și rai erau menite să stârnească atenția celor prezenți. Autorul îi conferă acest statut lui Parpangel: de povestitor priceput, capabil să reconstituie geografia paradisului, un loc plin de curiozități.

103

În raiu nimene nu să sloboade
Dacă nu e ca lamura¹ curat,
Dăci, pă care din lăuntru roade
Dă-ar hi cât dă mic ghimp sau păcat,
Întii trebue pân iad să treacă
Și lungă pocăință să facă.*

104

De-acolo venindu-i zioa scrisă
Scapă și trecând din vamă²-în vamă,
Sosește până la poarta-închisă
A raiului, dar' nime nu-l chiamă
Și nu poate să să bage-în raiu
Fără carte³ de la Sân Mihaiu.

AUTOR

Ion Budai-Deleanu (1760-1820), poet și filolog. Fiul cel mare al lui Solomon Budai, preot greco-catolic, studiază în orașul natal (Cigmău, Hunedoara), apoi urmează cursurile seminarului din Blaj. Tânăr înzestrat, Budai-Deleanu audiază cursurile Universității din Viena (filozofie și teologie) și devine bursier al Colegiului „Sfânta Barbara”. La biserica parohială a acestui colegiu greco-catolic este psalt (cântăreț de strană). Tot în capitala Imperiului Habsburgic lucrează pentru o vreme la Cancelaria Aulică de Război, fiind copist și traducător. Mai târziu, la aceeași universitate vieneză, frecventează cursurile Facultății de Drept. Cunoaște limbile clasice, latina și greaca, precum și câteva limbi moderne, precum germana și franceza. Atitudinea antifeudală se naște din frecventarea cercurilor francmasonice din Imperiu. Pentru puțină vreme este profesor la Blaj. În 1787, în urma

* *Iată, precum am zis eu, să arată ș-aici, că ȋiganul au auzit povestind de aceste pe țărani și în buiguială fiind apoi, mintea tot cu acestea i să îndeletnice; iar el însănătoșindu-să credea toate adevărate, ca când s-ar fi întâmplat. Criticos.*
a) *Poate că el n-au fost în raiul nostru a creștinilor, ci în raiul ȋiganilor. Onochef.*
b) *Bine zice chir Onochefalos, căci de raiul nostru altminte vorbesc s.s. părinți. Popa Nățăroi.*

¹ *Lamură*, s.f. – partea cea mai aleasă dintr-un lucru.

² *Vamă*, s.f. – popas imaginar; potrivit credințelor populare, sunt șapte (sau nouă) astfel de popasuri în cer pe care sufletul trebuie să le străbată după moarte, pentru a ajunge purificat în rai.

³ *Carte*, s.f. – ordin scris, document.

Literatură

unui examen juridic, ajunge în Lemberg (Liov) și ocupă diverse funcții (consilier aulic, judecător la Curtea de Apel). Pe lângă activitățile administrative, Budai-Deleanu își continuă pasiunile filologice, tipărind chiar o gramatică a limbii române. Autorul *Țiganiadei* se remarcă prin cultura umanistă, fiind un cititor al operelor clasice ale civilizației europene. Asemenea colegilor săi ardeleni, Budai-Deleanu luptă pentru emanciparea românilor, apelând la istorie și literatură. *Țiganiada*, opera fundamentală a autorului, satirizează instituții feudale și mentalități mai vechi din spațiul românesc. Spre deosebire de poemele eroice clasice, poetul iluminist preferă comedia vieții, apelând la satiră și umor. Poetul critică despotismul politic. Indiferent de condiția socială sau de etnie, omul trebuie să fie liber. Libertatea și-o poate exercita, însă, într-un regim politic care să apere demnitatea umană. Nedreptatea, sclavia, discriminarea sunt condamnate de scriitorii Luminilor. Compusă în două variante (1800 și 1810), *Țiganiada* este o veritabilă „comedie a literaturii” (Nicolae Manolescu), remarcabilă prin elementele ludice și parodice. O altă scriere, *Trei viteji*, în același registru, a rămas neîncheiată.

105

O! dă iadul urât tot să fugi!
În raiul frumos tot să rămâi,
Tocma dă te-ar alunga cu drugii!
Ce desfătări și ce veselii
Sunt acolo, nu să poate spune,
Sufletul uimit dă minune!

106

Raiul e grădina desfătă,
Întră ceriu și-ntre pământ sădită,
Dă trup pământesc neapropiată,
Dă minte-omenească negăcită,
Care, după vrednicii, să-împarte
Sufletelor drepte după moarte**.

107

Măcar de-aș avea eu limbi o mie
Și-atâte guri bine grăitoare,
Nu vă-aș putea spune, nice scrie,
Lăcașurile desmierdătoare
Și frumusețele raiului toate,
Care pentru cei buni sunt gătate⁴.

108

Acolo vezi tot zile sărine⁵
Și ceriu limpede, fără nuori,
Vântucele drăgălașe, line
Dulce suflând prin frunze și flori,
Tot feliiu dă păsărele ciudate
Cu viersuri cântând pre minunate.

109

Acolo Dumnezeu așa fece,
Să nu fie vară zădufoasă⁶,
Nici iarnă cu ger, nici toamnă rece,
Ci tot primăvară mângăioasă;
Soarele-încălzește și desfată,
Iară nu pripește⁷ niciodată.

** La multe neamuri este raiul zugrăvit, însă în multe chipuri, spre pildă raiul turcilor.

⁴ A găta (găti), vb. – a pregăti.

⁵ Sărin, adj. – senin, luminos.

⁶ Zădufos, adj. – canicular, foarte călduros.

⁷ A pripi, vb. – a arde, a dogori.

110

Câmpurile cu flori osăbite
Ș-aici la noi încă nevăzute
Sunt pre desfătat acoperite,
Cu tot feliul de roduri crescute,
Iar' pă zios în loc dă pietricele
Zac tot pietri scumpe și mărgele.

111

În locul de arburi și copace
Cresc rodii, nărănciuri⁸ ș'alămâi,
Și tot feliu dă pom ce la gust place,
Cum și rodite cu strugurii vii,
Iar, în loc dă năsip și țărănă,
Tot grăunță dă-aur iai în mână.

112

Râuri dă lapte dulce pă vale
Curg acolo și dă unt păraie,
Țărmuri-s dă mămligă moale,
Dă pogăci⁹, dă pite și mălaie!...
O, ce sântă și bună tocmeală!
Mânci cât vrei și bei fără' ostăneală.***

113

Colea vezi un șipot¹⁰ dă rachie,
Ici dă proaspătă mursă¹¹-un izvor,
Dincoale balta dă vin te-îmbie,
Iară căuș, păhar sau urcior
Zăcând afli-îndată lângă tine,
Orcând chieful dă băut îți vine.

*** *Vezi dară că-i așa cum am zis eu, că țiganul, ca să să facă un dăttătoriu de lege la țigani, și doară să facă o relighie noao, au adaus aceste din capul său, știind că țiganilor a lucra nu le place, ci a șede a ș-a mânca; și fiind că țiganii era iubitori de acest feliu de mâncări, și Parpangel le povestește, după gustul lor, ca să aibă mai multă poftă. Erudițian.*

⁸ *Noroancă*, s.f. – portocală.

⁹ *Pogace*, s.f. – turtă preparată în diverse feluri, în funcție de regiune.

¹⁰ *Șipot*, s.n. – izvor ce curge repede.

¹¹ *Mursă*, s.f. – băutură preparată din miere amestecată cu apă sau cu lapte.

DICTIONAR CULTURAL

Țiganiada este o epopee care îmbină critica socială cu aventura, având surse culte și folclorice. Vlad Țepeș le promite țiganilor pământ. Dorind ca aceștia să lupte împotriva turcilor asupritori, domnitorul muntean le testează vitejia. În plus, epopeea surprinde și iubirea lui Parpangel (eroul cărții) pentru Romica. Scrisă în manieră comică, opera urmărește diverse probleme ale epocii contemporane autorului (despotismul, abuzurile boierilor, corupția clerului, nedreptatea). Întâmplările derulate au parte și de observațiile unor personaje din subsol, care comentează în marginea poveștii propriu-zise.

Hieronymus Bosch, *Grădina desfătărilor*, 1490-1510, detaliu

REPERE TEORETICE
ȘI ISTORICE

Epopeea (în limba greacă: *epopeia*, din *epos*, „narațiune” și *poiein*, „a crea în versuri”) este o amplă narațiune în versuri, cu numeroase episoade și un subiect eroic. Figura centrală, cu rol simbolic, este eroul, un personaj care întrupează diverse aspirații ale oamenilor (curaj, dăruire, credință, patriotism etc.) Epopeile valorifică mituri și tradiții ale unor popoare, anumite moduri de conviețuire. Privită ca o scriere fondatoare pentru o civilizație, epopeea cunoaște o lungă istorie, începând din Antichitate. Eroi din epopei celebre, precum Ghilgameș din *Epopeea lui Ghilgameș*, Ahile și Hector din *Iliada*, Odiseu din *Odiseea* sau Eneas din *Eneida*, au fost asociați cu un anume ideal (eroul civilizator sau curajos, dispus să se pună în slujba poporului său). Un rol important îl joacă, în vechile epopei, și dimensiunea supranaturală. Zeii din *Iliada* homerică urmăresc scena războiului troian, iar Rustem, un erou vestit din *Cronica șahilor*, capodoperă a literaturii persane, se luptă cu o serie de forțe fantastice. Limbajul epopeilor este, prin tradiție, unul înalt, marcat de solemnitate.

114

Dealurile și coastele toate
Sunt dă caș, dă brânză, dă slănină,
Iar' munții și stânce gurguiate¹²,
Tot dă zăhar, stafide, smochine!...
De pe ramurile dă copaci,
Spânzură covrigi, turte, colaci.

115

Gardurile-acolo-s împletite
Tot cu fripți cârnăciori lungi, aioși¹³,
Cu plăcinte calde streșinite,
Iar' în loc dă pari tot cârtaboși¹⁴;
Dară spetele¹⁵, dragile mele,
Sunt la garduri în loc dă proptele. ****

**** Acesta-i adevărat raiul ȝiganilor. C. Criticos.

¹² *Gurguiat*, adj. – ȝuguiat, ascuțit.

¹³ *Aios*, adj. – cu usturoi (de la reg. „ai” – usturoi).

¹⁴ *Cârtaboș* (var. *caltaboș*, *cartaboș*), s.m. – cârnat făcut din carne de porc, orez, ceapă, piper și alte condimente.

¹⁵ *Spată*, s.f. – os lat care susține articulația membrelor la patrupele (spată de porc).

ÎNȚELEGERE

1. Completați enunțurile următoare:

- a. În rai au acces doar
b. Raiul se află situat, potrivit naratorului, între și

2. Notați cu A (adevărat) sau F (fals):

- a. În rai pot intra și oamenii cu mici păcate, doar cu o binecuvântare divină. A/F
b. Naratorul descrie, cu amănunte, toate locurile splendide ale raiului. A/F
c. Nisip și ȝărână nu se află în rai, ci „grăunțe” de aur. A/F
d. Covrigii atârnă de ramurile din copaci. A/F

3. Menționați strofa în care se vorbește despre iad.

4. Enumerați aspecte privind condițiile climatice din rai.

5. Selectați patru structuri care definesc raiul, așa cum îl imaginează naratorul.

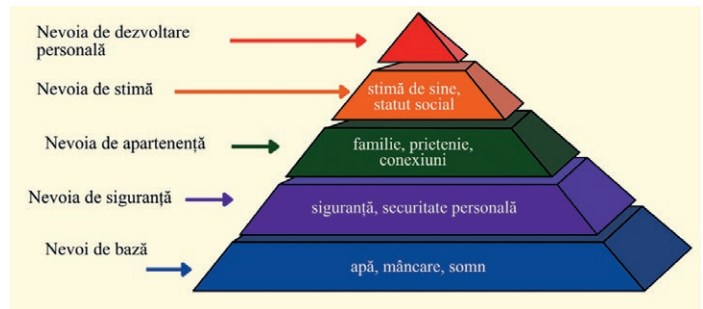
6. Transpuneți o strofă, la alegere, în proză. Cum ați procedat?

ANALIZĂ

1. Cum explicați neputința naratorului (Parpan-gel) de a descrie toate frumusețile raiului?
2. Motivați rolul comentatorilor din subsol (secvențele marcate cu * și scrise italic). Ce îi diferențiază?
3. Ce forme fonetice, morfologice sau sintactice v-au atras atenția și de ce?
4. Cum vede autorul raiul?
 - a. un paradis rezervat doar celor buni;
 - b. un tărâm al fanteziei depline;
 - c. un spațiu culinar;
 - d. o alternativă la viața plină de neajunsuri a oamenilor din vremurile de atunci.
5. Analizați legătura fragmentului cu mișcarea iluministă.

INTERPRETARE

1. Concepeți o intervenție în subsol (de tip feedback) pentru o strofă, la alegere, din acest fragment. Motivați scopul intervenției voastre.
2. Paradisul lui Budai-Deleanu este unul rezervat nevoilor de bază. Scriitorul a dorit să arate situația foarte grea a unor categorii sociale din acea vreme. Iluminiștii au aspirat la ideea că toți oamenii, indiferent de gen, etnie sau statut social, trebuie să poată ajunge cât mai sus. Comentați, din perspectiva curentului iluminist, piramida alăturată (după psihologul american Abraham Maslow). Schițați un posibil paradis pentru nevoia cea mai înaltă, aceea a dezvoltării personale.
3. Redactați o știre imaginară despre o posibilă expediție în rai (așa cum îl vedeți voi). Concepeți și câteva reacții (patru-cinci) pentru această știre, aparținând unor oameni de vârste și cu opinii diferite despre subiectul relatat.
4. Prin ce se remarcă postările de mai jos, cu privire la raiul lui Budai-Deleanu?

Frate nu pricep cum adik rai cu mancare e doar in mintea lui a autorului

O oroare! Va avea parte de chinurile din iad!

Nu sunt de acord cu autorul. Prezintă o versiune falsă a raiului și induce în EROARE!!

Incredibil! Un autor foarte modern, cu mult umor! E limpede că a depășit convențiile despre acest loc...

Foarte inteligentă viziunea! Aparține, fără îndoială, unui scriitor inventiv, pe care îl amuză locurile celebre ale imaginației umane.

5. Se poate afirma că raiul descris de Ion Budai-Deleanu este o utopie. Ce diferențiază acest loc de alte spații imaginate? Căutați informații despre ținuturile următoare:
 - a. Grădina Hesperidelor;
 - b. Paradisul biblic;
 - c. Arcadia.
6. Lucrați în echipe. Imaginați un scenariu din care să rezulte viziunea voastră despre rai, o alternativă la lumea noastră. Cum ar arăta acest loc?

AUTOR

Jonathan Swift (1667-1745), scriitor satiric. Născut la Dublin, în Irlanda, Jonathan are parte de o educație aleasă. Studiază la Kilkenny și la colegiul Trinity. Urmează o carieră religioasă, ca preot al Bisericii Anglicane. Se implică, de asemenea, în politica din Anglia. Prima operă satirică majoră este *Povestea unui poloboc*. Opera cea mai cunoscută, *Călătoriile lui Gulliver*, apare în 1726. Swift critică în scrierile sale corupția politică, intoleranța sau ipocrizia morală. Instituțiile religioase și politice intră adesea sub lupa observației lui Swift, scriitor cu o viziune în general pesimistă asupra societății umane.

Jonathan Swift

Călătoriile lui Gulliver

Călătoria în Țara Houyhnhnm-ilor constituie ultima parte din romanul satiric al lui Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver* (1726). Houyhnhnm este un termen inventat de autor, care imită nechezatul cailor. Se pronunță 'hu:inem sau 'hwinem. Un Houyhnhnm este, potrivit lui Gulliver, un cal înzestrat cu rațiune. În plus, acesta nu minte, trăind alături de ceilalți cai într-o societate bine organizată. Yahoo-ii, în schimb, sclavii cailor din această societate utopică, sunt niște ființe asemănătoare oamenilor. Sunt violenți și lacomi, murdari și lipsiți de rațiune, provocând dezgustul naratorului. Fragmentul de mai jos dezvăluie opiniile lui Gulliver despre război, un fenomen necunoscut de Houyhnhnm-i.

Sawrey Gilpin,
*Gulliver se adresează
houyhnhnmilor*, 1769

Stăpânul meu m-a întrebat ce anume cauze determină în mod obișnuit o țară să pornească război împotriva alteia. I-am răspuns că sunt fără de număr, dar nu voi aminti decât câteva din cele mai însemnate. Uneori, ambiția monarhilor, care își spun mereu că nu stăpânesc îndeajuns pământ și oameni; alteori, corupția¹ miniștrilor, care caută să împingă stăpânul în război pentru a înăbuși sau abate pe alte făgașe nemulțumirea supușilor împotriva proastei cărmuiri a țării. Deosebirile de păreri au costat și ele multe milioane de vieți omenești, ca, de pildă, întrebarea dacă trupul e pâine sau pâinea trup, dacă sucule anumitor boabe e sânge sau vin, dacă fluieratul e un păcat sau, dimpotrivă, o virtute, dacă e mai bine să săruți un stâlp sau să-l arunci pe foc, dacă mai potrivită pentru o haină este culoarea neagră, albă, roșie sau cenușie și dacă haina se cuvine să fie lungă sau scurtă, strâmtă sau largă, murdară sau curată și altele de felul acesta. Și niciun război nu este atât de cumplit, de sângeros sau îndelungat ca acelea iscate din pricina deosebirilor de păreri, mai cu seamă dacă e vorba de lucruri fără însemnătate.

¹ *Corupție*, s.f. – abatere de la moralitate, de la cinste, de la datorie.

Uneori, doi regi ajung să se încaiere din dorința de a hotări care dintre ei trebuie să-l dezmoștenească pe un al treilea de pământurile lui, asupra cărora, bineînțeles, nici unul, nici celălalt nu are vreun drept. Alteori, un monarh se ceartă cu altul, de teamă că celălalt s-ar putea lua la harță cu el. Se-ntâmplă, iarăși, ca un război să se iște din pricină că dușmanul e prea puternic sau, dimpotrivă, prea slab. Câteodată, vecinii noștri râvnesc la lucrurile pe care le avem noi, sau au ei lucrurile pe care noi le râvnim și atunci începem să ne măcelărim, până când ei pun mâna pe ce este al nostru sau noi pe ce este al lor.

(trad. rom. Leon Levițchi)

Un loc de joacă „Gulliver”, în Valencia

EXERCITII

1. Alegeți din lista de mai jos trei cuvinte care exprimă cel mai bine, în opinia voastră, viziunea lui Gulliver despre război.

● <i>cruzime</i>	● <i>strategie</i>
● <i>barbarie</i>	● <i>îmbogățire</i>
● <i>dominație</i>	● <i>orgoliu</i>
● <i>subjugare</i>	● <i>crime</i>
● <i>ură</i>	● <i>dușmănie</i>

2. Explicați următoarele secvențe și motivați în ce măsură reflectă ele idei ale Iluminismului european:

a. „Deosebirile de păreri au costat și ele multe milioane de vieți omenști”.

b. „Și niciun război nu este atât de cumplit, de sângeros sau îndelungat ca acelea iscate din pricina deosebirilor de păreri, mai cu seamă dacă e vorba de lucruri fără însemnătate”.

AUTOR

Voltaire (1694-1778) este numele literar al lui *François-Marie Arouet*, scriitor și filozof francez, figură de primă mărime a mișcării iluministe din Europa. Se inițiază în științe și îi citește pe autorii clasici și moderni. Devine cunoscut mai ales odată cu publicarea unei tragedii, *Oedipe*, în 1718. Călătorește mult prin Europa: în Anglia, de exemplu, admiră sistemul monarhiei constituționale; mai târziu, ajunge la curtea lui Frederic cel Mare al Prusiei. Voltaire este un autor prolific, cu o operă variată, de la versuri, teatru și narațiuni satirice la opere de morală și scrisori. Este privit, în general, ca un scriitor incomod în mediile clericale. Autor de succes, Voltaire devine membru al Academiei Franceze.

Voltaire

Candid sau Optimismul

Voltaire imaginează un tărâm aproape inaccesibil, renumit pentru aurul lui: *Eldorado*. Plecând de la un vechi mit al spațiului paradiziac, autorul surprinde o lume pacifistă, în care nu există războaie, sărăcie și închisori. Însuși regele, un om simplu, fără pretenții, nu aspiră la o guvernare despotică. Prin acest scenariu narativ, scriitorul francez critică ambițiile nesăbuite ale unor contemporani, precum și dorința lor de a se îmbogăți rapid. Spirit practic, un prieten pe nume Cacambo îl ajută pe Candid să ajungă în Eldorado. Un bătrân le dezvăluie câteva secrete din ținutul utopic.

Bătrânul primi pe cei doi străini șezând pe o sofa¹ cu saltele de puf de colibri și îi cinsti cu licori în pahare de diamant; după aceea le răspunse astfel la ceea ce voiau să afle:

— Am o sută șaptezeci și doi de ani și am auzit de la tata, scutier al regelui, despre următoarele revoluții care s-au întâmplat în Peru și la care a fost și el martor. Țara în care suntem este vechea patrie a incașilor², care au avut neprevederea să iasă din ținuturile lor și să supună o parte din lume, dar care au fost doborâți de spanioli.

Regii din familia lor care au rămas în țara lor de baștină au fost mai înțelepți: au poruncit, cu consimțământul națiunii, ca niciun locuitor să nu mai iasă niciodată din țărișoara noastră; în acest chip am putut să ne păstrăm inocența și fericirea. Spaniolii n-au știut niciodată prea bine ce-i cu țara asta și i-au zis Eldorado și un englez pe care îl chema Raleigh³ chiar a și ajuns, acum vreo sută de ani, până pe aproape; dar cum suntem înconjurați de stânci și de prăpastii greu de trecut am scăpat până azi de lăcomia națiunilor Europei care sunt, nu știu de ce, foarte ahtiate după pietrele și după tina⁴ pământului nostru, în așa hal încât ar fi în stare să ne ucidă pe toți.

Stătură mult de vorbă; vorbiră despre forma de guvernământ, despre obiceiurile locului, despre femei, despre spectacolele publice, despre arte. La urmă Candid, căruia tot îi mai plăcea metafizica⁵, îl întrebă prin mijlocirea lui Cacambo dacă țara asta avea o religie.

Bătrânul se înroși puțin.

¹ *Sofă*, s.f. – canapea îngustă, având, de regulă, un capăt mai ridicat.

² *Incaș*, s.m. – persoană care făcea parte dintr-un trib indian din America de Sud.

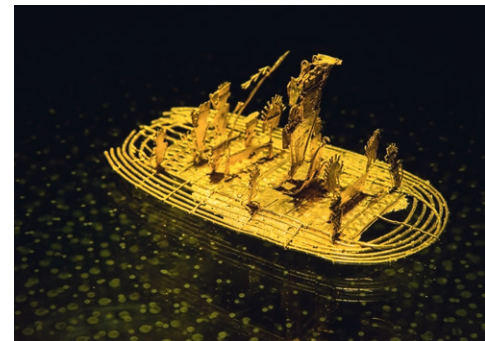
³ Walter Raleigh (1552-1618), om politic britanic, soldat, scriitor și explorator.

⁴ *Tină*, s.f. – pământ.

⁵ *Metafizică*, s.f. – parte a filozofiei; se ocupă cu acele fenomene necunoscute simțurilor noastre, care depășesc cadrul experienței.

DICTIONAR CULTURAL

Candide sau Optimismul (1759) este un roman satiric și polemic publicat (sub anonim) de Voltaire. Scriitorul denunță aici diverse orori din lume, criticând barbaria oamenilor și instituțiile opresive create de aceștia. Călătorind prin multe locuri, tânărul și naivul Candide, protagonistul cărții, își schimbă concepția despre lumea în care trăiește, socotită de profesorul său (Pangloss) a fi „cea mai bună dintre lumile posibile”. Ororile pe care le vede (crime, abuzuri de tot felul, agresiuni) îl pun pe gânduri. Teoria lui Pangloss, provenind de la filozoful german Gottfried Wilhelm von Leibniz, este demontată de însăși viața plină de nedreptăți, strâmb alcătuită. În cele din urmă, eroul își găsește refugiul în muncă, năzuind la „cultivarea propriei grădini”. Dincolo de aventurile propriu-zise ale protagonistului, cartea reprezintă o meditație pe tema unei lumi nedrepte și corupte.

— Cum să n-avem? zise el. Mai poate fi vreo îndoială? Credeți că suntem atât de ingrați⁶?

Cacambo întreabă respectuos ce religie este în Eldorado.

Bătrânul se înroși iar.

— Pot fi oare mai multe religii? spuse el. Religia noastră este, cred, religia tuturor; slăvim pe Dumnezeu de dimineată până seara.

— Slăviți un singur Dumnezeu? întreabă Cacambo, care slujea mereu de tălmăci⁷ îndoielilor lui Candid.

— Fără îndoială că numai unul, că doar nu sunt nici doi, nici trei, nici patru. După cum văd, oamenii din lumea dumneavoastră pun niște întrebări foarte ciudate.

Candid nu mai contenea cu întrebările. Voia acum să știe cum se roagă oamenii lui Dumnezeu în Eldorado.

— Nu ne rugăm lui, spuse vrednicul înțelept; nu avem nimic de cerut de la dânsul; ne-a dat tot ce ne trebuie și noi îi mulțumim mereu.

Candid vru să vadă niște preoți și întreabă unde îi poate găsi. Bătrânul zâmbi:

— Dragii mei, zise el; aici toți suntem preoți. Regele și toți capii de familie cântă cântece de slavă în fiecare dimineată, cu mare solemnitate; și cinci sau șase mii de muzicanți îi acompaniază.

— Cum? nu aveți călugări care sunt profesori, care se ceartă, care guvernează, care uneltesc și pun să fie arși pe rug pe cei care nu-s de părerea lor?

— Ar trebui să fim nebuni, zise bătrânul. Noi toți aici avem aceleași convingeri și nu pricepem deloc ce vreți să spuneți cu călugării dumneavoastră. (trad. rom. Al. Philippide)

⁶ Ingrat, adj. – nerecunoscător.

⁷ Tălmăci, s.m. – interpret, traducător.

EXERCIȚII

1. Explicați de ce europenii, potrivit bătrânului, nu au ajuns încă în Eldorado.

2. Comentați următoarea reacție a lui Candid: „— Cum? nu aveți călugări care sunt profesori, care se ceartă, care guvernează, care uneltesc și pun să fie arși pe rug pe cei care nu-s de părerea lor?”.

3. O temă a textului – la care au meditat iluminiștii – este fericirea, armonia dintre oameni în societate. Care este perspectiva lui Voltaire asupra acestei teme?

4. În ce măsură fragmentul citit reprezintă o utopie iluministă?

5. Imaginați-vă că sunteți eroul lui Voltaire, Candid. Concepeți două texte de tip rezumat, sub forma unor postări online (aproximativ 10 rânduri), despre descoperirea țărâmului vizitat (Eldorado). Una dintre postări se va adresa colegilor voștri de clasă, alta, profesorilor din liceu.

Construcția textului: coeziune și coerență

REPERE TEORETICE

Textul este un ansamblu de enunțuri, caracterizat prin coerență semantică și coeziune sintactică. În sensul curent, termenul numește comunicarea scrisă, dar, în sens specializat, se referă atât la comunicarea scrisă, cât și la comunicarea orală. Pentru a fi înțeles mesajul textului, autorul trebuie să construiască enunțuri cu sens, organizate într-o succesiune logică.

COEZIUNEA

Coeziunea asigură unitatea sintactică a secvențelor dintr-un text. Se realizează prin:

A. Mijloace de conectare sintactică în propoziție și în frază

Coordonarea apare între părți de propoziție de același fel (*Caietele și cărțile de matematică sunt pe masă.*), între propoziții de același fel (*Matei caută să plece din oraș și să cumpere o locuință.*) sau între o parte de propoziție și o propoziție de același fel (*I-am precizat locul și la ce oră ne vom întâlni.*). Coordonarea se realizează prin juxtapunere (*Alexia ascultă muzică la căști, citește, se bucură.*) sau prin diverse conjuncții și locuțiuni conjuncționale:

a. copulative: Atât Andrei, cât și Ionuț au primit medalii.

b. disjunctive: Fie rămâne cu noi, fie pleacă în excursie.

c. adversative: Andu a venit, dar a uitat skateboardurile noastre.

d. concluzive: A terminat de învățat, deci poate ieși în parc.

Subordonarea se stabilește între un regent și un termen care depinde de acesta (cuvânt, grup de cuvinte sau o propoziție). Relațiile de subordonare se pot stabili atât la nivelul propoziției (*Vai de noi!, cartea Mării, Peninsula Iberică*), cât și la nivelul frazei (*Transmite azi dacă poate veni, Nu știa încotro să meargă, Citește oricând are timp*). Mijloacele subor-

donării sunt conjuncțiile și locuțiunile subordonatoare (*ca să, că, dacă, deci, să, în vreme ce, pentru că* etc.), pronumele, adjectivele și adverbele relative (*care, ce, cine, oricine, unde, când, cum* etc.)

B. Conectori transfrastici

Între componentele textului se pot stabili legături și prin intermediul unor **conectori** care nu au rol sintactic. Aceștia marchează diverse nuanțe ale argumentației sau comunicării, în general: confirmare (*într-adevăr*), explicație (*pentru că*), rectificare (*de fapt*), concesiune (*totuși*), obiecție (*păi*), dezacord (*dimpotrivă*), concluzie (*așadar*), adaos (*în plus*) etc.

C. Topica indică așezarea cuvintelor în enunțuri. Limba română cunoaște o topică relativ liberă. Există, totuși, și restricții de topică. De exemplu, poziția cliticelor pronominale este fixă în raport cu termenul-suport: *Mi-a adus aminte de ceva; Gândiți-vă la noi!* Abaterile de la topica obișnuită (inversiunile) subliniază o anumită intenție a celui care comunică: „Așa băiețoasă fusese de mică Raluca, dacă stătea bine să se gândească [...]” (Cristina Ispas, *Unde fugim de-acasă*)

D. Anaforă (reluare), cataforă (anticipare), deixis, elipsă

a. Reluare: A intrat în clasă **profesorul**. **Dumnealui** ne-a arătat o hartă a Americii de Sud./**Acesta** ne-a arătat o hartă a Americii de Sud.

b. Anticipare: Cătălin **îi** scrie **Ioanei** un email.; Prin felul **său** de a fi, **Matei** e un elev vesel.

„— A veni **ea** și **vremea** aceea, voinice, zise împăratul cam cu jumătate de gură.” (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

c. Într-o situație de comunicare, scrisă sau orală, vorbitorul (locutorul) transmite un mesaj destinatarului (interlocutorului) său. Acest mesaj nu poate fi înțeles fără un **context** spațial și temporal. Astfel, vorbitorul apelează la diverse **mărci deictice** (deictic < gr. *deiktikos* – „demonstrativ”), elemente lingvistice esențiale pentru a înțelege cadrul în care se desfășoară discuția.

Îmi aleg **asta** și **aia**.

Aici plouă și e frig. **Acolo**, la voi, cum e timpul? (discuție telefonică)

Acum, în noul mileniu, schimbările tehnologice se desfășoară într-un ritm rapid.

Reclama **asta** mă scoate din minți.

Invit-o pe **doamna** să intre.

A lucrat un timp la **lași**, apoi, după un timp, la **Constanța**.

Uite-o aici, pe birou!

Pronumele, adjectivele sau adverbele demonstrative cu utilizare deictică pot fi însoțite de o indicare („arătare”): **Dă-mi aia de acolo! Uite-o și pe ea!** (plus gestul indicării cu mâna).

d. Elipsa implică suprimarea unuia sau mai multor cuvinte (mai ales verbe) dintr-un enunț. Recuperarea se face din context.

i. –Te întorci?

– Nu [mă întorc].

ii. *Din țăntar* [facem] *armăsar*. (proverb)

iii. *Ai lui au plecat la munte. Ai mei nu* [au plecat].

Pe lângă elipsa verbală, existentă în exemplele precedente, poate apărea și elipsa nominală (omiterea unui substantiv): *Alexandru a vrut friptură de porc, iar Dan a vrut* [friptură] *de pui*.

Numeroase situații eliptice apar în discursul oral. În plus, unele fapte de limbă vorbită, nesupravegheată, pot genera și umorul prin existența unor abateri: „– Icre moi aveți?

– Este.” (I. L. Caragiale, *Politică și delicatețe*)

COERENȚĂ

Coerența se referă la unitatea tematică și de sens a textului. Pentru realizarea acestei condiții, un text trebuie să ofere treptat **informații noi** în raport cu ce cunosc deja destinatarii lui și cu tema care-l structurează. În plus, e nevoie de o legătură logică între informațiile oferite și de adaptarea lor la context. Contextul are un rol important în ceea ce privește coerența unui text, deoarece participanții la o comunicare pot avea un limbaj și un mod de gândire asemănător sau mai puțin asemănător cu al nostru. De aceea, o comunicare reușită presupune de cele mai multe ori o **negociere** a sensurilor prin întrebări, reveniri sau alte forme de adaptare la cei cu care comunicăm.

EXERCIȚII

1. Citiți textul și rezolvați exercițiile de la punctele a-g:

„La puțin timp după ce-a divorțat, Zubi (treizeci de ani, trăsături comune) s-a apucat de scris. S-a mirat, bă, ce chestie, putea să treacă toată viața și să nu știe de ce-s în stare, și a ajuns la concluzia că nu-i așa rău s-o iei de la zero. Uite, lui i-a priit! Și, pentru că tot era vremea schimbărilor și avea ceva bani puși deoparte, s-a hotărât să ia o pauză de la muncă, să aibă timp pentru noua găselniță.

La-nceput, Zubi a scris doar pentru el. Obișnuia să-și recitească des povestirile. Unele-i

plăceau atât de mult, că-i dădeau lacrimile. După ce a prins curaj, le-a arătat și prietenilor. **Câțiva** i-au spus că e bine că și-a găsit o pasiune, să scrie în continuare, nu se știe niciodată. **Alții**, mai entuziaști, i-au zis băi, cât de tare ești, cum Dumnezeu îți vin toate ideile astea, o să ajungi un scriitor adevărat, o să vezi! El se umfla și-i venea să strige de bucurie.

Și a scris, și a scris, și a scris.

Într-o zi, s-a întâlnit din întâmplare cu un fost coleg de liceu, pe care nu-l mai văzuse de opșpe ani. Ștefan l-a recunoscut pe stradă, l-a chemat la o cafea de dragul zilelor bune și s-a lădat cu

Limba română

realizările lui. Abia când au cerut nota de plată a apucat Zubi să strecoare o vorbă despre noua lui pasiune. Ștefan a zis: prietene, fără supărare, degeaba-mi trimiți poveștile tale, ce să fac eu cu ele? O să citesc și poate că o să spun ceva. Știi? Ce-ai câștigat, zi și tu! La revista *Totul sau nimic* să trimiți, nu mie sau lu' Y, care habar n-avem. Revista aia e adevărată, știi și tu, ce naiba! Ția miros talentele, dacă te publică, te-ai scos! Te văd editurile, intri în lumea bună, prinzi și niște traduceri, glorie, bani, alea. Eu să te-nvăț? Hai, te-am pupat, am încredere în tine, doar ai fost premiantul clasei, haha! Ce te uiți așa? La treabă!

Da, la treabă, a spus Zubi.

Mai cu viață! a strigat Ștefan. I-a dat un cot și a plecat, lăsându-l să rumege sfatul și să achite consumația."

(Bogdan Munteanu, „Totul sau nimic”, în *Ai uitat să râzi*)

a. Completați tablele de mai jos cu informații potrivite de context:

Zubi	
Vârstă	
Pasiuni/interese	
Ștefan	
Vârstă	
Pasiuni/interese	

b. Completați spațiile libere:

- Acțiunea se desfășoară la
- Conversația este una familiară, pentru că
- Zubi l-a întâlnit pe Ștefan
- Atitudinea lui Ștefan față de Zubi se caracterizează prin

zează prin

● Naratorul preia, uneori, fără să folosească ghimelele, stilul de a vorbi al lui

c. Ce rol au prietenii lui Zubi în privința relației sale cu scrisul?

d. Explicați rolul formelor pronominale „câțiva” și „alții”, subliniate în text.

e. Comparați enunțul:

„Într-o zi, s-a întâlnit din întâmplare, cu un fost coleg de liceu, care nu-l mai văzuse de optzeci ani.”
cu acela din text și explicați diferența la nivelul coeziunii textului.

f. Realizați același exercițiu în cazul enunțului:
„Și, pentru că era tot vremea schimbărilor, ... să aibă timp s-a hotărât...”

g. În ce măsură textul de mai sus este ușor de înțeles de voi? Motivați răspunsul.

2. Identificați, în casetele de mai jos din romanul grafic *Persepolis* al scriitoarei iraniene Marjane Satrapi:

a. situația contextuală (unde se desfășoară acțiunea, când);

b. o relație sintactică de coordonare și una de subordonare; c. o structură eliptică; d. două mărci deictice, la alegere. (Marjane Satrapi, *Persepolis*, vol. I, trad. rom. Mihaela Dobrescu)

Limba română

3. Redactați o postare de jurnal digital (aproximativ 10-15 rânduri), care să surprindă reacția voastră în legătură cu tema din secvența grafică precedentă. Evidențiați, la alegere, un element anaforic, unul cataforic, precum și o marcă deictică.

4. Motivați efectul elipsei în următoarele exemple:

- „Fapte, nu vorbe.” (proverb)
- „Vorba multă, sărăcia omului.” (proverb)
- „Apăru și mașina, deschise ușa din spate, «Bună seara, sunt Răzvan», șoferul nu spuse nimic și demară imediat.

— Pe Polonă, da?

— Pe Polonă.” (Andrei Panțu, *Cadoul*)

5. Citiți următorul mesaj vocal transcris. Analizați posibilele incoerențe și lipsa elementelor de coeziune. Realizați o versiune îmbunătățită, justificând și modificările pe care le-ați efectuat.

Daa, l-am ridicat vineri, adică... alaltăieri, nu știu ce să zic, mi s-a părut obositor, știi, drumul până la gară și, da, frate, nu am mai găsit-o pe soră-mea, era trei ceasul și super obosită!! M-a terminat toată treaba, bă! Pachetul l-am lăsat pe masă, sper că-i OK, nu l-am deschis încă; Nicky zicea că-s trei, pentru tine și Ali, alea două, știi tu. Culegerile, gen, de care ți-am tot zis. Una e de suedeză, că, na, vreau să mă pregătesc mai bine, n-am găsit aicea ce-aveam nevoie.

6. Identificați două reguli ale coeziunii sintactice și două ale coerenței semantice, existente în următorul fragment:

A. „În vremea lui Leonardo da Vinci trăia la Florența o familie bogată și puternică. Erau negustori de lână și bancheri și se numeau Medici. Așa cum făcuse cândva Pericle la Atena, ei au influențat și au condus cu sfaturile lor istoria Florenței aproape toată perioada dintre 1400 și 1500. Mai ales Lorenzo de Medici, numit Magnificul, pentru că se folosea așa de bine de marea sa bogăție. Se străduia să sprijine toți artiștii și erudiții. Când afla de un tânăr talentat, îl lua imediat în casă și

îl punea la învățătură. Din tradițiile acestei case poți vedea cum gândeau oamenii la acea vreme. Nu exista o ordine la masă, conform căreia cei mai vârstnici și mai nobili să stea în capul mesei. La Lorenzo de Medici stătea în capul mesei cine venea primul, chiar dacă era un tânăr ucenic pictor, iar cel ce venea ultimul trebuia să stea la coadă, chiar dacă era trimisul regelui.”

(Ernst H. Gombrich, *O scurtă istorie a lumii*, trad. rom. Adriana Ionescu)

DICTIONAR CULTURAL

Pragmatica este o ramură a lingvisticii care studiază limba în context comunicativ și în relație cu diversele determinări ale întrebuirii acesteia: interpersonal, sociocultural sau cognitiv. Câteva dintre noțiunile specifice: *context, dialog, monolog, negociere, regula poli-teții în comunicare.*

Semantica este o ramură a lingvisticii care se ocupă cu sensurile cuvintelor în relație cu codul lingvistic (cuvinte, propoziții, fraze). În schimb, pragmatica studiază aceste sensuri în contextul comunicării. Câteva dintre noțiunile specifice: *antonime, omonime, paronime, pleonasm, paronime, sinonime.*

(ap. *Dicționar de termeni gramaticali și concepte lingvistice conexe*, coord. Gabriela Pană Dindelegan)

7. Analizați afișul de mai jos.

a. Completați textul următor cu structurile potrivite: *în al doilea rând, pe de o parte, în plus, așadar, pe de altă parte, dincolo de toate acestea, prin urmare, în primul rând, de exemplu, firește.*

Afișul este destinat, _____, iubitorilor de filme. _____, tema, mereu actuală, ar putea stârni interesul celor interesați de arta conducerii, de la corporații la lumea politică și administrativă. _____, felul cum este conceput afișul, din punct de vedere grafic, ne pune pe gânduri. _____, observăm un tânăr pregătit pentru misiunea sa, un bărbat care zboară cu o stranie mașinărie a viitorului. _____, remarcăm câțiva oameni, poate aspiranți la un rol de lider, care privesc în direcții diferite. _____, afișul ne surprinde cu o călătorie inedită prin marele oraș. _____ nu putem ignora camera de filmat, definitorie pentru ideea de cinematografie, și nici titlul care se bazează pe un joc de cuvinte („leader”, „ship”). _____, întrebările în marginea afișului ne revin nouă, privitorilor. _____, privind afișul, am putea reflecta mai mult la tematica propusă în cadrul festivalului, precum și, _____, la impactul pe care-l vor avea liderii în societatea actuală și viitoare.

b. Formați grupe de trei elevi și refaceți dialogul celor trei prieteni, postat pe o rețea de socializare, astfel încât acesta să aibă coerență.

Marius: Foarte tare, propun să mergem! @Ana, ce zici?

Ana: Eu vreau.

Marius: Perfect! Cristi?

Cristi: Da, și eu!

Marius: Ar fi chiar spre finalul lui august, când pot. Și îmi place tema.

Cristi: Yeeey!

Ana: Să-mi trimiți linkul, te rog. Cu programul. Apropo, ce părere aveți de afiș, băieți?

Marius: E clar, e despre conducere și conducători. Despre lideri. Despre ce înseamnă să ai puterea. Ești deasupra tuturor.

Cristi: Nu pricep de ce unii privesc spre dreapta... și nu spre liderul zburător...

Ana: Bună observație. Oricum, par obișnuiți cu ideea unui conducător care zboară așa. E un scenariu de viitor.

Marius: Da, și povestea se desfășoară într-un oraș cu zgârie-nori. Acolo se petrec schimbările. Sincer, apreciez ideea. Nu, Cristi?

Cristi: Clar. Veniți mâine la mall? Vedem și filmul ăla de care vă spuneam ieri.

Ana: Eu nu pot. Plec cu ai mei.

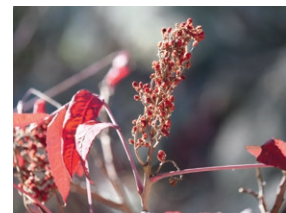
Marius: Eu vin.

Cristi: Perfect. Atunci ne vedem în față, la mall? Facem așa?

Marius: Super!

c. Motivați opțiunea graficianului care a realizat afișul pentru personajul călător într-o metropolă, ținând seama și de tema festivalului.

d. Realizați o scurtă prezentare a afișului (aproximativ 10-15 rânduri), indicând un punct subiectiv de vedere față de mesajul acestuia. Faceți schimb cu colegul/colega de bancă, pentru a evalua aspectele din fișa de autoevaluare.

Fișă de autoevaluare

1. Coerența textului

Marchează varianta/variantele potrivită/e:

- ideile sunt formulate logic și sunt ușor de urmărit;
- există o introducere, un cuprins și o încheiere;
- fiecare paragraf dezvoltă o idee principală;
- textul meu respectă tema cerută.

Observații: _____

2. Coeziunea textului

- am utilizat diverși conectori;
- enunțurile se succedă logic;
- am apelat la pronume variate sau la sinonime pentru a evita reluările;
- am folosit în mod corect mijloacele sintactice, ținând cont de toate restricțiile gramaticale.

Observații: _____

3. Ortografie și punctuație

- am ortografiat corect cuvintele;
- am folosit corect semnele de punctuație.

Observații: _____

4. Reflecție

Cel mai bine mi-a reușit: _____.

Ar trebui să îmbunătățesc: _____.

La următoarea redactare de text, voi schimba: _____.

Evaluare

Apărută la Brașov, în opt volume (în perioada 1836-1840), traducerea celor *O mie și una de nopți* a lui Ioan Barac după o versiune germană s-a adresat mai curând unui public obișnuit, din afara spațiului cultural. Dacă ceilalți cărturari ardeleni tipăresc lucrări istorice sau filologice, rezervate unui public intelectual, Ioan Barac este interesat de plăcerea pe care o pot aduce poveștile. Autorul tipărește, de asemenea, scrieri din alte civilizații ale lumii, precum poveștile orientale din *O mie și una de nopți*. În plus, este remarcabil interesul pentru alte culturi și credințe, într-o epocă mai puțin deschisă în această privință.

Citiți textul de mai jos și răspundeți la cerințele formulate.

Cine știe limba arabicească, vrând să-și ia ostenală a cerceta scriptura¹ cea adevărată, adecă rădăcina, va afla tălmăcirea aceasta cum că este întocma tălmăcită, atât în limba noastră cea romană, cât și în limba nemțască, franțozască și în celelalte limbi, în care mai de demult să află tipărită. Așa dară, foarte de lipsă este a lumina și limba noastră și toată națiia noastră cea romană, prin tălmăcirea și darea la lumină a cărților de mai multe feliuri, urmând celor-

late nații luminate și cu toate bibliotecile îmbogățite. De la atâtea neamuri să ia pildă și națiia noastră cea romană a ceti cărțile ce să străduesc mulți a scoate la lumină și în tipariu și în limba noastră cea națională, urmând tuturor națiilor care îș adună în bibliotecile sale tot feliul de cărți.

Această carte ce să află încă și acum la răsăriteni s-au făcut de mult ca o carte de obște² în Țara Franțozască, ba încă și prin țările nemțești și ungurești au ajuns. Să află și în Pariz, în multe tipare, în cele mai rari biblioteci, încă și într-un dărab³, întră cărțile nemților cele obicinuie. Așa dară vremea este și la noi a socoti și a avea o muștră⁴ noao și o împlinire a aceștii cărți strașnice.

Spre a judeca cartea aceasta, *O mie și una de nopți*, au zis așa un procopsit⁵ călătoriu englezesc: Δ „[...] Mai de multe ori am văzut pre arabiiianii în pustie, împrejurul focului șezând și ascultând povestirile acestea, cu așa râvnă, încât ei îș uita cu totul de ostenelele și de necazurile lor care cu puțin mai înainte îi îngreioia.” Δ

(Ion Barac, Cuvânt-înainte la *O mie și una de nopți*. *Istории arabicești sau Halima*)

² De obște, loc. adj. – care aparține tuturor, comun.

³ Dărab, s.n. – bucată; aici, în context: tom, volum.

⁴ Muștră (moștră), s.f. – probă

⁵ Procopsit, adj. – instruit, priceput, învățat.

1. Transpuneți în limba română actuală secvența marcată în text cu Δ. Puteți opera, acolo unde este cazul, schimbări de topică. **1 p.**

2. Ce rol au termenii subliniați în fragment? **1 p.**

3. De ce credeți că autorul acestei prefețe a optat pentru o carte tradusă dintr-o altă civilizație, diferită de aceea europeană căreia el îi aparținea? Motivați răspunsul. **2 p.**

4. Sub forma unui scurt email (aproximativ 10 rânduri), redactați un răspuns care să arate interesul vostru pentru cartea tradusă (*O mie și una de nopți*). **2 p.**

5. Realizați un scurt profil al intelectualului iluminist pornind de la date din fragment. **2 p.**

6. Stabiliți o legătură între fragment și următoarea reflecție: **1 p.**

„Oamenii cei neînvățați aicea pre pământ sunt întocma unei lumânări mici într-un întunérec mare sau ca o hârtie nescrisă pre carea nimenea nu poate ceti.” (Nicolae Horga Popovici, *Oglindă arătată omului înțelept*)

Timp de lucru: 50 de minute.

Se acordă un punct din oficiu.

¹ Scriptură, s.f. – scriere.

Modernizarea formelor literare în prima parte a secolului al XIX-lea

Caspar David Friedrich, *Hoinarul deasupra mării de ceață*, cca 1818

LITERATURĂ

Contextul socioistoric: prima parte a secolului al XIX-lea

- Întemeierea instituțiilor culturale (presă, teatru)
- Revista *Dacia literară*
- Vasile Alecsandri, *Chirița în provincie*

Romantismul european. Romantismul pașoptist

- C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul* (nuvela romantică)
- Alphonse de Lamartine, *Lacul*
- Mary Shelley, *Frankenstein*

Mitologie națională și folclorică

- *Miorița* (balada)

LIMBA ROMÂNĂ

Conspectul, eseul, jurnalul clasic/digital. Criterii de monitorizare a redactării

EVALUARE

Întemeierea instituțiilor culturale (presă, teatru)

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

Politică și societate

Secolul al XIX-lea se caracterizează, din punct de vedere politic, prin formarea statelor naționale, date de o dorință acerbă a popoarelor de a-și dobândi independența și de a-și afirma propria identitate. Europa este marcată de ideile Revoluției Franceze (libertatea, egalitatea, fraternitatea, afirmarea drepturilor omului, suveranitatea poporului, raționalismul, secularizarea etc.) și de o slăbirea a forțelor imperiilor multietnice.

Din punct de vedere economic și cultural, secolul al XIX-lea este definit de un puternic proces de industrializare, de descoperiri științifice și invenții (de la locomotiva cu abur și o serie de mașini industriale automatizate la telefon sau aparatul de fotografiat). Este o perioadă tumultuoasă, din cauza nenumăratelor războaie, dar și extrem de fructuoasă din punct de vedere ideatic.

Pentru țările române începe procesul de modernizare. După războiul ruso-turc și aplicarea prevederilor Tratatului de la Adrianopol (1829), Țara Românească și Moldova obțin recunoașterea domniei pe viață a principilor aleși, proprietatea raialelor Brăila, Giurgiu și Turnu Măgurele, fixarea hotarului cu Imperiul Otoman la Dunăre, precum și liberalizarea comerțului. În acest sens, puterea Imperiului Otoman asupra celor două provincii românești scade considerabil, însă Moldova și Țara Românească intră sub protectorat rusesc. În urma Revoluției de la 1848, se realizează Unirea celor două principate (Moldova și Țara Românească) în 1859.

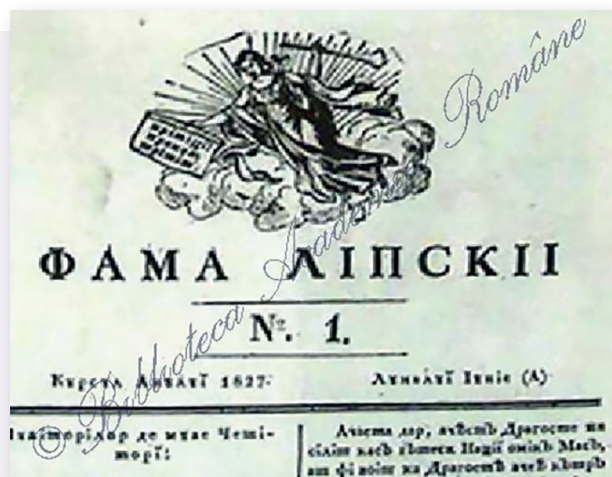
Perioada se caracterizează printr-o serie de reforme în plan social, economic și cultural. Astfel, încep să se construiască drumuri, căi ferate, să se ilumineze public orașele (Bucureștiul fiind primul oraș din lume care a fost iluminat cu petrol, în 1857, urmând ca, spre sfârșitul secolului, să apară și iluminatul electric); se

dezvoltă învățământul, se instituie o serie de reforme agrare. În 1813, Gheorghe Asachi inițiază un curs de inginerie, în limba română, la Academia Grecească din Iași, iar în Țara Românească, Gheorghe Lazăr pune bazele învățământului în limba română, activitatea sa fiind continuată, după revoluția lui Tudor Vladimirescu, de Ion Heliade Rădulescu. Școlile se diversifică și se înmulțesc, nu doar în Moldova și Țara Românească, ci și în Transilvania. Se promovează „independența administrativă și legislativă a țărilor române față de Imperiul Otoman și Rusia, dezrobirea țăganilor, emanciparea evreilor, acordarea drepturilor politice tuturor cetățenilor, indiferent de limbă și religie, emanciparea mănăstirilor închinatelor, instrucție egală și completă pentru toți cei în stare să și-o însușească, libertatea absolută a presei, abolirea pedepsei cu moartea, desființarea titlurilor nejustificate de funcții” (*Dicționarul general al literaturii române*) etc. Cu toate că aceste idei nu au fost duse în totalitate la îndeplinire în prima jumătate a secolului al XIX-lea, acum se pun bazele întemeierii statului român modern, iar personalitățile vremii au marele merit al începuturilor, al unei vocații misionare.

PRESA

Tot acum este întemeiată presa în limba română. Se scrie în limba română, dar se tipărește cu alfabet chirilic sau de tranziție. Prima gazetă românească a apărut la Leipzig, în 1827, prin grija boierului Dinicu Golescu: *Fama Lipschii pentru Dația*, „tipărit sub redacția lui I.M.C. Rosetti și Anastasie Lascăr. Considerat primul periodic în limba română, al cărui cuprins include știri politice contemporane preluate din ziarurile germane”.

Prima jumătate a secolului al XIX-lea marchează nașterea presei românești. În 1829 apar simultan *Cu-*

rierul românesc al lui Ion Heliade Rădulescu la București și *Albina românească* a lui Gheorghe Asachi la Iași, primele gazete cu apariție constantă din Țara Românească și Moldova. În 1838, George Barițiu întemeiază la Brașov *Gazeta de Transilvania*. Cea mai importantă revistă a vremii este, fără îndoială, *Dacia literară* (cu o apariție scurtă la Iași, de doar câteva numere în 1840, în prima etapă, reluată apoi din 1859), revista lui Mihail Kogălniceanu, al cărei program promovează o literatură națională originală și unitatea limbii române.

De altfel, marele merit al presei din epocă este acela de a cultiva conștiința națională, de a unifica și de a moderniza limba literară română.

CULTURA

Din punct de vedere cultural, în Europa și nu numai, se manifestă **romantismul** – curent cultural și literar care apare ca reacție împotriva raționalismului

iluminist și clasic, valorificând emoția, natura, istoria și specificul național. În literatură se afirmă Byron, Goethe, Victor Hugo și Pușkin, în muzică, Beethoven, Schubert și Chopin, iar în pictură, Delacroix și Caspar David Friedrich.

În paralel, continuă să se manifeste ecouri ale Iluminismului, prin influența ideilor sale asupra revoluțiilor din Europa, asupra independenței poporului, și își fac apariția primele forme ale realismului și ale gândirii sociale moderne, pregătind marile transformări culturale ale celei de-a doua jumătăți a secolului.

Pentru țările române, prezența tinerilor formați la Paris, Viena sau Berlin a adus în Principate modele noi de presă, teatru și asocieri culturale. Intelectualii epocii – Ion Heliade Rădulescu, Gheorghe Asachi, Mihail Kogălniceanu, George Barițiu și alții – au înțeles că emanciparea națională nu se poate realiza fără emanciparea culturală. Instituțiile culturale întemeiate în această perioadă, gazete, reviste literare, teatre naționale, conservatoare și societăți filarmo-nic-dramatice, au avut un triplu rol: au cultivat limba română ca instrument de expresie literară și publică, au promovat ideile de unitate națională și au integrat spațiul românesc în circuitul cultural european.

Tot în această perioadă apare **pașoptismul**, curent ideologic care se desfășoară în Moldova și Țara Românească, conturat în jurul Revoluției de la 1848. Acesta deschide epoca modernă în istoria României, având rădăcini în mișcarea de înnoire de după 1821 și în principiile iluministe, moștenite de la Școala Ardeleană. Literar, perioada se delimitează între debutul lui Vasile Cârlova, în 1830, și debutul lui Mihai Eminescu, în 1866. Chiar dacă formele literare ale pașoptiștilor nu prezintă valori estetice deosebite, marele merit al reprezentărilor constă în faptul că sunt deschizătorii drumului înfăptuirii și modernizării României. Printre autorii cei mai cunoscuți amintim pe Gheorghe Asachi, Vasile Cârlova, Ion Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Costache Negruzzi, Ion Ghica, C.A. Rosetti, Alexandru Odobescu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Alecu Russo, Vasile Alecsandri.

Principalii factori care au favorizat întemeierea instituțiilor culturale în țările române

Factor extern	Tratatul de la Adrianopol (1829) – deschiderea comercială și culturală spre Occident
Factor politic intern	Regulamentele Organice (1831-1832) – cadrul instituțional modernizat
Factor social	Formarea unei elite intelectuale școlarizate în Occident (Paris, Berlin, Viena)
Factor ideologic	Iluminismul și romantismul european – valorificarea istoriei și specificului național

ÎNTEMEIEREA INSTITUȚIILOR CULTURALE

Primele gazete

Încercări de a înființa ziare sau reviste românești au existat de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în Transilvania și în Țara Românească. Anul 1829 marchează simultan nașterea presei românești în ambele Princi-

pate. La 8 aprilie 1829, la București, apare primul număr al gazetei *Curierul românesc*, sub conducerea lui Ion Heliade Rădulescu. La scurt timp, la 1 iunie 1829, Gheorghe Asachi fondează la Iași *Albina românească*, prima gazetă în limbă română din Moldova.

Curierul românesc, gazetă politică, administrativă, culturală și literară editată de I. Heliade Rădulescu și C. Moroiu, între 8 aprilie 1829 și 19 aprilie 1848. A reapărut în 1859 sub titlul *Curierul român*.

Albina românească, gazetă politico-literară, Iași, Tipografia Albinei, 1829, prima gazetă politică și literară pe teritoriu românesc, tipărită sub redacția lui Gheorghe Asachi între anii 1829-1849, cu apariție de două ori pe săptămână

Gheorghe Asachi urmărea prin *Albina Românească* să cuprindă „politicești și interesante noviale din toate țările lumii”, oferind abonaților săi „un hronograf deplin de evenimente în mijlocul cărora viază”.

Cele două publicații au intrat rapid într-o rivalitate amuzantă: redactorii *Albinei* jubilau când cenzura confisca tiraje ale *Curierului*, pe când acesta din urmă ironiza greșelile gramaticale ale publicației ieșene.

În Transilvania, presa românească s-a consolidat în jurul inițiativei lui George Barițiu, care publică, la Brașov, în 1838, *Gazeta de Transilvania* cu suplimentul *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, un periodic preponderent politic care dezbătea interesele naționale ale românilor ardeleni.

Sintetizând, între 1829 și 1848, în țările române existau 43 de periodice: 16 în Moldova, 21 în

Țara Românească și 6 în Transilvania. Faptul că 10 aveau un caracter general, 17 erau periodice culturale, două erau bisericești, iar patru erau de popularizare a științei, arată preocuparea pașoptiștilor pentru dezvoltarea presei românești și modernizarea societății (după D. Berindei, *Dezvoltarea culturală în perioada 1821-1848*, în *Istoria românilor*).

Cel mai important periodic al vremii rămâne, însă, *Dacia literară*, apărută la Iași la 19 martie 1840, sub redacția lui Mihail Kogălniceanu. Cu toate că a publicat numai trei numere înainte de a fi suspendată de cenzură la 23 august 1840, revista a exercitat o influență enormă și durabilă. Articolul-program „Introducere”, scris de Kogălniceanu la numai 23 de ani, a sintetizat în patru puncte fundamentale idealurile literare ale generației pașoptiste.

EXERCITII

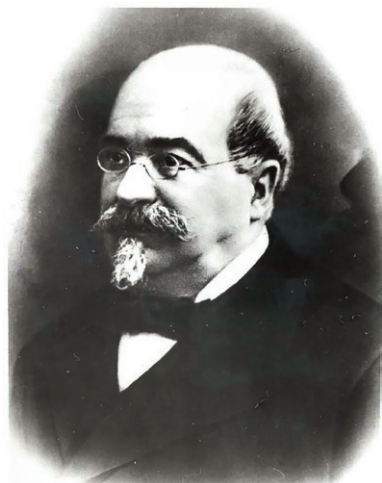
1. Cui i se adresează Ion Heliade Rădulescu în articolul citat mai jos?

„Critica nu-și are locul acum. Critica acum nu seamănă judecată, ci zavistie; seamănă o răutate a iadului ce nu vatămă numai un om, ci strică iluzia la milioane, batjocorește tot ce are omul mai sfânt și îi hrăpește toată mulțumirea. [...] Nu e vremea de critică, copii; e vremea de scris, și scrieți cât veți putea și cum veți putea; dar nu cu răutate; faceți, iar nu stricați, căci națiia primește și binecuvântează pe cel ce face, și bleastă pe cel ce strică” (Ion Heliade Rădulescu, *Asupra traducției lui Omer*, 1837).

2. Deși tendința traducerilor și a scrierilor de orice fel va fi criticată puțin mai târziu de Mihail Kogălniceanu, ideile lui Ion Heliade Rădulescu au totuși un avantaj. Care este acela?

3. În epocă, circulă două mari idei: una a lui Ion Heliade Rădulescu și a doua a lui Mihail Kogălniceanu: „Dorul imitației s-a făcut la noi o manie primejdioasă, pentru că omoară în noi duhul național. Această manie este mai ales covârșitoare în literatură. Mai în toate zilele ies de sub teasc cărți în limba românească. Dar ce folos! că sunt numai traducții din alte limbi și încă și acele de-ar fi bune. Traducțiile însă nu fac o literatură.” Cu care dintre aceste opinii sunteți de acord? Argumentați.

AUTOR

Mihail Kogălniceanu (1817-1891), avocat, istoric, publicist și prozator român, cu un rol important în Unirea Principatelor și în viața culturală românească. Activitatea sa publicistică este foarte bogată pentru acea perioadă, înființând mai multe periodice: *Alăuta românească* (1838), *Foaia satească a Prințatului Moldovei* (1839), *Dacia literară* (1840), *Arhiva românească* (1840), *Calendar pentru Poporul Românesc* (1842), *Propășirea* (1844).

Publică alături de Costache Negruzzi lucrările lui Dimitrie Cantemir, Miron Costin și Grigore Ureche. Este redactor-șef al revistei *Dacia literară* – care cuprinde primul manifest romantic românesc – și profesor al Academiei Mihăilene – prima instituție modernă de învățământ superior din Moldova, la a cărei inaugurare a ținut un discurs romantic-naționalist: „...țara mea este orice loc de

Mihail Kogălniceanu

Dacia literară

Introducere

La anul 1817, d. Racoccea, cezaro-crăiesc translator românesc în Lemberg, publică prospectul unui foi periodice ce era să iasă pentru întâiași dată în limba românească. Planul seu nu se putu aduce în împlinire. La anul 1822, d. Z. Carcalechi, în Buda, cercă pentru a doua oară o asămîne întreprindere, dar și aceasta fu în zădar. În sfârșit, la 1827, d. I. Eliad vru și ar fi putut, pe o scară mult mai mare, să isprăvească aceea ce Racoccea și Carcalechi nu putură face. Ocârmuirea de atunci a Țării Românești nu-i dădu voia trebuincioasă. Așa, puținii bărbați carii pe atunci *binevoia* a se mai îndeletnici încă cu literatura națională pierdură nădejdea de a vede vreodată gazete românești. Numai doi oameni nu pierdură curagiu, ci așteptară toate de la vreme și de la împregiurări. Aceștii fură d. aga Asachi și d. I. Eliad; unul în Moldavia, altul în Valahia păstra în inima lor focul luminător a științelor. Așteptarea lor nu fu înșelată. Împregiurări cunoscute de toți le veniră întru ajutor. Așa, la 1 iunie 1829 în Iași, ALBINA ROMÂNEASCĂ văzu lumina zilei pentru întâiași dată. Puțin după ea se arătă și CURIERUL ROMÂNESC în București. De atunci, unsprezece ani sunt aproape; între alte multe înaintări ce s-au făcut în îmbele principaturi, literatura n-au rămas în lenevire. Ajutată de stăpânire, apărată și îmbogățită de niște bărbați mari și patrioți adevărați, a căroră numi vor fi trainice ca veacurile, înlesnită prin miile de școli ce s-au făcut în târgurile și satele Moldo-Valahiei, literatura noastră făcu pasuri de urieș și astăzi se numără cu mândrie între literaturile Europei.

Dupa *Albină* și după *Curier*, multe alte gazete românești s-au publicat în deosebitele trii mari provincii a vechei Dacii. Așa, în puțină vreme, am văzut în Valahia: *Muzeul național*, *Gazeta teatrului*, *Curiozul*, *Romania*, *Pământeanul*, *Mozaicul*, *Curierul de îmbe sexe*, *Vestitorul bisericesc*, *Cantorul de avis*; în Moldova: *Alăuta românească*, *Foaia satească*, *Oziris*; în Ardeal: *Foaia Duminiceii*, *Gazeta de Transilvania* și *Foaia inimii*. Unele dintr-însele, adecă acele care au avut un început mai statornic, trăiesc și astăzi; celelalte au pierit sau din nepăsarea lor, sau din vina altora. Cele mai bune foi ce avem astăzi sunt: *Curierul românesc*, sub redacția d. I. Eliad, *Foaia inimii* a d. Bariț și *Albina românească*, carea, în anul acesta mai ales, au dobândit îmbunătățiri simțitoare. Însă, afară de politică, care li ia mai mult de jumătate din coloanele lor, tustrele au mai mult sau mai

puțin o coloră locală. *Albina* este prea moldovenească, *Curierul*, cu dreptate poate, nu prea ne bagă în seamă, *Foaia inimii*, din pricina unor greutăți deosebite, nu este în putință de a avea împărtășire de înaintirile intelectuale ce se fac în imbele principaturi. O foaie, dar, carea, părăsind politica, s-ar îndeletnici numai cu literatura națională, o foaie carea, făcând abnegație de loc, ar fi numai o foaie românească și prin urmare s-ar îndeletnici cu producțiile românești, fie din oricea parte a Daciei, numai să fie bune, această foaie, zic, ar împlini o mare lipsă în literatura noastră. O asemenea foaie ne vom sili ca să fie DACIA LITERARĂ; ne vom sili, pentru că nu avem sumeața pretenție să facem mai bine decât predecesorii noștri. Însă urmând unui drum bătut de dâșii, folosindu-ne de cercările și de ispita lor, vom ave mai puține greutăți și mai mari înlesniri în lucrările noastre.

Dacia, afară de compunerile originale a redacției și a conlucrătorilor sei, va primi în coloanele sale cele mai bune scrieri originale ce va găsi în deosebitele jurnaluri românești. Așadar, foaia noastră va fi un repertoriu general a literaturii românești, în carele, ca într-o oglindă, se vor vede scriitori moldoveni, munteni, ardeleni, bănațeni, bucovineni, fieștecarele cu ideile sale, cu limba sa, cu tipul seu.

Urmând unui asemenea plan, *Dacia* nu poate decât să fie bine primită de publicul cetitor. Cât pentru ceea ce se atinge de datoriile redacției, noi ne vom sili ca moralul să fie pururi pentru noi o tablă de legi și scandalul o urâciune izgonită. Critica noastră va fi nepărtinitoare; vom critica cartea, iar nu persoana. Vrajmași a arbitrarului, nu vom fi arbitrari în judecățile noastre literare. Iubitori a păcei, nu vom primi nici în foaia noastră discuții ce ar pute să se schimbe în vrajbe. Literatura noastră are trebuință de unire, iar nu de dizbinare; cât pentru noi, dar, vom căuta să nu dăm cea mai mică pricină din carea s-ar pute isca o urâtă și neplăcută neunire. În sfârșit, țalul nostru este realizația dorinții ca românii să aibă o limbă și o literatură comună pentru toți.

Dorul imitației s-au făcut la noi o manie primejdioasă, pentru că omoară în noi duhul național. Această manie este mai ales covârșitoare în literatură. Mai în toate zilele ies de sub teasc cărți în limba românească. Dar ce folos! că sunt numai traducții din alte limbi și încă și acele de-ar fi bune. Traducțiile însă nu fac o literatură. Noi vom prizoni cât vom pute această manie ucigătoare a gustului original, însușirea cea mai prețioasă a unii literaturi. Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țeri sunt destul de mari, obiceiurile noastre sunt destul de pitorești și de poetice, pentru ca să putem găsi și la noi sugeturi de scris, fără să avem pentru aceasta trebuință să ne împrumutăm de la alte nații. Foaia noastră va primi cât se poate mai rar traduceri din alte limbi; compuneri originale îi vor umple mai toate coloanele.

Dacia, ce prin urmare va cuprinde toate ramurile literaturii noastre, va fi despărțită în patru părți. În partea dântăi vor fi compuneri originale

pe Pământ unde se vorbește românește, și istoria națională este istoria întregii Moldove și Țării Românești, și cea a fraților din Ardeal.”

În calitate de om politic, a avut un rol esențial în Revoluția de la 1848 și, ulterior, în formarea României, punând bazele modernizării acesteia prin inițierea unei serii de reforme juridice, precum eliminarea rangurilor boierești, secularizarea averilor mănăstirești (și, astfel, împământenirea veniturilor acestora, care până atunci luau drumul străinătății), reforme agrare etc. Promovarea denumirii de „român” și „România” în cercurile culturale și politice europene, înainte de apariția statului român, i se datorează lui Mihail Kogălniceanu.

Literatură

a conlucrătorilor foaiei; partea a doua va avea articole originale din celelalte jurnale românești. Partea a treia se va îndeletnici cu critica cărților nou ieșite în deosebitele provincii a vechei Dacii. Partea a patra, numită *Telegraful Daciei*, ne va da înștiințări de cărțile ce au să iasă în puțin, de cele ce au ieșit de sub

tipar, relații de adunările învățaților români, știri despre literaturii noștri și, în sfârșit, tot ce poate fi vrednic de însemnat pentru publicul român.

Iași, 30 ghenarie 1840
Redactorul răspunzător,
M. KOGĂLNICEANU

MANIFEST – la origine, termenul denumește o declarație scrisă, publică și solemnă prin care se expune un program sau o anumită poziție din punct de vedere politic. Pe larg, termenul poate fi aplicat „expunerii teoretice prin care se lansează o mișcare literară sau artistică. Manifestul e constituit, în acest sens, din declarații de principii emise de curente, mișcări, școli, personalități literar-artistice, referitoare la scopurile urmărite, la metodele sau instrumentele ce se propun a fi folosite, la raporturile artei cu diferitele elemente ale vieții social-politice sau culturale contemporane, precum și la raporturile cu tradiția, cu arta trecutului sau a prezentului.” (Adrian Marino, *Dicționar de termeni literari*)

ÎNȚELEGERE

1. Cum este structurată revista, potrivit lui Kogălniceanu?
2. Care sunt operele pe care redactorul dorește să le publice în paginile *Daciei literare*?
3. Care ar trebui să fie, în opinia lui Mihail Kogălniceanu, sursele de inspirație ale autorilor români?
4. Din ce cauză este periculoasă imitația în literatură?

ANALIZĂ

5. În prima parte a articolului, Kogălniceanu face o trecere în revistă a principalelor publicații ale începutului de secol XIX. Care este rolul acestui pasaj în economia textului? De ce credeți că autorul a simțit nevoia unei astfel de prezentări?
6. Înainte de unirea politică a țărilor române, Mihail Kogălniceanu promovează o unire prin literatură. Cum anume își propune să realizeze acest lucru?
7. Prezentați rolul negației în fragmentul „Critica noastră va fi nepărtinitoare; vom critica cartea, iar nu persoana. Vrajmași ai arbitrarului, nu vom fi arbitrari în judecățile noastre literare. Iubitori ai păcii, nu vom primi nici în foaia noastră discuții ce ar putea să se schimbe în vrajbe.” Motivați, de asemenea, rolul antitezei.
8. Comparați atitudinea lui Mihail Kogălniceanu față de critica literară cu cea a lui Ion Heliade-Rădulescu, exprimată în 1837 în *Asupra traducției lui Omer*: „Critica nu-și are rostul acum. Critica acum nu seamănă judecată, ci zavistie; seamănă o răutate a iadului ce nu vatămă numai un om, ci strică iluzia a milioane, batjocorește tot ce are omul mai sfânt și îi hrăpărește toată mulțumirea”.

INTERPRETARE

9. Cum explicați titlul revistei *Dacia literară*, având în vedere anul publicării – 1840?
10. Limbajul utilizat de Kogălniceanu este, în linii mari, similar limbii pe care o vorbim în secolul al XXI-lea. Explicați diferențele de flexiune a cuvintelor din secolul al XIX-lea față de limba literară de azi.
11. Deși *Introducere* este un articol-program, el prezintă trăsăturile importante ale unui manifest. Prezentați două trăsături prin care articolul lui Kogălniceanu poate fi considerat un manifest.

Vasile Alecsandri

Chirița în provincie

ACTUL I

Teatrul reprezintă o ogradă de curte boierească la țară. În stânga, casa Chiriței cu cerdac și cu fereste pe scenă. În dreapta, lângă culisele planului I, o canapé de iarbă încunjurată de copaci. În fund, ostrețile și poarta ogrăzei. Lângă casă, o porțiță în zaplaz, care duce în grădină. În depărtare se vede satul. Scena se petrece la moșia Bârzoieni.

SCENA III

CHIRIȚA, GULIȚĂ, ȘARL, SAFTA, ION

(Ion vine alergând dintre culisele din dreapta. Ceialalți ies din casă și se cobor din cerdac.)

GULIȚĂ: Cine mă cheamă?... nineaca!

SAFTA: Ce este?... Ce este?

ȘARL: *Qui diable?...* Ah! madame!...¹

ION: Aud, cucoană... Iaca, ia...

CHIRIȚA: Da' veniți azi de mă coborâți de pe cal... Ce, Doamne iartă-mă!... ați adormit cu toții?

(Ion se pune dinaintea calului și-l apucă de zăbale ca să-l ție. Ceialalți se adună împrejurul Chiriței.)

GULIȚĂ: Ba nu, nineacă... dar învățam Telemac cu monsiu dascalu.

SAFTA: Și eu făceam dulceți în cămară, cumnățică.

ION: Și eu...

CHIRIȚA: Taci din gură... că ești încă cu ochii plini de somn... Ține calu...

ȘARL (*apropiindu-se de Chirița*): Madam cocona... sari în brați a me.

CHIRIȚA (*cochetând*): În brațele d-tale, monsiu Șarlă?... Ești foarte galant... însă mă tem...

ȘARL: O! *non*² te tem... că sunt vurtos.

CHIRIȚA: Nu de-aceea... că și eu îs ușurică ca o pană; dar apoi... să sar în brațele unui cavalier... nu știu de se cuvine?...

ȘARL: Daca *non* vre la mine, sari la Ion... (*În parte.*) *J'aime mieux ça.*³

CHIRIȚA: Ei, dacă vroiești numaidecât, monsiu Șarlă... aține-te că sar.

ȘARL: No... poftim... *une, deux, trois*⁴.

¹ (fr.) – Cine naiba?... Ah! doamnă!...

² (fr.) – Nu.

³ (fr.) – Prefer așa.

⁴ (fr.) – Una, două, trei.

Primul actor care jucat-o pe Chirița a fost Matei Millo. În imagine, actorul în travesti.

Chirița în provincie (1852) este o comedie prin care sunt caricaturizate aspecte ale vieții provinciale, dorința de modernizare rapidă, forțată și fără fundament a micii boierimi moldovene. Chirița este o moșiereasă care încearcă să își promoveze soțul în funcția de ispravnic (funcție importantă – dregător care aducea la îndeplinire o poruncă domnească sau care conducea, ca reprezentant al domnului, un județ sau un ținut), încercând totodată să introducă moda franceză în casa și în familia sa. Lipsa de educație sau educația superficială, dorința Chiriței de a schimba orânduiala veche, de factură orientală, caracterul refractar la schimbare al lui Bârzo, diferența dintre aparență și esență, în fond, sunt tot atâtea elemente ale comicalului în piesa lui Alecsandri. La nivel familial, Chirița încearcă să îl căsătorească pe Guliță, un fel de Goe înainte de apariția acestui personaj, cu Luluța, o tânără orfană pe care o crește.

CHIRIȚA (sărind): Hup.

ȘARL (în parte): *Cristi! ușuric ca un pan... merci.*

CHIRIȚA (în parte): Îi nostim franțuzu... (Tare.) Ați văzut agilitaua mea? Ioane... du calu la grajd și-l adapă, dar să nu-i scoți șaua... Auzi?

ION (căscând): Aud. (Duce calul între culisele din dreapta.)

CHIRIȚA: Ho... că parcă-i să ne-nghiți... face-o gură cât o șură.

GULIȚĂ: Nineacă... las' să mă sui și eu pe cal.

CHIRIȚA: Ce face?... Ca să te trântescă?!... Ba nu, Gulița mamei.

GULIȚĂ: Pe mată cum de nu te trânteste?

CHIRIȚA: Eu am învățat la leși, la manejarie... (În parte.) Numai eu știu câte bușituri am mâncat... d-apoi dă!... dacă-i moda...

GULIȚĂ (scâncindu-se): Ei... nineacă, las' să mă primblu călare... măcar numai pin ogradă.

CHIRIȚA: Bai... ți-am mai spus o dată că nu vreu... Nu mă supăra mai mult. Mai bine apucă-te de-ți învață franțuzasca cu monsiu Șarlă... că mă ții o mulțime de parale, trântore.

GULIȚĂ: Bai și eu... M-am săturat de carte.

ȘARL: *Monsieur Goulitze... taisez vous quand⁵ poruncesc madam nenec.*

GULIȚĂ: Madam nenec... (În parte) franțuz stropșit.

ȘARL: Ce spus? (În parte) *Cré moutard... il m'agace toute la journée.⁶*

CHIRIȚA: Nu te potrivești, mosiu Șarlă, că-i copil încă.

ȘARL: *Oui⁷... copil... obraznic.*

CHIRIȚA: Ce să-i faci dacă are duh, Gulița nineacăi... (Sărută pe Guliță.) Îmi seamănă mie... bucățică tăietă. Hai, du-te cu domnu profesor de învață frumușă, că ți-oi face straie de moda nouă.

GULIȚĂ: Da... cal mi-i cumpăra?

CHIRIȚA: Cum s-a face băbacă-tău ispravnic.

ȘARL: *Allons, Goulitze.... venez donc⁸.*

GULIȚĂ: Iaca, monsiu... je vene⁹.

(Șarl și Guliță se primblă împreună prin ogradă, citind pe o carte și din vreme în vreme zic tare: „Calypso ne pouvait se consoler du départ d' Ulysse”¹⁰.)

CHIRIȚA: Uf! Doamne! că mare cald îi!... Hai sub copaci, cumnățico. (Merge în boschet.)

SAFTA (urmând pe Chirița): D-apoi și d-ta, soro, ai minte s-alergi călare în luna lui iuli? Îi păți ceva într-o zi.

CHIRIȚA: Ce să fac, soro, dacă-i moda... și dacă-mi place... [...]

CHIRIȚA: Și una și alta... dar... ian spune-mi, cumnățică, ce face Luluța?

SAFTA: Îi în grădină.

CHIRIȚA: Biata copilă!... De când o murit cucoana Nastasica Afinoaie, nineacă-sa, și am luat-o sub epitropia noastră... mi-i drăguță ca o noră.

SAFTA: Mai știi?... poate să-i fii soacră cu vreme.

CHIRIȚA: Țăst! așa am chibzuit treaba cu bărbatu-meu... Luluța are zestre bună... Guliță asemine... mai potrivești unde să-i găsești?...

SAFTA: Să-i cauți cu lumânarea...

CHIRIȚA: Numai atâta mă îngrijește că Luluța nu bate nicidecum cu Guliță... și-i tot tristă de când o rămas orfană... ba încă câteodată parcă se perde... nu-i în toate mințile.

SAFTA: Nu băga de seamă, că-i încă tânără.

CHIRIȚA: Ce tânără?... că-i de vro 15 ani... Când s-o născut Guliță, era de un an... îmi aduc aminte ca acu... la Sân-Chetru... (Vorbind, își caută chibriturile.) Da' oare ce mi-am făcut chibriturile?... Hait... că le-am prăpădit pe câmp. (Tare) Monsiu Șarlă?

ȘARL (înaintându-se): Poruncesc, madam.

CHIRIȚA: Nu cumva ai fosfor cu d-ta?

ȘARL (aprinzând un chibrit): *Voilà, madame¹¹.* (În parte.) *Elle fume comme un caporal.¹²*

CHIRIȚA (aprinzându-și o țigară groasă): *Merci... Voulez-vous aussi boire une cigarre?¹³*

⁵ (fr.) – Domnule Guliță, să tăceți când.

⁶ (fr.) – Ce drac de copil... tot timpul mă enervează.

⁷ (fr.) – Da.

⁸ (fr.) – Să mergem, Guliță... vino!

⁹ (fr.) *je viens* (ortografiat în mod deliberat greșit) – Vin.

¹⁰ (fr.) – „Calipso nu putea fi consolată după plecarea lui Ulise”.

¹¹ (fr.) – Iată, doamnă!

¹² (fr.) – Fumează ca un caporal.

¹³ (fr.) – Mulțumesc... Vrei să bei și dumneata o țigară?

ȘARL (în parte): *Aïe... aïe... elle va recommencer ses traductions libres...*¹⁴

CHIRIȚA: *Ils sont de minune... cigarres de Halvanne...*¹⁵

ȘARL (luând o țigară): *Merci, madame.*

GULIȚĂ: Țigare de halva?... nineacă, dă-mi și mie o țigară.

CHIRIȚA: Auzi?... Atâta ar mai trebui... cuconașii nu trag țigări.

GULIȚĂ: Ei... mata de ce tragi dacă ești cucoană?

CHIRIȚA: Tacă-ți gura, plodule... Monsiu Șarlă... ian dîtes-moi je vous prie: *est-ce que vous êtes*¹⁶... mulțumit de Guliță?

ȘARL: *Comme çi, comme ça...* mulțumit *et pas trop*¹⁷.

CHIRIȚA: *C'est qu'il est très...* zburdatic... *mais avec*

*le temps je suis sure qu'il deviendra un tambour d' instruction.*¹⁸

ȘARL (cu mirare): *Tambour?*¹⁹...

CHIRIȚA: *Oui...* adică, dobă de carte... *tambour... nous disons comme ça en moldave.*²⁰ [...]

CHIRIȚA: Da ian să-i fac eu un examen... Guliță, spune nineacăi, cum se cheamă franțuzăște furculița?

GULIȚĂ: *Furculision.*²¹

CHIRIȚA: Frumos... dar friptura?

GULIȚĂ: *Fripturision.*

CHIRIȚA: Prea frumos... dar învârtita?

GULIȚĂ: *Învârtision.*

CHIRIȚA: Bravo... Guliță... bravo, Guliță... (Îl sărută.)

ȘARL (în parte): *Gogomanition, va!...*

¹⁴ (fr.) – Ai, ai!... iar începe cu traduceri libere!

¹⁵ (fr.) – Sunt... trabucuri de Halvana.

¹⁶ (fr.) – Spuneți-mi, vă rog: sunteți...

¹⁷ (fr.) – Așa și așa... și nu prea.

¹⁸ (fr.) – Pentru că e prea... dar cu timpul sunt sigură că va deveni tobă de carte. (Expresia *tambour d' instruction* este un calc (o traducere liberă) după limba română; ea nu există în limba franceză.)

¹⁹ (fr.) – Tobă?

²⁰ (fr.) – Tobă... noi așa spunem moldovenește.

²¹ (fr.) – *furculision, fripturision, învârtision* și ironicul *gogomanition* sunt traduceri libere din limba română, prin asociere cu o categorie de substantive feminine din limba franceză care au terminația *-tion* (ex.: *construction, traduction, circulation*)

ÎNȚELEGERE

1. Care sunt personajele care participă la acțiune din scena citată?
2. Prezențați oral, pe scurt, scena dată.
3. Cine este Șarl? Din ce cauză numele său este scris fonetic (așa cum se pronunță) și nu se respectă grafia originală din franceză, *Charles*?
4. Cine este Luluța?
5. Din ce cauză Chirița încearcă să o căsătorească pe Luluța cu Guliță?

ANALIZĂ

6. În ce constă conflictul dramatic din *Chirița în provincie*?
7. Dorința puternică a Chiriței este de a fi „la modă”. Care sunt aspectele moderne pe care Chirița dorește să le impună familiei, așa cum reies din scena dată?
8. În încercarea de a-l educa, Chirița îi angajează lui Guliță un profesor particular, de origine franceză. Cum decurge educația lui Guliță?
9. Ilustrați două mijloace de caracterizare a lui Guliță.
10. Care este atitudinea Chiriței față de Guliță?

DICTIONAR CULTURAL

Bovarisism, s.n. – Tendință prezentă la unele persoane care, nemulțumite de realitatea propriei lor condiții, își construiesc o personalitate fictivă, corespunzătoare aspirațiilor proprii. (DEX)

Madame Bovary – personaj feminin principal al romanului cu același nume, scris de Gustave Flaubert, caracterizat prin insatisfacție, idealism, lipsă de raportare la realitate. Ea trăiește o viață imaginară, cu un puternic conflict interior între dorința de frumusețe, bogăție, pasiune, dorința de a accede la înalta societate și realitatea vieții ei de la țară.

INTERPRETARE

11. Cum o caracterizați pe Chirița? Care este dominantă de caracter identificată? Țineți cont în răspunsul vostru și de următorul comentariu:

„Principala «invariantă» a Chiriței este *provincialismul* ei fundamental, altfel spus starea de aspirantă veșnică la integrarea într-o lume superioară care o refuză. [...] Stăpâna Bârzoienilor se află mereu în ofensivă, trăind literar în virtutea deciziei sale de a trage dincolo de limitele care i s-au impus, de «a se întinde mai mult decât i-i oghiala». Bovarismul său își schimbă de la o piesă la alta natura morală (și, prin urmare, căile de acces), dar se afirmă ca un dat structural.” (Vicu Mîndra, *Istoria literaturii dramatice românești*)

12. Piesa lui Alecsandri este o comedie influențată de o specie la modă, numit „vodevil”. Citiți fragmentul de mai jos și explicați ce aspecte ale piesei ar putea avea legătură cu vodevilul:

Vodevilul – „Piesă de teatru de un comic facil, având o intrigă complicată, adesea fără motivație psihologică, neverosimilă, o acțiune bogată, dar artificială, personaje superficial realizate, cu pretenții moralizatoare și soluții generos-umanitare; în acțiunea dramatică sunt intercalate cuplete satirice în versuri, cântate. La început, vodevilul era numit un cântecel de petrecere, vesel, malițios, satiric.” (Marcel Duță, *Dicționar de termeni literari*)

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

Teatrul

Teatrul a reprezentat cel de-al doilea pilon al instituționalizării culturale în țările române. Spre deosebire de presă, teatrul presupunea nu doar efort editorial, ci și formarea de actori, construirea sau adaptarea de săli, constituirea de trupe și elaborarea unui repertoriu. Viața teatrală fusese mult timp dominată de trupe itinerante grecești, franceze și italiene, iar spectacolele în limba română erau foarte rare.

Cea mai veche reprezentare teatrală în limba română consemnată documentar a avut loc la Iași, la 27 decembrie 1816, din inițiativa lui Gheorghe Asachi. Acesta a organizat, pe cheltuiala proprie, reprezentarea pastorelei *Miril și Chloe*, o prelucrare în limba română după Salomon Gessner și Jean-Pierre de Florian, care a avut loc în casa hatmanului Costache Ghica, cu actori amatori din elita ieșeană.

Teatrul Național din Iași, care acum poartă numele „Vasile Alecsandri”.

Un moment important l-a reprezentat întemeierea Conservatorului Filarmonic-Dramatic din Iași, la 15/27 noiembrie 1836, al cărui director a fost chiar Asachi, alături de vornicul Vasile Alecsandri (tatăl poetului) și de vornicul Ștefan Catargiu. La 23 februarie 1837 s-a dat prima reprezentație publică a Conservatorului, cu drama *Lapeirus* și comedia *Văduva vicleană*, ambele prelucrate de Asachi.

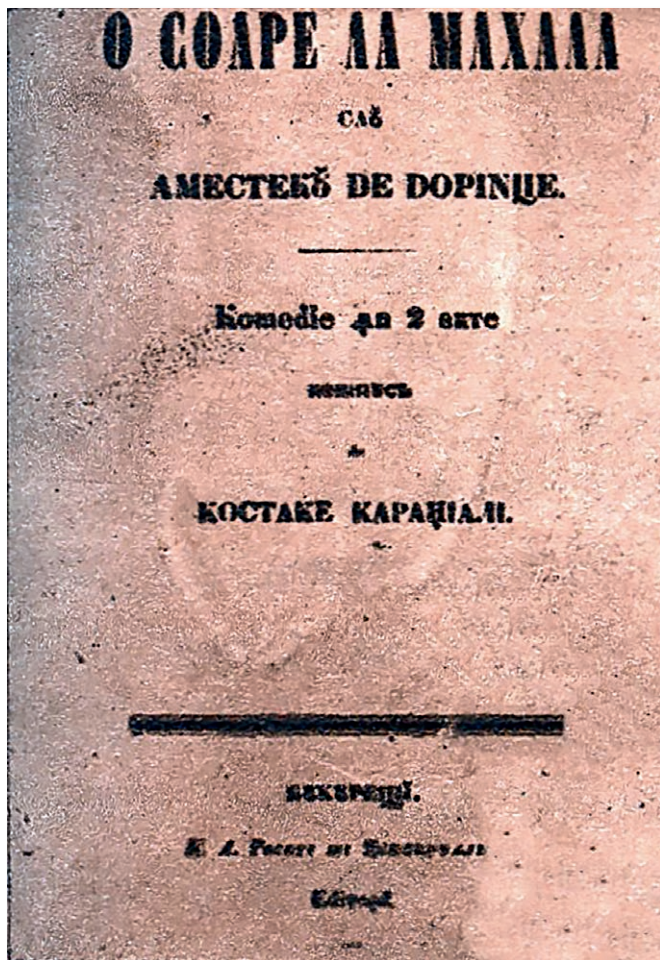
La 18 martie 1840, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri și Mihail Kogălniceanu au fost numiți de domnitorul Mihail Sturdza în funcțiile de directori ai Teatrului Național din Iași. Aceasta marchează prima dată când teatrul capătă statut de instituție publică de stat în spațiul românesc.

Kogălniceanu, Negruzzi și Alecsandri au impus de la început o linie ideologică clară: emanciparea limbii române, coagularea conștiinței naționale, profesionalizarea artei dramatice și integrarea țării în circuitul cultural european. Teatrul Național din Iași este considerat astăzi primul teatru național românesc, cu o existență neîntreruptă din 1840 până în prezent

Societatea Filarmonică și Teatrul Național din București

În Țara Românească, demersul instituționalizării teatrului a presupus un efort mai lung și mai complex. Societatea Filarmonică a fost întemeiată în 1834 la inițiativa lui Ion Heliade Rădulescu și Ion Câmpineanu, alături de alți intelectuali ai vremii. Societatea a desfășurat o activitate culturală intensă și a urmărit strângerea de fonduri pentru construirea unui teatru național. Proiectul a primit aprobarea domnitorului Alexandru Ghica în 1840. Teatrul cel Mare din București a fost inaugurat la 31 decembrie 1852 cu piesa *Zoe sau Amantul împrumutat*, avându-l ca prim director pe Costache Caragiale. Clădirea teatrului era considerată, la acea vreme, a treia sală ca mărime din Europa.

Întemeierea instituțiilor culturale, presă, teatru, societăți filarmonic-dramatice, conservatoare, în prima jumătate a secolului al XIX-lea nu a fost un fenomen întâmplător, ci expresia unui proiect național coerent,

Costache Caragiale, *O soare la mahala*, una dintre primele piese din repertoriul Teatrului Național din București

asumat de o generație de intelectuali conștienți de misiunea lor istorică. Acești cititori ai modernității au acționat în condiții dificile (cenzura autorităților, resurse materiale limitate, lipsa unui public larg alfabetizat) și au reușit să pună bazele unei instituții culturale durabile. Presa românească a modelat opinia publică, a cultivat limba literară și a propagat idealul unității naționale. Teatrul a oferit un spațiu de exprimare colectivă, de formare identitară și de afirmare a identității naționale. Împreună, aceste instituții au pregătit condițiile pentru Revoluția de la 1848 și pentru Unirea Principatelor din 1859.

Romantismul european. Romantismul pașoptist

Romantismul este o mișcare artistică de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, reprezentativă pentru prima jumătate a secolului al XIX-lea european. Romanticii contestă, în general, concepțiile estetice promovate în secolele XVII-XVIII. Mai puțin atrași de regulile rigide ale literaturii, tinerii autori din jurul anului 1800 își exprimă – prin arta lor – libertatea deplină de creație. Visători și rebeli, îndrăgostiți, dar solitari, firi sensibile, romanticii dau frâu liber imaginației creatoare. Se poate vorbi despre un profil al **omului romantic**, un melancolic care își găsește sursele de inspirație departe de zgomotul orașelor: în mijlocul naturii sau contemplând ruinele trecutului. Dezamăgit de prezentul decăzut pe care-l critică, apelând la ironie și satiră, romanticul se refugiază în trecutul idealizat, într-o „vârstă de aur”. Nu-i sunt străine miturile Antichității greco-romane sau legendele Evului Mediu. Îl pasionează, așadar, natura, istoria, călătoriile exotice și arta populară. Adeseori nefericit, precum Werther, personajul lui Goethe (din micul roman sentimental *Suferințele tânărului Werther*), artistul romantic este preocupat de sondarea lumii interioare. Romantismul a impus, de altfel, câteva figuri precum îndrăgostitul, rebelul, demonul sau geniul. Spre deosebire de omul clasic, care prefera cadrul diurn, romanticul își desfășoară meditațiile noaptea, în compania lunii. Romantismul s-a extins din Anglia și Germania (unde au existat mișcări preromantice încă din secolul al XVIII-lea), ajungând până în estul european. Scriitori romantici sunt William Blake, John Keats, Samuel Taylor Coleridge sau George Gordon Byron (în Anglia), Novalis, Friedrich Hölderlin, Ludwig Tieck sau E.T.A. Hoffmann (în Germania), François-René de Chateaubriand, Alphonse de Lamartine, Victor Hugo, Alfred de Vigny sau Gérard de Nerval (în Franța), Giacomo Leopardi (în Italia), E.A. Poe (în Statele Unite), Alexandr Pușkin sau Mihail Lermontov (în Rusia). În sens mai larg, romantismul desemnează un comportament sau o atitudine a unui

individ înclinat spre visare sau melancolie, ori dominat de sensibilitate.

Începuturile literaturii române din secolul al XIX-lea sunt legate și de mișcarea romantică din Occident. Tinerii scriitori au preluat modelele literare franceze, publicând texte în manieră romantică. Poezii pașoptiști sunt, de fapt, primii romantici din țările române. În Muntenia, de exemplu, scriu autori precum Ion Heliade-Rădulescu sau Grigore Alexandrescu, iar în Moldova numele cel mai important este al lui Vasile Alecsandri. Costache Negruzzi publică atât versuri, cât și proză, fiind mai interesat de valorificarea surselor istorice. În forma sa desăvârșită, curentul romantic autohton va fi reprezentat de Mihai Eminescu (a doua jumătate a secolului al XIX-lea).

Romantism Biedermeier. Etapa a doua a romantismului, manifestată la începutul secolului al XIX-lea, reprezintă o formă mai „îmblânzită” a romantismului

Eugène Delacroix, *Libertatea conducând poporul*, 1830

(termenul îi aparține lui Virgil Nemoianu, care prezintă cele două etape ale curentului: *High Romanticism* – prima etapă, cea în care trăsăturile curentului se manifestă plenar, și *Biedermeier Romanticism* – etapa temperată a romantismului). Biedermeierul cultivă biograful, melodramaticul, istoricul și socialul. Istoricul, „întoarcerea în trecut”, este „un refugiu într-o lume idilică și neprimejdioasă”, „o permanentă notă documentară îmblânzește expediția în medievalitate, cavalerism și moravuri castelane” (Nicolae Manolescu).

În prima parte a secolului al XIX-lea, în literatura română se manifestă romantismul Biedermeier, într-o etapă în care, în literatura europeană, romantismul se afla în decădere, fiind înlocuit de realism. Cu toate acestea, trăsăturile romantismului înalt se vor regăsi în opera lui Mihai Eminescu, astfel că romantismul românesc parcurge etapele romantismului european în sens invers.

Carl Spitzweg, *Plimbare de duminică*, 1841

Tabelul de mai jos sintetizează principalele diferențe dintre cele două versiuni romantice identificate de Virgil Nemoianu.

	Romantismul înalt („High Romanticism”)	Romantismul Biedermeier
Perioada	cca 1790-1815	cca 1815-1848
Aspecte dominante	titanism, grandoare, revoltă, integrarea contrariilor	intimism, sentimentalism, ironie blândă
Cadrul preferat	cosmos, abis, infinit	cămin, natură domestică, provincie
Atitudinea politică	utopie revoluționară	adaptare, integrare pașnică
Sursele de inspirație	filozofia idealistă, Antichitatea	folclorul, istoria locală, cadrul natural
Reprezentanți europeni	Byron, Shelley, Novalis, Hölderlin	Heine (maturitate), Stifter, Mörike

EXERCIȚII

1. Care sunt trăsăturile Biedermeier pe care le observați în pictura lui Carl Spitzweg, pictor considerat ca fiind reprezentativ pentru această perioadă.
2. Care este atitudinea personajelor pictate? Dar emoția pe care v-o transmite?
3. Comparați pictura lui Spitzweg cu cea a lui Delacroix, specifică romantismului înalt (p. 118).

AUTOR

Constantin (Costache) Negruzzi (1808-1868), prozator, poet, dramaturg și traducător, unul dintre principalii reprezentanți ai generației pașoptiste. În casa tatălui său, a paharnicului Dinu Negruț, tânărul își începe învățătura cu dascăli particulari. Învăță greacă și franceză, limbi din care va traduce. Pe la 12-13 ani, de exemplu, citește literatură clasică greacă în original (Homer, Euripide). Ocupă diverse funcții administrative în Moldova, sprijină, de asemenea, Unirea Principatelor. Se implică în lumea culturală a timpului său, colaborând la câteva reviste de prim rang: *Albina românească*, *Curierul de ambe sexe*, *Alăuta românească*, *Dacia literară* sau *Propășirea*. Alături de Mihail Kogălniceanu și de Vasile Alecsandri, conduce un timp Teatrul Național din Iași. În 1857 editează primul său volum, *Păcatele tinerețelor*. S-a

Costache Negruzzi

Alexandru Lăpușneanul

III

Capul lui Moțoc vrem...

De cu seară se făcuse de știre tuturor boierilor să se adune a doua zi, fiind sărbătoare, la mitropolie, unde era să fie și domnul, ca să asculte liturghia și apoi să vie să prânzească la curte.

Când sosi Alexandru-vodă, sfânta slujbă începuse și boierii erau toți adunați.

Împotriva obiceiului său, Lăpușneanul, în ziua aceea, era îmbrăcat cu toată pompa domnească. Purta corona Paleologilor și, peste dulama¹ poloneză de catifea stacoșie, avea cabanița² turcească. Nicio armă nu avea alta decât un mic junghi³ cu plăselele⁴ de aur; iar pintre bumbii dulămii se zărea o zea de sârmă.

După ce a ascultat sf. slujbă, s-a coborât din strănă, s-a închinat pe la icoane și, apropiindu-se de racla sf. Ioan cel nou, s-a plecat cu mare smerenie și a sărutat moaștele sfântului. Spun că în minutul acela el era foarte galben la față și că racla sfântului ar fi tresărit.

După aceasta, suindu-se iarăși în strănă, se înturnă⁵ către boieri și zise:

„Boieri dumneavoastră! De la venirea mea cu a doua domnie și până astăzi, am arătat asprime către mulți; m-am arătat cumplit, rău, vărsând sângele multora. Unul Dumnezeu știe de nu mi-a părut rău și de nu mă căiesc de aceasta; dar dumneavoastră știți că m-a silit numai dorința de a vedea contenind gâlcevurile și vânzările⁶ unora și altora, care ținteau la

¹ *Dulamă*, s.f. – haină de ceremonie purtată de domni și de boieri.

² *Cabaniță*, s.f. – manta scumpă, purtată de domn la diverse ceremonii.

³ *Junghi*, s.n. – jungher, pumnal.

⁴ *Plăsea*, s.f. – fiecare dintre cele două părți care acoperă mânerul jungherului.

⁵ *A (se) înturna*, vb. – a se întoarce.

⁶ *Vânzare*, s.f. – (aici) trădare.

răsipă țării și la peirea mea. Astăzi sunt altfel trebile. Boierii și-au venit în cunoștiință; au văzut că turma nu poate fi fără păstor, pentru că zice mântuitorul: «Bate-voi păstorul, și se vor împrăștia oile».

Boieri dumneavoastră! Să trăim de acum în pace, iubindu-ne ca niște frați, pentru că aceasta este una din cele zece porunci: Să iubești pre aproapele tău ca însuși pre tine și să ne iertăm unii pre alții, pentru că suntem muritori, rugându-ne Domnului nostru Iisus Hristos — își făcu cruce — să ne ierte nouă greșalele, precum iertăm și noi greșitălilor noștri.“

Sfârșind această deșăntată cuvântare, merse în mijlocul bisăricii și, după ce se închină iarăși, se înturnă spre norod în față, în dreapta și în stânga, zicând:

— Iertați-mă, oameni buni și boieri dumneavoastră!

— Dumnezeu să te ierte, măria-ta! răspunseră toți, afară de doi juni boieri ce sta gânditori, răzămați de un mormânt lângă ușa, însă nime nu le-a luat seama.

Lăpușneanul ieși din biserică, poftind pre boieri să vie ca să ospăteze împreună; și încălecând, se înturnă la palat. Toți se împrăștiară.

— Cum îți pare? zise unul din boierii care i-am văzut că nu iertase pre Alexandru-vodă.

— Te sfătuiesc să nu te duci astăzi la dânsul la masă, răspunse celalalt; și se amestecară în norod. Aceștii erau Spancioc și Stroici.

La curte se făcuse mare gătire pentru ospățul acesta. Vestea se împrăștiase că domnul se împăcase cu boierii; și boierii se bucurau de o schimbare ce le da nădejde că vor pute ocupa iarăși posturi, ca să adune nouă avuții din sudoarea țăranului. Cât pentru norod, el era indiferent; el din împăcarea aceasta nu aștepta vreun bine, nici prepunea⁷ vreun rău. Norodul se învoia cu oblăduirea lui Alexandru-vodă; cârtea numai asupra ministrului său Moțoc, care întrebuința creditul ce avea la domn, spre împilarea⁸ gloatei. Căci deși era necontenite jalobe⁹ obștei pentru jăfuirile lui Moțoc, Lăpușneanul sau nu răspundea, sau nu le asculta.

Ceasul prânzului apropiindu-se, boierii începură a veni călări, întovărășiți fieștecă de câte două-trei slugi. Luau seamă însă că curtea era plină de lefecii¹⁰ înarmați și că patru tunuri sta îndreptate spre poartă; dar socoteau că sunt puse

remarcat cu deosebire în proză, în nuvele și povestiri, într-o epocă în care literatura de imaginație prinde treptat teren sub influența modelelor romantice din Occident. Unele subiecte sunt preluate direct din cronicarii Moldovei, în conformitate cu direcția dată de *Dacia literară*. Dintre scrierile sale: *Zoe* (1837), *Aprodul Purice* (1837), *Alexandru Lăpușneanul*, *O alergare de cai* (1840), *Sobieski și românii* (1845). *Scrisorile* (adunate în volumul *Negru pe alb*) dezvăluie anumite mentalități din societatea vremii.

Abgar Baltazar, *Capul lui Moțoc vrem*

⁷ A prepune, vb. – a bănuși (pe cineva sau ceva).

⁸ Împilare, s.f. – asuprire.

⁹ Jalobă, s.f. – jalbă, plângere, reclamație.

¹⁰ Lefeciu (lefeștiu), s.m. – ostaș angajat într-o armată (străină).

pentru a serba, după obicei, ceremonia prin salve. Unii poate că și prepuneau vreo cursă, dar odată întrând, nu se mai putea înturna; căci porțile erau străjuite și păzitorii porunciți a nu lăsa să iasă nime.

Adunându-se boierii, 47 la număr, Lăpușneanul se puse în capul mesii, având în dreapta pre logofățul¹¹ Troțușan și în stânga pre vornicul Moțoc. Începură a zice din surle; și bucatele se aduseră pe masă.

În Moldavia, pe vremea aceea, nu se introdusese încă moda mâncărilor alese. Cel mai mare ospăț se cuprindea în câteva feluri de bucate. După borșul polonez, veneau mâncări grecești ferte cu verdețuri, care pluteau în unt; apoi pilaful turcesc, și, în sfârșit, fripturile cosmopolite. Pânza mesii și șervetele erau de filaliu¹² țesute în casă. Tipsiile pe care aduceau bucatele, talgerile și păharele erau de argint. Pe lângă părete sta așezate în rând mai multe ulcioare pântecoase, pline de vin de Odobești și de Cotnar și la spatele fieștecăruia boier dvorea¹³ câte o slugă, care dregea. Toate aceste slugi erau înarmate.

În curte, pe lângă două junci și patru berbeci fripți, erau trei poloboace desfundate, pline de vin; slujitorii mâncau și beau; boierii mâncau și beau. Acum capetele începuseră a se înfierbânta: vinul își făcea lucrare. Boierii închinău și urau pre domn cu vivate zgomotoase, la care răspundeau lefecii prin chiote și tunurile prin bubuit.

Acum era aproape a se scula de la masă, când Veveriță rădică paharul și închinând zise:

— Să trăiești întru mulți ani, măria-ta! să stăpânești țara în pace și milostivul Dumnezeu să te întărească în gândul ce ai pus de a nu mai strica pre boieri și a bântui norodul...

N-apucă să sfârșească, căci buzduganul armașului¹⁴ lovind-l drept în frunte, îl oborî la pământ.

— A! voi ocărăți pre domnul vostru! strigă acesta; la ei, flăcăi!

În minut, toți slujitorii de pe la spatele boierilor, scoțând junghiurile, îi loviră; și alți ostași, aduși de căpitanul de lefecii, intrară și năpustiră cu sabiile în

Theodor Aman, *Lăpușneanul arătând soției sale capetele boierilor*, 1872

ei. Cât pentru Lăpușneanul, el luase pre Moțoc de mână și se trăsese lângă o fereastră deschisă, de unde privea măcelăria ce începuse. El râdea; iar Moțoc, silindu-se a râde ca să placă stăpînului, simțea părul zburlindu-i-se pe cap și dinții săi clănțăind. Și cu adevărat era groază a privi această scenă sângeroasă. — Închipuiască-și cineva într-o sală de cinci stînjini lungă și de patru lată, o sută și mai mulți oameni ucigași și hotărâți spre ucidere, calăi și osândiți, luptându-se unii cu furia desnădejdei și alții cu

¹¹ Logofăt, s.m. – (în țările române) titlul de mare demnitar în ierarhia boierilor români din perioada medievală.

¹² Filaliu, s.n. – pânză fină și subțire.

¹³ A dvori, vb. – a servi.

¹⁴ Armaș, s.m. – paznic înarmat.

aprinderea beției. Boierii, neavând nicio grijă, surprinși mișălește pe din dos, fără arme, cădeau fără a se mai împotivi. Cei mai bătrâni mureau făcându-și cruce; mulți însă din cei mai juni se apărau cu turbare; scaunele, talgerele, tacâmurile mesii se făceau arme în mâna lor; unii, deși răniți, se încheștau cu furie de gâtul ucigașilor și, nesocotind ranele ce priimeau, îi strângeau pân-îi înădușeau. Dacă vreunul apuca vreo sabie, își vindea scump viața. Mulți lefecii periră, dar în sfârșit nu mai rămasă niciun boier viu. Patruzeci și șapte de trupuri zăceau pe parchet! În lupta și trânta aceasta, masa se răsturnase; ulcioarele se spărseseră și vinul amestecat cu sânge făcuse o baltă pe lespezile salei.

Odată cu omorul de sus, începuse uciderea și în curte. Slugile boierilor, văzându-se lovite fără veste de soldați, plecară de fugă. Puțini care scapară cu viață, apucând a sări peste ziduri, dasă larmă pe la casele boierilor; și invitând pre alte slugi și oameni boierești, burzuluiseră¹⁵ norodul și tot orașul alergase la poarta curții, pre care începuse a o tăia cu protivire. Gloata se întărta din mult în mai mult.

Lăpușneanul, pre care îl înștiințase de pornirea norodului, trimise pre armașul să-i întrebe ce vor și ce cer? Armașul ieși.

— Ei, vornice¹⁶ Moțoc, zise apoi înturnându-se spre acesta, spune, n-am făcut bine că m-am mântuit de răii aceștii și am scăpat țara de o așa raie?

— Măria-ta, ai urmat cu mare înțelepciune, răspunse mârșavul curtezan; eu de mult aveam de gând să sfătuiesc pre m.ta¹⁷ la aceasta, dar văd că înțelepciunea măriei-tale au apucat mai nainte și ai făcut bine că i-ai tăiat; pentru că... fiindcă... era să...

— Văd că armașul întârzie, zise Lăpușneanul curmând pre Moțoc, care se învălmășea în vorbă.

Îmi vine să poruncesc să deie cu tunurile în prostimea aceea. Ha, cum socoți și dumneata?

— Așa, așa, să-i împoaște cu tunurile; nu-i vro pagubă c-or muri câteva sute de mojici¹⁸, de vreme ce au perit atâta boieri. Da, să-i omoare de istov¹⁹.

— M-așteptam s-aud asemenea răspuns, zise cu oțărare Lăpușneanul, dar să vedem întâi ce vor.

În vremea aceasta, armașul se suise pe poarta curții și, făcând semn, strigă:

— Oameni buni! Măria-sa vodă întreabă ce vreți și ce ceriți? și pentru ce ați venit așa cu zurba?

Prostimea rămasă cu gura căscată. Ea nu se aștepta la asemenea întrebare. Venise fără să știe pentru ce au venit și ce vrea. Începu a se strânge în cete, cete, și a se întreba unii pe alții ce să ceară. În sfârșit începură a striga:

— Să micșureze dăjdiile²⁰!

— Să nu ne zapciască²¹!

— Să nu ne mai îplinească!

— Să nu ne mai jăfuiască!

— Am rămas săraci!

— N-avem bani!

— Ne i-au luat toți Moțoc!

— Moțoc! Moțoc!

— El ne belește²² și ne pradă!

— El sfătuiește pre vodă! Să moară!

— Moțoc să moară!

— Capul lui Moțoc vrem!

Tablou votiv: Ruxanda și soțul ei, Alexandru Lăpușneanu, sec. XVI

¹⁵ A burzului, vb. – a întârâta, a răscula.

¹⁶ Vornic, s.m. – mare slujitor la curtea domnească, însărcinat în primul rând cu supravegherea curții.

¹⁷ M.ta, loc. pron. – Măria Ta.

¹⁸ Mojic, s.m. – om de rând.

¹⁹ De istov, loc. adv. – cu totul.

²⁰ Dajdie, s.f. – bir, impozit.

²¹ A zapcii, vb. – a încasa cu forța dărilor.

²² A beli, vb. – (pop.) a jupui de avere.

Ambrogio Lorenzetti, *Alegoria relei guvernări*, 1338-1340 (detaliu)

Acest din urmă cuvânt găsim un eho²³ în toate inimile, fu ca o schinteie electrică. Toate glasurile se făcuseră un glas și acest glas striga: „Capul lui Moțoc vrem”.

— Ce cer? întrebă Lăpușneanul, văzând pre armașul întrând.

— Capul vornicului Moțoc, răspunse.

— Cum? Ce? strigă acesta sărind ca un om ce călca pe un șârpe; n-ai auzit bine, fârtate! vrei să sugui iești, dar nu-i vreme de șagă. Ce vorbe sunt aceste? Ce să faci cu capul meu? Îți spun că ești surd; n-ai auzit bine!

— Ba foarte bine, zise Alexandru-vodă, ascultă singur. Strigările lor se aud de aici.

În adevăr, ostașii nemaiîmpotrivindu-se, norodul începuse a se cățăra pe ziduri, de unde striga în gura mare: „Să ne deie pre Moțoc! Capul lui Moțoc vrem!”

— Oh! păcătosul de mine! strigă ticălosul. Maică preacurată fecioară, nu mă lăsa să mă prăpădesc!... Dar ce le-am făcut eu oamenilor acestora? Născătoare de Dumnezeu, scapă-mă de primejdia aceasta și mă jur să fac o biserică, să postesc cât voi mai avea zile, să ferec cu argint icoana ta cea făcătoare de minuni de la monăstirea Neamțului!... Dar, milostive doamne, nu-i asculta pre niște proști, pre niște moșii. Pune să deie cu tunurile într-înșii... Să moară toți! Eu sunt boier mare; ei sunt niște proști!

— Proști, dar mulți, răspunse Lăpușneanul cu sânge rece; să omor o mulțime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat? Judecă dumneata singur. Du-te de mori pentru binele moșiei dumatăle, cum ziceai însuși când îmi spuneai că nu mă vrea, nici mă iubeste țara. Sunt bucuros că-ți răsplătește norodul pentru slujba ce mi-ai făcut, vânzându-mi oastea lui Anton Sechele și mai pe urmă lăsându-mă și trecând în partea Tomșii.

— Oh! nenorocitul de mine! strigă Moțoc smulgându-și barba, căci de pe vorbele tiranului înțelegea că nu mai este scăpare pentru el. Încăi²⁴ lăsați-mă să mă duc să-mi pun casa la cale! fie-vă milă de jupâneasa și de copilașii mei! Lăsați-mă să mă spoveduiesc!

Și plângea, și țipa, și suspina.

— Destul! strigă Lăpușneanul, nu te mai boci ca o muieră! Fii român verde. Ce să te mai spoveduești? Ce-i să spui duhovnicului? Că ești un tâlhar și un vânzător? Asta o știe toată Moldova. Haide! Luați-l de-l dați norodului și-i spuneți că acest fel plătește Alexandru-vodă celor ce pradă țara.

Îndată armașul și căpitanul de lefecii începură a-l târa. Ticăitul boier răcnea cât putea, vrând să se împotrivească; dar ce puteau bătrânii lui mâni împotriva acelor patru brațe zdrene care-l trăgeau! Vrea să se sprijinească în picioare, dar se împedeca de trupurile confrăților săi și luneca pe sângele ce se închegase pe lespezi. În sfârșit puterile îi slăbiră, și sateliții tiranului, ducându-l pe poarta curții mai mult mort decât viu, îl îmbrânciră în mulțime.

Ticălosul boier căzu în brațele idrei acestei cu multe capete, care într-o clipă îl făcu bucăți.

²³ Eho, s.n. – ecou.

²⁴ Încăi, adv. – cel puțin.

— Iată cum plătește Alexandru-vodă la cei ce prădă țara! ziseră trimișii tiranului.

— Să trăiască mânia sa vodă! răspunse gloata. Și mulțămindu-se de astă jertfă, se împrăștiu.

În vreme ce nenorocitul Moțoc perea acest fel, Lăpușneanul porunci să rădice masa și să strângă tacâmurile; apoi pusă să răteze capetele ucișilor și trupurile le aruncă pe fereastră. După aceea, luând capetele, le așază în mijlocul mesii pe încet și cu rânduială, puind pe ale celor mai mici boieri dedesubt și pe a celor mai mari deasupra, după neam și după ranguri, până ce făcu o piramidă de patruzeci și șapte căpăține, vârful căria se închia prin capul unui logofăt mare. Apoi, spălându-se pe mâni, merse la o ușă lăturalnică, trase zăvorul și drugul de lemn care o închidea și intră în apartamentul doamnei.

De la începutul tragediei acestia, doamna Ruxanda, neștiind nimic de cele ce se petreceau, era îngrijită. Ea nu putea afla pricina zgomotului ce auzise, căci, după obiceiul vremii de atunci, femeile nu ieșeau din apartamentul lor și slujnicele nu puteau a se risca în mijlocul unei oștimi ce nu cunoștea ce este disciplina. Una din ele, mai îndrăzneată, ieșind, auzise vorbă că este zurba²⁵ asupra lui vodă și adusesse această veste stăpânei sale.

²⁵ Zurba, s.f. – revoltă, răscoală.

Buna doamnă, temându-se de furia norodului, era spăriată, și când a intrat Alexandru, a găsit-o rugându-se dinaintea icoanei, având copiii pe lângă dânsa.

— A! strigă ea, slavă Maicei Domnului că te văd! Mi-au fost tare frică.

— Pentru aceea, precum ți-am făgăduit, ți-am gătit un leac de frică. Vină cu mine, doamnă.

— Dar ce țipete, ce strigări se auzeau?

— Nimic. Slujitorii s-au fost luat la sfadă, dar s-au liniștit. Zicând aceste, luă pre Ruxanda de mână și o aduse în sală.

Întru vederea grozavii priveliști, ea slobozi un țipet strașnic și leșină.

— Femeia tot femeie, zise Lăpușneanul zâmbind; în loc să se bucure, ea se sparie. Și luând-o în brațe, o duse în apartamenturile ei. Apoi înturnându-se iarăși în sală, găsi pre căpitanul de lefecii și pre armașul așteptându-l.

— Tu pune să arunce peste zid hoiturile cânilor acestora, iar titvele²⁶ lor să le înșire pe zid, zise lefeciuului. Iar tu, adresându-se către armaș, să-mi pui mâna pe Spancioc și pe Stroici.

Însă Stroici și Spancioc erau acum aproape de Nistru. Gonașii îi ajunseră tocmai când treceau hotarul:

— Spuneți celui ce v-au trimis, strigă către ei Spancioc, că ne vom vedea pân-a nu muri!

²⁶ Tigvă, s.f. – (depr.) cap.

ÎNȚELEGERE

1. Citiți integral nuvela *Alexandru Lăpușneanul* și scrieți un rezumat al acesteia de 15-20 de rânduri.

2. Prezentați momentele subiectului din nuvela lui Negruzzi:

- situația inițială →
- intriga →
- desfășurarea acțiunii →
- punctul culminant →
- situația finală →

3. Identificați însemnele domnești ale lui Lăpușneanu din capitolul al III-lea. De ce credeți că s-a îmbrăcat domnitorul „cu toată pompa domnească” „împotriva obiceiului său”?

4. Care este pretextul invocat de Alexandru Lăpușneanu pentru a-i aduna pe boieri la ospăț? Ce intenție se ascunde în spatele acestei invitații?

5. Cum este descrisă atmosfera ospățului de dinainte de declanșarea masacrului? Ce elemente anticipează tensiunea dramatică?

6. Cine este Moțoc și care este rolul său în acest capitol? De ce mulțimea cere capul lui Moțoc?

7. Care este reacția doamnei Ruxanda la vederea piramidei de capete? Cum îi răspunde Lăpușneanu?

ANALIZĂ

8. Ce rol au mottourile de la începutul capitolelor?

9. Cum este construit personajul Moțoc în capitolul al III-lea? Analizați evoluția sa de la curtean lingușitor la victimă a mulțimii.

10. Pentru prima dată în literatură, Negruzzi prezintă psihologia personajului colectiv. Mulțimea adunată la curtea domnească nu știe inițial care este motivul pentru care s-a adunat. Analizați modul în care autorul prezintă această psihologie, evidențiind etapele cerințelor mulțimii.

11. Discutați următoarele aspecte ale operei:

- a. ritmul alert al narațiunii;
- b. cruzimea personajului;
- c. prezența unor scene de efect (de exemplu, așezarea capetelor sub formă piramidală).

12. Examinați ritmul narativ al capitolului. Cum alternează autorul scenele lente (ospățul, dialogurile) cu cele rapide (masacrul)? Ce efect produce această alternare?

13. Analizați elementele de ironie în comportamentul și în replicile lui Lăpușneanu față de boieri și față de Moțoc.

14. Analizați tema luptei pentru putere.

15. Prezentați următoarele conflicte din nuvelă:

- a. domnitor vs boieri;
- b. domnitor vs Moțoc;
- c. domnitor vs Spancioc și Stroici;
- d. domnitor vs Ruxanda.

Herakles și Hidra din Lerna, grup statuar în Helsingør, Danemarca

INTERPRETARE

16. Negruzzi și-a publicat opera în 1840, într-o perioadă a începuturilor literaturii române. Cu ce scop credeți că a fost scrisă nuvela? Puteți alege dintre variantele de mai jos sau puteți propune altele:

- scop istoric → reînvierea unei pagini din trecutul Moldovei;
- scop estetic → dorința de a avea o literatură proprie;
- scop critic → dorința de a critica abuzurile conducătorilor;
- scop pedagogic → nevoia de a învăța din lecțiile trecutului.

17. De ce credeți că autorul a valorificat un personaj cumplit în creația sa, un „antierou”?

- a. pentru a dezvălui și alte figuri ale istoriei;
- b. pentru a critica un regim politic despot;
- c. pentru a impresiona cititorii.

În ce măsură protagonistul nuvelei este un tiran? Aveți în vedere secvențe relevante din opera studiată.

TIRAN, -Ă, tirani, -e, s. m., s. f., adj. 1. S. m. Stăpânitor absolut al unui stat sau al unei cetăți grecești din Antichitate (care guverna cu cruzime); p. gener. șef de stat care conduce în mod absolut; despot. 2. Adj., s. m. și f. (Persoană) care încearcă să-și impună voința în orice împrejurare, care asuprește pe cei din jur; (om) crud, nemilos. – Din ngr. **tirannos**, fr. **tyran**. (DEX 2009, sursa: dexionline.ro)

18. Romantismul a căutat să surprindă excepționalul. Jean Valjean, de exemplu, personajul lui Victor Hugo, nu este doar un simplu ocnaș căutat de Javert: el acționează în situații de viață excepționale. Prezentați astfel de situații excepționale identificate în nuvela lui Negruzzi.

19. Citiți fragmentul de mai jos din cronica lui Grigore Ureche. Realizați o paralelă între acest fragment și felul cum este realizat episodul în nuvelă.

„Alixandru vodă căzu în boală grea și-și cunoscă moartea și chie-mă episcopii și boierii și toată curtea, de i-au învățat înaintea morții și le-au arătat moșan* pre fiu-său Bogdan vodă, ca să-l puie pre urma lui la domnie. Iar el, dacă au umplut treisprăzece ani i pol a domniei sale, și cei dintâi și cei de apoi, au răposat.

Zic unii că și moartea lui Alixandru vodă au fost cu înșălăciune, că el mai nainte de moartea lui, văzându-să în boală grea ce zăcuse și neavându nădejde de a mai firea viu, au lăsat cu cuvântu episcopilor și boierilor, de-l vor vedea că este spre moarte, iară ei să-l călugărească. Décii văzându-l ei leșinându și mai multu mort decât viu, după cuvântul lui, l-au călugărit și i-au pus nume de călugărie Pahomie. Mai apoi, dacă s-au trezit și s-au văzut călugăr, zic să fie zis că de să va scula, vă popi și el pre unii. Mai apoi episcopii și boierii înțelegându acestu cuvântu și mai cu denadinsul Roxanda, doamnă-sa, temându-să de un cuvântu ca acesta, carile era de a-l și créderea, știind câtă groază și moarte făcuse mai nainte în boierii săi, temându-să doamnă-sa să nu pață mai rău decâtu alții, l-au otrăvit și au murit. Și cu cinste l-au îngropat în mănăstirea sa, Slatina, ce este de dânsul zidită.

Acestu Alixandru vodă, zic cum că au fost scoțându ochii oamenilor și pre mulți au sluțit în domniia lui.”

20. Scrieți un text de cel puțin 400 de cuvinte, în care să-l caracterizați pe protagonistul nuvelei studiate. În elaborarea eseului, veți avea în vedere următoarele repere:

- prezentarea statutului social, psihologic, moral etc. al personajului;
- evidențierea unei trăsături a personajului, prin două scene/secvențe comentate;
- analiza a două componente de structură și/sau de limbaj ale nuvelei studiate, semnificative pentru construcția personajului (de exemplu: incipit, final, acțiune, modalități de caracterizare, conflict, perspectivă narativă, limbaj etc.).

* Moșan, s.m. – moștenitor.

Cetatea Hotinului

REPERE TEORETICE

Nuvela (it. *novella*, fr. *nouvelle* – „noutate”) este o specie a genului epic, în proză, de dimensiuni medii, cu un singur fir narativ și un conflict unic, construit în jurul personajului principal. Personajele sunt relativ puține, construite în funcție de importanța lor în încheierea acțiunii.

Nuvela românească devine notabilă odată cu Negruzzi, având ulterior o dezvoltare destul de mare în epocă.

În funcție de subiectul tratat, nuvela poate fi:

- nuvelă istorică – având la bază o perioadă, un eveniment sau o personalitate istorică;
- nuvela psihologică – în care accentul cade pe conflictul interior al personajului și pe analiza psihologică a acestuia;
- nuvela fantastică – dezvoltând o acțiune care este la limita dintre real și ireal.

În funcție de curentul literar în care se încadrează, nuvelele pot fi romantice, realiste, naturaliste etc.

Nuvela istorică se caracterizează prin utilizarea ca sursă principală de inspirație informația istorică, verifi-

cabilă, recurgând la documente sau izvoare autentice; ea vizează reconstruirea unei epoci istorice, fără a reproduce în totalitate informațiile documentare; reproducerea cât mai fidelă a atmosferei, a culorii locale, utilizând adesea detaliul semnificativ utilizat în descrieri de interioare, descrieri vestimentare, sau valori stilistice ale limbajului, acesta adesea având conotații arhaice. Cronologia este liniară, iar redarea evenimentelor se face în mod obiectiv, prin detașarea de întâmplările ilustrate.

Negruzzi preia subiectul nuvelei *Alexandru Lăpușneanul* din cronica lui Grigore Ureche, capitolul „De a doua domnie a lui Alexandru Voda Lăpușneanul (văleatul 7072)” din *Letopisețul Țării Moldovei*, și privește Moldova de după stingerea Mușatinilor, epoca tulbură, în care lupta pentru putere slăbea autoritatea domnului și pune în primejdie țara, precum și încercările de restabilire a autorității domnești. Partea a treia a nuvelei cu episodul uciderii lui Moțoc de către mulțime este inspirată de episodul uciderii boierului Batiste Veveli, preluat din cronica lui Miron Costin.

Judecata de Apoi,
frescă, Mănăstirea
Voroneț

Alphonse de Lamartine

Lacul

Astfel tot la țărmuri nouă împinși calea nencetată,
Duși către vecinica noapte, înapoi fără a veni,
În oceanul de vârste noi nu vom putea vrodată
O zi ancora-a-ntări?

O, lac! abia-și sfârși anul drumul ce iar și-l gătește,
Ș-aproape de drage valuri unde ea era-a veni,
Pe piatra unde-ai văzut-o, aci, iată, mă privește,
Viu singur a...m-odihni!

Astfel tu mugeai în gemăt sub aste stânci afundate,
Astfel vântul a ta spumă pe picioare-i arunca
Și te sfârâmai tot astfel sub coastele-ți deșirate,
Unda-ți plesnind se vărsa.

Ti-aduci aminte-ntr-o seară când noi pluteam în tăcere
Și n-auzeam de departe pe undă, sub cer lucios,
Decât sunetul lopeții ce despica cu plăcere
Valul tău armonios?

Când, un glas străin cu totul pe tăcere, fără veste,
Dintr-un țărm ce-aducea farmec începu a deștepta.
Unda stătu să asculte, și glasul ce scump îmi este
Cu-aste vorbe răsuna:

„O, vreme, oprește-ți zborul! ceasuri blânde,-ascultătoare,
Opriți cursul vostru, stați!
A zilelor mai frumoase plăcerile fugătoare
Lăsați să gustăm, lăsați!

Destui ticăloși vă strigă, ce necazu-i împresoară;
Curgeți, pentru ei grăbiți;
Luați cu ale lor zile grijile care-i doboară
Și uitați p-ai fericiți...

Dar ce cer? deșartă rugă! minutele trec, n-așteaptă,
Vremea-mi scapă, s-a pierdut;
Eu zic nopții să-ntârzie, aurora se deșteaptă,
O-mprăștie... a trecut!

AUTOR

Alphonse de Lamartine, (1790-1869) poet, scriitor și om politic francez, este una dintre figurile fondatoare ale romantismului francez. Născut în Burgundia, dintr-o familie nobilă, primește o educație clasică solidă, călătorește mult în Italia și în Orientul Mijlociu. Debutează în 1820 cu volumul *Méditations poétiques*, volum care a revoluționat poezia franceză prin lirismul personal, meditativ și melancolic, fiind un răspuns la obiectivitatea și la caracterul rațional al clasicismului. Au urmat *Nouvelles Méditations poétiques* (1823), *Harmonies poétiques et religieuses* (1830) și poemul epic *Jocelyn* (1836). Temele centrale ale operei sale sunt trecerea ireversibilă a timpului, iubirea și pierderea, natura ca oglindă a sufletului și aspirația spre divinitate. Deputat, ministru de Externe și unul dintre liderii Revoluției Franceze, conducând provizoriu guvernul Republicii.

Literatură

În perioada pașoptistă, poeziile poetului sunt printre cele mai traduse de români. Poezia *Lacul*, spre exemplu, avea trei traduceri în perioada respectivă: prima aparținând lui Gr. H. Grădina și de D. Vărgolici, a doua lui Grădina și lui N. Skelitti (cel care alături de V. Pogor va realiza și traducerea lui *Faust* de Goethe), iar a treia îi aparține lui Ion Heliade Rădulescu. În decursul epocii, însă, traduc poezii ale lui Lamartine și Gheorghe Asachi, Iancu Văcărescu, Grigore Alexandrescu, Cezar Bolliac, C.A. Rosetti, Dimitrie Bolintineanu și alții.

Să iubim, să iubim dară, de secunda ce grăbește
Grăbiți să ne bucurăm;
Vremea este fără țarmuri, omul liman nu găsește;
Curge, și noi naintăm!”

Timp gelos! e cu puțință aceste ceasuri sfințite,
Când amorul în lungi unde ne revarsă fericiri,
Să zboare de noi departe, asemenea de grăbite
Ca și în nenorociri?

Cel puțin nici a lor urmă, și ea nu stă, pierde, zboară?
Ce! de tot le-avem pierdute? mai mult nu le vom afla?
Vremea care ni le dăte, vremea care le omoară
Mai mult nu ni le va da?

Trecut! Nimic! Vecinicie! Abisuri negre, noptoașe!
Unde sunt zilele noastre care-n veci ni le-nghițiți?
Spuneți, ne veți mai întoarce aste plăceri fioroase
Pe care ni le răpiți? [...]
(trad. rom. Ion Heliade Rădulescu)

ÎNȚELEGERE

1. Cui i se adresează poetul de-a lungul întregului poem?
2. Cine rostește discursul din strofa „O, vreme, oprește-ți zborul!”? Ce ton are acest discurs?
3. Selectați cinci motive cu ajutorul cărora se conturează cadrul naturii.
4. Ce s-a întâmplat cu iubita poetului? Este explicat direct în poem?

ANALIZĂ

5. Identificați câmpul semantic al timpului. Ce termeni îl compun și cum sunt distribuiți?
6. Cum contribuie alternanța versurilor lungi și scurte la ritmul și la muzicalitatea textului?
7. Ce rol stilistic joacă repetiția în poem? Dați cel puțin două exemple.
8. Identificați elementele specifice esteticii romantice prezente în poem (natura, monologul liric, iubirea, moartea, infinitul).

INTERPRETARE

9. Comentați versul „Vremea este fără țarmuri, omul liman nu găsește” în raport cu tema centrală a poemului.
10. Asociați atmosfera din tabloul lui Caspar David Friedrich (din prima pagină a unității) cu aceea a poeziei lui Lamartine într-un scurt text de 50-100 de cuvinte.

Mary Shelley

Frankenstein

Capitolul 18

[...]

— Trebuie să-mi zămislești o femeie cu care să pot trăi în acea înțelegere de care am atâta nevoie. Aceasta, numai tu poți s-o faci; și, ți-o cer ca pe un drept pe care nu poți refuza să mi-l acorzi.

Ultima parte a povestirii sale dezlănțuise, din nou, în mine turbarea pe care istorisirea lui despre traiul pașnic pe care îl dusesese alături de locuitorii colibei o domolise; dar, când rosti aceste cuvinte, n-am mai putut, în niciun chip, să înăbuș mânia ce mocnea în mine.

— Sunt cu totul împotriva, am răspuns, și, nicio tortură nu-mi va storce consimțământul. Poți să faci din mine cel mai nefericit dintre oameni, dar, niciodată nu vei izbuti să mă înjosești în propriii mei ochi. Să creez o făptură care să-ți semene, pentru ca mârșăvia voastră comună să pustiască lumea! Piei! Ți-am răspuns! Poți să mă supui oricărui chinuri, n-am să mă învoiesc niciodată!

— De ce te pripești, replică demonul. În loc să mă ameninți, mai bine am sta să judecăm puțin. Sunt rău deoarece sunt nefericit. Nu mă ocolește, oare, cu ură, întreaga omenire? Chiar tu, creatorul meu, m-ai face, bucuros, bucățele, de-ai putea; gândește-te atunci și spune-mi, de ce să-mi fie mie mai mult milă de om, când lui nu-i este deloc? De-ai putea să mă azvârli într-una dintre râpile astea de gheață, distrugând, astfel, opera propriilor tale mâini, nu ai numi aceasta, desigur, crimă. Să respect omul, când el nu are pentru mine decât dispreț? Hai să trăim în înțelegere și, atunci, în loc să-i fac rău, l-aș copleși cu binefaceri și aș plânge de recunoștință că m-a primit alături de el. Asta nu se poate, însă; simțurile omenești sunt obstacole de netrecut. Dar, nici să mă supun unei josnice sclavii, nu, niciodată! Am să răzbun toate nedreptățile ce mi s-au făcut; de nu pot inspira iubire, am să nasc groază; și, întâi ție, vicleanul meu dușman, căci, tu ești creatorul meu, ție îți jur ura mea de nestins. Ia seama! Îți voi unelti distrugerea și, nu voi înceta până nu-ți voi pustii inima, până nu-ți vei blestema și ceasul în care te-ai născut.

O furie diabolică îi însuflețea chipul pe când spunea acestea. Fața i se încrețise într-o strâmbătură prea oribilă pentru ca ochiul omenesc să o poată privi; dar, dintr-o dată, se liniști și urmă:

— Voiam să judecăm faptele cumpătat. Această patimă mi-e nefastă, căci, ție nu-ți trece prin minte că tu ești pricina acestor mârșăvii. Dacă cineva mi-ar arăta mărinimie și bunăvoință, i le-aș reîntoarce însutit;

AUTOR

Mary Wollstonecraft Shelley (1797-1851) a fost una dintre cele mai importante scriitoare ale romantismului englez. Fiică a filozofului William Godwin și a feministei Mary Wollstonecraft, ea a crescut într-un mediu intelectual efervescent. La 16 ani a fugit cu poetul Percy Bysshe Shelley, cu care s-a căsătorit în 1816. Operele sale includ romanele *Valperga* (1823), *The Last Man* (1826) – o distopie despre sfârșitul civilizației, *Perkin Warbeck* (1830) și *Lodore* (1835). A editat și publicat postum operele poetice ale soțului ei, mort în 1822. Shelley este considerată și una dintre fondatoarele literaturii science-fiction, prin capacitatea sa de a îmbina speculația științifică cu profunzimea filozofică și dramatismul emoțional.

Frankenstein sau Prometeu modern (1818) a fost conceput în vara lui 1816, pe malul Lacului Geneva, în urma unei provocări literare lansate de lordul Byron. Mary Shelley, în vârstă de doar 18 ani, a creat una dintre cele mai reprezentative opere ale literaturii universale. Povestea

Literatură

prezintă viața tânărului Victor Frankenstein, un om de știință obsedat de secretul vieții, care creează o ființă din organe moarte. Creatura, deșteaptă și sensibilă, este respinsă de creator și de societate, transformându-se treptat în personaj tragic și răzbunător. Romanul ridică întrebări fundamentale despre responsabilitatea omului de știință față de propriile creații, despre natura umanității, izolarea și identitate. Scris în cheie gotică și romantică, *Frankenstein* anticipează dilemele etice ale lumii moderne legate de tehnologie și de limitele cunoașterii.

de dragul acelei singure făpturi, aş face pace cu întreg neamul omenesc. Dar, mă las acum legănat de visuri de fericire imposibilă. Ceea ce-ți cer este drept și cuminte. Tot ce doresc e o făptură de alt sex, dar, tot atât de slută ca și mine; e puțin, dar e singurul lucru pe care pot spera să-l capăt și care mă va mulțumi. E adevărat, vom fi doi monștri, ruși de lume, dar, tocmai de aceea, vom fi mai strâns legați unul de altul. Existența noastră nu va fi întru totul fericită, dar, nu vom vătăma pe nimeni și nici nenorociți ca mine, acum, nu vom fi. O, creatorul meu! Fă-mă fericit, dă-mi puțința să-ți fiu recunoscător pentru această faptă mărinimoasă! Dă-mi puțința să trezesc dragostea unei făpturi; nu-mi respinge rugămintea.

Eram mișcat. Mă înfioram la gândul că, dacă mă învoiesc, cine știe care pot fi urmările, dar simțeam că argumentele pe care le aducea erau, într-o oarecare măsură, întemeiate.

Povestea sa și sentimentele pe care le exprima acum dovedeau că e o făptură cu multă simțire; și nu-i datoram, oare, eu, creatorul său, acea fărâmbă de fericire care stătea în puterea mea să i-o dăruiesc?

(trad. rom. Adriana Călinescu)

ÎNȚELEGERE

1. Ce îi cere monstrul creatorului său, Victor Frankenstein?
2. Ce argumente aduce monstrul pentru a-și justifica răutatea și comportamentul față de oameni? Enumerați cel puțin trei.
3. Care este speranța pe care o nutrește monstrul dacă Frankenstein îi va îndeplini dorința?
4. Care este reacția creatorului la cererea monstrului?
5. Descrieți înfățișarea monstrului în momentul furiei. Identificați în text detaliile fizice și comentați-le.

ANALIZĂ

6. Analizați antiteza iubire-groază din replica monstrului: „de nu pot inspira iubire, am să nasc groază”. Ce viziune despre sine și despre lume exprimă această opoziție?
7. Analizați oscilațiile emoționale ale monstrului în cursul fragmentului: de la furie la calm și, în cele din urmă, la rugămintea. Ce tehnică narativă folosește Shelley pentru a construi complexitatea personajului?

INTERPRETARE

8. Interpretați cererea monstrului de a-i fi creată o tovarășă. Ce nevoi fundamentale ale ființei umane exprimă această cerere? Poate fi considerat monstrul, în fond, o ființă umană?
9. Cine este, în opinia voastră, cu adevărat vinovat în relația dintre monstru și creator? Construiți un argument bazat exclusiv pe textul fragmentului.
10. Interpretați dilema lui Victor Frankenstein la finalul fragmentului din perspectiva filozofiei morale: are un creator obligația morală față de creatura sa? Care sunt limitele acestei obligații?
11. Cum se raportează fragmentul la tema romantică a singurătății și a inadaptatului social? Identificați conexiuni cu opere romantice europene pe care le cunoașteți.

Miorița

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trei turme de miei,
Cu trei ciobănei.
Unu-i Moldovan¹,
Unu-i Ungurean
Și unu-i Vrâncean.
Iar cel Ungurean
Și cu cel Vrâncean,
Mări, se vorbiră,
Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel Moldovan,
Că-i mai ortoman²
Ș-are oi mai multe,
Mândre și cornute
Și cai învățați
Și câni mai bărbați!...
Dar cea Mioriță,
Cu lână plăviță³,
De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place.
— Miorița laie,
Laie, bucălaie⁴
De trei zile-ncoace
Gura nu-ți mai tace!
Ori iarba nu-ți place,
Ori ești bolnăvioară,
Drăguță Mioară?
— Drăguțele bace!

Dă-ți oile-ncoace,
La negru zăvoi,
Că-i iarbă de noi
Și umbră de voi.
Stăpâne, stăpâne,
Îți cheamă ș-un câne,
Cel mai bărbătesc
Și cel mai frățesc,
Că l-apus de soare
Vreau să mi te-omoare
Baciul Ungurean
Și cu cel Vrâncean!
— Oiță bârsană⁵,
De ești năzdrăvană
Și de-a fi să mor
În câmp de mohor,
Să spui lui Vrâncean
Și lui Ungurean
Ca să mă îngroape
Aice pe-aproape,
În strunga de oi,
Să fiu tot cu voi;
În dosul stânii,
Să-mi aud câinii.
Aste să le spui,
Iar la cap să-mi pui
Fluieraș de fag,
Mult zice cu drag;
Fluieraș de os,
Mult zice duios;
Fluieraș de soc,
Mult zice cu foc!
Vântul, când a bate,
Prin ele-a răzbate

Ș-oile s-or strânge,
Pe mine m-or plânge
Cu lacrimi de sânge!
Iar tu de omor
Să nu le spui lor.
Să le spui curat
Că m-am însurat
C-o mândră crăiasă,
A lumii mireasă;
Că la nunta mea
Au căzut o stea;
Soarele și luna
Mi-au ținut cununa.
Brazi și pălținași
I-am avut nuntași;
Preoți, munții mari,
Paseri, lăutari,
Păsărele mii,
Și stele făclii!
Iar dacă-i zări,
Dacă-i întâlni
Măicuță bătrână
Cu brăul de lână,
Din ochi lăcrimând,
Pe câmp alergând,
De toți întrebând
Și la toți zicând:
Cine-au cunoscut
Cine-mi au văzut
Mândru ciobănel,
Tras printr-un inel?
Fețișoara lui,
Spuma laptelui;
Mustețioara lui,

¹ S-a respectat scrierea cu majusculă din ediția definitivă, publicată de Vasile Alecsandri în 1866; din aceeași ediție s-au păstrat unele forme specifice epocii.

² *Ortoman*, adj. – (pop.) puternic; bogat.

³ *Plăviță*, adj. – (pop.) alb-gălbuie.

⁴ *Laie*, adj. – (pop.) neagră sau un amestec de negru și alb.

⁵ Din Țara Bârsei.

Spicul grâului;
Perișorul lui,
Peana corbului;
Ochișorii lui,
Mura câmpului!...
Tu, Mioara mea,
Să te-nduri de ea

Și-i spune curat
Că m-am însurat
Cu-o fată de crai,
Pe-o gură de rai,
Iar la cea măicuță
Să nu spui, drăguță,
Că la nunta mea

A căzut o stea,
C-am avut nuntași
Brazi și paltinași,
Preoți, munții mari,
Paseri, lăutari,
Păsărele mii,
Și stele făclii!...

[Balada *Miorița*, culeasă de Alecu Russo în zona Vrancei, a fost publicată de Vasile Alecsandri întâi în revista *Bucovina*, apoi într-o culegere de poezii populare, publicată în două volume, în 1852-1853.]

Nicolae Grigorescu, *Ciobănaș cu câine și turmă*, 1903

ÎNȚELEGERE

1. Rezumați oral balada în câteva enunțuri.
2. Delimitați secvențele ținând cont de următoarele motive: spațiul paradiziac, complotul, mioara năzdrăvană, testamentul, moartea ca nuntă, măicuța bătrână, portretul „ciobănelului”.
3. Transhumanța, un vechi obicei păstoresc, constă în deplasarea turmelor în funcție de anotimp la pășunile de la câmpie sau de la munte. Ce informații se oferă la începutul baladei în acest sens?
4. Explicați motivul pentru care este plănuisit omorul.
5. Notați cu A (adevărat) sau F (fals) enunțurile următoare:
 - a. Trei ciobani coboară cu turmele într-o zonă de deal. A/F
 - b. Doi dintre ei plănuiesc să-l omoare pe al treilea în ziua următoare. A/F
 - c. O mioară care are darul vorbirii îl anunță pe ciobanul moldovean că tovarășii lui vor să-l omoare. A/F
 - d. Ciobanul moldovean se hotărăște, la sfatul mioarei, să se ascundă cu oile și cu câinii într-un zăvoi. A/F
 - e. Balada nu relatează ce se întâmplă, până la urmă, cu planul celor doi ciobani invidioși. A/F
6. Selectați din fragmentul următor cele două forme verbale diferite de limbajul actual:

„Cine-au cunoscut/ Cine-mi au văzut/ Mândru ciobănel,/ Tras printr-un inel?” În ce categorie de arhaisme intră?

ANALIZĂ

7. Spațiul acțiunii este descris sumar și metaforic la începutul baladei.
 - a. Care este principala caracteristică a acestuia? Motivați răspunsul.
 - b. Anticipă sau nu întâmplarea relatată? Motivați răspunsul.
8. Deși este un text epic, *Miorița* nu are o structură narativă completă. Care dintre momentele acțiunii lipsesc? Formulați o opinie în legătură cu această alegere a unei formule hibride, epico-lirice. Țineți cont și de variantele de mai jos:

a. Se deplasează accentul de la întâmplarea propriu-zisă la un eveniment major al existenței umane.

b. Se creează posibilitatea unor repetiții necesare pentru structura muzicală specifică, la origine, baladei.

9. Unul dintre motivele importante ale creației populare este comuniunea dintre om și natură. Selectați fragmente ilustrative.

10. Moartea este imaginată ca o nuntă în scenariul căreia sunt incluse elemente ale unui cadru natural terestru și cosmic. Identificați-le și precizați rolul lor în ceremonialul nunții.

11. Secvența alegoriei morții ca nuntă este esențială pentru viziunea asupra morții în cultura populară. Citiți sinteza intitulată *Mitologie națională și folclorică*, de la pagina 136, și rezolvați apoi următoarele exerciții:

a. Prezentați în rezumat interpretarea culturală a alegoriei (V. Alecsandri, Mircea Eliade, G. Călinescu);

b. Comparați această viziune cu aceea contemporană (valorificați experiența voastră culturală – cărți, filme, muzică, desene animate etc.).

12. Completați tabelul de mai jos cu exemple din secvența alegoriei:

Enumerație	Metaforă	Personificare

13. Analizați stilistic secvența portretului. Cu ce model de frumusețe se asociază trăsăturile umane? Alegeți varianta adecvată:

a. artistică; b. comună; c. naturală.

14. Creații populare ca balada sau basmul au legătură cu legende sau mituri care exprimă o viziune arhaică asupra existenței. Citiți definiția mitului din prezentarea alăturată și identificați un aspect comun al baladei cu această narațiune mai veche.

INTERPRETARE

15. Realizați un portofoliu cu titlul *Miorița pe internet* (bandă desenată, caricatură, imagine, parodie, transpunere muzicală etc.), care să includă și o scurtă prezentare a felului în care este receptată balada în acest mediu.

16. Căutați într-un dicționar mitologic informații despre unul dintre următoarele personaje: Demetra, Dionysos, Isis, Orfeu, Osiris, Persefona. Ce aspecte din scenariile mitice în care apar aceste personaje există și în *Miorița*? Pregătiți o scurtă prezentare orală.

DICTIONAR CULTURAL

Alegoria este un procedeu artistic prin care sensul literal este doar un instrument pentru o semnificație simbolică (o idee). Spre exemplu, în *Miorița*, sensul literal constă tocmai în scenariul morții ca o nuntă la care participă brazi, paltini, păsări, stele etc. Semnificația simbolică este, în general, interpretabilă. Principala direcție în această privință în cazul *Mioriței* are legătură cu fondul tradițional de credințe și valori.

DICTIONAR CULTURAL

Baladă – specie a genului epic, în versuri, în care sunt prezentate fapte eroice, legendare sau fantastice.

Mit – povestire fabuloasă care cuprinde credințele popoarelor despre originea universului, fenomene ale naturii, despre zei sau eroi legendari. Mircea Eliade definește mitul drept „o istorie sacră; el relatează un eveniment care a avut loc în timpul primordial, timpul fabulos al «începuturilor». Altfel zis, mitul povestește cum, mulțumită isprăvilor ființelor supranaturale, o realitate s-a născut, fie că e vorba de realitatea totală, Cosmosul, sau numai de un fragment: o insulă, o specie vegetală, o comportare umană, o instituție.”

Jan Breughel cel Bătrân, *Orfeu în infern*, 1594

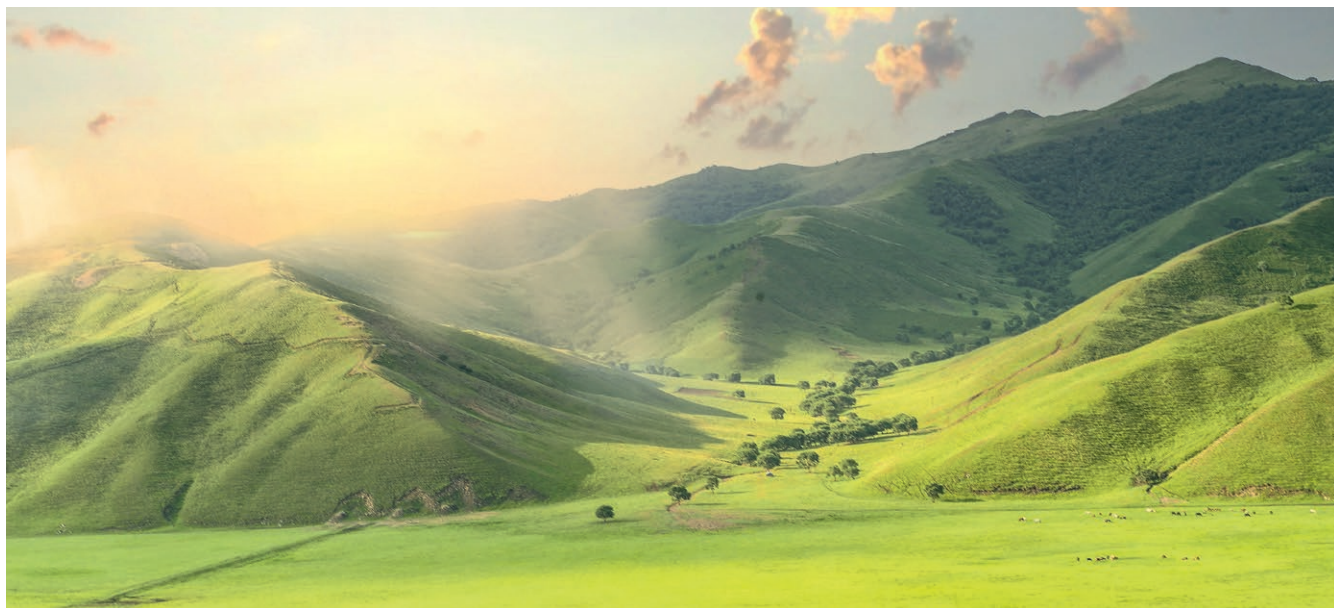
REPERE CULTURALE

Mitologie națională și folclorică. Romanticii au descoperit cu entuziasm folclorul, apreciind imaginarul lui extrem de bogat și un mod de a înțelege existența ca expresie a unei spiritualități vechi și profunde. În plus, pentru romantici folclorul a fost și o formă de expresie a spiritualității etnice. Baladele, basmele, doinele și legendele au constituit, de asemenea, importante surse de inspirație în romantism și în literatura de mai târziu, mai ales, în aceea fantastică.

În scrisoarea trimisă lui A. Hurmuzachi, redactorului revistei *Bucovina*, Vasile Alecsandri afirmă despre balada *Miorița* că exprimă credința poporului român în soartă: „El își împarte viața în zile bune și în zile rele și, prin urmare, nenorocirile îl găsesc totdeauna pregătit la loviturile lor.” În timp, balada a devenit un punct de reper pentru spiritualitatea românească și a generat dispute în legătură cu această viziune fatalistă asupra existenței. La nivelul receptării comune, nespecializate, fatalismul *Mioriței* este înțeles ca pasivitate sau neputință de a construi durabil în plan social și politic. În rândul cercetătorilor de folclor s-a impus treptat o altă interpretare a baladei: *Miorița* este o creație populară caracteristică pentru o viziune tradițională pentru care viața omului capătă sens prin raportare la un plan superior al sacrului. În acest sens descifrează Mircea Eliade alegoria din baladă: „El (ciobanul, n.n.) [...] preface nenorocul care-l condamnă la moarte într-un mister al nunții, maiestuos și feeric, care, în cele din urmă,

îi permite să triumfe asupra propriului destin.” (*De la Zamolxis la Genghis-Han*, 1970)

G. Călinescu, în *Istoria literaturii române de la origini până azi* (1941), prezintă cele patru **mituri fundamentale** ale poporului român: „Fără îndoială că acest folclor, oricât ar cuprinde în el elemente de circulație universală, are individualitatea lui inefabilă și conține momente de mare poezie. Însă e mai firesc să înregistrăm valoarea fondului tradițional oral ori de câte ori trece ca motiv de inspirație și de prelucrare în literatura cultă. [...] Întâiul mit e *Traian și Dochia*, simbolizând constituirea însăși a poporului român. [...] Al doilea mit, cu ecoul cel mai larg, e *Miorița*, cu punctul de plecare în cântecul bătrânesc publicat de V. Alecsandri. [...] Aci e simbolizată existența pastorală a poporului român și chiar unitatea lui în mijlocul real al țării reprezentat de lanțul carpatin. [...] Mitul *Meșterului Manole* (*Mănăstirea Argeșului* din culegerea V. Alecsandri) are mereu o iradiațiune puternică. Tema, ca întotdeauna în astfel de împrejurări, e de circulație mai largă decât solul țării, însă versiunea română este originală și autohtonizată întrucât se leagă de vestita biserică de la Curtea de Argeș, a lui Neagoe, devenită astfel pentru literatura noastră un fel de mic Nôtre-Dame-de-Paris. [...] Al patrulea mit este erotic. *Sburătorul* (care sub alt nume există și la popoarele înconjurătoare) este un demon frumos, un Eros adolescent, care dă fetelor pubere turburările și tănjiile întâiei iubiri.”

Conspectul

Conform *Dicționarului explicativ al limbii române*, conspectul reprezintă o „notare sintetică, schematică și sistematică a datelor esențiale ale unei probleme pe baza unui material documentar”.

Așadar, conspectul (lat. *conspectus* = vedere de ansamblu, privire generală) este un text scris prin care se extrag, se organizează și se consemnează ideile esențiale dintr-un text citit, un curs ascultat sau o prelegere urmărită. El nu este o copie, un rezumat mecanic sau o reproducere fidelă a sursei, ci un instrument personal de învățare, construit activ de cel care îl redactează.

Există câteva diferențe notabile dintre conspect, rezumat și notițe, pe care le redăm mai jos.

Criteriu	Conspect	Rezumat	Notiță liberă
Scop	Organizare + învățare activă	Condensare fidelă	Captare rapidă
Structură	Plan propriu, ierarhizat	Structura sursei	Liberă, fără plan
Limbaj	Reformulare personală	Parafrază	Cuvinte-cheie, abrevieri
Lungime	Selectiv	Scurt	Variabilă

Etape ale conspectului

A. Înainte de a lua notițe

1. Citește sau ascultă întâi în ansamblu, fără a nota nimic! Scopul primei parcurgeri este înțelegerea structurii generale, nu reținerea detaliilor.

2. Identifică tipul sursei și organizarea ei: are titluri și subtitluri? Are o teză centrală? Are exemple? Această vizualizare de ansamblu ghidează selecția ulterioară.

3. Formulează o întrebare sau o problemă înainte de a citi! Conspectul va răspunde la ea – nu va reproduce sursa.

B. În timpul notării

4. Reformulează în cuvintele tale! A copia propoziții întregi nu este conspect – este transcriere. Reformularea conduce la înțelegere și fixează ideile.

5. Selectează, nu nota tot! Un conspect bun conține mai puțin de jumătate din informația sursei.

6. Ierarhizează vizual! Folosește spațiul, organizarea pe rânduri, numerotarea, litere sau simboluri pentru a marca relațiile dintre idei: idei principale vs detalii, cauze vs efecte, reguli vs exemple.

7. Folosește abrevieri și simboluri personale.

TEMĂ

Vizionați filmul educativ *Istoria ideilor: romantismul*. Realizați un conspect pentru acest video, astfel încât să evidențiați trăsăturile romantismului și principalele idei care au dus la apariția sa.

8. Lasă spații albe; lasă o coloană albă în stânga. Spațiul liber între idei va fi completat ulterior cu întrebări, conexiuni sau observații personale.

C. După notare – etapa esențială, omisă de cei mai mulți elevi

9. Condensează: recitește notițele și adaugă în coloana din stânga cuvinte-cheie și întrebări care rezumă fiecare bloc de idei.

10. Recitește: acoperă coloana de notițe, lasă vizibile doar cuvintele-cheie și încearcă să reconstruiești oral ideile, din memorie, în cuvinte proprii.

D. Reguli de formă

● Notează întotdeauna data, sursa (titlul cărții/cursului) și subiectul în antet!

● Scrie lizibil – un conspect ilizibil este inutil.

● Folosește titluri și subtitluri pentru a structura vizual conspectul!

● Nu scrie pe ambele fețe ale foii dacă intenționezi să adaugi comentarii ulterior!

● Revizuieste și completează conspectul într-un timp cât mai scurt de la redactare, cât timp informația e încă proaspătă!

Eseul

Andrei Pleșu

Despre iubirile fericite*

Se vorbește foarte mult despre iubire. Cu o unanimitate uneori suspectă. Toți sînt de acord că iubirea e un lucru (foarte) mare, că e rostul și încununarea oricărei vieți, că rotunjește și justifică totul. Toți știu citate celebre, povești de dragoste celebre, toți recită, la o adică, capitolul 13 din prima epistolă către Corinteni, sau, dacă sînt mai „umblați”, pasajul din Paradisul lui Dante despre amorul care „move il sol e l'altre stelle”¹. Cînd se vorbește despre iubire, îmbujorarea lirică și surîsul sublim sînt de rigoare. Problema este că mai toți, oricîtă literatură, filozofie și mistică ar invoca, se gîndesc, în fond, la cîte o poveste romantică de tinerețe, la Mărioara sau la Ionică, la o trăire privată, parcursă exoftalmic, în transă.

Pînă la un punct, e normal să fie așa. Fără experiența nemijlocită a îndrăgostirii, fără episodul, uneori lunatic, al pierderii de sine în silueta celui-lalt, iubirea rămîne o abstracțiune. Accesul direct la „amorul sacru” e rar. Abordabil și distribuit „democratic” e „amorul profan”: afectul imediat, incendiul lăuntric, inflamația dulce a minții și a corpului. Nu se poate delimita pieziș între eros² și agapē³. În firea ambiguă a omului „căzut”, ele se întrepătrund euforic, uneori primejdios, alteori în chip salutar.

Și totuși, idolatria iubirii, retorica facilă a unei siropoase giugiuleli cosmice nu sînt de natură să lămurească nici termenul, nici trăirea în sine. Din cînd în cînd măcar, trebuie să vorbim despre iubire „la rece”, oricît de mult am leza, prin asta, „tribul” patetic al Emmei Bovary. Din cînd în cînd, trebuie să punem la îndoială gata-făcutul temei, poncifele ei și chiar febrele proprii.

O primă tentativă de eliberare din plasa subînțelesurilor de duzină ar putea fi demontarea unui binom care parazitează de secole – a demonstrat-o Denis de Rougemont – spiritul european: binomul iubire-dramă. Cultura europeană a creat, într-adevăr, de la Tristan și Isolda încoace, un model erotic destrăcător: iubirea e pasiune, deci suferință, deci nefericire. Ea se asociază cu irealizabilul și, în cele din urmă, cu moartea. În termenii lui de Rougemont, „iubirea fericită nu are istorie”. E anonimă și mută. „Vocale”, memorabile, exemplare sînt marile eșecuri amoroase, neîmplinirea, imposibilul.

Mitul acesta, care are înălțimile sale literare, dar și trivialitățile sale caragialești (Mița Baston, „singură și ambetată”) continuă să fie un reper al multor povești de iubire. Împotriva lui, ar fi de reflectat dacă nu cumva iubirea adevărată nu se califică drept „adevărată” tocmai în măsura în care provoacă fericirea protagoniștilor, în măsura în care e resimțită ca o împlinire fără breșă, fără sincope, regrete și amărăciuni. Iubirea adevărată e o experiență a bucuriei împărtășite și ea iradiază, ca atare, în întregul spațiu din jurul său. Evident, nu am în vedere placiditatea bovină a unei nesimțiri în doi, nu cred în utopia unei exaltări de fiecare clipă sau în conviețuirea paradisiacă, în care totul e roz, adorabil, ireproșabil. Vreau doar să spun că dacă o întâlnire de dragoste devine prea complicată, dacă emoția, farmecul și plăcerea se umplu, dintr-un motiv sau altul, de cearcăne, ceva în măruntaiele acestei întâlniri e pe cale de a se deteriora. De asemenea, dacă frumusețea întâlnirii se cuplează cu neferi-

* Pentru autenticitatea textului, s-a păstrat grafia cu „î” specifică revistei.

¹ it. mișcă soarele și celelalte stele

² În filozofia greacă antică, iubirea pasională, tensionată.

³ În filozofia greacă antică, iubirea plină de bucurie, altruistă.

cirea masivă a altora. O mare iubire care sfîrșește prin a ruina cariere, caractere, vieți e o iubire mai curînd strîmbă și are puține șanse de *happy end*. Sintagme de tipul „sînt îndrăgostit fără speranță”, „sînt îndrăgostit și mă simt vinovat”, „sînt îndrăgostit și nu mai sînt bun de nimic” n-au ce căuta în vocabularul iubirii. Iubirea adevărată e creatoare, mobilizatoare, restauratoare. E tonică, simplă, vitală. Amărăciunile, neîncrederea, infernul geloziei, suspiciunile mărunte, spaima de viitor și tot alaiul de indispoziții cotidiene care confiscă uneori, inflaționar, viața cuplului sînt preliminarii și semne ale ratării. Iubirea fericită este, dimpotrivă, un corelativ al reușitei umane, o binecuvîntare care îmbogățește și înfrumusețează inventarul destinului pămîntesc. Fericirea se multiplică atunci cînd e atentă la fericirea

partenerului, iar fericirea cuplului așază asupra întregii comunități un cer mai curat și mai hrănitor.

Știu foarte bine că descrierea de mai sus nu se potrivește tuturor iubirilor, că iubirile fericite nu se întîlnesc pe toate drumurile (deși sînt sigur că ele sînt mai numeroase decît ne închipuim). Dar iubirile nefericite ar trebui șterse din registrul iubirii: admit că ele sînt curente, aproape inevitabile și că își au nimbul lor de tragism și de respectabilitate. Nu sînt însă iubiri adevărate: sînt doar teribile probe existențiale, provocări tainice ale sorții, materie primă pentru o eventuală soluție de înțelepciune. Iubirea adevărată e fericire pe termen lung, sau nu e deloc. Așa ceva nu există? Bine. Atunci nu există iubire adevărată.

(*Dilema veche*, nr. 331, 17 iunie 2010)

ÎNȚELEGERE

1. Care este tema centrală a eseului?
2. Ce înțelege autorul prin „binomul iubire-dramă”? Căutați informații despre Denis de Rougemont și despre teoria pe care o invocă Andrei Pleșu.
3. Care este, potrivit autorului, diferența dintre „amorul sacru” și „amorul profan”? Redați distincția în cuvinte proprii.
4. Care este atitudinea autorului față de „tribul patetic al Emmei Bovary”? Ce semnifică această sintagmă în contextul eseului?
5. Ce înțelege autorul eseului prin „iubirea fericită”? Identificați în text cel puțin trei caracteristici pe care i le atribuie.

ANALIZĂ

6. Analizați ironia în primul paragraf al eseului. Prin ce mijloace stilistice o construiește Andrei Pleșu și ce efect urmărește?
7. Comentați enumerația din penultimul paragraf: „Amărăciunile, neîncrederea, infernul geloziei, suspiciunile mărunte, spaima de viitor...”. Ce efect produce această acumulare asupra eseului?
8. Identificați conectorii prin care se realizează succesiunea ideilor.
9. Analizați elementele care asigură coeziunea textului.
10. Cum se manifestă subiectivitatea asumată, trăsătură fundamentală a eseului, în textul lui Pleșu? Identificați formulele prin care autorul își asumă explicit perspectiva personală.
11. Care este concluzia la care ajunge autorul?

Termenul **eseu** provine din fr. *essai*, „încercare” și reprezintă un text, de esență subiectivă, de notare a unor observații personale, „cu caracter reflexiv, în care se aduc, la modul impresionist, cu o deplină libertate de mișcare a spiritului, sugestii de cunoaștere pe cele mai diverse teme” (*Dicționarul de termeni literari*, coordonator Al. Săndulescu).

Eseul oferă, așadar, puncte de vedere, idei, atitudini, cugătări personale, fiind un exercițiu critic, prin definiție, nesistematic, adică liber.

Cu toate acestea, în practica școlară, există eseul nestructurat (liber) și eseul structurat. În cazul eseului structurat, de regulă, acesta este utilizat ca formă de evaluare, iar criteriile de structurare a ideilor reprezintă și criteriile de evaluare și de notare a textului redactat.

Limba română

REDACTARE

La alegere.

● Scrieți un eseu în care să vă exprimați opinia despre afirmația lui Andrei Pleșu din finalul textului: „Iubirea adevărată e fericire pe termen lung, sau nu e deloc.” Valorificați în eseu experiența culturală (cărți, filme, muzică etc.) și personală.

sau

● Eseul lui Andrei Pleșu afirmă că „sintagme de tipul sunt îndrăgostit fără speranță n-au ce căuta în

vocabularul iubirii”. Scrieți un eseu în care să analizați în ce măsură idealul romantic întruchipează acest tip de iubire imposibilă. În redactarea răspunsului, veți avea în vedere operele studiate sau alte opere culturale (pictură, sculptură, muzică etc.) din perioada romantică.

După redactarea eseului, citiți cu atenție descrip-torii de mai jos și identificați varianta în care consi-derați că vă încadrați.

Grilă de evaluare a eseului

A. Conținutul eseului – 30 de puncte

Criteriu / Descriptor	Foarte bine (FB)	Bine (B)	Satisfăcător (S)	Insuficient (I)	Nesatisfăcător (NS)	Auto-evaluare
A1. Înțelegerea și respectarea cerinței	Răspunde complet și precis; tema este tratată detaliat, fără divagații de la subiect.	Respectă cerința; tema este tratată detaliat, cu mici lacune sau cu mici divagații de la subiect.	Răspunde parțial cerinței; tema este tratată dintr-un singur punct de vedere sau există mai multe puncte de vedere tratate superficial.	Răspunde incomplet; tema este tratată superficial, limitată la un singur punct de vedere.	Nu răspunde cerinței sau răspunsul este total irrelevant.	
A2. Cunoașterea operei/ operelor de referință	Cunoaștere solidă, precisă, detaliată: autor, context, personaje, teme corecte.	Cunoaște opera în linii generale; câteva erori minore.	Cunoaștere la nivel de suprafață; erori factuale prezente, dar nu grave.	Cunoaștere lacunară; erori factuale semnificative care afectează credibilitatea.	Lipsă evidentă de cunoaștere; informații eronate sau absente.	
A3. Relevanța exemplelor și a citatelor	Toate exemplele și citatele sunt perfect relevante, bine selectate și comentate eficient.	Exemplele sunt în majoritate relevante; comentarii corecte, cu mici lipsuri.	Unele exemple relevante; altele prea generale sau insuficient comentate.	Exemple rare, slab relevante sau necomentate.	Lipsesc exemplele sau sunt complet nerelevante.	
A4. Originalitatea și profunzimea viziunii	Perspectivă personală, originală și nuanțată; depășește percepția comună; interpretări proprii argumentate.	Perspectivă personală în unele pasaje; câteva idei originale alături de clișee.	Perspectivă convențională, memorată din diverse surse; puține idei personale.	Viziune clișeizată, fără originalitate; parafrizare a lecției.	Nicio perspectivă personală; reproducere mecanică a informațiilor.	

A5. Raportarea la textul-suport indicat	Textul-suport valorificat consistent cu citate pertinente și interpretări corecte și originale.	Textul-suport valorificat, cu trimiteri corecte; interpretare corectă, dar nu profundă.	Textul-suport menționat, dar superficial; interpretarea parțial eronată.	Textul-suport ignorat în mare parte sau folosit incorect.	Textul-suport nu este valorificat.	
A6. Încadrarea în curentul literar/ contextul cultural	Curentul cultural și contextul cultural/ valorificarea experienței culturale integrate organic în argumentare, cu terminologie precisă.	Curentul cultural și contextul cultural menționate și parțial integrate; contextualizare corectă.	Curentul cultural și contextul cultural menționate formal, fără integrare reală în argumentare.	Curentul cultural și contextul cultural menționate greșit sau confuz.	Curentul cultural și contextul cultural sunt ignorate.	
Punctaj posibil	28-30	22-27	15-21	8-14	0-7	

B. Structura și coerența textului – 20 de puncte

Criteriu / Descriptor	Foarte bine (FB)	Bine (B)	Satisfăcător (S)	Insuficient (I)	Nesatisfăcător (NS)	Auto evaluare
B1. Calitatea introducerii	Prezintă contextul, autorul, opera, curentul cultural și valorifică experiența culturală; formulează clar teza; captează interesul cititorului.	Introducere corectă și completă; teza este formulată, deși nu pregnant.	Introducere existentă, dar prea scurtă, vagă sau fără teză clară.	Introducere schematică sau formală; lipsește teza.	Introducerea lipsește sau este complet inadecvată.	
B2. Calitatea și organizarea cuprinsului	Structurat în paragrafe distincte; fiecare paragraf are o idee centrală, argumente și exemple; tranziții fluide.	În general bine structurat; câteva paragrafe mai puțin coerente.	Cuprins existent, dar paragrafe aglomerate sau slab delimitate; tranziții absente.	Structură haotică; ideile se suprapun sau sunt distribuite aleatoriu.	Cuprinsul lipsește ca structură recognoscibilă.	
B3. Calitatea concluziei	Reia sintetic ideile principale; formulează o judecată de valoare personală; se leagă organic de introducere.	Există și rezumă ideile principale; lipsește judecata de valoare personală.	Scurtă sau clișeizată; rezumă mecanic fără a adăuga valoare.	Sumară, stereotipă sau irelevantă pentru subiect.	Concluzia lipsește.	
B4. Coerența și coeziunea textului	Text coerent de la un capăt la altul; conectori logici corecți și variați; nicio ruptură logică.	În general coerent; câțiva conectori lipsesc sau sunt stângaci.	Coerență parțială; unele paragrafe nu se leagă logic de cele precedente.	Rupturi logice frecvente; conectorii sunt absenți sau inadecvați.	Text fragmentat, incoerent, fără logică.	
Punctaj posibil	18-20	14-17	9-13	4-8	0-3	

Limba română

C. Utilizarea surselor – 10 puncte

Criteriu / Descriptor	Foarte bine (FB)	Bine (B)	Satisfăcător (S)	Insuficient (I)	Nesatisfăcător (NS)	Autoevaluare
C1. Integrarea citatelor și a referințelor	Citate relevante, corect introduse cu formule de atribuire, comentate și integrate organic; fără citate-decor.	Citate relevante și corect atribuite; comentariile prezente, deși uneori sumare.	Citate prezente, dar insuficient comentate sau slab integrate în context.	Citate rare, slab relevante sau pur decorative.	Lipsește citatele sau sunt eronate/ necomentate.	
C2. Valorificarea surselor critice sau culturale	Cel puțin o sursă critică relevantă (critic literar, teorie, alt autor) integrată coerent și comentată.	Referința critică prezintă și parțial integrată.	Referința critică menționată formal, fără integrare reală.	Referința critică lipsește sau este eronată.	Nicio referință critică sau culturală.	
Punctaj posibil	9-10	7-8	5-6	3-4	0-2	

D. Limbaj, stil și expresivitate – 20 de puncte

Criteriu / Descriptor	Foarte bine (FB)	Bine (B)	Satisfăcător (S)	Insuficient (I)	Nesatisfăcător (NS)	Autoevaluare
D1. Bogăția și adecvarea lexicului	Vocabular bogat, variat și adecvat contextului literar-academic; evită repetițiile; folosește cuvinte precise.	Vocabular adecvat, cu unele repetiții sau formulări comune.	Vocabular funcțional, dar limitat; recurs frecvent la cuvinte generice.	Vocabular sărac, repetitiv; formulări neadecvate registrului academic.	Vocabular inadecvat sau extrem de sărac.	
D2. Utilizarea terminologiei literare	Termenii literari (figuri de stil, specii, curente etc.) folosiți corect, precis și relevant.	Termenii literari folosiți corect, dar nu întotdeauna cu precizie maximă.	Termenii literari folosiți parțial; unii utilizați greșit sau în context nepotrivit, ori abuz nejustificat de termeni literari.	Termenii literari sunt rari, eronați sau absenți unde sunt necesari.	Lipsește termenii literari specifici; limbaj total nespecializat.	
D3. Calitatea și expresivitatea frazei	Fraze variate ca lungime și structură; expresive, clare, fără emfază sau monotonie; stil personal.	Fraze corecte și clare; stil funcțional, cu puțină expresivitate.	Fraze corecte, dar monotone sau excesiv de lungi/ scurte.	Fraze adesea confuze, neclare sau inexpresive.	Fraze greu de înțeles; stil complet neadecvat.	
Punctaj posibil	15-20	10-14	6-9	2-5	0-1	

E. Corectitudine gramaticală – 10 puncte

Criteriu / Descriptor	Foarte bine (FB)	Bine (B)	Satisfăcător (S)	Insuficient (I)	Nesatisfăcător (NS)	Auto-evaluare
E1. Ortografie și punctuație	Fără greșeli, sau cel mult 1-2 erori izolate de tipar.	3-5 greșeli care nu afectează înțelegerea.	6-10 greșeli; unele afectează lizibilitatea.	11-15 greșeli; lizibilitatea afectată semnificativ.	Peste 15 greșeli; textul dificil de citit.	
E2. Gramatică și morfosintaxă	Fără erori; acord corect în gen, număr, caz; topică naturală și variată.	1-3 erori gramaticale minore care nu perturbă comunicarea.	4-6 erori gramaticale; comunicarea nu este afectată major.	7-10 erori gramaticale; perturbă comunicarea.	Erori gramaticale grave și frecvente; comunicarea serios afectată.	
E3. Respectarea cerințelor formale (dimensiune, alineat, structură vizibilă)	Dimensiunea cerută respectată; aliniate clare; structura vizibilă; perfectă lizibilitate.	Dimensiunea respectată; structura vizuală prezentă, cu mici nereguli.	Dimensiunea aproximativ respectată; structura vizuală parțial prezentă.	Dimensiunea nerespectată; structura vizuală lipsește.	Formă complet neadecvată; textul nu poate fi evaluat structural.	
Punctaj posibil	9-10	7-8	5-6	3-4	0-2	

Gustav Klimt, *Sărutul*, 1907-1908

Jurnalul clasic/digital

Citiți următoarele pagini de jurnal și precizați trei asemănări între acestea.

4 februarie [1933]

De aproape o lună, mă bate un gând: să scriu un roman. Pare pur și simplu neverosimil, și totuși așa este. De când eram mică, în fiecare seară, așezându-mă în pat, visez.

9 februarie [1933], ora 9 seara

Am cumpărat Jurnalul Katherinei Mansfield. Prima carte pe care o cumpăr. Am citit Huxley, *Le Meilleur des mondes*. Interesant în această carte felul său de a descrie cinci sau șase scene în același timp. Începe bunăoară să prezinte un dialog între două tinere, apoi se oprește la jumătatea unei propoziții, începe o descriere, o lasă și pe ea, începe o conversație între un profesor și un elev, scrie câteva propoziții, le lasă din nou, ca să-și reia descrierea și așa mai departe.

11 februarie [1933], ora 12

Ieri, în drum spre bibliotecă, un tip mă depășește, se întoarce, mă privește, face zece pași, se întoarce din nou, și tot așa până la Hale, unde cu siguranță m-a pierdut din ochi. Am izbucnit în râs în plină stradă, un biet om ținut locului m-a privit, crezând probabil că mi-am pierdut mințile. De ce?

(Jeni Acterian, *Jurnalul unei fete greu de mulțumit*)

24 apr. Bineînțeles, nu timpul îmi lipsește, ci mai ales singurătatea. Dar să spui că-i lipsește singurătatea, ca scriitor, e de parcă ai spune că nu poți exista cu adevărat, pentru că n-a apărut încă noțiunea de spațiu. Singurătatea nu e o condiție pentru scris, e scrisul însuși. Când nu ești singur nu scrii, poți fi fericit sau nefericit, dar nu poți fi scriitor.

30 apr. Fericire și lejeritate de vară, culorile deodată mult mai violente, contrastele între ele mai mari... Mergem de mână la cumpărături, îl cărăm pe cel mic dintr-un loc într-alul, ne minunăm de cefița lui de tânăr războinic cu cărlionții mergând în amonte. Aș vrea să fiu la Roma, să străbat Italia de la o biserică la alta, de la o fântână la alta... Aș vrea ca viața mea să fie sculptată expresiv în piatră lucioasă și muiată de apele care trec. Aș vrea să mă reculeg, să fiu o vreme un atlas pe-un vechi monument de marmură străvezie, să susțin arcul unei porți sau colțul greu al unui fronton. Să fie-n amurg, profilul meu să fie negru ca smoala pe ape trandafirii...

Dacă voi scrie vreodată *Theodoros*, corăbiile vor avea acolo pânze de sidef trandafirii (remiscentă din Arnold? așa erau „the days that are no more“!).

(Mircea Cărtărescu, *Zen. Jurnal*)

Johannes Vermeer, *Lăptăreasa* (detaliu), cca 1658

ÎNȚELEGERE

1. Ce carte cumpără Jeni Acterian pe 9 februarie 1933?
2. Ce întâmplare îi provoacă fetei râsul în plină stradă, în ziua de 11 februarie?
3. Ce îi lipsește lui Mircea Cărtărescu pentru a scrie, conform fragmentului din 24 aprilie?
4. Ce activitate cotidiană descrie Cărtărescu în fragmentul din 30 aprilie?
5. Identificați cele trei construcții *Aș vrea...* din fragmentul lui Cărtărescu din 30 aprilie. Ce dorește autorul în fiecare dintre ele?

ANALIZĂ

6. Identificați în ambele fragmente trăsăturile definitorii ale jurnalului: notarea datei, tonul confesiv, subiectivitatea asumată, fragmentarismul și spontaneitatea. Ilustrați fiecare trăsătură cu câte un exemplu din text.
7. Care este rolul semnelor de punctuație din fragmentul lui Mircea Cărtărescu?
8. Jurnalul lui Jeni Acterian a fost publicat postum, nu a fost scris pentru public. Jurnalul lui Cărtărescu este publicat de autorul însuși. Cum se reflectă această diferență în stilul și tonul celor două fragmente?
9. Scrieți în tabelul de mai jos asemănările sau deosebirile dintre cele două forme ale jurnalului – tradițional (pe suport de hârtie) și digital (pe suport tehnic).

Criteriul	Jurnalul tradițional	Jurnalul digital
Suport		
Notarea datei		
Subiectivitate		
Afectivitate		
Portabilitate (accesibilitate)		
Creativitate		
Fragmentarism		

10. Prezentați câte două avantaje și câte două dezavantaje ale fiecărui tip de jurnal: tradițional și digital.

Jurnalul este un „caiet în care o persoană își notează regulat reflecțiile sale asupra evenimentelor cărora le este martoră, asupra acțiunilor sale. Dobândește valoare literară dacă persoana respectivă e o personalitate pregnantă, înzestrată cu talent, cu spirit” (Irina Petraș, *Teoria literaturii. Dicționar-antologie*). Trăsăturile esențiale ale jurnalului sunt, așadar, subiectivitatea, reflexivitatea, autenticitatea, fragmentarismul și afectivitatea. Conform lui Mihai Zamfir în *Cealaltă față a prozei*: „Scrierea unui jurnal va fi mereu un exercițiu liminar, adică un exercițiu la marginea tăcerii. [...] Nicio pagină de jurnal nu este scrisă, metaforic, la lumina zilei, ci la întuneric, și luminată, spiritual, de o lampă de birou”. Evenimentele din ziua sau din perioada inclusă în pagina de jurnal sunt trecute, deci, printr-un filtru personal, analitic, sau dimpotrivă, sunt notate conform unui flux interior.

Jurnalul digital reprezintă o formă modernă de redactare a jurnalului, utilizând mijloace digitale.

Limba română

REDACTARE

Scrie un fragment de jurnal, la alegere, pornind de la una din temele de mai jos.

- **Primul obiect pe care l-ai văzut azi dimineață**, pe care să îl descrii cu maximă precizie – culoare, formă, lumina care cădea pe el, ce gând ți-a trecut prin minte în acel moment. Nu obiectul în sine contează, ci cum îl privești.

- **O conversație pe care ai auzit-o fără să fii participant**; de exemplu în autobuz, pe stradă, în familie. Notează exact câteva replici, apoi scrie ce ți-ai imaginat despre viețile participanților la conversație. Jurnalul ca spațiu al curiozității față de alții.

- **Un moment în care ai simțit că timpul s-a oprit**. Poate o clipă de fericire, de frică, de surpriză

sau de oboseală. Încearcă să-l descrii nu prin ce ai simțit, ci prin ce ai văzut și auzit în acel moment.

- **Un loc pe care vrei să-l vizitezi și de ce**. Scrie ca Mircea Cărtărescu: *Aș vrea să fiu la Roma, să...* Lasă dorința să se desfășoare în fraze, să devină imagine.

- **Portretul cuiva pe care îl observi în fiecare zi, dar cu care nu ai vorbit niciodată**. Poate fi un vecin, un coleg, un necunoscut din autobuz. Inventează-i o viață pornind de la detalii reale.

- **Describe ziua de ieri ca și cum ai scrie-o pentru un cititor din viitor care nu știe nimic despre epoca noastră**. Ce ar trebui să explici? Ce ți se pare banal ție, dar ar fi de neînțeles pentru el?

După redactarea jurnalului, verifică dacă ai respectat trăsăturile acestuia.

Criteriu	Criteriul	DA	NU
Autenticitatea trăirii/ observației notate	Notația transmite o experiență sau observație autentică, trăită direct; nu există clișee sau formule împrumutate; cititorul simte că autorul scrie despre ceva care îl privește cu adevărat.		
Vocea personală	Autorul are o voce distinctă, recognoscibilă – un ritm al frazei, un mod de a privi, o ironie, o sensibilitate aparte; textul nu s-ar putea confunda cu al altcuiva.		
Asumarea subiectivității	Autorul scrie la persoana I cu naturalețe; își asumă deschis perspectiva, emoțiile, îndoielile, contradicțiile – fără a poza și fără a se ascunde.		
Spontaneitate și naturalețe a notației	Textul are ritmul natural al gândului în desfășurare; frazele curg firesc, fără artificialitate; nu se simte efortul de a „scrie frumos”.		
Originalitatea observației sau a gândului	Cel puțin o observație, o imagine sau o idee din text este cu adevărat originală – un mod proaspăt de a privi ceva familiar, o asociere neașteptată.		
Prezența datei/a indicatorului temporal	Data sau indicatorul temporal este prezent și funcționează organic în text – nu ca etichetă formală, ci ca ancorare în timp cu valoare pentru notație.		
Fragmentarismul și discontinuitatea specifice jurnalului	Textul respectă fragmentarismul specific jurnalului: notațiile sunt discrete, nu exhaustive; există lacune acceptate; nu se forțează o narațiune continuă.		
Notarea la persoana I – coerența perspectivei	Textul este scris constant la persoana I; perspectiva subiectivă este menținută coerent pe tot parcursul.		

Evaluare

Citiți cu atenție textul următor.

Ah! inima-mi zvâcnește!... și zboară de la mine!
Îmi cere... nu-ș' ce-mi cere! și nu știu ce i-aș da:
Și cald, și rece, uite, că-mi furnică prin vine,
În brațe n-am nimica și parcă am ceva;

Că uite, mă vezi, mamă? așa se-ncrucișează,
Și nici nu prinz de veste când singură mă strâng
Și tremur de nesațiu, și ochii-mi vâpăiază,
Pornesc dintr-înșii lacrimi, și plâng, măicuță, plâng.

Ia pune mâna, mamă, – pe frunte, ce sudoare!
Obrajii... unul arde și altul mi-a răcit!
Un nod coala m-apucă, ici coasta rău mă doare;
În trup o piroteală de tot m-a stăpânit.

Oar' ce să fie asta? Întreabă pe bunica:
O ști vrun leac ea doară... o fi vrun zburător.
Or aide l-alde baba Comana, or Sorica,
Or du-te la moș popa, ori mergi la vrăjitor.

Și unul să se roage, că poate mă dezleagă;
Mătușile cu bobii fac multe și desfac;
Și vrăjitorul ăla și apele încheagă;
Aleargă la ei, mamă, că doar mi-or da pe leac.

De cum se face ziuă și scot mânzat-afară
S-o mîi pe potecuță la iarbă coala-n crâng,
Vezi, câtu-i ziulița, și zi acum de vară,
Un dor nespus m-apucă, și plâng, măicuță, plâng.

Brîndușa paște iarbă la umbră lângă mine,
La râuleț s-adapă, pe maluri pribegind;
Zău, nu știu când se duce, că mă trezesc când vine,
Și simț că mișcă tufa, auz crângul trosnind.

Gustav Klimt, *Fecioarele*, 1913

Evaluare

Atunci inima-mi bate și sai ca din visare,
Și parc-aștept... pe cine? și pare c-a sosit.
Acest fel toată viața-mi e lungă așteptare,
Și nu sosește nimeni!... Ce chin nesuferit!

În arșița căldurei, când vântuleț adie,
Când plopul a sa frunză o tremură ușor
Și-n tot crângul o șoaptă s-ardică și-l învie,
Eu parcă-mi auz scrisul pe sus cu vântu-n zbor;

Și când îmi mișcă Țopul, cosița se ridică,
Mă sperii, dar îmi place — prin vine un fior
Îmi fulgeră și-mi zice: «Deșteaptă-te, Florică,
Sunt eu, viu să te mângâi!...» Dar e un vânt ușor! [...]

Așa plângea Florica și, biet, își spunea dorul
Pe prispă lângă mă-sa, ș-obida o nece;
Junicea-n bătătură mugea, căta oborul,
Și mă-sa sta pe gânduri, și fata suspina.
(Ion Heliade Rădulescu, *Zburătorul*)

1. Precizați stările sufletești ale fetei. **0,5 p.**
2. Notați rolul bătrânei în economia poeziei. **0,5 p.**
3. Explicați rolul adresării directe în textul dat. **1 p.**
4. Prezentați, în 50-70 de cuvinte, rolul a două antiteze identificate în poezia dată. **1 p.**
5. Comentați strofa „Atunci inima-mi bate și sar ca din visare,/ Și parc-aștept... pe cine? și pare c-a sosit./ Acest fel toată viața-mi e lungă așteptare,/ Și nu sosește nimeni!... Ce chin nesuferit!!” **1 p.**

6. Demonstrați, prin două trăsături, apartenența poeziei la romantism, așa cum reiese din fragmentul dat. **2 p.**
7. Scrieți un eseu, de 150-200 de cuvinte, în care să prezentați ce relevanță are tema iubirii ca „boală” pentru adolescenții de azi? Justificați răspunsul valorificând textul dat și experiențe culturale sau literare contemporane. (Conținut: 2 p.; redactare: 1 p.) **3 p.**

Timp de lucru: 50 de minute.
Se acordă un punct din oficiu.

Vincenz Georg Kininger,
Visul contesei Margareta de Flandra, 1879

Maturizarea formelor culturale și literare în a doua parte a secolului al XIX-lea

Nicolae Grigorescu, *Peisaj cu stânci la Fontainebleau*, 1867

LITERATURĂ

Contextul socioistoric: a doua parte a secolului al XIX-lea

- Ion Ghica, *O călătorie de la București la Iași înainte de 1848*

Junimea și Convorbiri literare

- Titu Maiorescu, *În contra direcției de astăzi în cultura română*

Apariția instituției criticii literare. Critica de direcție

- Titu Maiorescu, *Direcția nouă în poezia și proza română*
- Titu Maiorescu, *Comediile d-lui I.L. Caragiale*
- Titu Maiorescu, *Eminescu și poeziile lui*

Realismul. Ecouri ale clasicismului

- Ioan Slavici, *Moara cu noroc* (nuvela realistă)
- Anton Pavlovici Cehov, *Stepa*
- I.L. Caragiale, *O scrisoare pierdută* (comedia)
- Jean de La Fontaine, *Corbul și vulpea*

LIMBA ROMÂNĂ

Dialogul formal și informal

Monologul: prezentarea pe o temă dată

EVALUARE

METODE COMPLEMENTARE

- Proiectul „Oameni ai timpului lor”

Contextul socioistoric în a doua parte a secolului al XIX-lea

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

Politică și societate. A doua parte a secolului al XIX-lea este o epocă de accelerată modernizare a instituțiilor, de înflorire economică și culturală. Idealurile generației pașoptiste – Unirea (1859) și Independența (1877) – s-au îndeplinit prin eforturile elitei politice și ale societății românești. Domnia lui Cuza (1859-1866) reprezintă o primă etapă a reformelor, când se pun bazele unui sistem modern, în cadrul căruia învățământul are un rol fundamental. Astfel, se înființează Universitatea din Iași (1860), urmată de cea din București (1864), iar reforma școlară, re-

alizată printr-o lege specială, stabilește pentru prima dată învățământul primar obligatoriu și gratuit de patru ani, învățământul secundar de șapte ani și pe cel universitar de trei ani. În timpul domniei lui Carol I (1866-1914), România devine regat, în 1881, și își consolidează teritoriul prin includerea Dobrogei, preluată de la Imperiul Otoman în 1878. Se dezvoltă parlamentarismul și se înființează principalele partide ale epocii: Partidul Liberal, condus de Ion C. Brătianu, și Partidul Conservator, condus de Lascăr Catargiu.

Ani de reforme

1857	Înființarea Școlii Naționale de Medicină și Farmacie (la inițiativa medicului de origine franceză Carol Davila, fondatorul sistemului sanitar românesc)
1869	Inaugurarea primei căi ferate (București–Giurgiu)
1878	Fostul Pod al Mogoșoaiei, principala stradă bucureșteană, un drum de pământ acoperit cu scânduri multă vreme, pavat între timp cu piatră, primește un nume care celebrează Independența câștigată cu un an în urmă: Calea Victoriei.
1880	Înființarea Băncii Naționale a României
1884-1885	Introducerea iluminatului electric în Timișoara
1885-1890	Podul „Carol I” de la Cernavodă, astăzi „Anghel Saligny”
1890	Introducerea iluminatului electric în București
1893	Prima linie electrică de tramvai în București
1898	<i>Legea asupra învățământului secundar și superior</i> (începutul modernizării învățământului, realizat de Spiru Haret, ministru al Instrucțiunii Publice de-a lungul mai multor mandate)

Totuși, există „o umbră mare în tablou” (Neagu Djuvara): situația țărănimii, categorie socială majoritară la nivelul populației (cca 80% în epocă). Câteva sute de proprietăți ale moșierilor se întindeau pe mii de hectare, în schimb, țăranii proprietari de pământ aveau suprafețe foarte mici, insuficiente pentru un trai decent (mulți dintre ei nu posedau nimic). În asemenea condiții, nu se poate vorbi de modernizare decât în zona urbană. În plus, analfabetismul la nivelul întregii populații se situa în epocă la un nivel extrem de ridicat (cca 80%). Există, de asemenea, ca peste tot în lume în această perioadă, o legislație și o mentalitate care interzic femeilor un rol activ în viața publică.

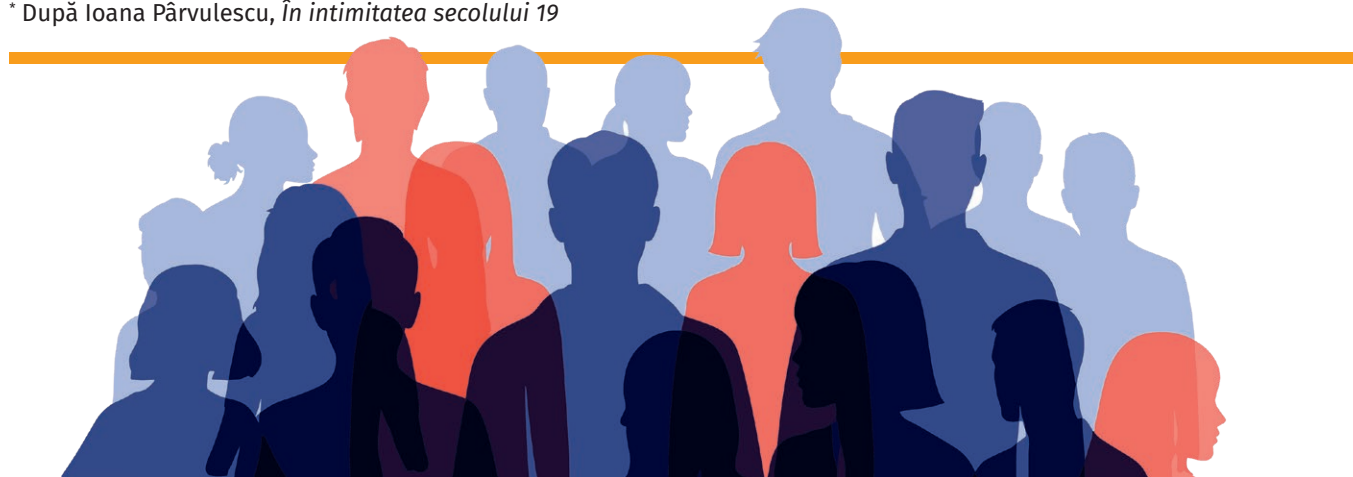
Presa. Într-o democrație, presa joacă un rol esențial în ceea ce privește circulația informațiilor și a opiniilor. În multe texte ale lui I.L. Caragiale, se citesc gazete și se comentează cu mare interes, fapt specific epocii. Maturizarea culturală a unei societăți presupune și conștiința unui dialog comunitar pe care presa îl face posibil. În plus, citind ziare, oamenii secolului al XIX-lea pot afla ce se întâmplă în lume, fie că este vorba de politică, de societate sau de fapte diverse, adesea senzaționale. Ziarele sunt, în același timp, mesagerii progresului pe care știința și tehnica le înregistrează în această epocă. La un an de la marea invenție a lui Alexander Graham Bell, *România liberă* publică un articol intitulat *O minune: „Telefonul e un instrument pentru transmiterea la distanță a sunetelor și cuvintelor. Precum telegraful, așa și telefonul comunică într-un minut cuvintele neschimbate la distanțe de mai mulți kilometri”*^{*}. *Universul*, *Timpul*, *Românul*, *România liberă*, *Adevărul*, *Voința națională*, *Epoca* sunt câteva din numeroasele publicații de acest

fel ale epocii. Unii dintre scriitori sunt și jurnaliști, interesați de viața politică și de schimbările necesare în societatea românească, așa cum se întâmplă cu I.L. Caragiale sau Mihai Eminescu.

Cultura. În secolul al XIX-lea, mai ales în a doua parte a lui, se constituie disciplinele științifice și se organizează instituțional, fiind vorba atât de științe exacte (biologie, fizică, inginerie, matematică, medicină etc.), cât și de științe umaniste (drept, istorie, filologie, filozofie). Se publică studii, se fac experimente, se studiază în școli, în special în învățământul universitar. În plus, științele umaniste joacă un rol important în definirea identității naționale și-n promovarea ideilor modernității. Spre exemplu, în eseu *În contra direcției de astăzi în cultura română* (1868), Titu Maiorescu pledează pentru o modernizare în profunzime, care să schimbe întreaga societate românească, nu doar o parte redusă a ei.

Aceeași dezvoltare influențată de valorile și instituțiile occidentale cunosc și artele. Bursele de studii la Paris, Viena, Berlin sau Roma sunt frecvente, mai ales în cazul pictorilor, dar și al altor artiști sau oameni de știință. Gheorghe Tattarescu studiază la Roma, Nicolae Grigorescu și Theodor Aman, la Paris, Mihai Eminescu, la Viena și la Berlin. Influențele nu duc însă la imitație, ci la opere originale în spiritul timpului. Esențială pentru maturizarea formelor literare este activitatea societății *Junimea* în cadrul căreia se afirmă patru dintre cei mai importanți scriitori ai literaturii române: Mihai Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale și Ioan Slavici. În plus, gruparea pledează prin liderul ei, Titu Maiorescu, și prin scriitorii amintiți, pentru o societate a adevărului și a valorilor.

^{*} După Ioana Pârvulescu, *În intimitatea secolului 19*

AUTOR

Ion Ghica (1816-1897). Scriitor și om politic. Născut într-o familie aristocratică, studiază în primii ani cu dascăli greci și români, apoi în străinătate, la Paris, unde-și ia bacalaureatul în litere, la Sorbona, și bacalaureatul în științe matematice, la Facultatea de Științe a Universității din capitala Franței. Absolvă Școala de Mine în 1840. Audiază cursuri de economie politică și altele, în special din domeniul ingineriei. Întors în țară, este numit profesor la Academia Mihăileană din Iași (1842), unde predă cursuri de geometrie, de geologie, mineralogie și de economie politică. Redactează un proiect de restructurare a învățământului din Moldova, în care subliniază necesitatea înființării școlilor obligatorii și gratuite la sate.

Se numără printre fruntașii Revoluției de la 1848, apoi va ocupa funcții politice importante atât în timpul domniei lui Al.I. Cuza, cât și după detronarea acestuia: prim-ministru,

Ion Ghica

© călătorie de la București la Iași înainte de 1848

Ghergani, 20 iunie 1881

Iubite amice,

Azi te pui în tren la 9 seara, după ce ai prânzit bine la „Hugues”¹ sau la „Brofft”², arăți tichetul conductorului care vine și ți-l timbrează cu cleștele, fumezi o țigară, două până la Ploiești; acolo îți bei ceaiul în tică, te întorci în vagon, apoi te înfășuri bine în tartan, îți pui paltonul căpătâi, te lungești pe canapeaua de catifea roșie sau în vagonul-pat, dormi ca acasă vreo nouă ceasuri și, la opt dimineața, te deștepți la Roman. Aici cafea cu lapte, cu un kipfel³, două, și 17 ceasuri, minut cu minut, după ce ai plecat din București, te găsești transportat pe malul îmbalsamat al Bahluiului, în fosta capitală a fostului principat al Moldovei, unde ajungi dormit, mâncat și odihnit. Călătoria, mâncare cu bacșiș cu tot, te-a costat 80 de franci. Ei, vezi, acum 40 de ani nu era așa. Δ

Îmi aduc aminte că odată plecam din București spre Moldova:

După mai multe vizite pe la vornicie⁴, la postelnicie⁵, la agie⁶, la casa poștei, alergături cari au dăinuit vreo zece zile, într-o vineri, în sfârșit, pe la orele 3 d.a., trosc, pleosc, intră în curte opt cai cu doi surugii, precedați de un ceauș⁷ călare. Cât te ștergi la ochi înșirase caii, câte doi-doi la trăsură, un fel de brișcă ușoară, s-o duci cu un cal; într-o clipă eram la capul Podului Târgului de Afară, Bariera Moșilor de astăzi; chiuiau și plesneau surugii pe ulițele Bucureștiului de ridicau lumea în picioare, bărbați și femei alergau la uși și la ferestre ca să vadă cine trece.

La streajă⁸, un fel de logofăt⁹ în scurteică lungă de pambriu¹⁰ verde se arată înaintea cailor.

¹ *Hugues* – primul hotel cu restaurant de lux din București.

² *Brofft* – hotel din București, situat pe locul actualului hotel Continental.

³ *Kipfel* (germ.) – produs de patiserie în formă de semilună.

⁴ *Vornicie*, s.f. – (arh.) instituție administrativă.

⁵ *Postelnicie*, s.f. – (arh.) instituție care se ocupa de relațiile cu străinii și de protocolul curții domnești.

⁶ *Agie*, s. f. – (arh.) poliția orașului

⁷ *Ceauș* s.m. – (arh.) căpetenie de surugii.

⁸ *Streajă*, s. f. – (arh.) strajă, paza de la una din intrările în oraș.

⁹ *Logofăt*, s. m. – (arh.) funcționar care se ocupa de documente.

¹⁰ *Pambriu*, s. n. – (arh.) stofă de lână merinos.

deputat, ministru de Interne, ministru de Externe, ambasador la Londra. Este ales membru al Academiei Române, secția științe naturale și președinte al acesteia, în câteva rânduri.

Scrive articole pe teme politice, sociale și economice, pe care le publică în diverse ziare și reviste ale vremii. Publică, începând din 1865, o serie intitulată *Convorbiri economice*, prin care prezintă într-o formă accesibilă și plăcută noțiuni fundamentale ale domeniului precum consumul, creditul, proprietatea etc. După câteva încercări literare (proză și teatru), redactează, începând din 1879, *Scrisorile*, la îndemnul prietenului său, Vasile Alecsandri. Cea mai mare parte dintre ele apar în revista *Convorbiri literare*, alte câteva, în *Revista nouă* și în *Voința națională*. Adunate în volumul *Scrisori ale lui Ghica către V. Alecsandri*, publicat la Tipografia Academiei, textele adună ca pe o scenă de teatru evenimente, experiențe personale, portrete, fiind o mărturie prețioasă pentru istoria secolului al XIX-lea. În plus, unele dintre ele, precum *Din vremea lui Caragea* sau *Școala acum 50 de ani* sunt remarcabile prin talentul literar al reconstituirii, ironiei și al umorului. Seria memorialistică evocă lumea în care a trăit scriitorul din perspectiva celui care a fost nu doar martor al schimbărilor spectaculoase, ci și agent al lor, alături de alți citori ai României moderne.

— Ho, ho! și oprește trenul; cine sunteți dumneavoastră? mă întrebă, apropiindu-se cu șapca în mână de ușă trăsuri.

— Sunt cutare, îi răspund eu declinându-mi numele și pronumele.

Căpitanul de barieră scosese un petic de hârtie din buzunar și însemna cu creionul zisele mele, muind vârful creionului de plumb pe limbă la fiecare literă.

— Și unde mergeți dumneavoastră?

— La Iași.

— Să nu fie peste graniță?

— În Moldova.

— Dar pasaport aveți?

Scot pasaportul și i-l arăt; căpitanul mi-l ia din mână, se uită la dânsul, îl mai întoarce, șoptește ceva cu secretarul său, apoi intră amândoi în cancelarie, de unde ies după o jumătate de ceas cu pana după ureche și îndoind pasaportul pe cute mi-l înapoiază cu cuvintele:

— Să umbli sănătos, coconașule! ▲

La barieră se isprăvisse caldarâmul¹¹ și o luam pe șleau¹² cu roatele în noroi până la bucea¹³, caii la pas și surugiii croindu-le cu bicele la dungi beșicate pe spinare.

După patru ore de răcnete și înjurături, cruci și răscruci, sfinți și evanghelii, pe la opt seara intram în curtea poștei de la Șindrilita; picioarele cailor pocneau de câte ori ieșeau din noroiul gros, cleios și adânc. Făcusem 16 kilometri.[...]

Căpitanul, om politicos, m-a poftit în odaia de mosafiri, să mă încălesc și să mă odihnesc pân-or sosi cai din sus sau din jos.

¹¹ *Caldarâm*, s. n. – pavaj din bolovani, piatră sau lemn.

¹² *Șleau*, s. n. – drum de țară natural, neamenajat, bătătorit de căruțe.

¹³ *Bucea*, s. f. – piesă metalică din centrul roții.

Vasile Alecsandri și Ion Ghica la Istanbul, 1855

Pe un pat-sofa, de la sobă până la fereastră, dormea de-a lungul căpităneasa cu un copil la sân, alături cu culcușul căpitanului, care, la strigătul de tenor al surugiului meu, sărise din plapomă, numai în papuci și în cămașă de borangic; picioare la picioare cu căpităneasa, dormeau sforăind doi bieți călători, cari, ca și mine, așteptau sosirea de cai. O căldură amestecată cu duhoarea de oameni adormiți de nu-ți puteai trage sufletul! ▲

Sâmbătă seara ajungeam în Urziceni, capitala județului Ialomița, oraș înecat în mocirlă dintr-un capăt la altul.

Peste zi începuse un vânt rece și noroiul se învârtoșa, strângându-se de frig, încât încet-încet se făcuse tare ca fierul, formând o cale zdruncinată; roatele săreau din hop în hop, aruncându-mă la fiecare pas al cailor dintr-un colț într-altul al trăsurii. Până la jumătatea poștei Mărgineni am mers cum am mers, dar acolo, dând într-un văgaș¹⁴ adânc înghețat, m-am pomenit cu trăsura într-un peș, se rupsese osia și rămăsese în trei roate. Surugiii descălecară, se uitară, deteră fiecare trei fluier de mirare, ceea ce însemna că era cazul grav; unul dehamă șăuașul și porni pe fugă spre poștă să caute ajutor. [...]

Am petrecut ziua de duminică în fabricarea osiei și seara porneam spre Focșani, oraș a două principate, capitala a două județe, a Slam-Râmnicului pentru Muntenia și a Putnei pentru Moldova. [...] ▲

A cincea zi după plecarea mea din București, priveam de la Răpedea încântătorul tablou ce se dezvăluie dinaintea ochilor la apărerea Iașului. Și mă coboram la otelul de „Petersburg”, în casele lui beizadea¹⁵ Petrache Mavrogheni din uliță. ▲

¹⁴ Văgaș, s. n. – făgaș, urmă adâncă lăsată de roțile de car.

¹⁵ Beizadea, s. f. – (arh.) fiu de domn.

DICTIONAR CULTURAL

Textul memorialistic consemnează amintiri din viața autorului: detalii biografice, evenimente istorice, oameni pe care i-a cunoscut etc. Scrierile de acest fel au, în primul rând, un scop informativ, documentar, dar, în funcție de talentul memorialistului, pot avea, de asemenea, valoare literară. Spre deosebire, însă, de literatura de ficțiune care imaginează lumi, literatura memorialistică se referă la fapte reale. Ele sunt importante, de asemenea, ca mărturii existențiale. Memoriile unor personalități literare, politice sau din lumea muzicii, a sportului etc. ne dezvăluie „filmul” vieții lor: familia, formarea, influențele, prietenii,

succesele etc. Într-un sens mai larg, putem vorbi de scrieri autobiografice sau de „genurile biograficului”, incluzând aici, alături de memorii, jurnalele de autor (ce cuprind însemnări personale din viața de zi cu zi, cum se întâmplă în *Jurnalul Annei Frank*).

Ficțiune. În sens general, cuvântul „ficțiune” se referă la tot ce este imaginat, născocit, ireal. Un text literar, indiferent de categorie, este o ficțiune, în sensul că prezintă o lume imaginată de scriitor, nu o lume reală. Legătura cu realitatea există, totuși, și este importantă. Sunt scriitori care creează lumi foarte apropiate de realitate, iar alții, universuri fantastice sau S.F.

Întră în categoria ficțiunii literare poezia, proza și piesele de teatru. Deși nu creează o lume imaginară, jurnalul, memoriile, corespondența pot avea expresivitate literară. De aceea, s-a vorbit, în acest caz, de o literatură de graniță, adică situată între literatura nonficțională și aceea ficțională.

Termenul poate fi folosit, de asemenea, pentru alte forme de exprimare artistică sau care recurg la procedee ale artei în alt scop: ficțiune cinematografică, ficțiune vizuală (pictură, sculptură), banda desenată, jocuri video etc.

ÎNȚELEGERE

1. Selectați indicii temporali și spațiali de la începutul fiecărei secvențe (delimitarea lor e marcată prin Δ).

Secvențe	Indici temporali	Indici spațiali
I		
a II-a		
a III-a		
a IV-a		
a V-a		

2. Ce aspecte ale călătoriei cu trenul sunt la fel sau aproape la fel și astăzi?

3. Completați lista de termeni-cheie pentru descrierea călătoriei din a treia și a patra secvență:

● șleau ● noroi ● cai ● surugii ● la opt seara.

ANALIZĂ

4. Discutați antiteza dintre trecut și prezent, având în vedere motivele din tabelul de mai jos:

Motive	Trecut	Prezent
Durata călătoriei		
Starea drumurilor		
Cazarea		
Mesele (mic-dejun, prânz, cină)		

5. Timpul verbal caracteristic textului memorialistic, care evocă o lume a trecutului, este imperfectul. Selectați câteva exemple din text.

6. Ce atitudine are memorialistul față de lumea de altădată? Alegeți varianta care vi se pare adecvată sau propuneți alta și explicați alegerea cu ajutorul unor fragmente din text.

a. nostalgică; b. critică; c. de observator lucid, cu simțul umorului.

INTERPRETARE

7. Imaginați-vă că i-ați putea vorbi lui Ion Ghica despre o călătorie actuală într-o țară străină. Scrieți un text de aproximativ 150 de cuvinte pe care l-ați putea posta pe un blog (utilizați limbajul colocvial, expresii pe care le folosiți, de obicei, în comunicarea cu prietenii sau cu colegii).

Junimea și Convorbiri literare

REPERE ISTORICE ȘI CULTURALE

Junimea a fost o societate literară înființată la Iași în 1863 de Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Petre P. Carp, Vasile Pogor și Theodor Rosetti. Întorși de la studii din Germania și Franța, acești tineri doreau modernizarea vieții publice a românilor prin promovarea unui spirit critic definit prin respectul pentru valoare, pentru conținut, nu pentru formă sau aparențe. Trep-tat, în rândurile junimiștilor au fost cooptate alte personalități care aveau la aceleași principii.

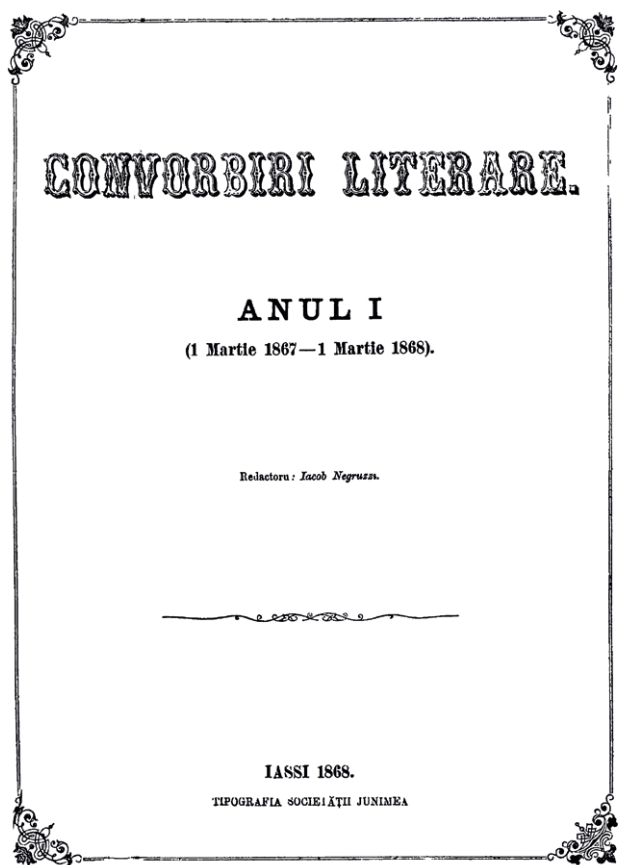
Modalitățile de îndeplinire a acestui program au fost:

- „**prelecțiunile populare**”, o serie de prelegeri săptămânale (cu plată sau bilet de intrare), ținute începând cu 1864 și până în jurul lui 1890, în spirit iluminist, de cultivare a maselor; temele erau diferite, de la științe și filozofie, la drept și literatură, abordând subiecte de actualitate: darwinismul, conducerea statului, ortografia etc.

- un **cenaclu**, în cadrul căruia se citeau și se discuteau scrieri literare, printre ele numărându-se texte care au intrat destul de repede în manualele din epocă și pe care le studiem și astăzi, precum *Luceafărul* lui Eminescu, *Amintirile din copilărie* ale lui Creangă sau pie-sele lui Caragiale și nuvelele lui Slavici; de asemenea, cele mai importante studii critice ale lui Maiorescu au fost citite și dezbătute aici.

- **publicațiile Junimii** cuprind revista *Convorbiri literare* (1867-1944), cu apariție bilunară inițial, apoi mensuală, unde au fost publicate textele dezbătute la întâlnirile săptămânale, precum și alte ziare și reviste, unde colaborau frecvent junimiști (*Vocea națională*, 1866, *Constituțiunea*, 1866, *Era nouă* 1889-1900, *Constituționalul*, 1889-1900).

Junimea a vegheat și la educarea unei a doua generații de junimiști, care vor prelua conducerea societății și activitățile ei la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX; dintre personalitățile din această generație pot fi menționați: Mihail Dragomirescu (teoretician al literaturii), P.P. Negulescu (filozof), Constantin Rădulescu-Motru (fondatorul studiului psihologiei), Simion Mehedinți (geograf), Al. Tzigara-Samurcaș (etnolog).

Junimea a jucat un rol esențial în maturizarea formelor culturale în a doua parte a secolului al XIX-lea. Ideologia grupării exprimată, mai ales, în scrierile lui Titu Maiorescu a avut ca principii adevărul și valoarea. În viziunea acestuia, modernizarea de influență occidentală nu schimbaseră în profunzime societatea românească. Maiorescu nu este, însă, un antioccidental, ci doar un

critic al spoiei de civilizație: „Tot ce este astăzi formă goală în mișcarea noastră publică trebuie prefăcut într-o realitate simțită, și fiindcă am introdus un grad prea înalt din viața din afară a statelor europene, trebuie să înălțăm poporul nostru din toate puterile până la înțelegerea aceluia grad și a unei organizări politice potrivite cu el.” (*Direcția nouă în poezia și proza română*)

DICȚIONAR CULTURAL

Societate literară: grup de autori care se raportează la o idee considerată fundamentală, teoretizată și exprimată în forme specifice literaturii. În cazul *Junimii* – inițial o societate culturală, prin activitatea „prelecțiilor populare”, apoi, foarte rapid, și una literară, cu un cenaclu literar și o revistă, *Convorbiri literare* – ideea fundamentală este primatul valorii estetice (artistice), teoreticianul, Titu Maiorescu, iar scriitorii reprezentativi sunt Mihai Eminescu, I.L. Caragiale, Ion Creangă, Ioan Slavici. Scopul societății literare este impunerea propriilor atitudini și valori în ansamblul sistemului literar al epocii prin discuții sau polemici, prin texte teoretice și publicații.

Sistem literar: un ansamblu de elemente care fac posibilă funcționarea literaturii într-o societate: autori, opere, cititori, critica literară, edituri, reviste, biblioteci, librării, școli, contextul sociocultural. În a doua parte a secolului al XIX-lea există un sistem literar modern: o literatură destul de bogată și cantitativ, și calitativ, apariția unor criterii de fixare a valorii estetice, reviste, edituri și un public în formare.

Portret colectiv al membrilor *Junimii* în 1883.

AUTOR

Titu Maiorescu (1840-1917), critic literar, profesor, avocat, politician, figură emblematică a celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea pentru cultura română, prin înființarea societății *Junimea* și introducerea principiului valoric în societatea românească a epocii. Fiul al cărturarului ardelean Ioan Maiorescu, frecventează liceul „Theresianum” de la Viena și începe să învețe limba germană, pe care o va cunoaște foarte bine, compunând în ea încercări literare. Citește foarte mult (Lessing, Goethe, Schiller) și frecventează spectacole de teatru și de operă. Învăță să cânte la flaut. Studiază, în această perioadă, franceza, engleza, italiana, latina și greaca, iar în 1858 absolvă liceul ca șef de promoție. Tot acum, începe să consemneze impresii și idei în jurnalul său, căruia îi va fi consecvent până la sfârșitul vieții. Urmează cursuri universitare la

Titu Maiorescu

În contra direcției de astăzi în cultura română

(1868)

Studiul din care am reprodus câteva fragmente dezvoltă teoria formelor fără fond: deschiderea către Occident din prima parte a secolului al XIX-lea nu a condus la crearea unor instituții funcționale, în absența unei tradiții care să dea consistență formelor moderne de viață socială.

În aparență, după statistica formelor dinafară, românii posed astăzi aproape întreaga civilizare occidentală. Avem politică și știință, avem jurnale și academii, avem școli și literatură, avem muzee, conservatorii, avem teatru, avem chiar o constituțiune. Dar în realitate toate acestea sunt producțiuni moarte, pretenții fără fundament, stafii fără trup, iluzii fără adevăr, și astfel cultura claselor mai înalte ale românilor este nulă și fără valoare, și abisul ce ne desparte de poporul de jos devine din zi în zi mai adânc. Singura clasă reală la noi este țăranul român, și realitatea lui este suferința, sub care suspină de fantasmagoriile claselor superioare. Căci din sudoarea lui zilnică se scot mijloacele materiale pentru susținerea edificiului fictiv, ce-l numim cultură română, și cu obolul¹ cel din urmă îl silim să ne plătească pictorii și muzicanții noștri, academicienii și atenianii din București, premiile literare și științifice de pretutindenea, și din recunoștință cel puțin nu-i producem nicio singură lucrare care să-i înalțe inima și să-l facă să uite pentru un moment mizeria de toate zilele.

Ca să mai trăim în modul acesta este cu neputință. Plângerea poporului de jos și ridicolul plebei² de sus au ajuns la culme. Pe de altă parte, prin înlesnirea comunicărilor, vine acum însăși cultura occidentală la noi, fiindcă noi nu am știut să mergem înaintea ei. Sub a ei lumină biruitoare va deveni manifest tot artificul și toată caricatura „civilizațiunii” noastre, și formele deșerte cu care ne-am îngâmfat până acum își vor răzbuna atrăgând cu lăcomie fondul solid din inima străină.

Mai este oare timp de scăpare? Mai este oare cu putință ca o energică reacțiune să se producă în capetele tinerimii române și, odată cu dis-

¹ *Obol*, s.n. – mică monedă care a circulat la vechii greci; (fig.) sumă mică.

² *Plebe*, s. f. – (fig.) pătură socială fără merite, coruptă.

prețul neadevărului de până acum, să deștepte voința de a pune fundamentul adevărat acolo unde se află astăzi numai pretenții iluzorii? Poate soarta ne va acorda timp pentru această regenerare a spiritului public și, înainte de a lăsa să se strecoare în inimă nepăsarea de moarte, este încă de datoria fiecărei inteligențe ce vede pericolul de a se lupta până în ultimul moment în contra lui.

O primă greșeală, de care trebuie astăzi ferită tinerimea noastră, este încurajarea blândă a mediocrităților. Cea mai rea poezie, proza cea mai lipsită de idei, discursul cel mai de pe deasupra – toate sunt primite cu laudă, sau cel puțin cu indulgență, sub cuvânt că „tot este ceva” și că are să devie mai bine. Așa zicem de 30 de ani și încurajăm la oameni nechemăți și nealeși! Domnul X e proclamat poet mare, domnul Y – jurnalist eminent, domnul Z – bărbat de stat european, și rezultatul este că de atunci încoace mergem tot mai rău, că poezia a dispărut din societate, că jurnalistică și-a pierdut orice influență; iar cât pentru politica română, fericite articolele literare, căroră le este permis să nu se ocupe de dânsa!

De aci să învățăm marele adevăr că mediocritățile trebuiesc descurajate de la viața publică a unui popor, și cu cât poporul este mai incult, cu atât mai mult, fiindcă tocmai atunci sunt primejdioase. Ceea ce are valoare se arată la prima sa înfățișare în meritul său și nu are trebuință de indulgență, căci nu este bun numai pentru noi și deocamdată, ci pentru toți și pentru totdeauna. [...]

ÎNȚELEGERE

1. Stabiliți valoarea de adevăr a următoarelor enunțuri:

a. Domenii care funcționează după modelul occidental ca politica, știința, arta, presa sau școala nu au destui profesioniști. A/F

b. Clasa țărănească are acces la aceste „forme” (școli, universități, teatre, presă etc.). A/F

c. Societatea românească încurajează valoarea, nu mediocritatea. A/F

d. Pentru o civilizație autentică este nevoie de o regenerare a spiritului public prin selecția valorică. A/F

2. Selectați din text construcții sinonime cu expresia „forme fără fond”. Ce sugerează acestea despre atitudinea autorului față de realitatea descrisă?

3. Alegeți unul dintre domeniile enumerate la primul exercițiu și explicați de ce are nevoie ca să funcționeze după standarde moderne.

4. Alegeți variantele sinonime cu expresia „spirit public”:

a. interes pentru binele comun; b. libertate de exprimare; c. libertate de circulație; d. mod de manifestare a unei societăți.

Berlin (filozofie) și Paris (litere și studii juridice). Colaborează la reviste europene și ține conferințe în cadrul unor societăți filozofice despre muzica lui Wagner și tragedia franceză, la Berlin și la Paris. La vârsta de 23 de ani este rector al Universității din Iași, fiind consecvent unui deziderat prin care vrea să își ajute țara prin experiența acumulată în străinătate.

Studiile sale critice, *O cercetare asupra poeziei românești de la 1867, În contra direcției de astăzi din cultura română* (1868), *Direcția nouă în poezia și proza română* (1872), *Comediile d-lui I.L. Caragiale* (1885), *Eminescu și poeziile lui* (1889) sunt hotărâtoare în recunoașterea valorilor timpului, în special a lui Mihai Eminescu, Ion Creangă și I.L. Caragiale. Valoarea și adevărul reprezintă două constante ale demersului său cultural și social. Criticul observă atât excesele de care suferă literatura epocii (abundența diminutivelor, spre exemplu), cât și problemele societății

Literatură

românești în ansamblu (existența unor instituții nefuncționale, afirmarea unor autori mediocri etc.). În studiul *Despre scrierea limbei române* (1866), Titu Maiorescu formulează principiul fonetic, potrivit căruia sunetele în română ar fi trebuit transcrise așa cum se aud, determinând adoptarea normelor propuse de el de majoritatea lingviștilor; nu a fost o acceptare imediată, dar la 1903 cele mai multe dintre regulile sale ortografice au fost preluate în raportul Academiei Române, care statuează scrierea în limba română.

A deținut, în mai multe rânduri, funcția de ministru: al Învățământului (al Cultelor și Instrucțiunii Publice, după denumirea din epocă), al Justiției, ministru de Externe. În calitate de premier al Regatului României, este implicat în redactarea Tratatului de la București (1913), care consemnează importanța țării noastre în regiune.

Studiul *În contra direcției de astăzi în cultura română* a fost publicat prima oară în anul 1868 în revista *Convorbiri literare*.

ANALIZĂ

5. Textul are o structură argumentativă. Completați tabelul de mai jos, după modelul din prima rubrică:

Opinie	Societatea românească se caracterizează printr-o modernizare superficială („spoială de civilizație”).
Argument 1	
Argument 2	
Conectori (câteva exemple)	
Concluzia	

6. Care este rolul întrebărilor din al doilea paragraf? Gândiți-vă la destinatarul și la scopul lor.

7. Al doilea paragraf se încheie cu o exclamație: „iar cât pentru politica română, fericite articolele literare, cărora le este permis să nu se ocupe de dansa!” Care este sensul ei? Motivați răspunsul.

INTERPRETARE

8. De ce credeți că Titu Maiorescu consideră că pentru a avea o societate modernă este nevoie de o „descurajare a mediocrităților” în viața publică? Exprimați-vă opinia.

9. Căutați cu ajutorul unui motor de IA câteva picturi românești și străine pe teme civice. Alegeți una care v-a interesat mai mult, fie prin mesajul ei, fie prin expresivitatea picturală și prezentați-o colegilor. Prezentarea voastră trebuie să conțină:

- câteva informații despre pictor;
- titlul și anul picturii;
- un eveniment sau un context socioistoric cu care are legătură;
- impresiile voastre.

Pablo Picasso, *Guernica*, 1937

Titu Maiorescu

Direcția nouă în poezia și proza română

(1872)

În prima parte a studiului, dedicată poeziei, Maiorescu face o ierarhie a celor mai importanți poeți ai momentului: primul este Alecsandri, cu ciclul de poezii intitulat *Pasteluri* „cea mai mare podoabă a poeziei lui Alecsandri, o podoabă a literaturii române îndeobște”.

În mod surprinzător, dar semnificativ pentru intuiția critică maioresciană, după foarte cunoscutul și apreciatul Alecsandri, pe al doilea loc se află tânărul de 22-23 de ani Mihai Eminescu, pe baza a doar trei poezii publicate până atunci în revista *Convorbiri literare*: *Veneră și Madonă*, *Epigonii*, *Mortua est!*, semnificative pentru perioada de tinerețe a lui Eminescu.

Noua direcție, în deosebire de cea veche și căzută, se caracterizează prin simțimânt natural, prin adevăr, prin înțelegerea ideilor ce omenirea întreagă le datorește civilizației apusene și totodată prin păstrarea și chiar accentuarea elementului național. Ne pare timpul venit de a atrage atenția publică asupra-i, și în paginile următoare ne încercăm a arunca o scurtă privire asupra câtorva reprezentanți ai acestui început de scăpare, ai acestei nașteri sau renașteri literare. Valoarea lor nu este deopotrivă; sunt câteva talente eminente între ei, sunt multe talente inferioare, și unii și alții însă sunt pe calea naturală și aspiră cu bună-credință spre adevăr. Din acest punct de vedere, toți împreună merită o atenție binevoitoare.

În fruntea noiei mișcări e drept să punem pe Vasile Alecsandri. Cap al poeziei noastre literare în generația trecută, poetul *Doinelor și Lăcrămi-oarelor*, culegătorul cântecelor populare părise a-și fi terminat chemarea literară. Și nici atenția publicului nu mai era îndreptată spre poezie; o agitare stearpă preocupa toate spiritele. Deodată, după o lungă tăcere, din mijlocul iernei grele ce o petrecuse în izolare la Mircești, și iernei mult mai grele ce o petrecea izolat în literatura țării sale, poetul nostru reînviat ne surprinse cu publicarea *Pastelurilor*. [...]

Cu totul osebit în felul său, om al timpului modern, deocamdată blazat¹ în cuget, iubitor de antiteze cam exagerate, reflexiv² mai

DICTIONAR CULTURAL

Critica literară este o formă de receptare specializată a operei literare. În linii mari, critica literară analizează și comentează structura, limbajul și viziunea diverselor texte literare, dar și alte aspecte. De asemenea, are un rol esențial în fixarea valorii estetice. Spre deosebire de receptarea comună, pentru care este caracteristică frecvent **judecata de gust**, critica literară operează cu **judecata de valoare**, fundamentată de criterii specifice domeniului artistic pe care-l studiază.

Metodele și formele criticii literare sunt variate, ca în cazul oricărei discipline științifice. **Critica de direcție** este o formă importantă prin promovarea unei anumite direcții culturale și literare în spațiul public.

¹ *Blazat*, adj. – (în context) dezamăgit, obosit, sceptic.

² *Reflexiv*, adj. – meditativ, gânditor.

Literatură

 peste marginile iertate, până acum așa de puțin format încât ne vine greu să-l cităm îndată după Alecsandri, dar, în fine, poet, poet în toată puterea cuvântului, este d. Mihail Eminescu. De la d-sa cunoaștem mai multe poezii publicate în *Convor-*

biri literare, care toate au particularitățile arătate mai sus, însă au și farmecul limbajului (semnul celor aleși), o concepție înaltă și, pe lângă aceste (lucru rar între ai noștri), iubirea și înțelegerea artei antice.

ÎNȚELEGERE

1. Precizați care sunt cele două aspecte caracteristice noii direcții literare, în opinia lui Titu Maiorescu.
2. Explicați sensul următorului fragment, referitor la Vasile Alecsandri: „cap al poeziei noastre literare din generația trecută”.
3. Calculați vârsta celor doi poeți prezentați la data apariției studiului și stabiliți care este deja

foarte cunoscut și care este la începutul activității literare.

4. Ce apreciază Maiorescu la poezia eminesciană?
5. Construcția „concepție înaltă” se referă la:
 - a. temele și motivele eminesciene;
 - b. viziunea eminesciană;
 - c. viața poetului.

ANALIZĂ

6. Recitiți pastelul lui Vasile Alecsandri din prima unitate a manualului și formulați două argumente pentru ideea valorii literare a pastelurilor.
7. Citiți tabelul de mai jos, o sinteză a caracterizării celor doi poeți:

Vasile Alecsandri	cel mai bun poet al generației trecute (<i>Doine și lăcrămioare, Pasteluri</i>)
	culegător al cântecelor populare
Mihai Eminescu	om al timpului modern
	puțin format (antiteze exagerate, reflexiv în exces)
	farmecul limbajului
	iubitor al artei antice

Asociați aceste portrete literare cu felul în care caracterizează Titu Maiorescu noua direcție. Sunt reprezentativi cei doi poeți? Motivați răspunsul.

INTERPRETARE

8. Într-un studiu anterior Maiorescu afirmă că poezia trebuie să trezească în mintea cititorilor „imagini sensibile” (concrete) cu ajutorul cuvintelor. Citiți fragmentul de mai jos, alegeți trei imagini și explicați care sunt procedeele artistice prin care sunt realizate.

Văd sufletu-ți candid prin spațiu cum trece;
Privesc apoi lutul rămas... alb și rece,
Cu haina lui lungă culcat în sicriu,
Privesc la surâsu-ți rămas încă viu –

Și-ntreb al meu suflet rănit de-ndoială,
De ce-ai murit, înger cu fața cea pală?
Au nu ai fost jună, n-ai fost tu frumoasă?
Te-ai dus spre a stinge o stea radioasă?

(Mihai Eminescu, *Mortua est!*)

Titu Maiorescu

Comediile d-lui I.L. Caragiale

(1885)

Contestată în epocă, piesa *D-ale carnavalului* de I.L. Caragiale a fost acuzată, între altele, de imoralitate. Prin acest studiu critic, Titu Maiorescu îi va lua apărarea lui Caragiale, afirmând că arta nu are nevoie de teze explicit morale: „întâmplarea că poezia întrebuințează același organ de comunicare sau același material brut ca și codicele¹ penal și catehismul² de morală, adică cuvintele, nu-i poate schimba esența ei de artă, precum nu se poate confunda arta sculpturei cu meseria pavajului, deși amândouă întrebuințează materialul piatră”.

Lucrarea d-lui Caragiale este originală; comediile sale pun pe scenă câteva tipuri din viața noastră socială de astăzi și le dezvoltă cu semnele lor caracteristice, cu deprinderile lor, cu expresiile lor, cu tot aparatul înfățișării lor în situațiile anume alese de autor.

Stratul social pe care îl înfățișează mai cu deosebire aceste comedii este luat de jos și ne arată aspectul unor simțiminte omenești, de altminteri aceleași la toată lumea, manifestate însă aici cu o notă specifică, adică sub formele unei spoieli de civilizație occidentală, strecurată în mod precipitat până în acel strat și transformată aici într-o adevărată caricatură a culturii moderne. [...]

Oare nu este aici un adevărat început de literatură dramatică națională, independentă, trăind din propriile sale puteri, în înțelesul aceleiaș mișcări intelectuale sănătoase, în care sunt și *Novelele* lui Slavici, și *Amintirile* lui Creangă [...], și *Poeziile* lui Eminescu – mișcare deșteptată în literatura noastră prin acea culegere de poezii populare prin care Alecsandri a îndreptat spiritul tinerimii de astăzi spre izvorul veșnic al tuturor inspirațiilor adevărate; simțirile reale ale poporului în care trăim, și care simțiri numai întru cât sunt oglindite prin artă în această realitate a lor devin o parte integrantă a omnirii exprimată în forma literară? [...]

Bartolomé Esteban Murillo,
Copii mâncând struguri și pepene galben, 1645

¹ *Codice*, s.n. – culegere de legi, de documente sau de diverse texte medievale.

² *Catehism*, s.n. – lucrare care expune principiile religiei creștine; (fig.) lucrare care expune esența unei doctrine.

Titu Maiorescu

Eminescu și poeziile lui

(1889)

Vreun premiu academic pentru poeziile lui Eminescu, de a cărui lipsă se plânge o revistă germană din București? Dar Eminescu ar fi întâmpinat o asemenea propunere cu un râs homeric¹ sau, după dispoziția momentului, cu acel surâs de indulgență miloasă ce-l avea pentru nimicurile lumești. Regina României, admiratoare a poeziilor lui, a dorit să-l vadă, și Eminescu a avut mai multe convorbiri literare cu Carmen Sylva². L-am văzut și eu la curte, și l-am văzut păstrând și aici simplitatea încântătoare ce o avea în toate raporturile sale omenești. Dar când a fost vorba să i se confere o distincție onorifică, un bene-merenti sau nu știu ce altă decorație, el s-a împotrivit cu energie. Rege el însuș al cugetării omenești, care alt rege ar fi putut să-l distingă? Și aceasta nu din vreo vanitate a lui, de care era cu desăvârșire lipsit, nu din sumeția unei inteligențe excepționale, de care numai el singur nu era știutor, ci din naivitatea unui geniu cuprins de lumea ideală, pentru care orce coborâre din lumea convențională era o supărare și o nepotrivire firească. [...]

Eminescu este un om al timpului modern, cultura lui individuală stă la nivelul culturai europene de astăzi. Cu neobosita lui stăruință de a ceti, de a studia, de a cunoaște, el își înzeștră fără preget memoria cu operele însemnate din literatura antică și modernă. Cunoscător al filozofiei, în special a lui Platon, Kant și Schopenhauer, și nu mai puțin al credințelor religioase, mai ales al celei creștine și buddaiste³, admirator al Vedelor⁴, pasionat pentru operele poetice din toate timpurile, posedând știința celor publicate până astăzi din istoria și limba română, el afla în comoara ideilor astfel culese materialul concret de unde să-și formeze înalta abstracțiune care în poeziile lui ne deschide așa de des orizontul fără margini al gândirii omenești. [...]

Pe cât se poate omenește prevedea, literatura poetică română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui, și forma limbei naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetării românești.

¹ *Râs homeric* – râs puternic, zgomotos, ca acela al zeilor din epopeea *Iliada* a lui Homer: „Zeii în hohote lungi la râs se porniră cu toții...” (trad. G. Murnu).

² Carmen Sylva, pseudonimul literar al Elisabetei, regina României (1843-1916).

³ *Budist*, adj. – referitor la budism, religie a Indiei antice; termenul provine din fr. *bouddhiste*.

⁴ *Vede*, s.f. – scrieri religioase din India antică.

ÎNȚELEGERE

1. Selectați cinci termeni a căror formă nu corespunde cu aceea de astăzi. Explicați de ce există această diferență.

2. Lumea comediilor lui Caragiale este caracterizată printr-o expresie care apare și în studiul *În contra direcției de astăzi în cultura română*. Care este aceasta? Explicați legătura dintre studiul amintit și

opera lui Caragiale. Puteți aduce în discuție și schița din prima unitate a manualului.

3. Rezumați oral secvența care prezintă personalitatea lui Eminescu.

4. Ultimul fragment din studiul dedicat lui Eminescu conține o fixare valorică. În ce constă aceasta?

ANALIZĂ

5. Selectați din ambele texte cuvinte sau construcții din câmpul lexico-semantic al valorii.

6. Explicați, ținând cont de scopul acestor studii, frecvența acestor termeni și construcții.

7. Prin ce argument respinge Titu Maiorescu acuzația de imoralitate și trivialitate adusă de câțiva contemporani comediilor lui Caragiale? Alegeți varianta adecvată:

a. Comediile prezintă tipuri umane cu corespondent în societatea epocii, caracterizate printr-o specială de civilizație modernă.

b. Caragiale a inventat o lume absurdă și amuzantă, fără legătură cu realitatea din epoca lui.

c. Personajele lui Caragiale sunt copiate după modele reale, întrucât autorul avea o foarte bună memorie și talentul de a-i imita pe ceilalți.

INTERPRETARE

8. Ce credeți că este mai important decât orice altceva în activitatea lui Titu Maiorescu și a noii direcții literare? Exprimați-vă opinia, luând ca punct de plecare fragmentul memorialistic de mai jos:

„**Caracuda**. Poreclă dată de A. Naum, cu ocaziunea unei Aniversări, unui număr destul de însemnat de membri ai Junimii, care, mai tineri și mai modești, șed obicinuît prin colțuri, vorbesc foarte puțin, cântesc pe la ureche foarte mult și așteaptă cu nerăbdare când se aduc ceaiul, cafeaua și cozonacul.

Deviza Junimii, inventată de Pogor și adoptată de Societate, este următoarea: *Entre qui veut, reste qui peut!**

Maiorescu Titu. Născut în Craiova în 15 februarie, 1840, fondator, stâlp și gazdă a Junimii. Odini-

oară Titu Liviu, astăzi numai Titul. Întemeietorul prelecțiilor populare; autorul aforismelor, al ortografiei Junimii și a mai multe cărți și critice; iscoditorul Direcției noi, care, împreună cu criticele sale, au atras atâta ură și vrăjmășie asupra lui și asupra Junimii, lucru pentru care Caracuda, simțindu-se nevinovată, cam zbârcea fruntea. Se zice că multora le plăcea să fie lăudați în Direcția nouă și sprijiniți în vremea ministeriului lui Maiorescu, dar că le dispăcea să fie pe urmă dați afară și puși sub judecată. [...]

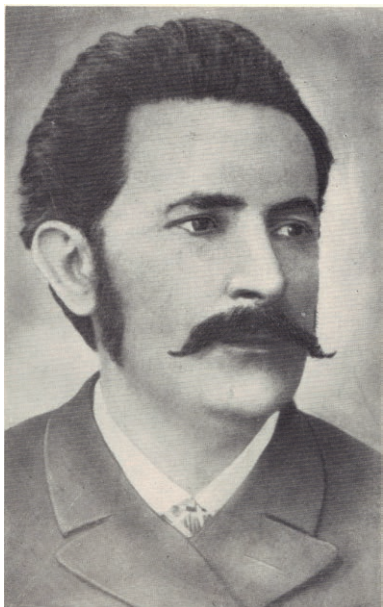
Zenzibilizare, pronunțarea nemțească a lui Eminescu, imitată de mulți junimiști; *zenzibilizare*, *conzervativ*, *conziderațiune*, *zeztematizare* etc. etc.”

(Iacob Negruzzi, *Dicționarul Junimii*, în *Amintiri din Junimea*)

* Entre qui veut, reste qui peut (lb. fr.) – Intră cine vrea, rămâne cine poate.

AUTOR

Ioan Slavici (1848-1925), prozator și gazetar român. S-a născut la 18 ianuarie 1848 în satul Șiria din apropierea Aradului. Urmează școala elementară din Șiria, apoi, la Arad și Timișoara, frecventează licee cu predare în limbile maghiară și germană. Începe Facultatea de Drept la Budapesta, o abandonează din cauza dificultăților financiare, se angajează un timp ca funcționar la un notariat și-apoi își continuă studiile în același domeniu la Viena, fără să le finalizeze. Îl cunoaște acum pe Eminescu, cel care îl pune în contact cu societatea *Junimea* și cu revista *Convorbiri literare* (aici, în 1871, debutează cu o creație dramatică – *Fata de birău*). Va părăsi Imperiul Austro-Ungar, stabilindu-se întâi la Iași, apoi la București. Ca redactor la *Timpul*,

Nuvela

Ioan Slavici

Moara cu noroc

I

— Omul să fie mulțumit cu sărăcia sa, căci, dacă e vorba, nu bogăția, ci liniștea colibe tale te face fericit. Dar voi să faceți după cum vă trage inima, și Dumnezeu să vă ajute și să vă acopere cu aripa bunătații sale. Eu sunt acum bătrână, și fiindcă am avut și am atât de multe bucurii în viață, nu înțeleg nemulțumirile celor tineri și mă tem ca nu cumva, căutând acum la bătrânețe un noroc nou, să pierd pe acela de care am avut parte până în ziua de astăzi și să dau la sfârșitul vieții mele de amărăciunea pe care nu o cunosc decât din frică. Voi știți, voi faceți; de mine să nu ascultați. Mi-e greu să-mi părăsesc coliba în care mi-am petrecut viața și mi-am crescut copiii și mă cuprinde un fel de spaimă când mă gândesc să rămân singură într-însa: de aceea, poate că mai ales de aceea, Ana îmi părea prea tânără, prea așezată, oarecum prea blândă la fire, și-mi vine să râd când mi-o închipuiesc cârciumărită.

— Vorbă scurtă, răspunse Ghiță, să rămânem aici, să cârpesc și mai departe cizmele oamenilor, care umblă toată săptămâna în opinci ori desculți, iară dacă duminica e noroi, își duc cizmele în mână până la biserică, și să ne punem pe prispa casei la soare, privind eu la Ana, Ana la mine, amândoi la copilaș, iară d-ta la tustrei. Iacă liniștea colibe.

— Nu zic, grăi soacra așezată. Eu zic numai ce zic eu, vă spun numai așa, gândurile mele, iară voi faceți după gândul vostru, și știți prea bine că, dacă voi vă duceți la moară, nici vorbă nu poate fi ca eu să rămân aici ori să mă duc în altă parte: dacă vă hotărâți să mergeți, mă duc și eu cu voi și mă duc cu toată inima, cu tot sufletul, cu toată dragostea mamei care încearcă norocul copilului ieșit în lume. Dar nu cereți ca eu să hotărâsc pentru voi.

— Atunci să nu mai pierdem vorba degeaba: mă duc să vorbesc cu arândașul, și de la Sf. Gheorghe cârciuma de la Moara cu noroc e a noastră.

— În ceas bun să fie zis, grăi bătrâna, și gând bun să ne dea Dumnezeu în tot ceasul!

Eugen Jettel, *Priveliște cu moară*, 1881

III

Cât țin luncile, ele sunt pline de turme de porci, iară unde sunt multe turme, trebuie să fie și mulți păstori. Dar și porcarii sunt oameni, ba, între mulți, sunt oameni de tot felul, și de rând, și de mâna a doua, ba chiar și oameni de frunte.

O turmă nu poate să fie prea mare, și așa, unde sunt mii și mii de porci, trebuie să fie sute de turme, și fiecare turmă are câte un păstor, și fiecare păstor e ajutat de către doi-trei băieți, boitarii¹, adeseori și mai mulți, dacă turma e mare. E dar pe lunci un întreg neam de porcari, oameni care s-au trezit în pădure la turma de grăsunii, ai căror părinți buni și străbuni tot păstori au fost, oameni care au obiceiurile lor și limba lor păstorească, pe care numai ei o înțeleg. Și fiindcă nu-i neguțătorie fără de pagubă, iară păstorii sunt oameni săraci, trebuie să fie cineva care să răspundă de paguba care se face în turmă: acest cineva este „sămădăul”², porcar și el, dar om cu stare, care poate să plătească grăsunii pierduți ori pe cei furați. De aceea sămădăul nu e numai om cu stare, ci mai ales om aspru și neîndurat, care umblă mereu călare de la turmă la turmă, care știe toate înfundăturile, cunoaște pe toți oamenii buni și mai ales pe cei răi, de care tremură toată lunca și care știe să afle urechea grăsunului pripășit chiar și din oala cu varză.

Și dacă lumea zice că locurile de lângă Moara cu noroc sunt rele, n-ai fi avut decât să-l întrebi pe vreunul dintre sămădăi, și el ți-ar fi putut spune pentru ce nu sunt bune și cine le primejduiește; dar sămădăul e, mai presus de toate, om tăcut, și dacă îl întrebi asemenea lucruri, el răspunde: „Nu știu, n-am văzut, am atâtea și atâtea turme în răspunderea mea și nu mă pot strica cu oamenii”. El știe ce știe, numai pentru nevoile lui.

Veneau câteodată pe la cârciuma lui Ghiță și porcari, niște oameni îndeobște înalți și bine făcuți, cu cămașa neagră și cu părul strălucitor de

îl cunoaște și pe I.L. Caragiale. Este un timp profesor de limba română și de geografie la Școala Normală din București și la Azilul „Elena Doamna”. Devine membru corespondent al Academiei Române (1882). A desfășurat o bogată activitate gazetărească, susținând câțiva ani în revista *Tribuna* de la Sibiu cauza românilor din Transilvania și fiind în același timp secretar al Partidului Național Român. Autoritățile maghiare îi intentează mai multe procese și este condamnat la un an de închisoare (pedeapsa este executată la Vác*, în Ungaria). De altfel, opiniile sale politice îi vor aduce din nou o perioadă de închisoare la Văcărești, odată cu intrarea României în Primul Război Mondial, pentru convingerile sale filohabsburgice și, apoi, din nou, după război, pentru colaborarea la o publicație germană în timpul ocupației. Activitatea jurnalistică este, însă, extrem de variată, scriitorul fiind preocupat de probleme sociale, educație și având un rol major în popularizarea ideilor junimiste în Transilvania.

Evenimentele care i-au marcat biografia sunt fixate în paginile memorialistice: *Închisorile mele* (1921) și *Lumea prin care am trecut* (1930). În volumul intitulat *Amintiri* (1924) evocă prietenii și colaboratorii, personalități ale epocii: Mihai Eminescu,

¹ Boitar, s.m. – ajutor de păstor (la vite sau la porci).

² Sămădău, s.m. – supraveghetor peste porcari.

* Se pronunță Văț.

Ion Creangă, I.L. Caragiale, Titu Maiorescu și George Coșbuc.

În literatura română, Slavici se afirmă la început prin nuvelele sale. Cea dintâi, *Popa Tanda*, apare în revista *Convorbiri literare* în 1875, fiind urmată de altele, precum *Gura satului*, *Budulea Taichii*, *Moara cu noroc* sau *Pădureanca*. Nuvelele prezintă subiecte inspirate din viața satului, în tablouri veridice, semnificative pentru realitate epocii. Se remarcă problematica morală, interesul pentru conflictele sociale și, de asemenea, pentru conflictele interioare și psihologiile complicate. În aceeași linie se înscrie romanul *Mara*, publicat în 1894 în revista *Vatra*, apoi în volum în 1906. Literatura lui include alte romane, nuvele care abordează medii sociale urbane, piese de teatru și basme (*Zâna zorilor*, *Ileana cea șireată*, *Doi feți cu stea în frunte* ș.a.).

Nuvela *Moara cu noroc* face parte din volumul *Novele din popor* (1881).

untura cea multă și căzut în plete lungi și răsucite asupra grumajilor goi; oameni erau și ei, chiar oameni cinstiți, care mănâncă, beau și plătesc.

Într-o zi de luni au venit trei inși în căruță cu osiile de fier, ușurică și trasă de doi cai frumoși, dintre care însă unul mai mare și altul mai mic. În căruță nu era nici scaun, nici fân, ci unul dintre porcarii unsuroși mâna caii, stând în picioare, iară ceilalți doi ședeau pe leutrelor³ vopsite în verde, ca și când n-ar fi venind decât de aci din apropiere.

„Ăștia nu prea îmi par a oameni buni”, își zise Ghiță când îi văzu sărind din căruță și privind împrejur, ca unii ce au mai fost pe aici și acum nu găsesc nici locul, nici oamenii ca odinioară.

Ei întrebară dacă n-a fost sămădăul pe acolo, puseră sluga să deshamme caii, să-i adape și să le dea ovăz, apoi intrară, băură fiecare cât trei inși la un loc și plecară cu un „noroc bun”.

— Bine, dar n-au plătit, grăi bătrâna nedumerită.

— Lasă, că m-am înțeles eu cu dânșii, răspunse Ghiță, apoi se duse pe ici în colea, ca nimeni să nu-i vadă fața și ca nu cumva nevasta să-l întrebe: „Ce ai, Ghiță?”

Peste puțin sosi și sămădăul, vestitul Lică Sămădăul, la Moara cu noroc.

Lică, un om de treizeci și șase de ani, înalt, uscățiv și supt la față, cu mustața lungă, cu ochii mici și verzi și cu sprâncenele dese și împreunate la mijloc. Lică era porcar, însă dintre cei ce poartă cămașă subțire și albă ca floricelele, pieptar cu bumbi⁴ de argint și bici de carmajin⁵, cu codoriștea⁶ de os împodobit cu flori tăiate și cu ghintulețe de aur.

El își opri calul înaintea cârciumii, aruncă o privire la Ana, apoi alta la bătrâna care ședea pe laița⁷ de lângă masa cea mare din umbra cerdacului⁸, trase cu ochii o raită primprejur, apoi întrebă unde-i cârciumarul.

— Noi suntem, răspunse bătrâna ridicându-se.

— Știu, grăi Lică, dar cred că vor fi și oameni pe aici. Eu întreb de cârciumarul; cu el vreau să vorbesc.

Lică le zise aceste așa, ca orișicine să poată înțelege că are grabă și că nu vrea să mai lungească vorba: bătrâna plecă dar fără de întârziere să caute pe Ghiță, iar Ana rămase privind ca un copil uimit la călărețul ce stătea ca un stâlp de piatră înaintea ei.

Dacă Lică ar fi fost alt om, el n-ar fi statut așa cu privirea pierdută în vânt, ci s-ar fi bucurat de vederea femeii frumoase, care-l privea oarecum pierdută și speriată de bărbăția înfățișării lui.

— Ungurul a murit? întrebă el când văzu pe Ghiță.

³ *Leutră* (*loitră*), s.f. – fiecare dintre cele două părți laterale ale căruței.

⁴ *Bumb*, s.m. – nasture.

⁵ *Carmajin*, s.n. – piele vopsită în roșu-închis.

⁶ *Codoriște*, s.f. – coadă de bici.

⁷ *Laiță* (*laviță*), s.f. – scândură lată, fixată pe țărui de-a lungul unui perete al caselor țărănești.

⁸ *Cerdac*, s.n. – terasă cu balustradă și cu acoperișul susținut de stâlpi situată în fața intrării principale a unei case, pridvor, verandă.

— Da!

— Și tu ai venit în locul lui!

— Da!

— De la Sf. Gheorghe?

— Da, răspunse Ghiță, aruncând o privire furișată asupra femeilor, ca să vadă dacă ele nu cumva se tulbură.

— E Ghiță, ginere-meu, grăi bătrâna, și, mulțumită lui Dumnezeu, ne merge bine de când suntem aici.

Lică își apucă, zâmbind, mustața între buze.

— Aici, zise el, le merge bine la toți oamenii cu minte. N-ai decât să te pui bine cu toată lumea, să le zici „noroc bun” celor ce vin și se duc și poți să dai mulțumită lui Dumnezeu. N-au trecut pe aici niște oameni?

— De! răspunse Ghiță chibzuit, suntem la drum și trece multă lume.

— Vorba vine, trei oameni...

— Trei, patru, zece... grăi Ghiță cam în glumă, lumea trece mereu. Eu nu stau aici ca să țin seama despre cei ce vin și trec, și așa nici nu-i prea știu. De la o vreme te obișnuiești cu oamenii, încât nici nu te mai uiți la fețele lor. Apoi, cine știe dacă nu e și câte unul care s-ar mâhni dacă ai bate drumul cu vorbe despre dânsul. De cârciumar să nu întrebi niciodată, căci el vede și aude atât de multe, încât trebuie să uite degrab' și să nu mai ție nimica minte.

— Așa-i, grăi Lică. Întrebam numai ca să văd dacă nu cumva mi-ai putea spune, fiindcă sunt oamenii mei. Au plecat să vadă o pădure, pe care voiam să o luăm de la toamnă pentru turme, și nu știu acum dacă au trecut înaintea mea, ori e să-i aștept aici.

— Așa o fi, răspunse Ghiță hotărât, dar eu nu-ți pot spune dacă între cei ce au trecut astăzi pe aci vor fi fost și ei.

— Cum nu!? strigă bătrâna cu nerăbdare. Cei trei porcari ce au băut atât de mult și n-au plătit.

Pe Ghiță îl trecu un fior de junghi prin inimă și, oricât de mult ținera la soacră-sa, acum el ar fi fost în stare să-i pună degetul pe gură.

— Muierile văd mai bine și se vede că au mai puțină treabă, zise el stăpânindu-se.

— Dacă n-au plătit, grăi Lică, apucându-și iar

mustața între buze, era fiindcă știau că voi veni eu ca să plătesc pentru dânsii.

Grăind aceste, el descălecă și-i făcu lui Ghiță semn să intre cu dânsul, pentru ca să facă socoteala.

„Bătrâna e tot mai cuminte decât mine”, își zise cârciumarul, și intră cu voie bună în urma lui.

— Bătrâna ar putea să-și ție gura, grăi Lică după ce se văzu singur cu Ghiță. Mă cunoști?

— Nu! răspunse Ghiță, răcit în tot trupul.

— Atunci mă știi de nume. Eu sunt Lică, sămădăul... Multe se zic despre mine, și dintre multe, multe vor fi adevărate și multe scornite. Tu vezi un lucru: că umblu ziua-n amiază mare pe drumul de țară și nimeni nu mă oprește în cale, că mă duc în oraș și stau de vorbă cu domnii⁹. Voi fi făcut ce voi fi făcut, nu-i vorbă, dar am făcut așa, că orișicine poate să creadă ce-i place, însă nimeni nu știe nimic. De aceea am să dau seama despre douăzeci și trei de turme de porci. M-ai înțeles? Nu doară c-aș putea plăti tot ce se poate pierde într-un an, ci pentru că de la mine nimeni nu cutează să fure, ba să-l ferească Dumnezeu pe acela pe care aș crede că-l pot bănuși. M-ai înțeles?! Eu voiesc să știu totdeauna cine umblă pe drum, cine trece pe aici, cine ce zice și cine ce face, și voiesc ca nimeni afară de mine să nu știe. Cred că ne-am înțeles!?

Ghiță ar fi avut multe de zis, dar Lică se întoarse o dată în călcâi și, pe când cârciumarul își veni în fire, drumețul dăduse pînteni calului.

— Un om prea cumsecade, grăi bătrâna, privind în urma lui. Cine a fost ăsta?

— Lică Sămădăul! răspunse Ghiță.

— Lică Sămădăul!? strigă Ana. Și câte rele nu mai zicea lumea despre dânsul!

— Așa e lumea... grăi Ghiță. Să nu crezi nimic până ce nu vezi cu ochii.

El singur nu și-ar fi putut da seama dacă a grăit aceste cuvinte din amărăciune ori numai dorind să ascundă înaintea nevastei gândurile grele ce-l cuprinseseră.

— Nu-i vorbă, adause Ana, e oarecum fioros la față.

— Asta-ți pare ție, grăi Ghiță. Are și el necazurile lui.

⁹ Domn, s.m. – persoană care are autoritatea de a face ceva, stăpân.

Literatură

ÎNȚELEGERE

Citiți integral nuvela *Moara cu noroc*, apoi rezolvați exercițiile.

1. Notați cu adevărat (A) sau fals (F) următoarele idei referitoare la conținutul textului dat:

● Ghiță este un cizmar care se stabilește la Moara cu noroc împreună cu familia sa pentru a-și schimba viața și a câștiga mai mulți bani din mărțur. A/F

● Pentru a-și duce existența la Moara cu noroc Ghiță este nevoit să se lupte cu adevăratul stăpân al locurilor, Lică Sămădăul. A/F

● Ghiță vrea să îl dovedească pe Lică drept tâlhar, astfel încât nu ezită să o împingă pe Ana în brațele Sămădăului. A/F

● Lică Sămădăul este prins și pedepsit de jandarmul Pintea, în orașul Ineu. A/F

2. Stabiliți corelațiile:

A. Expozițiunea; B. Intriga; C. Desfășurarea acțiunii; D. Deznodământul; E. Punctul culminant

a. Ghiță decide să ia în arendă hanul de la Moara cu noroc.

b. Ghiță și Ana își găsesc sfârșitul în înfruntarea

cu Lică, supraviețuindu-le doar copiii și bătrâna mamă a Anei.

c. La han sosește Lică Sămădăul și-i cere lui Ghiță să i se supună dacă vrea să rămână acolo și să-și pună pe picioare afacerea.

d. Ghiță se confruntă cu Lică Sămădăul, ezitând între supunere, abandonarea afacerii și orgoliu; în cele din urmă, se aliază cu Pintea, sperând să-l poată da pe Lică pe mâna legii.

e. Moara cu noroc este situată la intrarea într-un cadru natural ostil, cu mărăciniș, păduri desțelenite și văi întunecoase.

f. Planul lui Ghiță și al lui Pintea eșuează.

3. Rezumați oral primul fragment reprodus din nuvela lui Slavici (primul capitol).

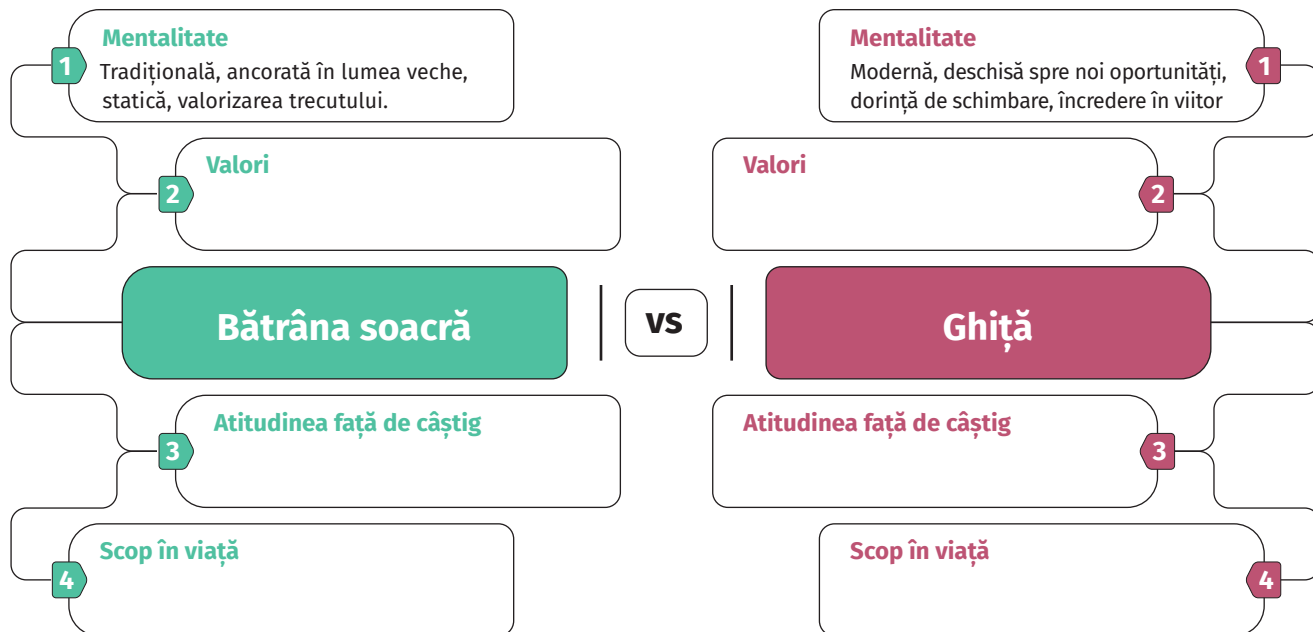
4. Delimitați secvențele celui de-al doilea fragment (capitolul III), după modelul de mai jos:

Secvența I: descrierea porcarilor (de la „Cât țin luncile...” la „...să afle urechea grăsunului pripășit chiar și din oala cu varză.”)

5. Explicați de ce, după dialogul cu Lică Sămădăul, Ghiță este foarte îngrijorat.

ANALIZĂ

6. Urmăriți conflictul de valori dintre Ghiță și bătrâna soacră. Copiați graficul în caiet și completați-l cu termeni potriviți pentru cele două viziuni diferite despre viață.

7. Comentați relația dintre Ghiță și Lică, având în vedere amănunte din capitolul III:

- felul în care se desfășoară dialogul;
- replica amplă a lui Lică (autoportret);
- reacția lui Ghiță la ceea ce îi cere sămădăul;
- atitudinea lui Ghiță față de cele două femei, după plecarea lui Lică (sinceritate/duplicitate).

8. Analizați relația lui Lică cu Ghiță (din ansamblul nuvelei), având în vedere următoarea imagine:

9. Acumularea treptată a tensiunii la nivelul acțiunii are la bază conflictele din nuvelă: Completați tabelul de mai jos, după modelul oferit:

Tipuri de conflict	Personaje	În ce constă conflictul
Interior	Ghiță	- ezitarea între onestitate/onorabilitate și dorința de avere
Exterior	Ghiță și Lică	
Exterior	Ghiță și Ana	

10. Conflictul interior este descris amănunțit în mai multe secvențe din nuvelă (analiză psihologică). Citiți fragmentul de mai jos și explicați ce simți și ce gândește personajul.

„Înainte de el erau doi oameni nevinovați, care aveau să sufere osândă grea; era pătruns de nevinovăția lor, dar acum nu mai putea să o dovedească, deși era gata s-o apere chiar cu primejdia de a trece drept pătaș la vina lor: ochii lui se opriră asupra lor ca și când ar voi să le zică: «Nu vă temeți, căci știu eu un lucru prin care pot să vă scap cel puțin deocamdată».

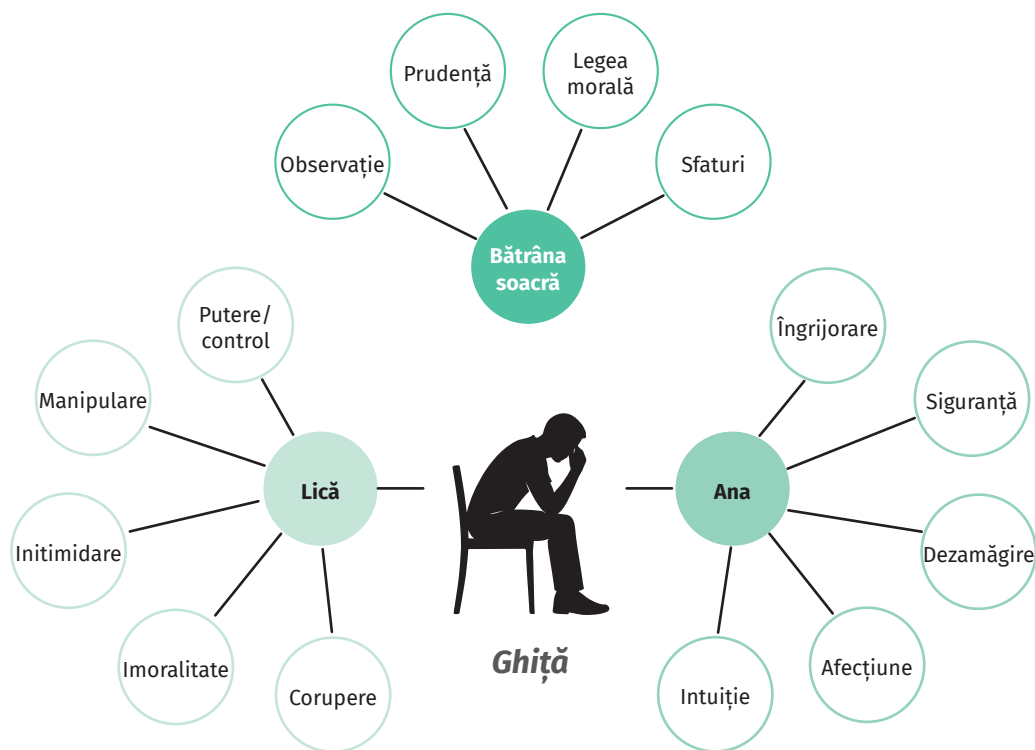
Ana suspină o dată din greu, apoi rămase încremenită. Nu mai era el, omul puternic și plin de viață: în câteva zile se făcuse numai umbra din ceea ce fusese odinioară; în câteva zile pielea obrazilor i se încrețise și perii capului îi dăduseră în cărunțelă.

Cuprins de o durere sfâșietoare, el se întoarse oarecum fără de veste spre partea la care auzise suspinul și, aflând cu ochii pe Ana, își ridică mâna, o trase încet peste fruntea sa uscată și se întoarse drept spre Lică, omul care nu-și pierdea niciodată liniștea.

Într-o clipă el își simți toată firea prefăcută. Nu o văzuse de mult, și acum când o vedea așa de pierită, cum era, se adună deodată în sufletul lui toată dragostea pe care o simțise din clipa când o văzuse pentru întâiași dată, toată dorința de a o vedea mereu ferită de rele, toată alipirea către viață a omului pătruns de iubire, și tot ce plănuse în cugetarea lungilor zile petrecute în închisoare se zădărnici în clipa când fața Anei se ivi în ochii lui.” (Capitolul XI)

Literatură

11. Redactați o caracterizare a personajului principal (150-200 de cuvinte), plecând de la graficul de mai jos.

12. Analizați portretul fizic al lui Lică. Credeți că are un rol anticipator pentru ceea ce urmează să se întâmple? Este acesta un exponent al răului în „pus-ta arădeană”? Motivați răspunsul cu amănunte din nuvelă.

13. Ce semnificație are sfârșitul lui Lică? Țineți cont și de următoarea interpretare: „putem vedea în cuplul Ghiță-Lică același dublet al pasiunilor distrugătoare, banul și vanitatea. Din acest unghi de vedere, sfârșitul lui Lică este pedeapsa pe care o primește viciul vanității. Într-un determinism de ordin moral, specific gândirii lui Slavici, fiecare moare din cauza viciului său.” (Elena Zaharia-Filipaș).

14. Exemplificați realismul nuvelei cu ajutorul informațiilor de la *Repere istorice și teoretice*, având în vedere tema, personajele și limbajul.

15. Caracterizați personajul feminin, având în vedere relația cu celelalte personaje. Țineți cont și de textul reprodus mai jos:

„Azi nu se mai poate îndoi nimeni că educația, chestiunea economică, gradul de moralitate și de demnitate personală a femeii nu stau pe loc. Nu, azi în toată Europa, femeile pare că sunt lovite de un curent electric, se silesc să-și ridice nivelul intelectual; dovadă avem liceele de fete înființate mai

În toate țările, silințele ce își dau ele, jertfind bani, timp și mai cu seamă înlocuind în parte petrecerile vechi cu sânguință la învățătură. La noi [...] femeile au luat un avânt destul de mulțumitor. Însă, ca tuturor ideilor noi, mulți caută să pună stavilă și acestei năzuințe. Multe sunt piedicile care li se pun numai și numai să nu se mai poată îndulci și femeile din bunurile științei. Bărbații, dacă nu cea mai mare parte, dar destui, se silesc să le descurajeze prin probe ori prin jurnale, scriind felurite anecdote, istorioare ori chiar articole [...] pe seama femeilor care învață. Un lucru așa de natural le pare că e o monstruozitate! Ce este mai firesc decât ca femeia să fie la același nivel intelectual cu bărbatul? Mulți cred că femeia dacă va învăța nu va mai crește copii, nici nu va mai căta de gospodărie. Se pare că acum nu sunt femei care cresc copii; care cum îi nasc îi dau pe mâna slugilor și a dădacelor!

[...] Femeile au suferit și suferă încă multe din pricina stării lor economice și sociale. Și e foarte la locul ei ținerea femeilor să învețe și, prin urmare, de a putea fi ele neatârinate atât economic, cât și intelectual, în sfârșit, de a putea și ele gândi și face cum le va plăcea. Mai cu seamă starea femeilor din clasa de mijloc e foarte grea; adesea ele trebuie să sufere de la bărbați mai mult decât femeia din popor. [...] Azi, instrucția femeii e o cerință a veacului pe care nimeni nu o poate împiedica.

Nădejdea greu îl părăsește pe om, de aceea să nădăjduim și noi că în scurtă vreme se vor da și bărbații cu ideea că femeia nu e decât o făptură cu aceleași tendințe cu aceleași calități și defecte ca și ei și, prin urmare, e drept ca și ea să nu fie mai horopsită decât dâșii [...].”

(Sofia Nădejde, „Șicane bărbătești”, în *Contemporanul*, 1883)

INTERPRETARE

16. Realizați o dezbatere pe tema vinovăției lui Ghiță. Formați două echipe (trei-patru membri), care vor argumenta opinii diferite: vinovăție deplină/vinovăție parțială. Clasa, organizată în echipe de arbitri sau evaluatori (trei-cinci elevi), va nota cu + (foarte bine); x (bine); - (insuficient) și 0 (suficient) intervențiile grupelor, conform următoarelor criterii:

Criteriu		Echipa 1	Echipa 2
calitatea argumentării/ a contraargumentării			
modul de prezentare	corectitudinea limbajului		
	coerența prezentării		
	valorificarea textului		

Țineți cont și de faptul că, astăzi, crima lui Ghiță din finalul nuvelei intră în categoria femicidului: „uciderea cu intenție a unei femei, precum și moartea unei femei, survenită ca urmare a lovirilor sau vătămarilor cauzatoare de moarte ori a altor infracțiuni intenționate urmate de moartea victimei, indiferent dacă faptele sunt comise de un membru al familiei sau de o altă persoană” (*Legea nr. 53/2026*).

17. Creați un **poster** care să surprindă propria voastră interpretare a textului studiat. Apelați la un feedback generat de un motor de inteligență artificială și realizați, în clasă, o analiză a acestuia.

18. Urmăriți filmele *Moara cu noroc*, ecranizarea din 1957 a nuvelei, în regia lui Victor Iliu, și *Orizont*, versiune liberă, din 2015, în regia lui Marian Crișan. Discutați aspectele cinematografice care intervin:

a. într-o ecranizare fidelă cărții; **b.** într-o ecranizare modernizată.

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

Realismul european este un curent literar din secolul al XIX-lea (apare după romantism). Realismului îi aparțin mari prozatori ca Honoré de Balzac, Gustave Flaubert (Franța), Charles Dickens (Anglia), Lev Nicolaevici Tolstoi, Feodor Mihailovici Dostoevski, Anton Pavlovici Cehov (Rusia), Mark Twain (SUA). În literatura română, realismul se manifestă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea prin Nicolae Filimon, Ion Creangă, Ioan Slavici, Ion Luca Caragiale, Duiliu Zamfirescu și alții. Realiste sunt, de asemenea, opere ale unor scriitori din secolul al XX-lea ca Liviu Rebreanu, G. Călinescu sau Marin Preda, dar curentul literar propriu-zis se manifestă în secolul al XIX-lea.

Termenul este aplicat, inițial, tablourilor lui Gustave Courbet (1819-1877), ce înfățișează în general oameni simpli (muncitori, pescari, cioplitori) care intră într-o evidentă opoziție cu personajele mitologice și legendare ce dominau pictura în epocă.

● Caracteristici

a. Realism – realitatea ca principală sursă de inspirație
După cum sugerează numele curentului, o operă realistă are mare legătură cu realitatea: este oglinda ei artistică. Personajele sunt veridice (asemănătoare unor oameni reali), ca și împrejurările în care apar. Opera realistă creează cititorului impresia că are de-a face cu situații și oameni adevărați (e doar o iluzie, iluzia vieții creată cu mijloacele ficțiunii). În romanul *Roșu și negru*, Stendhal afirmă că „un roman este o oglindă pe care o plimbi de-a lungul unui drum”, iar afirmația lui Balzac, „Describe-mi vizuina și-ți spun cine este animalul care o locuiește”, arată insistența realiștilor asupra mediului în care se desfășoară acțiunea,

b. Imaginarul (lumea imaginată)

Realismul este interesat, în special, de viața omului obișnuit și de felul în care societatea își pune amprenta asupra acesteia. Multe romane realiste creează o adevărată frescă socială a unei epoci (fresca este o

pictură de mari dimensiuni). Apar tipuri umane definite prin ocupația sau profesia lor ca țăranul, muncitorul, negustorul, funcționarul, preotul, învățătorul, cârciumarul, avocatul, omul politic etc. Banii, familia, ascensiunea socială prin mijloace mai mult sau mai puțin oneste (parvenitismul) sunt teme specifice. În plus, realismul creează impresia vieții complete (în roman, cu precădere), de aceea nu pot lipsi experiențe importante ca dragostea, relația dintre părinți și copii sau relația dintre individ și grupul social din care face parte.

c. Obiectivitatea

Naratorul prezintă întâmplările, cadrul și personajele de la distanță, e o voce, nu o persoană. Naratiunea lasă impresia că întâmplările se desfășoară de la sine, iar cel care povestește le privește cu aceeași atenție, fără implicare emoțională și fără să le comenteze.

d. Omnisciența

Naratorul știe totul despre personaje: ce fac, ce spun, ce simt, ce gândesc și cum arată lumea în care evoluează.

e. Stilul banal

Limbajul prozei realiste este, de obicei, simplu (la nivelul vocabularului, al sintaxei și al procedeelelor expresivității, precum figurile de stil și, în general, tot ce ține de originalitate în raport cu limba standard).

Gustave Courbet, *Spărgătorii de piatră*, 1849

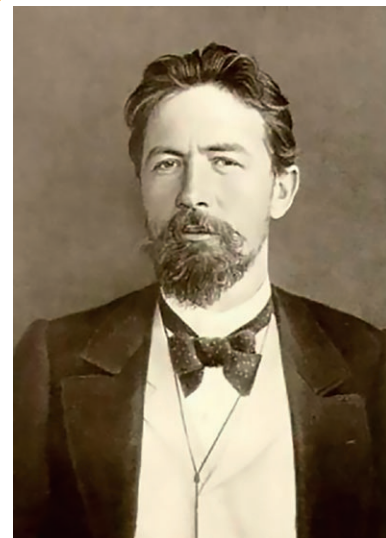
A.P. Cehov

Stepa (povestea unei călătorii)

(1880)

Nuvela prezintă în cheie realistă personaje tipice în împrejurări tipice (negustori, hangii, preoți, tineri sau bătrâni), relatând drumul de mai multe zile prin stepa rusească al lui Egorușka, un copil de nouă ani, către orașul unde va fi înscris la liceu.

AUTOR

Anton Pavlovici Cehov (1860-1904), prozator și dramaturg realist, un observator critic al lumii, pe care a putut să o analizeze și datorită ocupației sale de medic, construind tipuri umane caracteristice diverselor medii sociale. Unele dintre cele mai cunoscute opere ale sale sunt schița *Moartea unui slujbaş*, nuvela *Salonul nr. 6* și piesele de teatru *Pescărușul* și *Livada de vișini*.

Într-o zi de iulie, la revărsatul zorilor, o brișcă¹ jerpelită, fără arcuri, ieși din orașul N. – capitala unui județ din gubernia² Z. – și o luă hodorigind pe drumul cel mare. Era una din acele briști preistorice, cu care nu mai călătoresc astăzi în Rusia decât misiții³, negustorii de vite și preoții săraci. La cea mai mică hurducătură scârțâia și gemea din toate încheieturile, iar căldarea legată de osia din spate îi ținea isonul, zdrăgănind. Larma asurzitoare pe care o făcea, ca și zdrențele de piele care atârnavu jalnic de pe scheletul ei jupuit, erau de-ajuns ca să-ți dai seama cât era de veche și că ar fi fost numai bună de zvârlit la gunoi.

În brișcă se aflau doi localnici din N.: negustorul Ivan Ivanâci Kuzmiciov, cu obrazul ras, cu ochelari și cu pălărie de pai, ceea ce-l făcea să semene mai mult a funcționar decât a negustor, și părintele Hristofor Siriiski, parohul bisericii Sf. Nicolae din orașul N., un bătrânel mic de stat, cu plete lungi, îmbrăcat într-un caftan⁴ de pânză cenușie, încins cu un brâu brodat multicolor și, pe cap, cu pălărie tare, lată în boruri. Negustorul era adâncit în gânduri și, din când în când, scutura din cap să nu ațipească. Expresia lui obișnuită, aspră, de om de afaceri, se lupta cu înduioșarea omului care abia adineauri își luase rămas bun de la ai săi, cinstind, așa cum se cuvine, despărțirea; în schimb, părintele privea uimit, cu ochii lui mici și umezi, la lumea lui Dumnezeu, și zâmbetul larg, care i se așternuse pe față părea că-i cuprinde până și borurile pălăriei. Era stacociu la obraz, parcă înghețase de frig. Ivan Ivanâci, cât și părintele Hristofor se duceau să vândă niște lână. Înainte de a se despărți de cei de acasă, mâncaseră câte o porție zdravănă de papanași cu smântână și, cu toate că abia se lumina de zi, dăduseră de dușcă și câteva păhărele... De aceea, amândoi erau foarte bine dispuși.

¹ Brișcă, s.f. – trăsură cu două roți, trasă de obicei de un singur cal.

² Gubernie, s.f. – unitate teritorial-administrativă în Rusia.

³ Misit, s.m. – intermediar în afaceri, împuternicit.

⁴ Caftan, s.n. – haină cu mâneci și poale lungi.

Literatură

Afară de cei doi pe care i-am descris și de Deniska, vizitiul, care biciuia de zor perechea de murgi iuți, în brișcă mai era un călător: un băiețuș de vreo nouă ani, cu fața pârlită de soare și scăldată în lacrimi. Era Egorușka, nepotul lui Kuzmiciov. Cu încuviințarea unchiului și cu binecuvântarea părintelui Hristofor, se ducea să se înscrie la liceu. Mama băiatului, Olga Ivanovna, văduva unui modest funcționar cu gradul de secretar de colegiu, soră dreaptă cu Ivan Ivanâci, femeie căreia-i plăceau oamenii cu carte și societatea aleasă, se rugase de frate-său ca acum, când se ducea cu lâna la vânzare, să-l ia și pe Egorușka și să-l dea la liceu. Și iată-l, stând pe capră alături de Deniska și ținându-se de cotul lui, ca să nu cadă, sărind în sus la hopuri ca ceainicul pe samovar, fără să înțeleagă unde se duce și pentru ce. Din pricina iuțelii cu care alerga brișca, rubașca⁵ roșie i se umfla la spate, iar pălăriuța nou-nouță, cu pană de păun, îi luneca mereu pe ceafă. Se socotea ființa cea mai nenorocită de pe lume și mereu îi venea să plângă. [...]

Înainte ochilor călătorilor începuse să se aștearnă o câmpie întinsă, fără sfârșit, întretăiată într-o parte de un șir de dealuri. Îngrămădindu-se și uitându-se unul pe deasupra celuilalt, dealurile se uneau într-un podiș, care se întindea pe dreapta drumului până la orizont, pierzându-se în depărtările sinilii⁶: puteai să mergi mult și bine, fără să-ți dai seama unde începea și unde se sfârșea podișul... Soarele se ivi din spate, dincolo de oraș și, domol, fără grabă, se apucă de treburile lui. Mai întâi, așternu peste șes o fâșie lată, de un galben auriu, petrecând-o pe lângă un șir de gorgane, apoi pe lângă o moară de vânt care semăna, de departe, cu un omuleț care ar da din mâini, și făcând-o să alunece până în fundul zării, acolo unde cerul se întâlnea cu pământul. Peste câteva clipe, o fâșie la fel se aprinse ceva mai aproape, târându-se spre dreapta și învăluind dealurile. Fără veste, ceva cald mângâie spinarea lui Egorușka. O rază se furișă din spate, sări peste brișcă și peste cai, alergă în întâmpinarea celorlalte și, dintr-o dată,

stepa întinsă și fără sfârșit, aruncând vălurile dimineții, zâmbi și străluci sub rouă. [...]

Zăduf și plictiseală! Brișca aleargă, dar Egorușka nu vede decât unul și același lucru: cerul, șesul, dealurile... Concertul din iarbă a amuțit și el. Chirighițele⁷ au plecat, potârnichele⁸ s-au făcut nevăzute. Stoluri de ciori, neavând ce face, se rotesc pe deasupra ierbii veștede. Și cum seamănă leit una cu alta, fac să pară stepa și mai monotonă. Un uliu trece în zbor aproape de fața pământului, bătând lin din aripi. Deodată se oprește în văzduh, ca și cum ar medita asupra plictiselii vieții, apoi bate iarăși din aripi, avântându-se ca o săgeată pe deasupra stepei. Te întrebi, nedumerit: de ce o fi zburând și ce-o fi căutând? În depărtare, moara de vânt își învârtă mereu brațele...

[...] Părintele Hristofor luă o bucatică de pâine, o unse cu icre, și-o vârî în gură și urmă:

— Apostolul Pavel spune: „Nu vă lăsați duși întru rătăcire de fel de fel de învățături nesăbuite”. Se înțelege, dacă te ții de vrăjitorii și de farmece, ori dacă te-apuci să chemi duhuri de pe lumea cealaltă, cum făcea Saul, ori dacă-ți însușești învățături, de pe urma cărora nu tragi nici un folos, nici tu, nici ceilalți – atunci mai bine să te lași păgubaș de învățătură. Trebuie să înveți numai ceea ce a fost binecuvântat de Domnul Dumnezeu. Ia aminte... Sfinții Apostoli vorbeau toate limbile – învață și tu toate limbile. Vasili cel Mare învața matematica și filozofia – învață-le și tu. Sfântul Nestor scria istoria – învață și scrie și tu istorie. Într-un cuvânt, urmează pilda sfinților...

(trad. rom. Otilia Cazimir și Nicolae Guma)

⁵ *Rubașcă*, s.f. – cămașă bărbătească, specifică portului popular rus.

⁶ *Siniliu*, adj. – albastrui.

⁷ *Chirighiță*, s.f. – gen de păsări călătoare care trăiesc pe lângă râuri și bălți și se hrănesc cu pește.

⁸ *Potârniche*, s.f. – pasăre sălbatică de mărimea unui porumbel, care trăiește în stoluri mici prin holde și tufișuri.

EXERCIȚII

1. Precizați indicii spațio-temporali ai textului.
2. Identificați personajele din fragmentul reprodus, clasificându-le în două categorii în funcție de prezența/ absența din text:

Personaje prezente	Personaje absente, despre care se vorbește

3. Realizați corelațiile:

Amănuntul semnificativ

- îi plăceau oamenii cu carte
- pâine cu icre
- scutură din cap
- pălărieuță cu pană de păun
- zdrențele de piele

Personaj

- Ivan Ivanâci Kuzmiciov
- Părintele Hristofor
- Olga Ivanovna
- Egoruşka
- negustorul și preotul

4. Ilustrați caracteristicile realismului în fragmentele date din *Stepa* de A.P. Cehov, având în vedere trăsăturile curentului, așa cum sunt exprimate în citatul următor:

„Visul, fantasticul, fabulosul, feericul, miraculosul sunt doar viziuni personale, care trec dincolo de existența faptică a vieții și pe care opera realistă le ocolește, așa cum exclude alegoricul ori simbolicul; în schimb, urâtenia, vulgaritatea, răul – aspecte obișnuite ale realității – sunt dezvăluite și prezentate fără nicio stilizare [...] Operele realiste utilizează procedee specifice: narațiunea cu accentul pe intrigă, tehnica amănuntului, stilul simplu, exact, funcțional, vizând iluzia vorbirii obișnuite, evaluarea etică”. (Ion Vasile Șerban)

5. Comparați imaginea stepei cu aceea a locurilor de la Moara cu noroc, având în vedere atmosfera creată și procedeul realist al aglomerării detaliilor concrete.

Vincent van Gogh, *Lan de grâu cu ciori*, 1890

I.L. Caragiale, caricatură de Constantin Jiquidi

(vezi prezentarea autorului de la pag. 10-14)

I.L. Caragiale

scrisoare pierdută

Comedie în patru acte

PERSOANELE

ȘTEFAN TIPĂTESCU – prefectul județului

AGAMEMNON DANDANACHE – vechi luptător de la 48

ZAHARIA TRAHANACHE – președintele Comitetului permanent, Comitetului electoral, Comitetului școlar, Comițiului agricol și al altor comitete și comiții

TACHE FARFURIDI – avocat, membru al acestor comitete și comiții

IORDACHE BRÂNZOVENESCU – asemenea lui Tache Farfuridi

NAE CAȚAVENCU – avocat, director-proprietar al ziarului „Răcnetul Carpaților”, preșident-fundator al Societății Enciclopedice-Cooperative „Aurora Economică Română”

IONESCU – institutor, colaborator la acel ziar și membru al acestei societăți

POPESCU – asemenea lui Ionescu

GHIȚĂ PRISTANDA – polițaiul orașului

UN CETĂȚEAN TURMENTAT

ZOE TRAHANACHE – soția celui de sus

UN FECIOR

ALEGĂTORI, CETĂȚENI, PUBLIC

În capitala unui județ de munte, în zilele noastre.

Actul I

O anticameră bine mobilată. Ușă în fund cu două ferestre mari de laturi.

La dreapta, în planul din fund o ușă, la stânga altă ușă, în planul din față. În stânga, planul întâi, canapea și un fotoliu.

Scena I

TIPĂTESCU, puțin agitat, se plimbă cu „Răcnetul Carpaților” în mână; e în haine de odaie; PRISTANDA în picioare, mai spre ușă, stă rezemat în sabie.

TIPĂTESCU (terminând de citit o frază din jurnal): „...Rușine pentru orașul nostru să tremure în fața unui om!... Rușine pentru guvernul vitreg, care dă unul din cele mai frumoase județe ale României pradă în ghearele unui vampir!...” (indignat) Eu vampir, 'ai?... Caraghioz!

PRISTANDA (asemenea): Curat caraghioz!... Pardon, să iertați, coane Fănică, că întreb: bambir... ce-i aia, bambir?

TIPĂTESCU: Unul... unul care sugă sângele poporului... Eu sug sângele poporului!...

PRISTANDA: Dumneata sugi sângele poporului!... Aoleu!

TIPĂTESCU: Mișel!

PRISTANDA: Curat mișel!

TIPĂTESCU: Murdar!

PRISTANDA: Curat murdar!

TIPĂTESCU: Ei! nu s-alege!

PRISTANDA: Nu s-alege!

TIPĂTESCU: Cu toată dăscălimăa dumnealui, cu toată societatea moftologică a dumnealui... Degeaba! Să-mi rază mie mustățile!

PRISTANDA: Și mie!

TIPĂTESCU: Dar în sfârșit, las-o asta! lasă-l să urle ca un câine!

PRISTANDA: Curat ca un câine!

TIPĂTESCU: Începuseși să-mi spui istoria de aseară. (*Șade.*)

PRISTANDA: Cum vă spuneam, coane Fănică (*Se apropie.*), aseară, ațipisem nițel după-masă, precum e misia noastră... că acuma dumneavoastră știți că bietul polițai n-are și el ceas de mâncare, de băutură, de culcare, de sculare, ca tot creștinul...

TIPĂTESCU: Firește...

PRISTANDA: Și la mine, coane Fănică, să trăiți! greu de tot... Ce să zici? Famelie mare, renumerație mică, după buget, coane Fănică. Încă d-aia nevastă-mea zice: „Mai roagă-te și tu de domnul prefectul să-ți mai mărească leafa, că te prăpădești de tot!...” Nouă copii, coane Fănică, să trăiți! nu mai puțin... Statul n-are idee de ce face omul acasă, ne cere numai datoria; dar de! nouă copii și optzeci de lei pe lună: famelie mare, renumerație mică, după buget.

TIPĂTESCU (*zâmbind*): Nu-i vorbă, după buget e mică, așa e... decât tu nu ești băiat prost; o mai cârpești, de ici, de colo; dacă nu curge, pică... Las' că știm noi!

PRISTANDA: Știți! Cum să nu știți, coane Fănică, să trăiți! tocma' dumneavoastră să nu știți!

TIPĂTESCU: Și nu-mi pare rău, dacă știi să faci lucrurile cuminte: mie-mi place să mă servească funcționarul cu tragere de inimă... Când e om de credință...

PRISTANDA: De credință, coane Fănică, să trăiți!

TIPĂTESCU: Nu mă uit dacă se folosește și el cu o para, două... mai ales un om cu o familie grea.

PRISTANDA: Nouă suflete, coane Fănică, nouă, și renumerație...

TIPĂTESCU: După buget!...

PRISTANDA: Mică, sărut mâna, coane Fănică.

TIPĂTESCU: Lasă, Ghiță, cu steagurile de alaltăieri ți-a ieșit bine; ai tras frumușel condeiul.

PRISTANDA (*uitându-se pe sine și râzând*): Curat condei! (*luându-și numaidecât seama, naiv*) Adicăte, cum condei, coane Fănică?...

TIPĂTESCU: Contul jidanului s-a plătit la Comitet pe patruzeci și patru de steaguri...

PRISTANDA (*naiv*): Da.

TIPĂTESCU: Ei?... s-a pus patruzeci și patru de steaguri?

PRISTANDA (*cu tărie*): S-a pus, coane Fănică, s-a pus... Poate unul-două să le fi dat vântul jos... da' s-a pus...

TIPĂTESCU: Patruzeci și patru?

PRISTANDA: Patruzeci și patru în cap, coane Fănică.

TIPĂTESCU (*râzând*): Nu umbra cu mofturi, Ghiță. Nu m-am plimbat eu la luminație în trăsură cu Zoe și cu nenea Zaharia în tot orașul? Tocmai ea, cum e glumeață, zice: „Ia să-i numărăm steagurile lui Ghiță...”

PRISTANDA (*mâhnit*): Îmi pare rău! Tocmai coana Joița, tocmai dumneei, care de!... să ne așteptăm de la dumneei la o protecție...

TIPĂTESCU: Apoi, ea n-a zis-o cu răutate, a zis-o de glumă. Nu știe și nenea Zaharia și ea că ești omul nostru?...

PRISTANDA: Al dumneavoastră, coane Fănică, și al coanii Joițichii, și al lui conul Zaharia... Ei? și le-ai numărât, coane Fănică?... Ei? așa e? patruzeci și patru...

TIPĂTESCU: Vreo paispce... cinspce.

PRISTANDA: Apoi să le numărăm, coane Fănică; să le numărăm: două la prefectură.

TIPĂTESCU: Două...

PRISTANDA: Două pe piața lui 11 Februarie...

TIPĂTESCU: Patru...

PRISTANDA (*căutând în gând*): Două la primărie...

TIPĂTESCU: Șase...

Literatură

PRISTANDA (*același joc*): Unul la școala de băieți...

TIPĂTESCU: Șapte...

PRISTANDA: Unul... la școala de fete...

TIPĂTESCU: Opt...

PRISTANDA: Unul la spital...

TIPĂTESCU: Nouă...

PRISTANDA: Două... la catrindală, la Sf. Niculae...

TIPĂTESCU: Unsprezece.

PRISTANDA: Două la prefectură... paispce...

TIPĂTESCU (*râzând*): Le-ai mai numărat pe ale de la prefectură.

PRISTANDA: Nu, coane Fănică, să trăiți! (*Continuă repede, pe nerăsuflăte.*) Două la primărie, optspece, patru la școli, douăzeci și patru, două la catrindală la Sf. Niculae, treizeci...

TIPĂTESCU (*râzând*): Le-ai mai numărat o dată pe toate astea și aduni rău...

PRISTANDA: Doamne păzește, coane Fănică, să trăiți, patruzeci și patru, în cap... patruzeci și patru... Cum zic, unul-două, poate vântul... ori cine știe...

TIPĂTESCU (*râzând*): Ghiță... apoi nu mă orbi de la obraz așa.

PRISTANDA (*schimbând deodată tonul, umilit și naiv*): Famelie mare... renumerație după buget mică...

TIPĂTESCU (*uitându-se la ceas*): Ia să lăsăm steagurile, Ghiță...

PRISTANDA: Curat să le lăsăm, coane Fănică.

TIPĂTESCU: Spune odată istoria de-aseară, că mă grăbesc.

PRISTANDA: Bine ziceți, coane Fănică. Aseară pe la zece și jumătate, mă duc acasă, îmbuc ceva și mă dau așa pe-o parte să ațipesc numai un minuțel, că eram prăpădit de ostenit de la foc. Nevasta zice, pardon: „Dezbracă-te, Ghiță, și te culcă”. Eu, nu; eu, la datorie, coane Fănică, zi și noapte la datorie. Așa, mă scol cam pe la douăspce fără un sfert și, pardon, mă dezbrac de mondir, scoț chipiul, mă-mbrac țivilleşte și plec... la datorie, coane Fănică. Până să plec se făcuse vreo unul după douăspce. O iau prin dosul primăriei, și apuc pe maidan ca să ies la bariera „Unirii”. Când dau să trec maidanul, văz lumină la

C.I. Nottara (a jucat rolul lui Tipătescu la prima punere în scenă a piesei, care a avut premiera la 18 noiembrie 1884, la Teatrul Național din București)

Aristizza Romanescu (a jucat rolul lui Zoe la prima reprezentație scenică a piesei)

ferestrele de din dos ale lui d. Nae Cațavencu, și ferestrele vraieste. Ulucile înalte... dacă te sui pe uluci, poți intra pe fereastră în casă. Eu, cu gândul la datorie, ce-mi dă în gând ideea? zic: ia să mai ciupim noi ceva de la onorabilul, că nu strică... și binișor, ca o pisică, mă sui pe uluci și mă pui s-ascult: auzeam și vedeam cum v-auz și m-auziți, coane Fănică, știți, ca la teatru.

TIPĂTESCU (*interesându-se*): Ei, ce?

PRISTANDA: Jucaseră stos.

TIPĂTESCU: Cine era?

PRISTANDA: Cine să fie? dăscălimea: Ionescu, Popescu, popa Pripici...

TIPĂTESCU: Și popa?

PRISTANDA: Da, popa și d. Tăchiță, și Petcuș, și Zapisescu, toată gașca-n păr. Jocul era pe isprăvite... și fumărie de tutun... ieșea pe fereastră ca de la vapor. Mai juca popa și cu Petcuș. Ȑilalți ședeau de vorbă.

TIPĂTESCU: Și Cațavencu mă-njura?

PRISTANDA: Grozav, coane Fănică, pe guvern și pe dv. ... și-și număra voturile.

TIPĂTESCU: Dăscălimea, popa și moflujii¹.

PRISTANDA: Curat moflujii!

TIPĂTESCU: Las' că le dau eu voturi.

¹ Mofluz, s.m. – sărac; (prin extensiune) nemulțumit

PRISTANDA: Da' să vedeți *ce s-a-ntâmplat...* coane Fănică. Din vorbă-n vorbă, Cațavencu zice: „Mă prinz cu d-voastră că o să voteze cu noi cine cu gândul nu gândiți, unul pe care contează bampirul — și acolo, pardon, tot bampir vă zicea — pe care contează bampirul ca pe Dumnezeu... și când l-om avea pe ala, i-avem pe toți... Ia ascultați scrisoarea asta”... și scoate o scrisorică din portofel... „Ia ascultați...” Diavolul de popă, n-are de lucru? se scoală repede de la joc și zice: „Să mă-ngropi, sufletul meu, Năică, nu citi... stăi, s-o ascult și eu... să-mi aprinz numai țigara...” Și, coane Fănică, se scoală de la joc, aprinde chibritul, trage din țigară și vine să arunce chibritul aprins pe fereastră drept în ochii mei... Mă trag înapoi, alunec de pe uluci și caz pe maidan, peste un dobitoc, care pesemne trecea ori ședea lângă uluci. Dobitocul începe să strige, toți din casă sar năvală la fereastră; eu, cum căzusem, mă ridic degrabă, o iau pituliș pe lângă uluci și intru în curtea primăriei.

TIPĂTESCU (*interesându-se de povestire*): Ei!

PRISTANDA: M-am mai întors eu, dar închiseseră ferestrele și lăsaseră perdelele.

TIPĂTESCU: Cine să fie? Ce scrisoare? Nu pricep... Ghiță, eu trebuie să mă duc la dejun, să nu fac pe nenea Zaharia și pe Zoe să m-aștepte. Ei nu dejunează fără mine, și nenea Zaharia nu iese înainte de dejun. Și mai ales cum e Zoe nerăbdătoare...

PRISTANDA: Ce-mi ordonați, coane Fănică?

TIPĂTESCU: Să-mi afli ce scrisoare e aia și de cine e vorba.

PRISTANDA: Ascult, coane Fănică.

TIPĂTESCU: Dacă s-ar putea să punem mâna și pe firul ăsta — nu doar că mi-e teamă de intrigile proaste ale lui Cațavencu —, dar n-ar fi rău să-l dezarmăm cu desăvârșire, ș-apoi să-l lucrăm pe onorabilul!

București, Teatrul Național, 1924

Mariana Mihuț și Victor Rebengiuc în spectacol regizat de Liviu Ciulei în 1979

PRISTANDA: Curat să-l lucrăm!

TIPĂTESCU: Stăi un minut până să-mi schimb haina; ieșim împreună; am să-ți mai spun ceva.

PRISTANDA: Stau, coane Fănică.

(*Tipătescu iese în stânga*)

Scena II

PRISTANDA (*singur*): Grea misie, misia de polițai... Și conul Fănică cu coana Joițica mai stau să-mi numere steagurile... Tot vorba bieteii neveste, zice: „Ghiță, Ghiță, pupă-l în bot și-i papă tot, că sătulul nu crede la ăl flămând...” Zic: curat! De-o pildă, conul Fănică: moșia moșie, foncția foncție, coana Joițica, coana Joițica: trai, neneaco, cu banii lui Trahanache... (*Luându-și seama.*) babachii... Da' eu, unde? famelie mare, renumerație după buget mică. (*Șade în fund pe un scaun, la o parte*)

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

Comedia este o specie dramatică creată în Grecia antică, odată cu tragedia. Ceremoniile religioase dedicate zeului Dionisos includeau și spectacole de teatru. De la începuturile ei, comedia se caracterizează prin situații și personaje care stârnesc râsul spectatorilor. Pe lângă efectul comic există, de obicei, și o intenție satirică. Un vechi adagiu spune că prin râs se îndreaptă moravurile („ridendo castigat mores”). Aristofan și Plaut sunt marii autori comici ai Antichității greco-latine. Un alt moment important în dezvoltarea comediei îl constituie în secolele XVI-XVII, Commedia dell'arte, un teatru al improvizației pe un scenariu dat. Personajele sunt măști (roluri). Arlechino, un personaj construit în tușe groase, imagine o omului redus la nevoile elementare, superstițios și fricos, cucerește publicul și cunoaște, de-a lungul timpului, alte variante, devenind unul din simbolurile teatrului. La fel de importante sunt, în secolul al XVII-lea, comediiile lui Molière. Alți mari autori comici: Nikolai Gogol, I. L. Caragiale, George Bernard Shaw, Witold Gombrowicz, Eugène Ionesco.

Comicul este o categorie estetică greu de definit, fiind în strânsă legătură cu mentalitatea unei epoci, a unei culturi sau chiar a unor grupuri sociale. Se poate râde de orice, dar nu în orice context. Se realizează

cu ajutorul unor procedee ca exagerarea, ironia, satira, parodia, nonsensul sau contrastul dintre aparență și esență, serios și derizoriu, viață și automatism etc. „Ideea de *maskă* și *marionetă* traduce [...] mult mai exact spiritul caricatural și depersonalizat al comicului, și deci al tipului comic pur, care este bufonul (clownul, arlechinul, paiața, fantoșa)” (Adrian Marino, *Dicționar de idei literare*)

Efectul comic se obține în comedia clasică cu ajutorul unor procedee care au legătură cu acțiunea (**comicul de situație**), cu personajele (**comicul de caractere**, **comicul de moravuri**) sau cu limbajul (**comicul de limbaj**).

Procedeele comediei clasice marchează evoluția speciei care se-ndreaptă, însă, către alte forme și teme, de-a lungul timpului. În secolul al XIX-lea, viața politică ajunge o temă de prim-plan, iar piesele se opresc adesea la **tipologia omului politic demagog**, preocupat nu de interesul public, ci de propria parvenire. Această tipologie este caracteristică pentru comedia lui I.L. Caragiale, fiind reprezentată de personajele angajate în lupta politică: Nae Cațavencu, Agamiță Dandanașe, Tache Farfuridi, Zaharia Trahanache și Ștefan Tipătescu.

Tipuri de comic	Procedee
Comicul de situație	Încurcătura, triumphiul conjugal (soț bătrân- soție tânără - amant tânăr)
Comicul de caractere	Personaje definite printr-o trăsătură negativă, excesivă, cu un comportament de marionete: avarul, încornoratul, gelosul, parvenitul, ipocritul etc. Asemenea personaje au fost numite caractere sau tipuri Contrastul dintre aparență și esență (dintre aparenta superioritate și statutul inferior, dintre valoare și nonvaloare)
Comicul de moravuri	Satira unor atitudini sau comportamente imorale, cu impact social într-o epocă sau în general
Comicul de limbaj	Greșeli de exprimare, ticuri verbale, inadecvarea limbajului la context

ÎNȚELEGERE

1. Citiți lista de personaje de la începutul piesei. Care dintre nume atrag atenția mai mult decât celelalte? De ce?

2. Unde și când se petrece acțiunea piesei?

3. Informațiile despre personaje includ și o referire la un eveniment istoric din secolul XIX. Care este acesta?

4. Rezumați secvența steagurilor. De ce pune Pristanda mai puține steaguri prin oraș decât trebuia?

5. Care este atitudinea prefectului față de Pristanda? Cum înțeleg cele două personaje datoria lor față de stat și de cetățeni? Selectați fragmente semnificative din prima scenă. Puteți începe discuția de la o expresie uzuală și astăzi: „omul nostru” („Nu știe și nenea Zaharia și ea că ești omul nostru?...”)

6. Care este ordinea în acțiunea piesei a episoadelor de mai jos?

a. Pristanda îl arestează pe Cațavencu și-apoi caută scrisoarea prin casa acestuia.

b. Cațavencu îi fură Cetățeanului turmentat scrisoarea pe care acesta din urmă o găsisese pe stradă.

c. Zoe îl convinge pe Tipătescu să-l accepte pe Cațavencu candidat al organizației locale la alegerile pentru Cameră.

d. Învingător la alegeri iese necunoscutul Agamiță Dandanache, trimis în capitala județului de munte de liderii partidului.

e. De la București sosește o telegramă prin care centrul le cere lui Trahanache și lui Tipătescu să desemneze pe Agamiță Dandanache candidat la alegeri.

f. Farfuridi și Brânzovenescu se hotărăsc să trimită o telegramă anonimă la București în care își acuză șefii de trădare.

7. Rezolvați rebusul!

Pe orizontală

2. Prima a fost pierdută dintr-un..., a doua a fost găsită în alt... .

4. Un tip care ajunge să se bucure de succes, deși nu prea ar fi cazul.

6. Arma politică de bază.

8. Nu are nicio legătură cu eroul grec care a luptat la Troia.

9. Toată lumea simte nevoia să-i spună „nene”.

10. Are un program zilnic în același timp aproximativ și foarte exact.

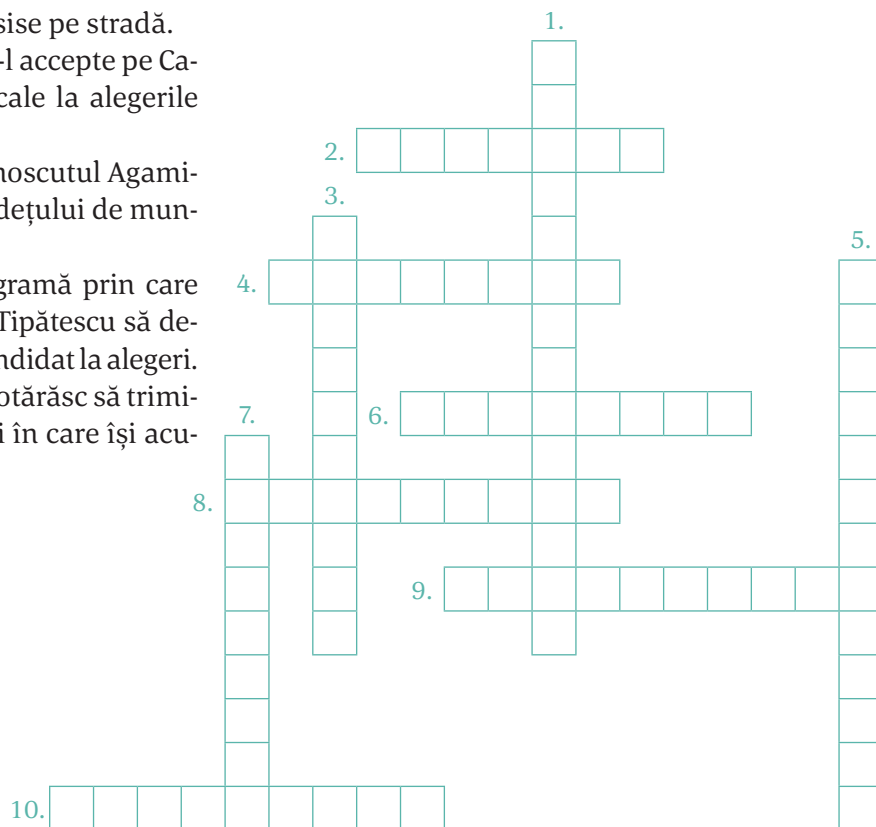
Pe verticală

1. Ultima replică. „Curat...!”

3. Când doi se bat, al treilea câștigă...

5. Umbra lui Farfuridi.

7. Va câștiga următoarele alegeri.

ANALIZĂ

8. Completați tabelul de mai jos cu aspectele specifice fiecărui tip de text: *acțiune, descriere, dialog, indicații scenice, monolog, narator, narațiune, personaje*.

Text liric	Text narativ	Text dramatic

9. Începutul piesei este comic prin:

- a. adevărul afirmațiilor din ziar;
- b. exagerare (numele ziarului, imaginea vampirului care „ține în ghearele lui” un județ etc.);
- c. nervozitatea lui Tipătescu;
- d. felul în care pronunță Pristanda cuvântul „vampir”;
- e. imaginea lui Tipătescu în „haine de odaie”, citind ziarul.

Notați variantele cu A (adevărat) sau F (fals).

10. În prima scenă apar câteva informații importante pentru conturarea intrigii? Care sunt acestea?

11. Următoarele scene ale actului I fixează, odată cu intriga, și principalul conflict al piesei, între Nae Cațavencu și cei care decid numirea candidatului la alegerile parlamentare, Trahanache și Tipătescu. Prezentati succint evoluția acestui conflict.

12. În piesă apar, de fapt, două scrisori (nu doar una, așa cum anunță titlul). Care este traseul lor? Ce semnificație ar putea avea apariția acestei a doua scrisori? Care dintre variantele de mai jos vi se pare mai convingătoare? Argumentați.

a. Ceea ce se întâmplă în capitala județului de munte nu este un accident.

b. Viața politică se desfășoară haotic, nu are nicio regulă.

13. Piesa este inspirată de alegerile parlamentare ale vremii (1879, 1883), una din teme ale campaniei electorale fiind revizuirea Constituției. O posibilă sursă pentru discursul lui Farfuridi din actul III este discursul unui parlamentar din epocă. Citiți fragmen-

tul de mai jos (dintr-un editorial al ziarului *Timpu*, 9 martie 1879) și discutați asemănările:

„Ieri s-a făcut în Cameră a doua citire a declarației pentru modificarea art. 7 din Constituție. [...]”

Cel dintâi care a luat cuvântul a fost d. Misail. D-sa avea intenția să facă o disertație academică în regulă, să dovedească precum expusese în exordul¹ cuvântării d-sale, că România a fost înainte mergătoare civilizației omenirii; astfel d-sa a început cu descălicătoarea și așezarea românilor în țările acestea, a vorbit despre românism în veacul al 12, în al 13, în al 14... La fiecare veac sala Camerii golindu-se treptat, d. Misail a intrat în al 14-lea numai cu biuro-ul Adunării și cu câțiva motiviști intransigenți și cu puțini din majoritate, cari, își povesteau încet istorii hazlii, își împărtășeau impresiile luate de la Alcazarul-Ionescu², și alte lucruri foarte străine de plimbarrea prin veacuri a autorului; așa că și biuroul și cei de pe bănci pot să-și aducă aminte a fi străbătut cu d. Misail veacurile ca prin vis. De unde a început oratorul știau toți, unde s-a oprit nimini nu știa.”

(ap. Gheorghe Lăzărescu, *Caragiale, o lume într-o operă*)

14. Rămas singur după plecarea lui Tipătescu, Pristanda se gândește într-un scurt monolog la relația sa cu prefectul (scena II). Ce trăsături ale personajului dezvăluie monologul? Alegeți din următoarea listă: *curajul, duplicitatea, fidelitatea, frustrarea, inteligența, luciditatea, servilismul, sinceritatea*.

¹ *Exordiu*, s.n. – prima parte a unui discurs.

² Grădina „Union”, teatru de revistă al actorului I.D. Ionescu, foarte popular în epocă prin cupletele sale (unele dintre ele satirizau lumea politică).

15. Alegeți două personaje și explicați legătura dintre numele lor comice și felul în care se comportă, după ce citiți fragmentul de mai jos:

„Zaharia Trahanache, și prin nume și mai ales prin prenume, și în definitiv prin combinarea numelui și a prenumelui, sugerează bătrânețea și chiar decrepitudinea și tot ce are greoi și ticăit venerabilul președinte. [...] *Farfuridi* și *Brânzovenescu*, prin aluzia culinară a numelor lor, sugerează, cred, inferioritate, vulgaritate și lichelism. [...] *Cațavencu*, cu silabele lui stridente și cu conturul ridicol, redă perfect pe demagogul *latrans**. *Agamiță Dandanache* rimează,

*(lat.) lătrător

cred, cu ramolismul comic, prin diminutivul caraghios al strașnicului nume Agamemnon, pe care Trahanache îl pronunță *Gagamiță* și care redă căderea în copilărie a acestui ramolit; prin conținutul noțional al cuvântului *Dandanache* și prin sonoritatea acestui cuvânt; prin sufixul *ache*, comun și numelui lui Trahanache, și prin suma tuturor acestora. Iar cuvântul *dandana* se potrivește cu rolul lui din piesă: schimbarea intempestivă a candidatului la deputăție, dezesperarea Zoei din cauza scrisorii amoroase etc., plus dandanaua mai veche cu «pac! La Războiul!». (G. Ibrăileanu, *Numele proprii în opera comică a lui Caragiale*)

16. Citiți discursul lui Nae Cațavencu din actul al treilea și completați tabelul de mai jos:

Procedee comice	Exemple
Inadecvarea comportamentului la context	
Preferința pentru superlative	
Schimbarea rapidă a intonației	
Greșeli de exprimare	

17. Ce sugerează despre lumea prezentată finalul fericit al comediei? Motivați răspunsul.

INTERPRETARE

18. Lucrați în grupe de cinci-șase elevi. Pregătiți un răspuns argumentat la următoarea întrebare: Cetățeanul turmentat este un personaj pozitiv sau negativ? Unul dintre voi va prezenta răspunsul în fața clasei. După fiecare prezentare, se va discuta valabilitatea argumentelor în raport cu informațiile pe care le oferă piesa despre personaj, iar, în final, profesorul va expune sintetic concluziile.

19. Realizați un **poster** care să reprezinte în viziunea voastră un moment sau o imagine din piesă, după modelul alăturat:

RACNETUL CARPATILOR

Director fondator: Nae Cațavencu

1 octombrie 1883

„Vitorul nu este interzis nimănui” (Leon Gambetta)

Din isprăvile unui vampir...

Prefectul și gașca la cărma județului vampirizat

Alte știri din tristul nostru județ de munte:
Un oraș sufocat de vampiri.
Poliția, în interesul vampirilor?
Vampirita, o nouă plagă a soțietății noastre.

Literatură

REPERE ISTORICE ȘI TEORETICE

Ecouri ale clasicismului

Clasicismul apare în Franța în secolul al XVII-lea, în timpul domniei lui Ludovic al XIV-lea „Regele Soare”. Este o perioadă de stabilitate politică și de înflorire culturală. Urmând modele ale Antichității greco-latine și ale Renașterii, autorii clasici situează în centrul creației artistice ființa umană, observată din unghiul unui ideal moral al măsurii, echilibrului și armoniei. Observația de natură morală este esențială în texte celebre, precum tragedia *Cidul* de Pierre Corneille (conflictul între sentiment și datorie), comediile lui Molière sau fabulele lui La Fontaine. Literatura respectă reguli de compoziție, iar limbajul are claritate și eleganță.

În plus, clasicismul este un curent al esențialului și al generalului. Personajele sunt tipuri umane, fiind construite în jurul unei trăsături dominante. Avariția, ipocrizia, lăcomia, minciuna, prostia, viclenia și alte defecte sunt teme ale comediei și fabulei. În schimb, literatura tragică imaginează tipuri umane nobile, în stare să se sacrifice pentru adevăr, datorie și onoare. Aforismele scriitorilor clasici sunt semnificative și pentru eleganța limbajului, și pentru interesul profund față de natura umană. Câteva exemple din alți autori celebri ai clasicismului francez:

„Toată demnitatea noastră constă, așadar în gândire. Să ne străduim, deci, să gândim bine: iată principiul moralei” (Blaise Pascal)

„Ne întâlnim adesea destinul pe drumul pe care am luat-o ca să-l evităm.” (François de la Rochefoucauld)

„Lingușirea este moneda falsă care circulă numai datorită vanității noastre.” (Jean de La Bruyère)

Clasicismul francez influențează întreaga literatură europeană. În literatura română, această influență este mai pregnantă în secolul al XIX-lea, în amestec însă cu romantismul și, apoi, cu realismul. Molière, spre exemplu, este o sursă importantă pentru comediile lui Vasile Alecsandri și, mai târziu, ale lui I.L. Caragiale, iar La Fontaine pentru fabulele lui Grigore Alexandrescu sau Ion Heliade-Rădulescu prin satirizarea unor defecte și moravuri și prin tipologii caracteristice. Există, în plus, un mod de a înțelege literatura în acest secol cu sursa în clasicismul francez: pe lângă rostul ei artistic, literatura are o misiune la fel de importantă, aceea de a educa gustul publicului și de a propune valori morale necesare emancipării sociale. Clasic este, de asemenea, spiritul junimist prin luciditate, rigoare, gândire critică și ironie. Critica formelor fără fond de la Titu Maiorescu și satira din comediile lui Caragiale au ca punct de plecare ideea adevărului, fără de care o societate nu poate oferi un cadru de viață armonioasă și prosperă.

Notă. În sens larg, un clasic este un scriitor de valoare, devenit în timp un model literar. Astfel, indiferent de curentul literar în care se încadrează, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Ioan Slavici etc. sunt scriitori clasici.

Jean de La Fontaine

Corbul și vulpea

Jupânul corb pe-o creangă cocoțat,
 ținea în clonț un boț de caș furat.
 Ademenită de mirosul cașului,
 cumătra vulpe-i spuse așa borfașului:
 „— Să ne trăiți mulți ani, Măria voastră,
 că sunteți, zău, ca din cutie scos!
 Iar de-ați avea și glasul mlădios
 pe cât v-arată penele frumos —
 mă prind c-ați fi vreo Pasăre Măiastră!”
 Ci Corbul auzind-o, pe gânduri nu mai șade,
 deschide ciocul, prada cade.
 Și vulpea, înghițind-o, îl dăscălește: „— Bade,
 lingușitorii — nu știai, se pare —
 trăiesc pe seama cui le dă crezare.
 Dar lecția pe care-o nvățași
 o fi făcând cât boțul tău de caș!...”
 Înărmurit, croncanul juratu-s-a cumplit
 că n-o să se mai lase de-acuma păcălit.
 (trad. rom. Aurel Tita)

AUTOR

Jean de La Fontaine (1621-1695), unul dintre marii scriitori francezi ai clasicismului, este cunoscut prin fabulele sale (1668-1694), care satirizează defecte umane, precum ipocrizia, îngâmfarea, lingușirea, minciuna, prostia, vanitatea sau prostia, și care creează, ca și comedia, personaje construite în jurul unei trăsături dominante. Unele dintre cele mai cunoscute sunt *Greierele și furnica*, *Corbul și vulpea*, *Lupul și mielul* și *Vulpea și strugurii*.

Ilustrație a fabulei *Corbul și vulpea*, realizată de caricaturistul J.J. Grandville, 1838-1840

Literatură

ÎNȚELEGERE

1. Găsiți două sinonime pentru adjectivul „mlădios” din „glas mlădios”; folosiți, apoi adjectivul într-un context diferit.
2. Intrați pe dexonline.ro și precizați cu ajutorul dicționarului originea cuvintelor: *caș*, *cioc*, *corb*, *pradă*, *vulpe*.
3. Rezumați oral acțiunea fabulei.

ANALIZĂ

4. Ce atitudine are naratorul față de personaje? Selectați fragmente ilustrative.
5. Selectați fragmentul care exprimă morala fabulei; formulați, apoi, ideea în alți termeni.
6. Caracterizați din punct de vedere moral personajele narațiunii cu ajutorul unor imagini sau secvențe.

INTERPRETARE

7. Pregătiți în grupe de trei elevi recitarea poeziei sau un scurt moment teatral: un decor minimalist, trei actori: naratorul, corbul – în absența replicilor, personajul poate fi interpretat prin gesturi și mimică – și vulpea.
8. Credeți că este actual mesajul fabulei lui La Fontaine? Motivați răspunsul.
9. Asociați fabula lui La Fontaine cu *Oglindele* de Grigore Alexandrescu într-un scurt eseu liber (aprox. 150 de cuvinte) pe tema cunoașterii de sine. Puteți include în eseu și o trimitere la tabloul reprodus mai jos.

Parmigianino, *Autoportret în oglindă*, cca 1524

Dialogul formal și informal

1. Selectați din lista de mai jos expresiile și exclamațiile pe care le folosiți mai des. Care dintre ele credeți că au apărut mai recent? Motivați răspunsul.

● *a da fail* ● *a fi pe lângă* ● *a-i sări țandăra* ● *a muri de răs* ● *a nu avea niciun stres* ● *a sta chill* ● *ca lumea* ● *Doamne ferește* ● *ducă-se învârtindu-se* ● *keep calm* ● *mă rog* ● *șoarece de bibliotecă* ● *wow*.

2. Formulați oral împreună cu colegul de bancă două-trei replici de dialog în care să apară unul dintre cuvintele de mai jos cu valoarea unei interjecții (apelativ):

● *bătrâne* ● *boss* ● *frate* ● *soro* ● *vere*.

3. Citiți fragmentele de dialog și răspundeți la întrebările de mai jos:

a.

Radu: Na pohtim! Acum facem la stânga sau la dreapta? [...]

Stere: [...] Eu zic să o iei la stânga; nu sunt convins că la dreapta chiar e drum... cre' că e o linie de hotar, ceva... n-au plantat nimic pe acolo, nu cred că trebuie să o ia cineva cu mașina pe acolo... [...]

Radu: Ce fel de cultură e asta?

Stere: Eu zic secară...

Radu: ?!

Stere: Ce e pe câmp, mă! Mă întrebași ce fel de cereale sunt. Cred că e secară. Bine, că oricum eu sunt pe dinafară la capitolul agricultură, da' dacă ar fi să votez, aș vota secară.

Radu: Secară înaltă cât omul?... Ce bine că nici tu nu-ți dai cu părerea neștiind despre ce vorbești... Și dă ăla mai încet! Ce-i? *Dream Theater*? *Voices*?

Stere: *Voices* – stereo – la tine în cap, Radule.
(fragment din *Rubik*, roman colectiv)

b.

Dani Rockhoff: Între atribuțiile reprezentanților românești în străinătate figurează, la loc de frunte, am spune, impulsivitatea colaborărilor

economice cu statul vizat. Puteți să ne menționați câteva realizări notabile în acest sens, în timpul misiunii Dv. de până acum?

Emil Hurezeanu: Când am ajuns în Germania, ca ambasador, în toamna anului 2015, schimburile comerciale anuale între cele două țări erau de 15 miliarde de euro. Astăzi sunt de aproape 40 de miliarde de euro. Schimburile anuale cu Italia sunt de 15 miliarde, cu Franța de 8 miliarde. Germania a creat în România, în ultimii 10 ani, 300.000 de locuri de muncă solide, reziliante, care n-au dispărut în pandemie. În ultimii cinci ani, învățământul profesional, dual, de inspirație germană, a prins contur instituțional în România. Investițiile germane sunt, mai ales, în marea industrie. Germanii prețuiesc calitatea forței de muncă din România – unde se vorbesc multe limbi străine, unde există calificare, familiaritate cu tehnologia de vârf și disponibilitate, mai mult decât salariile mai mici pe care le plătesc.

(*Interviu cu ambasadorul României la Berlin, Emil Hurezeanu de Dani Rockhoff*)

● Explicați cu ajutorul unor exemple din text termenii sau construcțiile care definesc un dialog: *replică*, *succesiune de replici*, *formule de adresare*, *context* (identitatea vorbitorilor, relația dintre ei, intențiile lor, locul și momentul desfășurării dialogului).

● Precizați, cu ajutorul exemplelor, două diferențe de limbaj între primul și al doilea dialog.

● Ca orice comunicare, dialogul poate avea un scop sau mai multe: argumentativ, artistic, emoțional, explicativ, informativ, normativ, persuasiv. Caracterizați fiecare fragment din această perspectivă.

● Lucrați în grupe de patru elevi. Pregătiți în câteva minute o lectură pe roluri a primului fragment, în fața clasei (ca la o repetiție pentru un spectacol de teatru). Câștigă echipa care obține un punctaj mai mare la criteriile specificate în tabelul următor:

Limba română

Criteriu	Punctaj (de la 1 la 10)
a. Dicție – rostirea clară a cuvintelor, volumul vocii (cuvintele trebuie să fie auzite de toți spectatorii)	
b. Intonație	
c. Limbajul corporal (mimică, gesturi, ținută) adecvat comunicării verbale și relației dintre personaje	
d. Cooperarea cu partenerii de dialog, succesiunea firească a replicilor	

Dialogul formal este specific unui context public sau oficial. Se caracterizează prin respectarea mai strictă a unor reguli de comunicare, cum ar fi claritatea și corectitudinea exprimării sau politețea.

Dialogul informal este specific unor contexte familiare (în familie, între prieteni sau cunoscuți etc.). De cele mai multe ori se manifestă în cazul conversației cotidiene. Mai liber, variind în funcție de personalitatea interlocutorilor și de vârsta lor, limbajul are și forme specifice, pe lângă cele de bază, ale limbii literare (în forma ei uzuală).

În unele cazuri, dialogul informal poate să apară, într-o formă mai puțin liberă, și-n contexte publice, deoarece creează impresia unei comunicări mai simple și mai empatică. Câteva exemple de asemenea contexte: o activitate educativă desfășurată în timpul orelor sau în afara lor, o întâlnire a unui scriitor cu cititorii săi, un interviu, un talk-show.

Dialogul este o formă de comunicare foarte importantă atât în ceea ce privește relațiile personale, cât și

la nivel social. O societate civilizată se definește printr-o adevărată cultură a dialogului, care presupune respectarea unor reguli, cum ar fi:

- politețea – respectul față de interlocutori, care se manifestă prin ascultarea lor cu atenție și cu empatie;
- adecvarea la tema în discuție;
- claritatea exprimării;
- disciplina accesului la cuvânt (mai ales când dialogul presupune mai mult decât doi interlocutori).

Cooperarea este un principiu al dialogului (și al oricărei interacțiuni umane). În cazul comunicării, ea presupune câteva condiții. Ceea ce comunicăm trebuie să fie adevărat, adecvat scopului comunicării, logic, clar, concis. Între cei care comunică apar însă diferențe diverse, cum ar fi vârsta, educația, preocupările, interesele, opiniile. De aceea, în multe situații comunicarea presupune o continuă **negociere**, la fel de importantă precum cooperarea. Spre exemplu, în cazul diferenței de opinie, un rol esențial îl joacă apelul la argumente și contraargumente.

4. Pentru care dintre cele două tipuri de dialog sunt reprezentative fragmentele de la exercițiul anterior? Argumentați cu ajutorul a două aspecte de limbaj.

5. Ce relație există între interlocutorii fragmentului de interviu reprodus anterior? Explicați.

6. Formulați câteva enunțuri (amuzante sau nu) cu structura unor interdicții ale unor situații prin care se încalcă una dintre regulile unei comunicări civilizate.

Model: *Nu întrerupe vorbitorul exact când spune ce este mai important din ceea ce are de spus!*

7. De ce credeți că este necesară regula clarității în exprimare? Se poate cere, de asemenea, pentru

un dialog civilizat și o bună întrebuințare a limbii române? Explicați.

8. Ce reguli se încalcă în dialogul următor?

„Profesorul: Mă! prostovane! Tu, ăla ghe colo... Spune-ne tu doară: ce iaște ființă și ce iaște lucru, mă?

Elevul: Lucrul, dom'le, este care nu mișcă, și ființă pentru că mișcă!

Profesorul: No! dar ornicul meu... prostule! ființă-i ori lucru?

Elevul: E lucru, dom'le!

Profesorul: Că'z doar mișcă, mă! auzi-l! (bagă ceasul în urechea elevului).

Elevul (ferindu-se): Da, dar dacă nu-l întorcem, nu mișcă.

Profesorul (satisfăcut): Bravo! (cătră domnul inspector:) Ş-apoi doar ăsta-i ghintre cei meghiocri... Bine! (*Elevul trece la loc.*) Tu, mă! ălălant ghe lângă el... Câke picioare are boul, mă?

Elevul: Patru, dom'le!

Profesorul (vesel): Ei, pe dracu! că-z doar n-o să aibă şapke!... şi ce e boul cu patru picioare? lucru ori fiinţă? Ha?

Elevul: Fiinţă, dom'le!

Profesorul: Dar masa fiinţă-i?

Elevul: E lucru, dom'le!

Profesorul: No! că-z n-are şi ea patru?

Elevul: Da, dar nu se mişcă, dom'le!

Profesorul (şi mai vesel): Ei! pe dracu! să se mişte... poake doar că cu şpirikismus!"

(I. L. Caragiale, *Un pedagog de şcoală nouă*)

9. Citiţi textul şi rezolvaţi exerciţiile de mai jos:

„În raporturile dintre oameni, deseori, politeţea nu este suficientă în procesul de socializare şi în încercarea de evitare a conflictelor interpersonale. Atunci când două culturi diferite intră în contact prin intermediul mai multor persoane, pot apărea frustrări provenite din modul diferit de a percepe respectul sau de a interpreta limbajul non-verbal. [...]

Majoritatea celor care trăiesc în Peninsula Scandinară preţuiesc tăcerea şi o consideră o parte integrantă a unei conversaţii, aşa că, dacă în discuţiile cu ei vor apărea pauze lungi, nu e cazul să te grăbeşti să le umpli.

În unele ţări arabe, ținutul de mână între doi bărbaţi este văzut ca un semn de prietenie şi respect, fără implicaţii de altă natură.

În Canada, atunci când se serveşte oaspeţilor ceaiul sau cafeaua, poate fi semnalul că e timpul ca aceştia să se pregătească de plecare.

În Ghana, dacă vei invita pe cineva în oraş sau la o nuntă, persoana invitată se așteaptă să îi fie plătite toate costurile participării la eveniment.

Dacă i-ai adresat cuiva o invitaţie fără să îi asiguri mâncarea şi băutura, este văzută ca o formă de impoliteţe.

Dacă vei călători cu un taxi în Australia, este considerat politicos să te așezi pe locul din față al mașinii, lângă șofer.

Femeile arabe, în special cele de religie musulmană, nu vor strânge mâna unui bărbat nici chiar dacă e vorba de o întâlnire de afaceri. Acest privilegiu este rezervat doar soțului și bărbaților cu care acestea se înrudesesc.

Dacă vei ajunge să faci parte dintr-un grup de prieteni scandinavi, vei fi deseori întâmpinat cu un sărut calduros pe obraz. Dacă prietenii sunt francezi, te poți aștepta la două sau trei săruturi pe obraz. Cu trei săruturi pe obraji obișnuiesc să se salute și olandezii, belgienii sau arabii." (fragment selectat din presă)

- Formulați ideea principală a textului.
- Selectați cinci exemple de limbaj nonverbal.
- Felul în care este decodat acest limbaj are legătură cu tradițiile și normele specifice diverselor culturi. Selectați un exemplu dintr-o cultură pe care o cunoașteți mai bine și încercați să-l explicați.
- Care obicei din cele prezentate v-a plăcut mai mult? De ce?

10. Expresia facială, privirea, poziția corpului pot transmite simultan emoții de mare impact, uneori greu de tradus în cuvinte. Comentați din această perspectivă imaginea de mai jos.

Monologul: prezentarea pe o temă dată

1. Prezențați colegilor voștri o carte ficțională sau nonficțională, pe care ați citit-o și care vi s-a părut că i-ar putea interesa, după modelul de mai jos. Se pot prezenta mai multe cărți în câteva ore de limba și literatura română.

1. Introducere.

Titlul, autorul, anul apariției, tipul de text (ficțiune/nonficțiune, specie): J.D. Salinger, *De veghe în lanul de secară*, 1951, roman

Exemplu de început al prezentării: „Astăzi voi prezenta romanul *De veghe în lanul de secară*, scris de J.D. Salinger, una dintre cele mai cunoscute cărți despre adolescență și despre dificultățile maturizării.”

2. Rezumatul acțiunii în câteva cuvinte

Exemplu:

Romanul îl are ca protagonist pe Holden Caulfield, un adolescent de 16 ani care este exmatriculat dintr-o școală și petrece câteva zile singur în New York, reflectând asupra vieții, relațiilor și sensului maturizării.

3. Personajul principal – o prezentare a personajului ca tip uman, punând accentul pe ceea ce poate fi atractiv pentru publicul căruia ne adresăm

Exemplu:

Holden este un personaj interesant prin căutarea ezitantă, dureroasă, dar și plină de umor a unui fel de a fi autentic, nemulțumit de imaginea unei existențe false pe care o constată la unii dintre adulții apropiați.

4. Temele principale ale cărții

Poți menționa două-trei teme importante:

- adolescența și criza identității;
- singurătatea;
- dificultatea de a deveni adult.

5. Ce mi-a plăcut / impresie personală

- personajul, lumea cărții, o anume scenă etc.

Exemplu:

„Mi-a plăcut felul de a fi al personajului. Deși doar un adolescent, știe deja că nu se va putea bucura de viață decât rămânând autentic, refuzând măștile inutile.”

6. Concluzie

Exemplu:

„Consider că romanul *De veghe în lanul de secară* de J.D. Salinger este o carte importantă, deoarece prezintă foarte realist frământările adolescenței și ne ajută să înțelegem mai bine procesul maturizării.”

2. Citiți fragmentul din monologul lui Holden Caulfield, protagonistul romanului *De veghe în lanul de secară* de J. D. Salinger și rezolvați exercițiile alăturate:

„DACĂ VREȚI ÎNTR-ADEVĂR SĂ AFLAȚI CE S-A ÎN-
TÂMLAT, probabil c-o să întrebați în primul rând
unde m-am născut, cum mi-am petrecut copilăria
mea amărâtă, cu ce s-au ocupat părinții înainte de
nașterea mea și alte rahaturi d-astea gen David
Copperfield, dar, dacă vreți să știți, n-am nici un
chef să le înșir pe toate. Mai întâi pentru că mă
plictisește, pe urmă pentru că, dacă m-aș apuca să
vorbesc cât de puțin de treburile lor intime, părinții
mei ar face câte două hemoragii fiecare. Sunt foar-
te sensibili când e vorba de lucrurile astea, mai cu
seamă tata. Sunt ei drăguți și cumsecade – nu spun
nu –, da’-s îngrozitor de sensibili. De altfel, n-am
de gând să debitez autobiografia mea nenorocită
sau alte prostii d-astea. Vreau doar să vă povestesc
despre întâmplările demente pe care le-am trăit în
preajma Crăciunului, înainte s-ajung la capătul pu-
terilor și să fiu nevoit să vin aici să mă potolesc.
Vreau să spun că mai mult nu i-am povestit nici
măcar lui D.B. – și, oricum, D.B. e fratele meu. Stă
la Hollywood, și Hollywoodul e destul de aproape
de locul ăsta amărât unde mă aflu acum, așa că
vine să mă vadă mai la fiecare sfârșit de săptămâ-
nă. Când m-oi întoarce acasă, luna viitoare, poate
c-o să mă ducă tot el, cu mașina. Și-a cumpărat de
curând un «Jaguar». O jucărie englezească din alea
care prind două sute de mile pe oră. A dat aproape
patru mii de dolari pe ea. Are bani acum, nu glu-
mă.” (J.D. Salinger, *De veghe în lanul de secară*, trad.
rom. Catinca Ralea și Lucian Bratu)

● Monologul unui personaj-narator se adresează unui ascultător fictiv (ca și el). Putem să vorbim de un fel de cititor prezent ca o umbră în lumea imaginară a textului. Cu care dintre următoarele figuri posibile de interlocutor s-ar înțelege mai bine Holden? Motivați răspunsul.

- Un adolescent vesel, cu mulți prieteni, și de vârsta lui, și adulți.

- Un bătrân singur, bun povestitor al unor întâmplări prin care a trecut.

- Un tânăr de succes (carieră strălucită, familie, bani).

- Un adolescent care vrea să aibă mai multă libertate decât cei pe care îi cunoaște și îi observă cu ironie, dar și cu empatie.

● Selectați forme verbale de persoana a II-a (caracteristică adresării către cineva).

● Selectați forme verbale și pronominale caracteristice monologului propriu-zis.

● Nonconformismul lui Holden este subliniat și de folosirea limbajului colocvial. Dați câteva exemple.

4. Imaginați-vă că Holden este real (prietenui voștri), iar monologul lui, o scrisoare adresată vouă. Care ar fi, în acest caz, scopul sau scopurile monologului. Alegeți din variantele de mai jos sau propuneți altele:

● argumentativ ● distractiv ● emoțional ● explicativ ● informativ ● reflexiv.

5. Lucrați în grupe de șase elevi. Schițați împreună un scurt monolog argumentativ pe tema relației dintre libertate și reguli în școală. Întrebări ajutătoare:

a. La ce forme de libertate ne gândim? Sunt ele utile sau nu educației de care trebuie să avem parte în școală?

b. La ce reguli ne gândim? Sunt ele utile sau nu educației de care trebuie să avem parte în școală?

Schița realizată împreună va fi dezvoltată oral de unul dintre voi și evaluată de profesor în funcție de următoarele criterii:

Criterii	Echipa 1	Echipa 2	Echipa 3	Echipa 4	Echipa 5
Claritatea și corectitudinea exprimării					
Calitatea argumentelor					
Aspecte de comunicare nonverbală și paraverbală (ținuta, ritmul prezentării etc.)					

Evaluare

Citiți textul de mai jos pentru a putea răspunde la cerințele formulate.

Secerișul era o sărbătoare, și Iorgovan voia ca pentru această sărbătoare el să-i aleagă pe oameni, și cosași, și legători, și fete ce trec de-a lungul brazdei s-adune în urma cosașului mănunchii sub seceră.

An, lucrul fusese minunat: erau flăcăi sprinteni și la vorbă, și la lucruri, un cimpoieș și doi lăutari, era și-o gură spartă, erau și fetele tot una și una, încât iarna toată Iorgovan numai la seceriș a visat.

Iar în mijlocul secerătorilor i se ivea totdeauna Simina, fata crâșnicului¹ de la Zimbru, și îndată ce i se ivea Simina, el trecea cu gândul de la seceriș la trier și de la trier la culesul viilor, fiindcă Simina nu a plecat decât abia pe la fiertul vinului. La casa lui Busuioc e totdeauna de lucru pentru o Simină, pentru tatăl ei și pentru încă doi, trei oameni ce se țin de dânșii.

Dar cu Simina n-ar fi voit Iorgovan să deie față;

¹ Crâșnic, s.m. – (reg.) dascăl de biserică.

asta și-o pusese el de mult în gând. Prea își ieșise din fire pe atuncea; era bine că s-a dus. Nu-i vorba, de câte ori se gândea la dânsa, el își făcea muștrări că n-a sărutat-o nici măcar o dată. Nu era băiat rușinos de felul lui, și chiar în cele dintâi zile a voit s-o facă.

— Tu știi că eu te las de bunăvoie, îi zisese ea atunci; de ce vrei s-o faci cu de-a sila?

De acolo înainte el nu mai voia să o sărute, iar acum, cu un an mai bătrân, îi era ciudă că n-a voit, și n-ar fi vrut să deie față cu dânsa, pentru ca nu cumva să-l împingă păcatul să-i arate că poate voi, dacă vrea, chiar și mai mult.

Nu dar la Simina se gândea Iorgovan, ci numai la un fel de Simină, care vine și trece și nu lasă-n urma ei decât o scurtă părere de bine c-a fost.

Lui Busuioc însă nici măcar atât nu-i trecea prin minte, și când Iorgovan și-a făcut cele trei cruci și a zis „Doamne ajută!”, tatăl se gândea la cele patruzeci de pogoane ale sale, iar feciorul la secerătoare.

(Ioan Slavici, *Pădureanca*)

1. Imaginați-vă că sunteți contemporani cu Ioan Slavici și vreți să-i luați un interviu referitor la geneza romanului și la experiența scrisului. Formulați cinci întrebări în acest sens.

2 puncte

(adekvarea întrebărilor la temă – 1 p.; caracterul lor problematizant, capacitatea de a provoca răspunsuri ample, nuanțate – 1 p.)

2. Scrieți un eseu liber despre una dintre temele mari ale prozei epice, valorificând textul dat și experiența voastră culturală.

4 puncte

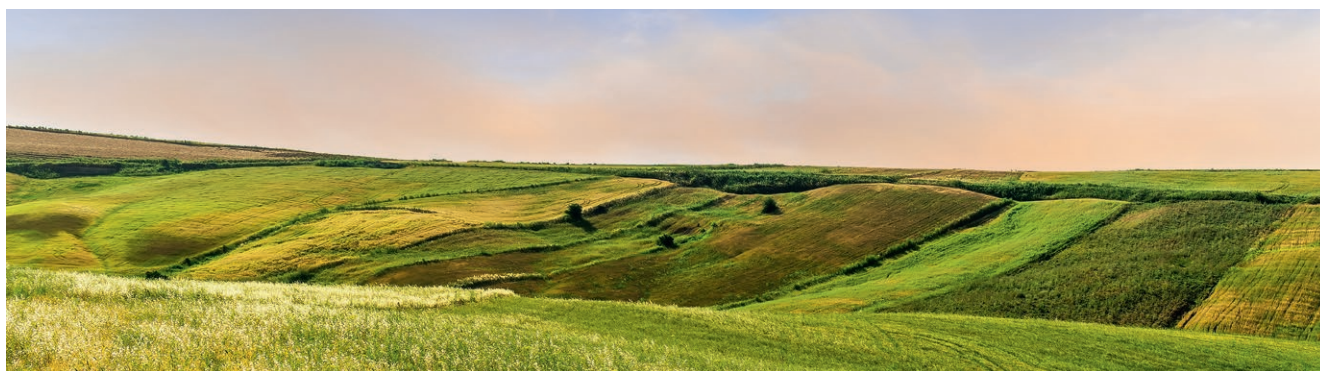
(valorificarea textului dat din perspectivă tematică – 1,50 p.; valorificarea experienței culturale din perspectivă tematică – 1,50 p.; întrebuintarea adecvată a patru noțiuni specifice: acțiune, personaj, narator, perspectivă narativă, stil etc. – 1p.)

Notă. Pentru redactarea întregii lucrări se acordă **3 puncte**.

(utilizarea limbii literare – 1 p.; abilități de analiză și argumentare – 1 p.; punctuație, ortografie – 1 p.)

Timp de lucru: 50 de minute.

Se acordă un punct din oficiu.

Proiectul

Damenii ai timpului lor

Elevii vor alege o personalitate din cadrul epocilor studiate și vor pregăti o prezentare, având în vedere:

- episoade biografice relevante pentru epocă;
- implicarea în evenimente istorice sau culturale;
- actualitatea demersului cultural și/sau social;
- cel puțin trei surse bibliografice (mărturii ale contemporanilor, texte diverse despre personalitatea aleasă, de mai târziu, filme documentare/artistice, podcasturi etc.)

Mai jos, vă punem la dispoziție câteva surse pentru două dintre personalitățile secolului al XIX-lea.

1. Vasile Alecsandri

a. Miniatură care-l înfățișează pe tânărul poet revoluționar Vasile Alecsandri, cca 1848

b. Casa Memorială „Vasile Alecsandri” de la Mircești – film documentar

c. Adela Greceanu, *Povestea lui Vasile Alecsandri*

2. Elena Ghica (Dora D'Istria)

a. Podcast Mihaela Simina, *Trei românce care au făcut istorie*

b. Portret pe site-ul Radio România Cultural

c. G. Ionescu-Gion, *Portrete și evocări din istoria României*

PERIOADA VECHĂ

UMANISM, RENAȘTERE

- gândire laică, omul ca instanță creatoare, rațională, recuperarea unor idei ale Antichității

ILUMINISM

- rațiune, progres, educarea oamenilor, toleranță și drepturi ale omului, spirit critic

1509

1510

1534

1599

1642

1671

1725

1759

1772

1781

1791

Hieronymus Bosch,
Grădina desfătărilor

William Shakespeare,
Hamlet tragedie

Grigore Ureche,
Letopisețul Țării Moldovei cronică istorică

François Rabelais,
Gargantua și Pantagruel roman satiric

Rafael, *Școala din Atena*

Jonathan Swift,
Călătoriile lui Gulliver roman satiric

Enciclopedia franceză dicționar al gândirii iluministe

Miron Costin,
Viața lumii poem

Voltaire,
Candid sau Optimismul roman satiric

Wolfgang Amadeus Mozart, *Flautul fermecat* operă muzicală

Henry Fuseli, *Coșmarul*

PERIOADA MODERNĂ

ROMANTISM

Pașoptismul

- imaginație, fantezie, sentimente, evadare
în natură și vis, folclor, cultul trecutului

REALISM

Junimismul

- spirit de observație, critică socială, scene de viață veridice,
tipuri umane

1800 1817 1818 1824 1840 1844 1843 1866 1867 1877 1881 1884 1888

Ion Budai-Deleanu,
Țiganiada
epopee comică

Costache Negruzzi,
Alexandru Lăpușneanu
nuvelă istorică

Gustave Courbet,
Omul disperat

I. L. Caragiale,
O scrisoare pierdută
comedie

Mary Shelley,
Frankenstein
sau *Prometeul modern*
roman gotic

Ludwig van Beethoven,
Simfonia a IX-a
(*Oda bucuriei*)

Ioan Slavici,
Moara cu noroc
nuvelă realistă

Grigore Alexandrescu,
Umbra lui Mircea.
La Cozia
meditație romantică

Anton Pavlovici Cehov,
Stepa
nuvelă realistă

Caspar David Friedrich,
Hoinarul deasupra mării de ceață

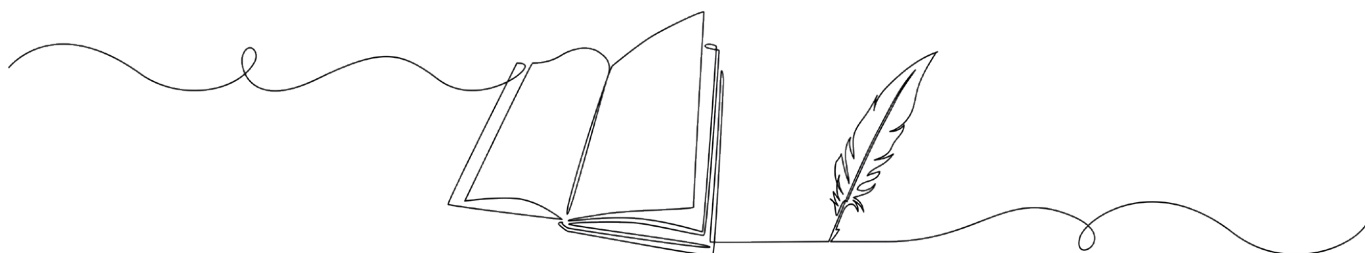
Feodor Mihailovici Dostoievski,
Crimă și pedeapsă
roman realist

Lev Tolstoi,
Război și pace
roman realist

Ion Creangă,
Fata babei și fata moșneagului
basn cult

Indice de materii

- alegorie / 19, 135, 136
 alfabet chirilic / 56, 72, 77-79, 106
 anacolut / 50
 anaforă / 98
 arhaism / 75
 baladă / 134-136
 basm / 16, 17, 20, 22, 28, 29, 31-34, 39-42, 135, 136
 bovarism / 116
 cataforă / 98
 clasic / 18, 67, 90, 96, 118, 120, 144, 182
 clasicism / 120, 129, 186, 187
 coerență / 98, 99
 coeziune / 98
 comedia / 20, 24, 182, 187
 comicul / 20, 113, 182
commedia dell'arte / 182
 conector transfrastic / 98
 confuzie paronimică / 48
 conspect / 137
 cooperare / 190
 coordonare / 45, 98
 critica de direcție / 161
 critica literară / 157, 161
 cronică medievală / 62, 63, 65, 68
 cult / 35
 cultură orală / 31
 cultură scrisă / 31
 deixis / 98
 dialect / 72
 dialogul (formal/ informal) / 189
 discurs istoric / 60, 64
 dramatic / 20, 70, 117, 163, 182
 elipsă / 98, 99
 epic / 20, 135
 epocă / 15, 20, 42, 62, 67, 71, 75, 107, 128, 150, 151, 156, 176
 eseu / 62, 138-140
 etimologie / 73, 76
 ficțiune / 154, 155
 folclor / 28, 29, 32, 34, 40, 41, 136
 frază / 98
 gen literar / 20
 grai / 51
 iluminism / 83, 86, 87, 107, 108, 196
 imaginar medieval / 67, 196
 împrumut / 72, 73, 76
 judecată de valoare / 161
 jurnal clasic / 144
 jurnalul digital / 144
 latinitate / 68, 71, 82, 84, 87
 limbă standard / 42, 51, 174
 liric / 20, 22, 23
 literatură / 16, 20, 31, 32, 40, 41, 62, 110, 111, 154, 158, 186
 manifest literar / 112
 manuscris / 59, 60
 mit / 135, 136
 mitologie națională / 136
 monolog / 102, 192
 motiv / 16
 negociere / 99, 102, 190
 neologism / 73, 75, 76
 normă / 42, 47
 nuvela / 20, 118, 128, 166, 168, 175, 197
 ortografie / 44
 pașoptism / 107, 197
 perioadă / 15

pleonasm / 48, 102
 popular / 22, 28, 31, 34, 40, 41, 51, 60, 67,
 71, 136, 161
 portret / 63
 poster / 173, 185
 prezentare / 192
 proiect / 74, 195
 propoziție / 98
 punctuație / 42, 44, 45
 realism / 107, 174, 197
 redactare / 140, 145, 146
 regionalism / 51
 Renaștere / 67, 68, 196
 reprezentare / 16, 20
 revistă literară / 106, 113, 154
 romantism / 107, 108, 118, 119, 129, 131,
 186, 197

sistem literar / 157
 societate literară / 156, 157
 specie literară / 20
 strat lexical / 71, 73
 subordonare / 98
 Școala Ardeleană / 83, 107
 școală literară / 15
 teatru / 20, 24, 70, 106, 116, 163, 178
 temă / 16
 text memorialistic / 154
 tipar / 59, 60
 tipăritură / 59, 60
 topică / 98
 traducere / 60
 umanism / 61, 67, 68, 69, 196
 valoare / 9, 157, 159, 161, 182
 viziune / 9, 15, 16, 157

Observarea sistematică a activității și a comportamentului elevilor

Metoda implică diverse criterii referitoare la activitatea școlară și la integrarea în grup (poate fi folosită și de elevi ca formă de autoevaluare). Exemplul de mai jos este un asemenea instrument de autoevaluare în cadrul prezentării proiectului final.

Criteriul urmărit: participarea la activități

Indicator observat	Rareori	Uneori	Frecvent	Observații
Răspunde la întrebările profesorului	☐	☐	☐	
Ridică mâna pentru a participa	☐	☐	☐	
Se implică în activitățile de grup	☐	☐	☐	
Își exprimă ideile și opiniile	☐	☐	☐	
Respectă regulile activităților	☐	☐	☐	
Finalizează sarcinile primite	☐	☐	☐	
Manifestă interes față de lecție	☐	☐	☐	

Edgar Degas, *Clasa de dans*, 1875

ION BOGDAN LEFTER (coordonator)
ROXANA ȘTEFANIA CIOBANU • DAN GULEA
DRAGOȘ SILVIU PĂDURARU • DUMITRIȚA STOICA

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Trunchi comun (TC), filiera teoretică, profil real, toate specializările; filiera tehnologică, toate profilurile, toate calificările profesionale; filiera vocațională, profilurile artistic, militar, pedagogic, sportiv și teologic, toate specializările – clasa a IX-a